

Pertti Lappalainen

Verkolla valtaa

**Internet ja poliittisen
kansalaistoiminnan näkymät**

[SoPhi]

Verkolla valtaa

Pertti Lappalainen

Verkolla valtaa

Internet ja poliittisen kansalaistoiminnan näkymät

SoPhi 98

Toimitus:
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
PL 35 (MaB)
40014 Jyväskylän yliopisto

<http://www.minervakustannus.fi/sophi>

Kustantaja ja myynti:
Minerva Kustannus Oy
Viitaniementie 13, 40720 Jyväskylä
Puh. (014) 3386 845, 3342 800, fax (014) 3386 812
kustannus@minervakustannus.fi

Kansi ja taitto: Kalevi Nurmela

ISBN 952-5591-23-9

Paino:
Kopijyvä Oy, Jyväskylä 2005

Sisällys

1. JOHDANTO	7
1.1. Verkko tilaisuutena	7
1.2. Tutkimusongelma.....	12
1.3. Tutkimuksen kompositio	13
2. VERKKO JA UUDEN POLIITTISEN TOIMINNAN MAHDOLLISUUS.....	17
2.1. Poliittisen toiminnan tarkoituksellisuus.....	17
2.2. Kokemus poliittisen toiminnan lähtökohtana.....	19
2.3. Verkko uuden poliittisen kokemustilan luojana.....	24
2.4. Verkko poliittisen toiminnan herättäjänä	29
3. VERKKO JA TOIMINTATYYLIEN KIRJON LAAJENTUMINEN	35
3.1. Tyylin muotosisältö.....	35
3.2. Muodon ja sisällön yhdistämisen täsmennys: tropopoliittinen tyyli.....	39
3.3. Verkko ja tropopoliittinen toiminta	42
4. VERKKO JA VALTATILANTEIDEN MONINAISTUMINEN.....	51
4.1. Verkko ja itsensä valtaistaminen	51
4.2. Perinteiset valtarakenteet ja niiden muutos	55
4.3. Toiminnallinen valta.....	60
4.4. Arvioiva poliittinen toiminta vs. rakenteellinen asemavalta	65
4.5. Esimerkki poliittisesta arvioinnista ja sen nitistämisestä	67

5. VERKKO TOIMINNALLISEN VALLAN VAHVISTAJANA JA HYYDYTTÄJÄNÄ	75
5.1. Liiketeoria verkon näkökulmasta	75
5.2. Verkko ja liikkeiden tietovalta	81
5.3. Verkko toiminnan hyydyttäjänä: osallistaminen	92
5.4. Verkko ja sosiaalinen pääoma.....	98
6. VERKKO JA GLOKAALI POLIITTINEN HORISONTTI	103
6.1. Globaalin kokemustilan muodostuminen	103
6.2. Verkko ja maailmanyhteiskunnan politisoituminen.....	106
6.3. Globaali riskikokemus rajattoman poliittisen toiminnan sytyttäjänä	112
7. VERKKO GLOBAALISSA POLIITTISESSA TOIMINNASSA.....	121
7.1. Tapaus Seattle: verkossa uusien poliittisten koalitioiden muodostuminen	121
7.2. Tapaus MAI: verkko globaalin sopimuksen vastaisen toiminnan ehtona.....	127
8. VERKKO JA POLIITTINEN TOIMINTA	137
LÄHTEET	143

JOHDANTO

1.1. Verkko tilaisuutena

Mitähän passiivinen uutisten seuraaja arvelisi, jos hän pääsisi itse toimittamaan niitä? Miltähän hänestä tuntuisi kommentoida juttuja samaan aikaan, kun hän katsoo niitä tietokoneeltaan? Moni etelä-korealainen, varsinkin Oh Yeoun-ho, pystyy vastaamaan näihin kysymyksiin. Oh nimittäin perusti vuonna 2000 OhmyNews nimisen internet-julkaisun, joka saattaa muuttaa suuresti perinteisiä käytäntöjä. OhmyNews on viestin, jonka toimittamiseen voivat osallistua kaikki, jotka etsivät uusia asioita, kirjoittavat niistä ja jakavat tietonsa. Alkuvaiheessa sillä oli 727 toimittajaa, mutta vuoden 2005 alussa heitä oli jo 35 000. Kaikkia tarjottuja juttuja ei kuitenkaan julkaista. Tosin yli 70 prosenttia uutisista on avustajien tekemiä.

Oh Yeoun-hota motivoi perustamaan uusi julkaisu siksi, että närkästyti valtamedian yksipuolisuuteen. Hän oli kirjoittanut artikkeleita jo vuosia radikaaleihin pienlehtiin, mutta ei kuitenkaan saanut ajatuksiaan läpi. Hänen näkemyksensä vaiettiin tai perinteiset viestimet varastivat ne ja ottivat kunnian itselleen. Ne kertoivat vain omistajistaan, eliiteistä ja Yhdysvaltain sotilaista. Oh halusi vaihtoehtoja valta-asemassa olevalle konservatiivien tiedonvälitykselle. Hän lienee onnistunut pyrkimyksissään. Liberaalina pidetty Roh Moo-hyun nousi Etelä-Korean presidentiksi vuoden 2002 vaaleissa laajasta konservatiivien vastustuksesta huolimatta. Yllättävän valinnan osasyynä pidettiin juuri OhmyNewsin tukea hänelle. (Helsingin Sanomat 8.1.2005).

Mitä vanhemmat voisivat tehdä, jos kodin lähistöllä sijaitseva jätteenpolttolaitos tupruttelisi ilmoille niin paljon myrkyjä, että ne aikamoisella varmuudella ovat aiheuttaneet lasten vakavan sairastumisen? Mikä neuvoksi jos asiasta vastuussa olevat viranomaiset eivät piittaa ongelmasta vähääkään? Jos ratkaisua näihin kysymyksiin haetaan Ohiossa asuvilta Sherri ja Stan Losckolta, vastaus on ilmeinen. Käytä internetiä! Lascot löysivät sieltä valtavan määrän tietoa myrkkypäästöistä ja saivat sen kautta tukea muilta, mikä helpotti valtavasti heidän aloittamaansa taistelua kyseistä yritystä vastaan. Ilman internetin avulla organisoitua laajaa yhteistoimintaa laitosta tuskin olisi suljettu. Losckot uskottelevat kokemustensa perusteella, että internet on valtava resurssi apua

tarvitseville ihmisille. Verkostoitumalla he saivat omien sanojensa mukaan rohkeutta painostaa myös paikallisia poliitikkoja. Losckojen onnistuminen taistelussaan innoitti jatkamaan tietokonevälikkeistä toimintaa muiden aktiivisten kanssa ympäri maailmaa. (White 2000, 5.luku.)

Edellä mainitut esimerkit kertovat siitä, miten internetin avulla ihmiset voivat ratkaista henkilökohtaiseen elämään liittyviä ongelmia, nostaa niitä itse julkiseen keskusteluun ja toimia näin uudella tavalla poliittisesti. Kuten tietokonevälikkeisen kommunikoinnin veteraani Edward Schwartz kertoo eräässä haastattelussa, hän havaitsi jo varhain, ”kuinka voimakas onlineväline on: monelta monelle kommunikointi – se on kaiken poliittisen ja kansalais-toiminnan ydin” (Schwartz 1997, 2). Hänestä mikään muu internetiä edeltävä teknologia ei ole antanut tilaa vastaavalle paikalliselle, kansalliselle ja ylikansallista kokoontumiselle.

Verkolla voidaan tarkoittaa uuden teknologian mahdollistamaa kommunikointivälineistön ja informaatioarkiston kokonaisuutta. Tämä tutkimus kohdistuu kuitenkin vain verkkojen verkkoon, internetiin ja nimenomaan kansalaisten tapoihin hyödyntää sitä poliittisessa toiminnassa. Internet on verkostojen matriisi, jossa erilaiset verkot voivat olla hierarkkisesti rakentuneita tai toisiinsa limittyneitä, keskenään kommunikoivia tasa-arvoisia toimijoita. Internetin rinnalla on useita suppeita tuotannon ja hallinnon tietoverkkoja. (ks. Sassi 2000, 21.) Kybertilaksi nimitetään internetiä, sen informaation virtausten tilaa ja muita tietokoneverkkoja, joita ei ole yhdistetty internetiin (ks. Jordan 1999, 170).

Internetin (tästä eteenpäin verkko) ei tarvitse olla vain valtioeliittien ja markkinavoimien palveluksessa, vaan se tarjoaa mahdollisuuden uudelleen kansalaislähtöiseen alapoliittiseen toimintaan. Verkko voi vahvistaa tällaista poliittiselle luonteenomaista itseorganisoimistaitoa. Alapolitiikka eroaa ’virallisesta’ politiikasta siinä, että yhteiskunnallisen vaikuttamisen näyttämölle päästetään perinteisen poliittisen järjestelmän ulkopuolisia toimijoita sekä tunnustetaan yksilöiden merkitys kilpailtaessa vaikutusvallasta poliittiseen (Beck 1995, 38-39). Olen aiemmin nimittänyt tällaista alapoliittisen toiminnan tai kansalaisten omaehtoisen poliittisen toiminnan tutkimusta mikropolitiikan tutkimukseksi (Lappalainen 2002). Tässä tutkimuksessa keskityn siihen, miten alapoliittiset toimijat voivat verkon avulla kilpailla Beckin mainitsemasta vaikutusvallasta poliittiseen.

Walter Benjaminin näkemyksiin perustuva mikrohistoriallinen tutkimusstrategia sopii hyvin myös mikropolitiikan tutkijalle (vrt. Peltonen 1999, 135-136). On hedelmällistä lähteä liikkeelle kuvallisesta otteesta, ajatuskuvista ja kuvista aineistoina. Kuvat tulee tässä yhteydessä ymmärtää etenkin symbolisessa mielessä. Tutkijan tulee edetä kuin kuvan suurentaja, jolloin tulee selvemmin esille aiemmin hämäräksi jääneet yksityiskohdat ja laajemmat kokonaisuudet.

On tutkittava kuvien aspekteja, niiden sisältämiä moniulotteisuuksia, hierarkioita ja ristiriitaisuuksia. Tällaista lähestymistapaa voidaan nimittää kuvien käsittämiseksi. Mikropolitiikan tutkijan on hyödyllistä muistaa myös se mikrohistoriasta tuttu asia, että on vältettävä ennalta annettuja luokitteluja, jotka määrittävät kohteen ominaisuudet. On pyrittävä löytämään luonnollisiksi käyneiden säännönmukaisuuksien sijasta piilossa pysyneitä epäjohdonmukaisuuksia, poikkeuksia, säännöttömyyksiä ja hajanaisuutta. (Alapuro 1995, 317.)

Historiantutkimuksessa mikrohistorialla ei tarkoiteta tutkimusmetodia, vaan se viittaa laajemmin tutkimuksen lähtökohtiin, tutkimusprosessin alun strategiaan ratkaisuihin ja kaikkiin tutkimukseen vaikuttaviin valintoihin. Kyse on tyypillisten poikkeusten tutkimisesta (Peltonen 1999, 21, 26). Mikrohistorioitsija on kiinnostunut jostakin pienestä, merkitykseltömältä tuntuvasta yksityiskohdasta, joka tarjoaa tutkijalle uuden näkökulman uuden teorian esittämiseksi. Poliitiikan tutkimuksessa tyypillisiä poikkeuksia ovat uutuudet ja tapahtumat, jotka katkaisevat arkipäivän rutiinit. Kyse on intensiivisen, spontaanin tai poikkeuksena normaalista ymmärretyin toiminnan tutkimuksesta mutta ei rutinoituneen tai urautuneen poliittisen käyttäytymisen tutkimuksesta. (vrt. Peltonen 1996, 9-10.)

Yksi uusi mikrotason toiminnan muoto on verkkoaktivismi. Informaatioteknologia on levinnyt nopeasti kansalaisliikkeiden piirissä, minkä vuoksi on alettu puhua uudentyypisistä poliittisista toimijoista, kommunikaatioaktiiviteista, jotka työskentelevät 'paremman' tai 'vaihtoehdoisen' modernin informaatioteknologian käytön puolesta. Eräs verkkoaktivisti kertoo kokemuksiinsa viitaten, että verkko on "vankka mekanismi hyvin halvalla, hyvin nopeasti muuttuvalle informaation vaihdolle, informaation lähettämislle ja organisaatioiden toiminnan helpottamiselle. (...) Se on erityisen hyödyllinen vapaaehtoisille ryhmille, todelliselle ja rehelliselle ruohonjuuritason aktivismille" (Rash 1997, 94.) Verkon on havaittu olevan hyvin käyttökelpoinen haluttaessa luoda kansalaistasolta lähtevää poliittista toimintaa (Sassi 2000, 70).

Verkko on kansalais- ja toimintaystävällinen, sillä se voi olla avoin kommunikointijärjestelmä, jonka sisällön tuottaminen ei edellytä erikoistunutta asiantuntemusta. Sitä vastoin esimerkiksi televisiolähetykset edellyttävät kalliita laitteita, studioita ja erityisasiantuntemusta. (Slevin 2000, 74). Täten on hedelmällistä kiinnittää huomiota kansalaisliikkeisiin, sillä juuri niiden on havaittu käyttävän innokkaimmin teknologiaa oman toimintansa tehostamiseksi. Ne pitävät verkkoa ideoiden vapaana markkinapaikkana, minkä vuoksi poliittiset toimijat ovat hyvin kiinnostuneita siitä. Tässäkin näkyy toimijoiden kilpailu poliittisesta verkon avulla.

Uutisryhmien on havaittu olevan erityisesti verkkoyhteisöjen toiminnan ideoimisen lähde. Ne pystyvät käyttämään uutta sähköistä mediaa sellaisella tavalla, joka antaa niille ennen näkemättömän edun. Informaatioteknologia luo

edellytyksiä innovaatioiden syntymiselle käytännön toiminnassa - kunhan vain oivalletaan teknologiaan sisältyvät piilevät ominaisuudet. (Walch 1999; Rash 1997) Keskityn tässä tutkimuksessa juuri tällaisiin innovaatioihin ja verkon tarjoamiin merkityksellisiin toimintamahdollisuuksiin.

Kansalaisverkkohankkeiden yhtenä keskeisenä tavoitteena onkin ollut vahvistaa kansalaisten toimintaa kuten julkaisu- ja ilmaisumahdollisuuksia. Samoin ne ovat kehitelleet avoimen ja vastavuoroisen kansalaiskeskustelun käytäntöjä. Tällöin kansalaisia pidetään toimijoina, jotka tuottavat sisältöjä, osallistuvat julkiseen keskusteluun ja paikalliseen päätöksentekoon. Kansalaisverkkohankkeita voidaan tarkastella myös yksittäisen kansalaisen oikeuksien näkökulmasta. Tässä tapauksessa huomiota on kiinnitetty kansalaisen voimavarojen lisäämiseen tieto- ja viestintätekniikan avulla. Jokaiselle kansalaiselle pyritään takaamaan yhtäläiset oikeudet saada palveluita ja tietoa haluamallaan tavalla tietoverkoista tai perinteisistä lähteistä. (Sirkkunen 2004, 11.) Myös kansalaisten resurssien lisääminen verkon avulla on tässä tutkimuksessa erityisen huomion kohteena. Luonnollisesti tämä kiinnostuksen kohde liittyy kiinteästi verkon tarjoamiin toimintamahdollisuuksiin ja innovaatiopotentiaaliin.

Verkon käyttö vahvistaa maallikkotoimijoiden voimavaroja, mitä on pidetty myöhäismoderniudeksi kutsutun aikakauden keskeisenä ominaisuutena. Kuten edellä korostin, ihmisten arkinen kokemus on yhtä oleellisesti sekä kulttuurista että kognitiivista tai tieteellistä. Kuten Scott Lash esittää, ”instituutiot ja politiikka ovat myöhäismoderniuudessa muuttuneet yhä kulttuurisemmiksi” (Lash 1995, 270). Verkon synty liittyy perinteisen moderniuuden jälkeiseen globalisaation vahvistumiseen, yhteiskunnan detraditionalisoitumiseen ja yhteiskunnallisen refleksiivisyyden laajentumiseen ja voimistumiseen. Toisin sanoen verkko on yksi keskeinen konkretisoituma uudesta aikakaudesta, refleksiivisestä moderniuudesta (Slevin 2000, 5, 16.)

Verkko on siis refleksiivisen moderniuuden osatekijä. Tässä suhteessa ei vain Ulrich Beckillä vaan myös Lashilla on mielenkiintoisia ajatuksia. Refleksiivisen moderniuuden teoriahan korostaa eräitä verkon keskeisiä ominaisuuksia, toiminnan uusia mahdollisuuksia ja toimijoiden vallan jatkuvaa kasvua ja ihmisten yksilöllistymistä suhteessa rakenteisiin. Teorian perusteeksi on, että ”mitä pidemmälle yhteiskunnat modernisoituvat, sitä enemmän toimijat (subjektit) hankkivat kykyjä reflektoida olemassaolonsa yhteiskunnallisia edellytyksiä ja samalla muuttaa niitä” (Beck 1995, 236).

Yksilöllistyminen on myös yhteiskunnallisen muutoksen syytin. Lash uskoo, että nykyinen ”refleksiivinen modernisaatio johtaa subjektien omien voimavarojen kasvuun”, kun varhainen modernisaatio merkitsi alistamista (Lash 1995, 157). Kun yksilöt vapautuvat rakenteista refleksiivisessä modernisaatiossa, he joutuvat keksimään uudelleen yhteiskunnan ja politiikan (Beck 1995, 239). Tämän tutkimuksen yksi tavoite on osoittaa, kuinka verkon

avulla politiikkaa voidaan keksiä uudelleen ja siten tavallaan täydentää Beckin teoriaa alapolitiikasta.

Beckin tavoin on syytä korostaa, että nykyinen refleksiivinen modernisaatio ei perustu pelkästään tieteistiseen (skientistiseen) reflektioon, vaan siihen kuuluu erottamattomasti ei-tieto, ei-haluttu ja näkymätön. On muistettava, että ”nähdyn ja tarkoitettun ohella myös näkymätön ja tahaton muuttavat yhteiskuntaa” (Beck 1995, 245). Kuten Beck sanoo, ”elämme sivuvaikutusten aikaa” (Beck 1995, 237). Ydinaseiden leviämisenä ja hiipivinä ekokatastrofeina ilmenevä sivuvaikutusten globalisoituminen saattaa johtaa historialliseen uutuuteen, so. tahalliseen tai tahattomaan kollektiiviseen itsemurhaan. Tämä mahdollisuus muuttaa perusteellisesti kaikkia moraalisia, poliittisia ja yhteiskunnallisia käsitteitä. (Beck 1995, 244.)

Tämän(kin) tutkimuksen kannalta on siis hyödyllistä tehdä ero kognitiivisen tiedollisen reflektion ja ei-intentionaalisen itsepurkautumisen ja -vaarannuksen sisältävän refleksiivisyyden välillä. Refleksiivinen modernisaatio muodostuu tahattomasti, vapaana reflektiosta. Beck korostaa, että refleksiivisyysteoria sisältää kyllä modernisaation reflektioteorian, mutta sama ei päde toisinpäin. Reflektioteoria ei huomioi muutoksen tahattomuutta. Lisäksi se on perusteiltaan hyvin optimistinen, jota refleksiivisyysteoria ei ole. Se ei kuitenkaan vaivu pessimismiin. Refleksiivisyysteoria herättää vastakohtaisia tuntemuksia; modernius ”voi johtaa teollisen yhteiskunnan itsepurkautumisen ja -vaarannuksen reflektointiin, mutta näin ei välttämättä tapahdu” (Beck 1995, 240). Ehkä tärkeimpiä Beckin tarkoittamia moderniutta refleктоivvia poliittisia toimijoita ovat uudet yhteiskunnalliset liikkeet. Väitän, että verkko on ominaisuudeltaan väline, joka ei vain helpota vaan antaa uusia mahdollisuuksia poliittisille toimijoille reflektoida.

Refleksiivinen täysmodernisaatio toteutuu vasta sitten, kun yksilöllistyminen on vapauttanut toiminnan yksinkertaisista tai perinteisistä moderneista yhteiskuntarakenteista kuten ammattiliitoista, hyvinvointivaltiosta, valtiobyrokratiasta, taylorilaisesta tehdaskurista, luokasta, kansakunnasta, ydinperheestä ja ehdottomasta uskosta tieteen pätevyyteen. (Lash 1995, 158, 160.) Tämän teoksen kannalta oleellisia ovat toiminnan vapautumisen edellytykset. Lash painottaa sitä, että refleksiivisyyden perusta on uusi viitekehys, globaalit ja paikalliset informaatio- ja viestintärakenteiden verkostot. Ne ”ulottuvat laajojen tilojen poikki ja tiivistävät aikaa, sisältävät informaation merkien lisäksi myös kuvia, kertomuksia ja ääniä - toisin sanoen esteettisiä tai hermeneuttisia merkkejä” (Lash 1995, 289). Tällaiset ”oleellisesti kulttuuriset rakenteet ovat myöhäismodernien yhteiskunnallisten toimijoiden refleksiivinen edellytys” (Lash 1995, 289).

Refleksiivisessä moderniuudessa ihmisten elämäntilaisuudet riippuvat paljolti mahdollisuudesta päästä mukaan tähän uuteen viitekehykseen ja paikasta siinä.

Teollisessa kapitalismissahan nämä elämäntilaisuudet ja luokkaeriarvoisuudet johtuivat toimijoiden paikasta tuotantotavassa ja mahdollisuudesta osallistua tuotantoon. (Lash 1995, 167-168.) Refleksiivisessä moderniuudessa kognitiivinen ja affektiivinen pätevyys irrottautuvat traditionaalisista rakenteista ja instituutioista. Refleksiivisyys on mahdollista nimenomaan tämän irrottautumisen vuoksi. Nykyisessä moderniuudessa on kyse analyttis-tieteellisen maailman ja esteettis-modernistisen asenteen tunkeutumisesta laajojen joukkojen keskuuteen. (Lash 1995, 288.)

1.2. Tutkimusongelma

Verkko on matriisi, jolla tarkoitetaan toisiinsa nopeasti ja vaihtuvasti liittyvien asemien ja solmukohtien joukkoa. Se on tuotannon, kierrätyksen ja kommunikoinnin väline. Se myös sulattaa toisiinsa erilaisia välineitä. Kun verkkoa tarkastellaan julkisen alueena, kyse on ennen muuta demokratian toimivuudesta. (Sassi 2000, 177.) Verkko ei kuitenkaan ole vain väline, vaan siinä on mahdollista toimia. Tästä syystä voidaan puhua kokonaan uudesta tilallisesta ulottuvuudesta, kyberavaruudesta. (Graham 1999, 24.)

Erittelen verkon ominaisuuksia tätä tutkimusta varten kehittelemästäni poliittisen toiminnan teorian näkökulmasta. Olen kerännyt teoriakehittelyjen kanssa samanaikaisesti aiempia verkkoa toiminta-areenana käsitteleviä empiirisiä tutkimuksia ja verkkoaktiivien kirjoittamia kokemuksia, joita tulkitsen uudelleen teoreettisesta näkökulmastani. Pääkysymykset ovat: Millainen poliittinen tila on verkko ja miten verkkoa voidaan käyttää poliittisen toiminnan välineenä? Kiinnitän huomiota siihen, onko tällaisessa tietokonevälitteisessä kommunikaatiossa jotakin erilaista verrattuna aiempaan ja jos on, millä tavalla se on erilaista (vrt. Walch 1999, 31). Täten arvioin, onko verkko radikaalisti vai pelkästään mielenkiintoisella tavalla uusi keksintö (vrt. Graham 1999, 25). Mikä toisin sanoen on verkon uutuuden 'aste'? Informaatioyhteiskuntaa kriittisesti erittelevä Armand Mattelart päätyy esittämään, että "tietoteknistä uusdarwinismia vastaan sopii asettaa tieteen, taiteen ja sosiaalisten innovaatioiden tuottamat uudet tekniikan käyttömuodot ja -mahdollisuudet" (Mattelart 2003, 157). Tämän tutkimuksen tavoite on juuri pohtia tämän uuden teknologian tarjoamia toimintamahdollisuuksia kansalaisille vaan ei teknologia-dogmaatikoille.

Keskittyminen kansalaisnäkökulmaan ja verkkoaktivismiin on perusteltua siksi, että verkko on ennen muuta uusien kansalaisliikkeiden poliittisen toiminnan väline. Poliittiset toimijat, jotka eivät kykene hyödyntämään sitä, jäävät auttamattomasti jälkeen. Verkko edellyttää poliittisilta toimijoilta uusia

taitoja, sillä verkottunut poliittinen toiminta poikkeaa ratkaisevasti aiemmasta. Tämän vuoksi sosiaalisten suhteiden muodostumista koskevat käsitykset ja poliittisen toiminnan määritelmät täytyy ajatella uudelleen. Olen hyvin tietoinen digitaalista eriarvoisuutta (digital divide) koskevasta keskustelusta, mutta rajaan sen tämän tutkimuksen ulkopuolelle ja katson asiaa verkkotaitoisten kansalaistoimijoiden näkökulmasta.

1.3. Tutkimuksen kompositio

Tutkimuksella pitää olla toimiva kompositio, joka on tutkimustulos eikä pelkkä jäsentely. Kompositiolla ei tarkoiteta kirjallista tai esteettistä vaan loogista ja tietoteoreettista rakennetta (Kalela 2000, 211). Tämän tutkimuksen kompositio on seuraava. Toisessa luvussa esitetään tutkimuksen ehkä keskeisin tietoteoreettinen käsite, kokemus ja painotetaan sitä poliittista toimintaa virittävänä tekijänä. Tässä yhteydessä näytetään, miten verkko luo uuden kokemustilan ja samalla toimii uudenaikaisena aktiivisuusfoorumina. Kyseisessä luvussa esitetään ensimmäinen tulkinta verkkokirjallisuudessa erittäin usein esiintyvistä ja myös tässä tutkimuksessa tärkeinä pidetyistä *empower* ja *empowerment* käsitteistä. Tässä yhteydessä niillä viitataan yksilölliseen itsensä voimistamiseen.

Toisessa luvussa korostetaan siis sitä, että verkko mahdollistaa uudentyyppistä toimintaa sinänsä. Kolmannessa luvussa siirrytään erittelemään, miten tuota uudentyyppistä toimintaa olisi hedelmällistä tutkia. Keskeinen käsite siinä on tyyli, jota olen jo aiemmin tarkastellut (Lappalainen 2002). En kuitenkaan toista entisiä pohdintojani, vaan kehittelen käsitteen sisältöä eteenpäin painottaen aiempia ideoita hieman toisin. Tässä yhteydessä tärkeimmiksi käsitteiksi nousevat kokemuksessa yhteen sulautuvat muoto ja sisältö, muotosisältö ja politiikkeenisuus, jota pidän taitavan muodon ja sisällön yhdistämisen tuloksena. Aiempaan tapaan käsittelen tässä myös tropopoliittista toimintaa. Tarkoitin etuliitteellä tropo kääntymistä tai muutosta ja tavallisuudesta poikkeavaa itsenäistä toimintaa. Näiden käsitteiden perspektiivistä tarkastelen sitten verkon tarjoamia kansalaistoiminnan optioita. Tämän luvun tärkein tavoite on osoittaa, että verkko on mitä tropopoliittisin tila.

Neljännän luvun käsittelyn kohde on valta. Kun toisessa luvussa *empower* verbillä tarkoitettiin yksilöllistä itsensä voimistamista, tässä sillä viitataan erityyppisten kollektiivien itsensä valtaistamiseen verkon avulla, mikä murentaa perinteistä rakenteellista valtaa ja siten luo uusia edellytyksiä tropopoliittiselle toiminnalle. Näin muodostuu useita yllättäviä valtapesäkkeitä ja valtatilanteet moninaistuvat. Tässä luvussa kehitellään toiminnallista valtaa, jonka oleellinen osa on poliittinen arviointi. Tarkoitus on siis väittää, että toimintaan kytkeytyvä

poliittinen arviointi vahvistaa toiminnallista valtaa. Tässä luvussa verkkoa ei vielä kytketä toiminnalliseen valtaan, vaan se tapahtuu seuraavassa luvussa. Täten neljäs ja viides luku täytyy ymmärtää yhtenäisenä kokonaisuutena.

Viidennessä luvussa arvioidaan, miten verkko mahdollistaa toiminnallisten valtapisteiden muodostumisen, vallan moninaistumisen. Verkolla on aivan oleellinen merkitys uudentyypisten ja yllättävien toiminta-aktioiden muodostumisen kannalta. Luvun tavoite on täydentää toiminnallista valtakäsitystä katsomalla sitä verkon ominaisuuksien näkökulmasta. Tässä katsotaan ensin Ron Eyermanın ja Andrew Jamisonin kehittämää yhteiskunnallisten liikkeiden teoriaa kokemuksen ja tyylin käsitteiden näkökulmasta sekä tavallaan päivitään heidän teoriataan verkon ominaisuuksien osalta.

Kognitiivista praksista korostavan teorian tarkastelun jälkeen on luonnollista kiinnittää huomiota tietoon poliittisessa toiminnassa. Luvussa tarkastellaan demedialisaatioksi kutsuttua ilmiötä, jolla tarkoitetaan verkkoa vapaan viestinnän foorumina. Tässä yhteydessä puhutaan myös tietopolyfoniasta, jolla viitataan verkkoon moniäänisen ja siten konfliktuaalisen tiedon levittäjänä ja tuottajana. Täten luvun yhdeksi keskeiseksi teemaksi muodostuu poliittisen toiminnan muuttuminen verkon ansiosta myös vakuuttavasta tiedosta käytäväksi kamppailuksi, monien 'totuuksien' politiikaksi. Tässä yhteydessä otetaan kantaa myös verkkotutkimuksen erääseen suosittuun aiheeseen, verkkodemokratiiaan. Keskeisin kysymys tällöin on se, miten toiminnalle voi käydä ylhäältä tarjotuissa verkko-osallistumisen kanavissa. Verkkoa katsotaan siten kahden kilpailevan käsitteen, toiminnan ja osallistamisen, näkökulmista. Luvun päättää tarkastelu, joka liittyy verkon erääseen nykyisen yhteiskuntatieteellisen keskustelun muotikäsitteeseen, sosiaaliseen pääomaan. Pidetäänhän sosiaalisen pääoman vahvistumista usein verkkoa hyödyntävän toiminnan tuloksena.

Kuudennen luvun tärkein tavoite on osoittaa, kuinka verkko voi laajentaa huomattavasti kansalaisten poliittista toimintahorisonttia eli kuinka se luo uuden globaalin kokemustilan. Toisin sanoen siinä verkko kytketään globalisaatioprosessiin ja painotetaan verkkoa tekijänä, joka kaataa perinteiset poliittiset kansalliset asiarajat ja joka mitätöi maantieteellisiä etäisyyksiä. Siinä esitetään väite, että verkko on globalisaation edellytys. Verkon avulla pystytään politisoimaan Ulrich Beckin tarkoittama maailmanyhteiskunta ja nostamaan paikalliset poliittiset ongelmat globaaliin tietoisuuteen. Luku päättyy siihen, kuinka globaali riskikokemus synnyttää myös konkreettisia globaaleja poliittisia toimijoita. Seitsemännessä luvussa eritellään kahden konkreettisen esimerkin avulla sitä, miten verkkoa on käytetty konkreettisesti globaalissa poliittisessa toiminnassa. Luvun tavoite on osoittaa, että uusliberalistinen talouden globalisoitumisen arvosteleminen edellyttää samalla tavalla globaalia poliittisen toiminnan välinettä ja tilaa, verkkoa. Kahdeksannessa eli loppuluvussa vastataan tiivistetysti kysymykseen, miten verkko pitäisi nähdä poliitti-

sen toiminnan teorian perspektiivistä. Millä tavoin verkko muuttaa poliittista toimintaa ja millaisia näköaloja se antaa nimenomaan kansalaislähtöiselle poliittiselle toiminnalle?

2. VERKKO JA UUDEN POLIITTISEN TOIMINNAN MAHDOLLISUUS

2.1. Poliittisen toiminnan tarkoituksellisuus

L ähden kehrittelemään poliittisen toiminnan teoriaa John Deweyn teoksen *Pyrkimys varmuuteen: tutkimus tiedon ja toiminnan suhteesta* (vuodelta 1929) pohjalta. Se on käytännön toiminnan ja taitojen puolustuspuhe. Dewey itse oli toiminnan mies, joka uudisti koululaitosta, perusti kokeilukoulun, osallistui kampanjoihin demokratian puolesta, toimi useita vuosia riippumattoman poliittisen järjestön puheenjohtajana ja tuki voimakkaasti naisliikettä (Määttänen 1999). Hänen teoksensa motiivi on osoittaa käytännön ja teorian irtaantuminen toisistaan ja tällaisen eron hedelmättömyys. Deweyn edustamalle pragmatismille on täysin vierasta asettaa raja teorian ja käytännön välille (Shusterman 1997, 13).

Deweyn jalanjälkiä seuraavat tutkijat ovat hahmotelleet teorian uutta roolia nykyisessä tilanteessa. Esimerkiksi Richard Shusterman pitää taiteen tehtävänä historian representoinnin ohella historian tekemistä. Tähän prosessiin voivat osallistua sekä taiteilijat teoksillaan että teoreetikot interventioillaan. Teoreettiset näkemykset ovat usein inspiroineet taiteilijoiden, kriitikkojen ja taidehistorioitsijoiden toimintaa. Tässä suhteessa hyvä esimerkki on Aristoteleen runousoppi. Shusterman näkee, että teoreettiselle interventiolle ja erityisesti muutoshenkisellemme uudelleensuuntautumiselle on tarve ja tilaisuus nykyisessä postmodernistisessä kriisissä. Hän tarkoittaa sillä taiteen joutumista ekyksiin, taiteen kuoleman ennakointia. Shusterman suosittelee teorialle nimenomaan aktiivista roolia pragmatistisessa estetiikassa. Tällöin taide ymmärretään uudella tavalla ja sitä pyritään määrätietoisesti muuttamaan. (Shusterman 1997, 34-35.)

Viimeaikaisessa politiikan teorian kehittälyssä John Nelson on antanut teorialle vastaavanlaisen tehtävän poliittisessa toiminnassa kuin Shusterman estetiikassa. Tosin Nelson ei ainakaan tietoisesti perusta näkemyksiään pragmatismille. Nelsonin ehdotukset nykyistä poliittisen toiminnan teoriaa selventäviksi käsitteiksi ovat poliittinen kanta (political stand) ja poliittinen asennoituminen

(political stance). Kannan ottaminen (taking a stand) on aikamme poliittisen toiminnan tärkeä projekti. Nelson pitää selvästi kannan muodostamista (making a stand) uutena politiikan teoriana. Kannan ottaminen on poliittisen toiminnan erityinen projekti ja teoretisointi on toiminnan muoto.

Myös Nelson haluaa sulauttaa teorian ja käytännön toisiinsa. Termeillä kanta ja asennoituminen Nelson ei tarkoita vain teorioita maailmasta, visioita siitä tai toimintatekniikoita siinä. Sen sijaan hän tarkoittaa myös niiden yhtymäkohtaa. Kanta ja asennoituminen maailmaa kohtaan sisältävät teorioita tai ovat informoituja teorioilla. Mutta verrattuna esimerkiksi pitkälle vietyyn strukturoituun teoriaan, ne eivät sisällä kovinkaan paljon tietoisia ja rationalistisia, so. poliittisen ohjelmoinnin, elementtejä. Ne ovat maailmaa kohtaan muodostettavien suhteiden malleja. Kanta ja asennoituminen eivät koostu vain intellektuaalisista näkemyksistä vaan suhtautumistavoista uusia tilanteita kohtaan. Kaikkein tärkeintä on, että ne sisältävät toimintamalleja maailmaan: tapoja ilmaista teorioita, moraaliteetteja, periaatteita, visioita, tunteita, ja tapoja vaikuttaa niillä. Siten ne ovat enemmän kuin yksinkertaisia toimintatekniikoita. (Nelson 1998, 210.)

Pragmatistit eivät ajattele, että teoria on hyödytön ja mahdoton projekti ja että sillä ei ole mitään merkitystä käytännön kannalta. Esimerkiksi Shustermanin mielestä teoria pitää ymmärtää uudella tavalla. Se ”liittyy aina johonkin tiettyyn tilanteeseen ja sitä motivoivat kyseisen tilanteen määrittämistä auttavat tavoitteet” (Shusterman 1997, 52). Teoria on hyödytön vanhassa fundamentaalissa merkityksessä. Tämä tarkoittaa, että teoria on ymmärretty puhtaassa ja käytännöstä erotetussa merkityksessä, jolloin teoria hallitsee käytäntöä ylhäältä päin ja on vapautunut käytännön intresseistä. Shusterman uskoo, että teoriaan turvaututaan silloin, kun käytännössä ilmenevään ongelmaan tai ristiriitaan haetaan ratkaisua. Näin ajateltaessa teoria perustuu käytännölle ja muodostaa itse käytännön. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että teoria on juuri se sama käytäntö, jota se teoretisoi. (Shusterman 1997, 53, 54.) Teoria pitää ymmärtää käytännön kriittiseksi ja luovaksi reflektoinniksi. Tällöin se syntyy ”käytännön sisältöjä koskevista oikeutuksen ongelmista ja käytännön jatkamista tai uudistamista koskevista arviointiongelmista” (Shusterman 1997, 53).

Dewey väittää, että filosofian historiassa on kiinnitetty hälyttävän vähän huomiota niihin, jotka uskovat, että taitojen avulla voi luoda järjestystä, oikeudenmukaisuutta ja kauneutta vaalivan yhteiskunnan. Vaikka ihmiset ovat nauttineet taitojensa tuloksista ja omistautuneet niiden kartuttamiselle, tähän pyrkimykseen on liittynyt syvä epäluottamus taitoihin keinona hallita uhkaavia vaaroja. Dewey väittää edelleen, että valtaosa filosofiasta on syrjinyt ja väheksynyt taitojen merkitystä. Taitojen käyttöä olosuhteiden muuttamisessa on pidetty vähäpätöisenä tai alhaisena. Näin ollen on loogista, että Dewey kritisoi erityisesti tietojen ja ajattelun itseisarvoista kehittelyä ja käyttöä. Inhimillisel-

le toiminnalle on luonteenomaista tarkoitus. Hän haluaa irtaantua erityisesti siitä, että tieto ja ajattelu yhdistetään aineettomiin, henkisiin periaatteisiin. Tätä vastoin hän korostaa taitojen merkitystä käytännön toiminnassa. (Dewey 1999, 11-13, 215.)

Deweyn toiminnan teorian keskeinen ulottuvuus on toiminnan epävarmuus. Puhtaan järjen korottaminen toiminnan yläpuolelle on ”perustavalla tavalla yhteydessä pyrkimykseen etsiä absoluuttista ja järkkymätöntä varmuutta” (Dewey 1999, 13). Tämän pyrkimyksen vuoksi teoria ja käytäntö, tieto ja toiminta on erotettu toisistaan. Epävarmuus on kuitenkin toiminnan luonteenomainen tunnuspiirre siinä määrin, että sitä ei voida eliminoida. Mikään toiminnan muoto ei voi luoda absoluuttista varmuutta. Toiminta voi antaa vain vakuuden mutta ei varmuutta. Tämän vuoksi toiminta on ”aina altista vaaroille ja turhautumisen uhalle” (Dewey 1999, 36).

Epävarmuus aiheuttaa myös viehtymystä turvallisuuteen ja halua välttää häiriöiltä. Se on kuitenkin kohtalokasta, sillä turvallisuuden itsepinainen kaipuu johtaa ”dogmatismiin, uskomusten hyväksymiseen auktoriteetin nojalla, suvaitsemattomuuteen ja kiihkomielisyyteen yhtäällä ja vastuuttomaan riippuvuuteen ja laiskuuteen toisaalla” (Dewey 1999, 199). Olen nimittänyt tällaista pyrkimystä ideologistiseksi politiikaksi (ks. Lappalainen 2002), joka Deweyn sanoin tarkoittaa ideaalien tunteenomaista ylistämistä, ahkeran ajattelun ja toiminnan vastuun välttämistä (Dewey 1999, 244). Yksi esimerkki ideologistisesta politiikasta on uuden tieto- ja viestintäteknologian itsepäinen torjuminen. Dewey suosittelee kuitenkin iloitsemaan epävarmuuden lähteestä, ongelmallisuudesta ja kehottaa etsimään ja kysymään aktiivisesti. Ihmisten pitää nauttia epätietoisuudesta. Ajattelu on nimenomaan reagointia epävarmuuteen. Hänestä ajattelua pitää rakastaa ja kukaan ei rakasta ajattelua, jos ei ole kiinnostunut suuresti ongelmista sinänsä. Ajattelu on jatkuva prosessi, sillä kun yksi kysymys on selvitetty, toinen nousee esiin. (Dewey 1999, 196, 199.)

2.2. Kokemus poliittisen toiminnan lähtökohtana

Kokemuksen käsitteellä on keskeinen merkitys Deweyn ajattelussa. Pragmatismi liittyy teorian ihmisten konkreettisiin kokemuksiin. Se ei rajoitu perinteisen filosofisen diskurssin abstrakteihin argumentteihin ja yleistävään tyyliin. Esimerkiksi pragmatistisen estetiikan tutkimuksen lähtökohta on verrattavissa mikropoliittiseen tutkimusotteeseen. Sen omaksunut tutkija aloittaa analyysin yksittäisistä konkreettisista taideteoksista, jotka hän ymmärtää ”jatkuvan esteettisen analyysin keskipisteiksi, objekteiksi, joiden tuottamaa kokemus-

ta tarkka ja teoreettisesti tiedostava kritiikki rikastuttaa” (Shusterman 1997, 17).

Pidän poliittisen toiminnan alkuna sitä, mitä John Dewey pitää tieteellisen tutkimuksen lähtökohtana. Hänen mukaansa tutkimus alkaa asioista, joita koemme ympäristössä. Se alkaa asioista, joita näemme, käsittelemme, käytämme, joista nautimme ja kärsimme. Tämä on nimenomaan kvalitatiivinen, arvojen läpäisemä maailma. Kokeellisessa tutkimuksessa niitä pidetään ajattelun haasteina. Kuten Dewey sanoo: ”Ne ovat ongelmien, eivät vastausten materiaalia (Dewey 1999, 94).” Tietämisessä ensimmäiseksi on tunnistettava ongelmat, jotka kaipaavat ratkaisua.

Nykyisten kokemusten tulokset ovat epävarmoja. Ne ovat täynnä uhkia ja ne ovat luonnostaan epämiellyttäviä. Toiminta ei aina pysty korjaamaan epämiellyttäviä asioita ja se voi olla myös vaarallista, sillä toiminnan lopputuloksia on mahdotonta tietää ennakolta. Epätietoisuus synnyttää kärsimättömyyttä ja halun toimia välittömästi. (Dewey 1999, 195.) Epävarmuutta voidaan pitää myös erilaisten spontaanien kansalaisliikkeiden muodostumisen syynä. Juuri niille on ominaista Deweyn tarkoittama toiminnallinen idealismi, omistautuminen tulevaisuuden luomiseen eikä viehtymys menneisyyteen ja sen mystifiointiin (Dewey 1999, 263). Ne koettavat hakea ratkaisua kokemuksiinsa ongelmiin nopeasti luottamatta perinteiseen hidastempoiseen normaalipoliitiikkaan. Voidaan väittää, että perinteinen institutionalisoitunut poliittinen toiminta on liian jäykkää ja reagointirytmiltään liian matelevaa. Se ei pysty vastaamaan epävarmuuden ongelmaan riittävän vakuuttavasti. Yksi tämän tutkimuksen keskeinen ongelma on eritellä, miten uusi informaatioteknologia voi muuttaa kansalaisliikkeiden toiminnan tempo.

Koska tulevaa toimintaa koskevat arvostelmat ja uskomukset ovat aina epävarmoja, kukin joutuu toimimaan omalla vastuullaan. Dewey pitää juuri ajattelua keinona, jonka avulla ihmiset ovat pyrkineet välttämään epävarmuuden vaaroja. Elämän arkipäivää ovat kuitenkin ”täyttymättömien toiveiden paatos, tuhottujen odotusten ja ihanteiden tragedia ja sattumanvaraiset katastrofit” (Dewey 1999, 14). Ihmisten kohtaama jokapäiväinen empiirinen maailma on ”karkea, kova ja itsepintaisen epäideaalinen, koska se on vain ilmentymä maailmasta, jossa ajattelu on kaiken alkuunpanija” (Dewey 1999, 99). Näin ollen tällaisessa empiirisessä maailmassa koetaan jatkuvasti olevan ongelmia. Poliittinen toiminta on siten kietoutunut ongelmien ympärille. Poliittista toimintaa on jonkin asian tai tilanteen määrittelemisen ongelmaksi ja pyrkimys ratkaista se (Lappalainen 2002).

Kun poliittista toimintaa pidetään ongelmakeskeisenä, siihen liittyy kokemuksellisuuden ulottuvuus. Poliittinen toiminta on nimenomaan praktinen kokemus. Lähdenkin siitä, että kokemus ja poliittinen toiminta edellyttävät toisiaan. Ilman kokemusta on vain poliittista käyttäytymistä. Praktisen koke-

muksen maailma esittäytyy ihmisille sellaisena kuin he sen näkevät. Kokemuksen kohde on välitön maailma, jossa elämme - ei korkeampi todellisuus, johon järjen avulla pyritään pakenemaan (Dewey 1999, 94).

Praktinen kokemus on tapa, joka auttaa tai ehkäisee ihmisten halujen, päämäärien, tarpeiden, intohimojen ja intressien toteutumista. Käytäntö on kokemuksen muoto. Praktisen kokemuksen tärkeä ominaisuus on epätasapaino. Tämä ilmenee jatkuvana toimintana muuttaa olemassaoleva asioiden tila jollakin tavalla tyydyttävämmäksi kuin nykyisyys. Olemassaolevan ja arvojen maailman välillä vallitsee jatkuva taistelu. (Oakeshott 1933, 247- 285.) Oleellista tämän teoksen kannalta on muistaa, että praktinen arviointi liittyy aina arvojen maailmaan (Greenleaf 1966, 19).

Dewey erottaa ensiksi kokemuksen, jossa taidot ovat lähinnä rutiineja. Siinä taidot ovat pelkän harjoittelun ja käytännön avulla hankittuja kykyjä. Toiseksi hän puhuu kokemuksesta, joka sopii kokeellisiksi muuttuneisiin taitoihin. Hän tarkoittaa tällä erottelulla empiirisen ja kokeellisen kokemuksen välistä vastakaisuutta ja kannattaa tietenkin jälkimmäistä kokemuksen muotoa. Empiirinen kokemus tarkoittaa tuloksia, jotka ovat kertyneet muistiin aikaisemmista tekemisistä. Tällöin selkeä ymmärrys ei ohjaa toimintaa ja tiedon todetaan olevan käyttökelpoista kussakin eteen tulevassa tilanteessa. Esimerkiksi sil-
lanrakentaja saattaa toimia vain siten kuin aiemmin on tehty. Tällöin hän ei käytä esimerkiksi kulloistakin tietoa jännityksistä ja rasituksista. (Dewey 1999, 76.)

Nähdäkseni ei kuitenkaan ole erityistä syytä olla ymmärtämättä koemusta myös aikojen kuluessa hankittuna 'muistivarantona'. Kokemus viittaa tällöin siihen, että joku henkilö on ajan mittaan hankkinut kokemusta jossakin asiassa. Tällöin hänellä voi olla näkemystä asioista ja valmiutta hallita erilaisia tilanteita. Pidän kokemusta taitona kokea ja taitona oppia aiemmasta toiminnasta, minkä vuoksi se ei ole kenen tahansa ihmisen ominaisuus. En tarkoita tällä sitä, että kokemusten hankkiminen edellyttää rationalistista käsitteellistä tietoa. Kokemus perustuu praktiseen järkeen, joka on kaikkien ihmisten ulottuvilla. Kokemusta ei voi opettaa, vaan kullakin täytyy olla taito kokea itse ja oppia. (vrt. Kotkavirta 2002, 15.) Tarkoitan toiseksi kokemuksella erityisen voimakkaita, mieleenpainuvia ja merkityksellisiä elämyksiä, tiedostamisen tuloksena syntyviä mielen tiloja (Kotkavirta 2002, 16; Niiniluoto 2002a, 11). Tämä kokemuksen ulottuvuus on oleellinen uuden aloittamisena tarkoitettun poliittisen toiminnan kannalta. Kokemus tarkoittaa siten matkalle lähtöä, so-
utta alkua kohti epävarmaa tulevaisuutta. Kokemus on aina toimintaa. (vrt. Määttänen 2002, 195.)

Tällainen kokemus synnyttää ennen näkemätöntä toimintaa, jossa usein on hyödyllistä ensin mainitsemani merkitys, taito kokea ja näkemys asioista. Kun puhutaan kokeneesta poliittisesta toimijasta, hänellä on ajan mittaan kertyneitä

taitoja, jotka ovat sekoittuneet ainutkertaisella tavalla elämyksiin, joita hän on 'matkan varrella' mieltänyt. Poliittisesti kokeva toimija osallistuu ja sitoutuu ympäristöön. Kokemus on siten toimijan aktiivista ja konstruktivista toimintaa, johon ympäristö tavallaan kutsuu häntä (vrt. Rantala 2002, 158).

Kokemus ei edellytä jotakin erityisasennetta ympäristöä kohtaan, vaan se on luonteeltaan holistinen ja sisältää siten jokapäiväisessä elämässä hajanaisilta näyttävien tekijöiden integraatiota (Rantala 2002, 158). Kokemukselle on ominaista ihmisen ja ympäristön vuorovaikutus, jota on pidetty laajalti Deweyn filosofian lähtökohtana (ks. Määttänen 2002, 192). Kopernikaanisen kumouksen myötä filosofian keskipisteeksi nousi vuorovaikutus. Aiemmin keskityttiin mieleen, joka tiedostaa vain ihmisen sisäisiä kykyjä. (Dewey 1999, 252.) Tiedostaminenkin on yksilön ja ympäristön vuorovaikutusta, kohteeseen ja tapahtumien etenemiseen vaikuttavaa toimintaa. Täten se ei ole vain ruumiin ominaisuus. Kokemus on siten luonteeltaan läpeensä sosiaalinen. (Määttänen 2002, 193.)

Poliittinen kokemus on usein myös järkyttävä, surullinen, haikaa, uhkaava tai pelottava. Poliittinen toiminta ei siten tarkoita ainoastaan mielihyvän tai onnellisuuden kokemista. (vrt. Määttänen 2002, 200-201.) Dewey puolestaan analysoi uraa uurtavasti taidetta tällaisten emootioiden käsitteijänä. Sehän voi olla eettisesti terävää ja kriittistä, minkä vuoksi Dewey saattoi uskoa taiteeseen yhteiskunnallisten uudistuspyrkimysten välineenä. Hänestä taide pystyi parantamaan ihmisten elämän laatua. (ks. Määttänen 2002, 201.)

Walter Benjaminin ajatuksiin tukeutuen voidaan esittää, että kokemuksen elämys-ulottuvuuteen liittyy shokkimomentti (vrt. Benjamin 1986, 22-24). Siten voidaan puhua shokkikokemuksesta. Benjaminin käyttämä shokkikokemuksesta kuvaava käsite on aura, jossa tila ja aika kietoutuvat toisiinsa erikoisella tavalla. Se on "ainutkertainen kaukaisuuden tuntu niin lähellä kuin kohde ehkä onkin" (Benjamin 1989, 130). Shokki syntyy jatkuvasta liikkeestä. Esimerkiksi aito - so. resonoina tai katsojaa koetteleva - elokuva aiheuttaa shokkivaikutuksen siksi, että sitä katselevan assosiaatioketju muuttuu välittömästi kuvien vaihtuessa (Benjamin 1989, 162).

Dewey puolustaa ennen kaikkea kokeellista metodia, jonka hän toivoo levivän fysiikasta kaikille elämänaloille. Kun tietämisen kokeellinen käytäntö otetaan lähtökohdaksi ja kun ajatusten ytimenä pidetään toimintaa, ikivanha käytännön ja teorian toisistaan erottaminen poistuu (Dewey 1999, 149). Kokeellinen tieto on tekemisen muoto, joka 'sijoittuu' aikaan ja paikkaan, tiettyihin olosuhteisiin ja liittyy tiettyyn ongelmaan samalla tavalla kuin kaikki tekeminen (Dewey 1999, 94). Kokeellisen metodin soveltaminen merkitsee sitä, että objektit korvautuvat datalla. Objektit ovat täydellisiä ja viimeistelyjä; ne on esimerkiksi määritelty, luokiteltu ja järjestelty loogisesti. Datalla puolestaan tarkoitetaan tarkempaa tulkintaa edellyttävää aineistoa, josta on

vielä ajateltava. Tällainen aineisto viittaa ilmauksiin, todisteisiin, merkkeihin ja johtolankoihin. Se täytyy saavuttaa, se on välillistä vaan ei perimmäistä, se on väline vaan ei päämäärä. Toisin sanoen kokeellisessa metodissa tutkimuskohde aiheuttaa ongelmia.

Kun arkihavainnon kohteita alettiin pitää ajattelun ja tutkimuksen lähtökohtina eikä perimmäisinä objekteina, tapahtui ”vallankumous koko elämäntarkastuksessa, asenteessa kaikkea olemassa olevaa kohtaan” (Dewey 1999, 91). Deweyn teos on myös vastuullisen kokeellisen ajattelun puolustuspuhe:

”Vakavat ajattelijat ovat aina toivoneet maailmaa, jossa kokemukset olisivat ajatusten ja merkitysten tuottamia, ja jossa nämä ajatukset vuorostaan ohjaisivat toimintaa” (Dewey 1999, 99).

Dewey ei kuitenkaan puolusta mitä tahansa ajattelua tai ajattelun itseisarvoisuutta vaan nimenomaan reflektiivistä ajattelua. Siinä päätellään ja tehdään arvostelmia ja se on alkuunpanevaa.

Kokeellinen ajattelu tarkoittaa ”suunnattua toimintaa” (Dewey 1999, 111). Täten voidaan väittää, että Dewey ei tarkoita sitä, että ajattelu ohjaisi toimintaa tiukasti tai välittömästi. Ajattelu sen sijaan antaa vihjeitä tai stimuloi jollakin tavalla konkreettista toimintaa. Ajattelu opastaa tunnistamaan jatkuvasti esiin nousevia uusia ongelmia. Oletus, että ajattelu ohjaisi suoraan toimintaa, on syvässä ristiriidassa koko Deweyn toiminnan teorian ja kokeellisen metodin kanssa. Ajattelu on tapa ohjata ulkoista toimintaa ja ajatukset ovat ennakoivia suunnitelmia ja aikeita (Dewey 1999, 148). ”Ajattelun ja ajatusten ylistäminen niiden itsensä vuoksi riippumatta siitä, mitä niistä käytännössä seuraa (...) tarkoittaa, että kieltäydytään ymmärtämästä autenttissimman tiedon, kokeellisen tiedon opetuksia ja torjutaan idealismi, johon kuuluu vastuunkanto” (Dewey 1999, 124).

Dewey kritisoi ankarasti toimintaa sinänsä tai itseisarvoista toimintaa. Hänestä ”pelkkä toiminta, sokea pyrkimys” ei johda mihinkään (Dewey 1999, 38). Edellytyksiä, joista toiminnan tulokset riippuvat, voidaan säädellä vain suunnatulla toiminnalla. Tällöin toimijat ottavat selvää edellytyksistä, tarkkailevat seuraussuhteita sekä laativat ja toteuttavat suunnitelmat tällä perusteella. Dewey puhuu säätelevästä asenteesta, jolla hän tarkoittaa vapautumista luonnon ylivoimasta. Dewey ei tarkoita luonnolla metafysisistä, ihmisestä riippumatonta ulkomaailmaa. Se on hänelle ympäristö, jonka kanssa ihminen toimiessaan on jatkuvasti vuorovaikutuksessa. (Niiniluoto 2002a, 13.)

Kun koettuja asioita pidetään kysymyksinä eikä vastauksina, luonto lakkaa olemasta mahti, jolle on alistuttava, joka on hyväksyttävä, josta on kärsittävä tai nautittava. Tällöin luonnosta tulee toiminnan kohteeksi otettava materiaalia, jota muokataan ja säädellään tietoisesti. Luonto on haaste, joka

tarjoaa mahdollisuuksia vaan ei lopullisia päämääriä. Tietäminen esteettisenä nautintona muuttuu maallisen säätelyn välineeksi, metodiksi, jolla muutetaan tarkoituksellisesti tapahtumain kulkua. Luonnosta tulee taitojen soveltamisen alue eikä valmis taideteos. (Dewey 1999, 91-92.)

Säätelevä asenne vapauttaa ihmiset menneisyyden vallasta, eristetyistä ja täydellisistä pysyvyyksistä ja katsoo tulevaisuuteen ja sen tuottamiseen. Säätelymetodi tarkoittaa sitä, että ”pyritään vaikuttamaan muutosten edellytyksiin, jotta voitaisiin säädellä niiden seurauksia” (Dewey 1999, 116). Deweyn tarkoittama säätely ei tarkoita varmaa lopputulosta, vaan tietoa sen mahdollisesti tuottamasta suuremmasta turvallisuudesta. Tällaista tietoa saadaan vasta sitten, kun kokeellista toimintatapaa on sovellettu kaikilla elämänaloilla. (Dewey 1999, 266.)

Dewey haluaa kritisoida toiminnan teoriallaan erityisesti ennakkoluuloja, ahtaiden etujen ja rutiinomaisten tapojen institutionaalista auktorisointia. Hän painottaa mielikuvitusta ja luovaa kykyä, jotka voivat näyttää uusia mahdollisuuksia, joita todellisuutta koskeva tieto avaa. (Dewey 1999, 269.) Näin syntyy toimintaa, joka on nimenomaan uuden aloittamista, jonkin ennen näkemättömän prosessin saattamista liikkeelle. Korostan, että uusi toiminta edellyttää kokemusta (vrt. Lappalainen 2002). Uuden prosessin tulos on kuitenkin epävarma ja ennustamaton. Toiminnalla ei ole koskaan ennakolta tiedettävää loppua, minkä vuoksi ei voida koskaan ennustaa varmuudella toiminnan lopputulosta. Toimintaan ryhtyminen on yksi esimerkkitapaus tapahtumista, joille on ominaista rutiiniprosessien katkaiseminen. Tällaiset tapahtumat ovat eräällä tavalla ihmeitä. (Arendt 1961, 168-170.) Toiminta sinänsä - erotuksena rutinoituneesta käyttäytymisestä, kulttuuristen konventioiden noudattamisesta - on siis poikkeuksellista. Yksi keskeinen päätelmäni on, että *poliittinen toiminta* rutinoituneen *poliittisen käyttäytymisen* sijasta perustuu kokemukseen.

2.3. Verkko uuden poliittisen kokemustilan luojana

Esitin ensimmäisessä luvussa, että verkko muuttaa tuntuvasti poliittista toimintaa ja sosiaalisten suhteiden muodostumista ylipäättään. Muutoksen merkittävyyttä kuvaa se, että sähköisten verkkojen rakentaminen 1990-luvun alussa voidaan rinnastaa USA:n länsiosiin rakennettuun rautatieverkostoon. Tämä rohkaisi ihmisiä asettumaan eräänlaisille viidakkoseuduille lähelle rautateiden risteysasemia, mikä johti näiden pioneerien täydelliseen riippuvuuteen muiden muassa rautateiden tarjoamasta kommunikaatiosta. (Jordan 1999, 173.) Muutos on todellakin laaja ja syvälinen, jos voidaan osoittaa, että läpisisäistyminen joko edesauttoi Neuvostoliiton kaatumista tai oli vähintään demokratisoitu-

misprosessia kiihdyttävä tekijä ja että vuoden 1996 USA:n presidentinvaalit merkitsivät perinteisen poliittisen järjestelmän kuolemaa ja uudenlaisen digitaalisen kansakunnan muodostumista (Jordan 1999, 163, sit. Katz 1997).

Muutoksen merkittävyyttä kuvastaa otaksuma, että ”Kiinan viranomaiset pitävät internetin kautta leviävää tietoa uhkana” (...) ja että ”verkko muuttaa väistämättä Kiinan valtion perusteita”, koska viranomaiset eivät pysty estämään tiedon levittämistä siinä (Helsingin Sanomat 15.7. 2002). Informaatioteknologian leviäminen ei välttämättä kaada erilaisia epädemokraattisia järjestelmiä, mutta voi tukea ryhmiä ja yksilöitä työskentelemään demokratialle välttämättömän avoimuuden puolesta. (vrt. Walch 1999, 116.) Verkko muuttaa myös perinteisiä edustuksellisia poliittisia järjestelmiä ja byrokratioita; onhan se uusi keino tehdä ja jakaa immateriaalisia hyödykkeitä kuten ideoita (Jordan 1999, 165). Verkon aiheuttama syvälinen muutos tarkoittaa myös uudenlaisen kokemustilan muodostumista. Verkko antaa ihmisille lukemattomia uusia mahdollisuuksia kokea ympäristöä. Se luo ennen näkemättömän horisontin, josta käsin maailmaa voidaan havainnoida uudella tavalla.

Koska verkko ja muu uusi informaatioteknologia merkitsee muutosta, tarvitaan uusi käsitteellinen viitekehys, joka huomioi verkon vaihtoehtoisena tiedon jakamisen ja kommunikoinnin välineenä. Uuden lähestymistavan täytyy olla myös väline, jonka avulla voidaan analysoida verkon käyttöä toiminnan ja vuorovaikutuksen uusien muotojen luojana. Verkko siis luo uusia toiminnan ja interaktion muotoja sekä muokkaa tapaa, jolla yksilöt tulkitsevat sosiaalista maailmaa. (Slevin 2000, 7, 55.) Tätä vajetta täyttämään syntyi esimerkiksi kulttuuritutkimus, joka keskittyi analysoimaan yhteiskunnan taipumista kulttuurisille informaatio- ja viestintärakenteille 1900-luvun lopussa (Lash 1995, 228).

Verkon muodostumisen ja arkipäiväistymisen väitetään olevan iso muutos siksi, että sen oletetaan mahdollistavan uusia informaation käytön tapoja (Walch 1999; Slevin 2000). Tärkein verkon tarjoama palvelu, WWW (World Wide Web), tekee verkosta valtavan kirjaston, giganttisen kuvagallerian ja maailmanlaajuisen ilmoitustaulun. Kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta verkko laajentaa valtavasti julkista tilaa. Verkon luoma uudenlainen julkisuus on dialoginen tila. Senkin vuoksi verkko on aivan uusi kokemustila (vrt. Sassi 2000, 178). On esitetty että, käyttäjät kokevat kybertilan tiedosta koostuvana erityistilana. Kybertila on nimenomaan informaatiotila. Verkon avulla ihmiset voivat laajentaa informaatiokapasiteettiaan. (Jordan 1999, 59, 85-86.)

Verkko pitää ymmärtää kirjaston, gallerian, äänitysstudion, elokuvan, ilmoitustaulun, postijärjestelmän, ostoskäytävän, aikataulun, pankin, luokkahuoneen, sanomalehden ja klubilehdykän yhdistelmänä. Kun tämä kerrotaan vielä määrittelemättömän suurella joukolla ja kun verkko sijoitetaan rajoittamattomalle maantieteelliselle alueelle, saadaan käsitys verkon luonteesta.

Se sulauttaa yksittäiset kontekstisidonnaiset tapahtumat globaaliin tasoon ja luo uusia ihmisten välisiä vuorovaikutusmahdollisuuksia. (Graham 1999, 21.) Ei varmaankaan ole liioiteltua väittää, että tällainen horisontti tarjoaa mitä moninaisimpia kokemisen mahdollisuuksia.

Verkko muuttaa ihmisten kokemuksia myös siksi, että sen ”perusominaisuus on nopeus, kaiken toiminnan kiihdyttäminen” (Sassi 2000, 52). Verkon mahti perustuu nimenomaan nopeuteen (Lebert 2003, 209). Hyvä esimerkki verkon nopeudesta on keskustelu, joka käytiin 11.10. 2002 sattuneen Myyrmannin kauppakeskuksen pommiräjähdyksen jälkeen. Jo puolen tunnin kuluttua tapahtumasta alettiin keskustella reaaliaikaisella keskustelukanavalla. Keskustelijat olivat pystyneet selvittämään pommi-iskun tekijän henkilöllisyyden ennen kuin poliisi ja tiedotusvälineet. (Helsingin Sanomat 17.11. 2002.)

Toimintojen kiihtyminen johtuu siitä, että verkko pystyy hyödyntämään ja prosessoimaan mitä erilaisimpia digitaalisia aineistoja reaaliaikaisesti. Verkko kykenee yhdistämään loputtomasti erityyppisiä aineistoja ja välittämään niitä nopeasti eteenpäin. (Sassi 2000, 64.) Joka päivä laajenevaa tietomäärää on helppo organisoida halutulla tavalla. ”Sähköisestä leikkaamisesta ja liimaamisesta on tulossa uusi taiteen laji.” (Schwartz 1996, 70.)

Tyypillinen verkon käyttäjä on juuri Deweyn tarkoittama kokija. Hän on aktiivinen tiedon etsijä; hänellä on voimakas kiinnostus ympäristöä kohtaan (vrt. Rash 1997, 40). Pidän seuraavia Slevinin erottamia verkon käyttötapoja erilaisina kokemistapoina. Verkossa voidaan toimia kuten *vaeltaja*. Verkko on vaeltajalle sekä ideaalinen tyysija että keino kehittää omaa kommunikaatiotyyliään. Hän voi vaeltaa websivulta toiselle, keskustelu- ja uutisryhmästä toiseen. Näin tehdessään vaeltaja kokee olevansa läsnä mutta toisaalta saavuttamattomissa. (Slevin 2000, 164.) Verkkotoimija voi kokea itsensä myös *muukalaiseksi*, joka ei ole paikalleen asettunut ja jolla ei ole juuria. Maankiertäjällä on verkossa uinuva tai käyttämätön sähköpostiosoite. Hänet on voitu rekisteröidä websivujen käyttäjiksi, mutta on unohtanut salasanansa jo kauan sitten. Maankiertäjätyyppi on kovin huolimaton tai välinpitämätön verkon käyttäjä. (Slevin 2000, 164.) *Turisti* voi löytää verkosta tarvitsemansa tilan. Sen avulla turistit voivat muodostaa outoja ja erikoisia kokemuksia. He pystyvät pakenemaan tavanomaista maailmaa ja käymään dialogia muiden erilaisten ihmisten kanssa. Turistit voivat katsella websivuja, jotka voivat pelästyttää shokeeraata ja kyseenalaistaa omia kokemuksia. *Pelurin* verkkokokemus puolestaan muistuttaa pelissä menestyvän henkilön kokemusta. Tässä tapauksessa verkkoa voidaan pitää laajennettuna tietokonepelinä. Kun peluri on esimerkiksi liittynyt keskusteluryhmään ja saanut sen luottamuksen, hän usein jättää pelin yhtäkkiä. (Slevin 2000, 164-165.)

Deweyn korostama *vuorovaikutteisuus* onkin verkkoon sisältyvä erittäin tärkeä ominaisuus. Näin ollen internetissä on elämää hyvin vahvassa mielessä.

(ks. Graham 1999, 24.) Onkin syntymässä uusi, lankapohjainen poliittinen yhteisö, net-polis. Tämän poliittisen yhteisön luonne ja ääriviivat ovat vasta muotoutumassa ja ovat utuiset. On esitetty osuvasti, että ”verkko muistuttaa kovasti valtamerta, jolle meidät on heitetty sattumalta yksin ja ilman tarkkoja koordinaatteja, joita seurata” (Sassi 2000, 95). Suurin huolenaihe on ylläpitää demokraattisia arvoja kybertilassa: tasa-arvoista pääsyä sinne, responsiivisuutta, edustuksellisuutta, julkista kontrollia ja tilivelvollisuutta (Walch 1999, 23).

Verkko pyrkii ylittämään sovinnaisen eron sisällön tuotannon ja vastaanoton välillä. Näin se mahdollistaa vuorovaikutteisuuden, joka vaihtelee tilanne tilanteelta ja sovellus sovellukselta. Esimerkki tästä on organisaatio, jolla on websivu, mutta ei lähetysprosessin kontrollia. Verkon käyttäjistä tulee vastaanottajia vain siinä tapauksessa, että he vierailevat aktiivisesti ko. websivulla ja hakevat informaatiota. Organisaatio saattaa myös hankkia jonkin jakelutekniikan ja saada jonkinlaisen kontrollin lähettämällä aktiivisesti informaatiota vastaanottajalle. Se saattaa rakentaa intranetin, joka sallii vain tietyn ryhmän julkaista informaatiota ja toimia tuottajana ja siten rakentaa uudelleen sovinnaisen tuottaja/vastaanottaja dikotomian, joka tavallisesti yhdistetään massakommunikaatioon. Verkko voi myös antaa massakommunikaatiota paremman mahdollisuuden deliberatiiviseen osallistumiseen. Esimerkiksi verkon keskusteluryhmissä käyttäjistä tulee tuottajia tai vastaanottajia. He voivat liittyä siinä reaaliaikaisiin keskusteluihin useilla globaalitasoisilla foorumeilla. (Slevin 2000, 74-75.)

Halu muodostaa vuorovaikutusta ympäristön kanssa ilmenee myös siten, että osallistujat puhuvat suoremmin ja tasa-arvoisemmin tieto- ja viestintäteknologiaa käyttävissä konferensseissa kuin tilaisuuksissa, joissa puhutaan kasvokkain (ks. Jordan 1999, 82-83). Vuorovaikutus kybertilassa on tällä tavalla intensiivistä myös siksi, että usein verkon käyttäjällä on mieltymys vahvoihin argumentteihin, joita tarvitaan erilaisissa verkkokeskusteluissa (Rash 1997, 40). Toisin sanoen erilaiset verkon vuorovaikutusten muodot edellyttävät osallistujilta erityisiä, so. poikkeuksellisia, argumentaatiotekniikoita.

James Slevinin erittelemistä aiemmista tutkimuksista käy ilmi, että verkon käyttäjät pystyvät murtamaan ja rakentamaan uudelleen perinteisiä sosiaalisia rajoja ja kehittämään vaihtoehtoisia keinoja luoda yhteisöjä. Verkon keskusteluryhmissä ei tunneta auktoriteettia ja niissä keksitään uusia sosiaalisia konventioita. Kansalaisilla on mahdollisuus kommunikoida toisten kansalaisten kanssa ilman, että muutama henkilö kontrolloi kommunikaatioteknologiaa. (ks. Slevin 2000, 100-105.) Informaatio- ja kommunikaatioteknologia luo erilliskulttuureja, joilla on omat uudet normit ja käyttäytymismallit (Walch 1999). Slevin painottaa seuraavaa:

”Meidän on tarkasteltava tuoreesti sitä, miten ihmiset voivat lähestyä aktiivisesti internetiä edistääkseen uudenlaisia suhteita, jotka auttavat vaan eivät estä heidän pyrkimyksiään tehdä selkoa maailmasta, jossa kaikkein läheisin ja kaikkein etäisin on yhdistetty suoraan.” (Slevin 2000, 113.)

Slevin korostaa useassa yhteydessä verkkoa tällaisena uutena yhdistämismekanismina. Tämä Slevinin päätelmä tarkoittaa verkon käyttäjän näkökulmasta uutta kokemustilaa.

Slevin tekee tämän tutkimuksen kannalta keskeisin päätelmän: verkko on ”väline praktista yhteiskunnallista aktiivisuutta varten” eikä vain ”väline, joka tarjoaa uusia mahdollisuuksia ihmisten yhdistymisen uusien muotojen luomiseen” (Slevin 2000, 113). Verkko pystyy luomaan uuden kokemustilan ja siten aktivoimaan uudella tavalla ihmisten toimintaa. Se voi edistää ihmisten selviytymistä jokapäiväisessä elämässä ja voi auttaa hahmottamaan ympäröivää maailmaa. Se voi toisin sanoen edistää ihmisten omaehtoista tai aloitteellista toimintaa ja siten heidän innovatiivisuuttaan.

Jo pelkän sähköpostin lähettäminen voi liittää toimijan verkoston osaksi. Kun toimija viestii sen avulla, hän ei lähetä vain informaatiota. Hän perustaa myös näkymättömän sähköisen linkin, jota hän voi käyttää myöhemmin. (Walch 1999, 67.) Sähköpostiviestin lähettäminen on tuottajan aloitteellisuutta, mitä voidaan pitää vuorovaikutuksen yhtenä aspektina. Vastaanottajan aloitteellisuus, esimerkiksi tietojen lataaminen websivuilta, on puolestaan vuorovaikutuksen toinen aspekti. Verkkotoimijat voivat olla myös tuottajia ja vastaanottajia samanaikaisesti. (Slevin 2000, 82-85.)

Verkko ei vain luo uutta kokemustilaa, vaan sen avulla voidaan kerätä ihmisten kokemuksia. Yksi esimerkki tästä on Helsingin Maunulaan sijoittuva peli. Alueen asukkaat ovat voineet merkitä siihen erilaisin symbolein epämiellyttäviä, miellyttäviä, turvattomia ja liikenteellisesti vaarallisia paikkoja. Pelaajilla on mahdollisuus kirjoittaa siihen myös sanallisia kommentteja. Näin koottuja asukkaiden kokemuksia on luvattu käyttää aluetta koskevissa kaupunki- ja liikennesuunnitteluhankkeissa. (Heikkilä & Lehtonen 2004, 265-266.)

Verkon lisäämä vastavuoroinen ja ei-vastavuoroinen kommunikaatio tekee vuorovaikutuksen muodoista ylipäätään refleksiivisiä ja tavoitteiltaan avoimia. Nykyisten kommunikaatiovälineiden kehitys luo uusia informaation leviämisen verkostoja, jotka muuttavat syvällisesti tapaa, jolla rakennamme yhteisiä todellisuuksia. (Slevin 2000, 96.) Lash esittää kysymyksen, onko refleksiivinen yhteisö mahdollinen nykyisissä ajallis-paikallisesti etäännytyissä ja merkityksiltään tyhjennetyissä yhteiskunnissa. Hän vastaa, että uudenlaisten yhteisöjen muodostuminen on aivan mahdollista. Ne voivat perustua informaatio- ja viestintärakenteisiin ja poiketa ratkaisevasti traditionaalisista yhteiskunnista. Tällaiset kulttuuriset yhteisöt voivat lisätä refleksiivisyyttä.

(Lash 1995, 228.) Lash ehdottaa, että merkityksen mahdollisuutta olisi etsittävä esteettiseltä alueelta. Esteettis-ilmaiseva, merkitystä luova subjekti on nykyään valloittanut arkielämän ja kaikki yhteiskunnalliset kerrokset ekspressiivisen individualismin välityksellä. (Lash 1995, 221-222.)

2.4. Verkko poliittisen toiminnan herättäjänä

Eriteltyään eräitä keskeisiä aiempia tutkimuksia Slevin on päättellyt, että verkko mahdollistaa ihmisten uudenlaista omaehtoista toimintaa. Jo verkkosivujen materiaalin etsiminen aktivoi, mikä poikkeaa perinteisen median (television, radion ja painotuotteiden) passiivisesta seuraamisesta (ks. Rash 1997, 51). Myös verkkoa hyödyntävät poliittiset toimijat joutuvat haastavan tilanteen eteen. Jotta ne voisivat menestyä, niiden pitää saada ihmiset käymään verkkosivuilla. Ja jotta verkkosivuista tulisi suosittuja ja siten muusta verkkosivujen valtavasta massasta erottautuvia, niiden on oltava omaperäisiä, kekseliäitä.

Esimerkki houkuttelevasta verkkosivustosta on Bob Dolen ja Donald Kempin kampanja Yhdysvaltain vuoden 1996 vaaleissa. Ne rakennettiin käyttäjien erityistarpeita varten. Ne oli mahdollista määritellä silloin, kun käyttäjä oli vierailut sivustolla aiemmin. Tämän informaation perusteella pystyttiin sitten esittämään asiakaskohtainen kotisivu. Kyseisellä sivustolla käyneet vierailijat saattoivat näin saada verkosta viimeisimmän informaation aiheista, joita he olivat aiemmin pitäneet tärkeinä. Kun he olivat osoittaneet mielenkiinnon kohteet, ohjelmisto kysyi useita kysymyksiä, joiden pohjalta voitiin päätellä, mitä he halusivat. Tämän jälkeen Netscapen kehittämän teknologian avulla voitiin luoda identifioija, joka tunnisti käyttäjän. (Rash 1997, 53.)

Yksi kokemuksen ja toiminnan muoto on politisointi, jatkuva asioiden ongelmallistaminen. Verkko voi merkittävästi edesauttaa tätä prosessia. Verkossa muodostuvat erityyppiset osajulkisuudet voivat antaa herätteitä, nostaa esiin tärkeitä kysymyksiä, aloittaa uusia diskursseja ja toimintoja ja kyseenalaistaa (symbolisia) hierarkioita (vrt. Sassi 2000, 72). Verkon keskustelualueet tarjoavat osallistujille uusia tapoja kiistellä erilaisista yhteiskunnallisista ja poliittisista ideoista. John Deweyn ajatusten perusteella voidaan väittää, että ihmiset eivät suinkaan osallistu verkon keskusteluryhmiin yksinkertaisesti vain sen vuoksi, että voisivat olla mitä tahansa he haluavatkaan. Toiminta verkossa ei ole itseisarvoista, vaan osallistumisen motiivi voi olla esimerkiksi hyväksyttävien sosiaalisten normien tuottaminen. Verkon käyttö on itsensä toteuttamisen ja itsensä valtaistamisen muoto (vrt. Slevin 2000, 107-109). Verkko kehittää Deweyn korostamia taitoja, joiden avulla voidaan selviytyä nykyisessä jokapäiväisessä elämässä (vrt. Slevin 2000, 117).

Kun verkko saattaa ihmiset yhteen merkitykselliseen toimintaan, se luo ihmisten verkostoja. Kun verkostot ja verkostoituminen tarkoittavat organisaatioiden välisiä suhteita, on huomattava kaksi aspektia. Ensiksi verkon avulla voidaan *koordinoida* eri organisaatioita. Tämä ei viittaa vain kasvavaan tuottavuuteen ja tehokkuuteen organisaatioissa, vaan myös synergiaan. Toimintojen summa on suurempi kuin erillisten osien yhteenlaskettu toiminta. Toiseksi verkko on *löytämisen* väline. Se helpottaa yhteisen intressin omaavia ihmisiä ja ryhmiä tavoittamaan toisensa ja siten toimimaan yhdessä. (Walch 1999, 74.) Näin verkko vahvistaa Deweyn tarkoittamaa kokemuksellista vuorovaikutusta, luo uusia mahdollisuuksia sille.

Eryteisesti pienet poliittiset ryhmät ovat pystyvät löytämään verkon avulla toisia samankaltaisia ryhmiä. Muutos tapahtui vuosien 1995-96 tienoilla koko maailman tavoittavien hakukoneiden keksimisen ansiosta. Niiden ohella löytämistä helpottaa pienten ryhmien tapa laittaa linkkejä verkkosivuilleen. Useimmat kansalliset ja kansainväliset valtavirrasta poikkeavat poliittiset toimijat eivät voisi olla olemassa nykyisissä muodoissaan ilman verkkoa. Ne on suljettu usein pois perinteisestä mediasta eikä niiden kantoja useinkaan ole otettu vakavasti. Monet pienet ryhmät ovat hakeutuneet vähitellen samanmielisten seuraan verkon välityksellä ja ovat alkaneet levittää sanomaansa julkisemmin kuin aiemmin. Niillä on käytössään halpa, nopea ja tehokas kommunikaatio-kanava, jota ilman ne olisivat liian heikosti organisoituneita menestyäkseen. Näin kommunikaatio jäsenistön kesken ja samanmielisten ryhmien välillä kanssa vilkastuu selvästi. (Rash 1997, 21, 97.)

Verkosta on tullut monien valtavirran ulkopuolisten ryhmien luonnollinen 'elinympäristö', siis kokemustila. Kansalaisliikkeet väittävät, että sähköinen kommunikaatio, informaation lähettäminen ja palaute itsessään ovat muutosta aiheuttavia valtakeijöitä. Kommunikaation ja informaation vaihdon uudet tavat ja alueet ovat mahdollistuneet uuden informaatioteknologian vuoksi. Nämä korkean teknologian muodot ovat liikkeiden mielestä uusia toiminta-areenoita. (Rash 1997, 90; Walch 1999, 63, 152, 156.) Kommunikaatioaktivistit muodostavat yhteisön, jolla on erityinen etiikka ja asioiden tekemisen tyyli. Esimerkiksi amsterdamilaisen Digital City -projektin alkuperäinen tavoite, poliittisen dialogin synnyttäminen kansalaisten ja päättäjien välille, epäonnistui ainakin siksi, että poliitikot eivät osanneet käydä keskustelua uudessa mediassa. He eivät ymmärtäneet sen kommunikoinnin tapaa. (ks. Walch 1999, x; Sassi 2000, 219.) Esimerkiksi Amnesty Internationalin piirissä tietokone- ja viestintäteknikka ymmärretään "johtavaksi strategiseksi taktiikaksi" eikä yksinkertaisesti vain taustalla olevaksi infrastruktuuriksi. Eryteisesti sähköpostilla on ollut erittäin tärkeä merkitys kyseisen organisaation kaikilla tasoilla. (Lebert 2003, 210.)

Tampereen yliopistossa toteutettu Verkko yhteisöjen kehittyminen -tutkimusprojektista saatiin tämän tutkimuksen kannalta erittäin mielenkiintoista tietoa (ks. projektista Sirkkunen & Kotilainen 2004). Siinä kehitettiin Mansetori-sivusto kansalaistoimintaa tukevaksi osallistumisympäristöksi. Mansetorin keskeinen lähtökohta oli kyseenalaistaa käsitys yleisöstä passiivisena vastaanottajana ja kuluttajana ja kehittää sivustoa siten, että kansalaisryhmät pystyivät muokkaamaan verkkosivustoja omien näkemystensä mukaan. Aiemmissä kokeiluprojekteissa on havaittu, että tällaisissa hankkeissa pääsee innovatiivisuus ja sosiaalinen oppiminen parhaiten esille. Projekti pystyikin ennen kaikkea voimistamaan kansalaiskekseliäisyyttä. Se täytti sosiaalisen innostamisen liikkeen tärkeimmän kriteerin, oppimisen yhteisöllisen toiminnan avulla. Liike kehottaa toimijoita kyseenalaistamaan, väittelemään, toimintaan ja siihen sitoutumiseen. Se korostaa myös kokemuksellista oppimista, joka alkaa konkreettisesta toiminnasta ja päättyy havainnoivaan ja pohtivaan keskusteluun. (Kotilainen 2004.)

Mansetorin yhden osion, Mansefoorumin, tavoitteeksi asetettiin lisätä ja vahvistaa vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Projektin olennainen osa oli innovoida ja kokeilla uusia kansalaislähtöisiä toimintatapoja yhdessä kansalaisryhmien kanssa toimintatutkimuksen menetelmin. Mansefoorumille esimerkiksi luotiin mahdollisimman kansalaislähtöinen sähköinen aloitteentekojärjestelmä. Siellä kuntalaisia ohjeistettiin aloitteen tekemisessä myös sisällöllisesti. Kuntalaisen tekemää aloitetta on voitu kommentoida keskustelupalstalla ja näin kehitellä sitä edelleen. Ominaista Mansefoorumilla julkaistuille teksteille on kirjoittajan henkilökohtainen kokemus. (Hokka ym. 2004, 205-215.)

Mansefoorumilla tapahtunut toiminta on ravistellut parkkiintuneita paikallisen poliittisen keskustelun ja päätöksenteon käytäntöjä. Kansalaisia on innostettu aikaisempaa aktiivisempaan toimintaan ja erityisesti käyttämään verkkoa osallistumisen välineenä. Toiminnallisuus ja omaehtoinen julkisuus on haastanut perinteisen edustuksellisen kuntademokratian ja kansalaisille tarjotun passiivisen roolin yleisönä. Mansefoorumilla järjestettyjä keskustelutarjoja eritelleet tutkijat päättelevät, että ”ihmiset ovat valmiita vertailemaan näkemyksiään ja keskustelemaan rakentavasti, jos ja kun heille tarjotaan siihen mahdollisuus” (Hokka ym. 2004, 234). Dialoginen keskustelukulttuuri ja kansalaisten rooli julkisen keskustelun osapuolina on vahvistunut. Tämän vahvistaa myös Mansefoorumin toimintaa seurannut osallisuusveteraani (Karnerva 2004).

Kyiseisessä projektissa Maarit Mäkinen (2004) tutki Tampereen alueen romanien (<http://mansetori.uta.fi/romanit>) ja Tampereella asuvien ulkomaalaisten (<http://www.itampere.info>) verkkohankkeita *empowerment*-käsitteen näkökulmasta. Hän kääntää sen voimistumiseksi, joka tarkoittaa ihmisestä

itsestään lähtevää sisäistä voimantunnetta, ihmisille itselleen tärkeiden asioiden mahdollistamista (englanniksi *empowerment-as-enablement* tai *self-empowerment*). Tällöin pakottaminen on poissuljettu. Kun ko. käsite ymmärretään tällä tavoin, se kytkeytyy erottamattomasti kokemukseen. Ihmiset luovat tietoa omien kokemustensa innoittamina. Tällöin oppiminen on tekemällä, so. osallistumalla ja uuden luomisella, oppimista (learning by doing). Koska termi viittaa aktiiviseen omaehtoisen toimintaan, mielestäni osuvampaa on puhua voimistumisen sijasta itsensä voimistamisesta.

Digitaalinen itsensä voimistaminen tarkoittaa niitä uusia mahdollisuuksia, joita tieto- ja viestintäteknologia tarjoaa. Tällöin ilmauksella viitataan esimerkiksi uusien taitojen oppimiseen, uramahdollisuuksiin, erityyppisiin tiedonlähteisiin, tiedon tuottamiseen ja levittämiseen, uusiin viestintämahdollisuuksiin ja arkipäivän ongelmien ratkaisemiseen. Digitaalinen itsensä voimistaminen on oppimisprosessi, jossa yksilöt ovat aktiivisia ja vastuullisia tiedon konstruujia. (Mäkinen 2004, 29, 34.)

Romanit kokivat, että he olivat kyenneet laajentamaan sosiaalisia verkostojaan muiden Mansetorin yhteisöjen, yhteistyökumppaneiden ja yliopiston henkilöstön suuntaan. Sen sijaan he eivät saaneet aikaan teknisiä taitomuutoksia siinä määrin kuin halusivat, sillä teknistä välineistöä pidettiin liian vaativana. Omien kuvien ja artikkeleiden onnistunut julkaiseminen ja itselle kiinnostavan tiedon löytyminen verkosta oli kuitenkin verkkohanketta selvästi edistävä ja henkilökohtaisesti motivoiva tekijä. Eräs haastateltava totesikin, että ”parasta oli omien ajatusten ilmoille tuonti” ja oli ”hienoo olla se journalisti siinä, kun sai kameran ja pääsi haastattelemaan ihmisiä ja olis saanu tehdä vaikka mitä juttuja” (Mäkinen 2004, 38). Lähes kaikki haastatellut romanit pitivät sivuja hyvin tärkeinä ja ulkomaalaisetkin melko tärkeinä.

Sähköpostin käyttämisen oppiminen oli tärkein uusi toimintatapa. Oman sisällöntuotannon aloittaminen oli ajoittain hankalaa, vaikka se koettiin tärkeäksi. Haastatteluissa ilmeni, että aktiiviset romanikäyttäjät kokivat voimistaneensa itseään. Tekniset taidot lisääntyivät, sosiaaliset verkostot laajenivat ja erityisesti nuorten kompetenssi vahvistui. (Mäkinen 2004, 39.) Projektia kommentoiva romaniyhteisön edustaja päättelee, että ”tavoitteet ja määränpää on saavutettu” (Palm 2004, 50). Hän painottaa erityisesti sitä, että sivuston suuren suosin saavuttaneen kysymyspalstan avulla romanikulttuuria voidaan tehdä omaehtoisesti tunnetuksi koko Suomessa.

Myös Tampereella asuvat ulkomaalaiset pitivät itsenäistä ja riippumatonta itsensä ilmaisevista projektin tärkeimpänä saavutuksena. He kokivat kompetenssinsa voimistuneen, vaikutusmahdollisuuksiensa lisääntyneen ja omien näkemystensä merkityksellisyyden vahvistuneen. (Mäkinen 2004, 42-43.) Näiden kaikkien elementtien vahvistumisesta voi seurata kunkin yksilön oman elämän parempi hallinta. Ihmiset voivat oppia uusia taitoja ja tapoja osallistua

ja vaikuttaa informaatioteknologian avulla. Tällaista lopputulosta on totuttu viime vuosien yhteiskuntateoreettisessa kirjallisuudessa kutsumaan elämänpoliitikaksi. Sitä voitaisiin yhtä hyvin nimittää - ei sosiaalisen - vaan poliittisen pääoman kasaantumiseksi (mistä tarkemmin 5:ssä luvussa).

Projektissa kokeiltiin uutta omaehtoista kansalaistoiminnan muotoa, kansanjournalismia. Sillä pyrittiin hakemaan uusia näkökulmia paikalliseen viestintään verkkoympäristössä. Hanke toteutettiin siten, että eri kaupunginosista haettiin kirjeenvaihtajia, jotka tekivät juttuja projektin myötävaikutuksella perustettuun verkkolehden. Sen tärkein kysymys oli, ”millaiset asiat ovat asukkaiden mielestä tärkeitä ja kertomisen arvoisia” (Martikainen 2004, 93). Vastauksen uskottiin löytyvän asukkaiden omasta toiminnasta, mitä pidettiin vaihtoehtona perinteiseen uutisjournalismiin kuuluvalle päättäjien ja muiden virallisten tahojen kuulemiselle. Kansanjournalismissa onkin aineksia Deweyn kehittämästä learning by doing -menetelmästä, sillä siinä ihmiset tekevät jutut itse. Tällöin heidän oletetaan kirjoittavan omista kokemuksistaan, missä yhteydessä he oppivat ilmaisemaan itseään ja kuuntelemaan muita. (vrt. Martikainen 2004, 93-94.)

Empiirisissä tutkimuksissa havaittiin, että kirjeenvaihtajien jutuista huomattavan moni oli omakohtainen eikä vain tiedottava. Heillä oli selvästi myös ilmaisukykyä eli heillä oli persoonallinen, so. kokemuksellinen, lähestymistapa asiaan. Huomionarvoista oli myös se, että heillä oli aiheisiin vaihtoehtoisia näkökulmia verrattuna valtamediaan. Juttujen omaperäisyys johtui siitä, että jutut eivät ponnistaneet ulkoa tulleista tiedotteista vaan kirjoittajien omakohtaisista kokemuksista. Tässä yhteydessä kannattaa mainita, että kirjeenvaihtajat eivät tiedottaneet vaan jakoivat tietoa muiden kanssa ja että verkkolehdestä ei muodostunut mikä tahansa keskustelupalsta vaan kirjoittajat sitoutuivat lehteensä, minkä vuoksi he kantoivat siitä myös vastuuta. (Martikainen 2004, 104-121.)

Hankkeen tutkija päätelee, että verkosta voi tulla osa kansalaisten mediaa ja että ”tulevaisuudessa verkossa olisi pieniä asukkaiden itsensä tuottamia kaupunginosalehtiä, joilla ei ole suuria lukijamääriä, mutta jotka kertovat tärkeitä ja kiinnostavia asioita asukkaiden lähiympäristöstä” (Martikainen 2004, 121). Tämän tutkimuksen teoreettisesta viitekehyksestä katsottuna kyse on kokemuksellisen ja omaehtoisen alapoliitiikan voimistumisesta, mikä samalla pirstoo yhteiskunnallisia kokonaisuuksia.

On kolme tapaa, jolla ihmiset voivat muuttua passiivisista tiedon kuluttajista aktiivisiksi informaation tuottajiksi, so. alapoliittisiksi toimijoiksi. Ensiksi yhteisöportaalit tarjoavat tietoa eri aiheista ja erilaisia palveluja kuten keskustelumahdollisuuden, ilmoitustaulun ja linkkilistat, mitä kautta muodostuu yhteisöllisyyttä. Tietopaketteja tekevät tietyt ihmiset ja muokkaamiseen tarvitaan erilliset käyttöoikeudet. Toiseksi voidaan erottaa verkkolokit, joiden

sisältövirta päivittyä jatkuvasti kronologisessa järjestyksessä. Usein lukijat voivat kommentoida niissä olevia aineistoja, kuten tietyn aihepiirin uutisia, jolloin syntyy yhteisöllisyyttä ja monesti myös erilliskulttuuri. Oma lajinsa on yksityisten henkilöiden ylläpitämät julkiset päiväkirjat tai henkilökohtaiset yleisönosastot. Tällaisten lokien välillä on usein kanssakäymistä, toistensa kommentointia, väittelyä ja riitoja.

Kolmas sisällön tuotantotapa on toiminnallisen politiikkakäsitteen näkökulmasta kaikkein mielenkiintoisin, sillä se voi laajentaa erityylisten toiminnan kirjoja huikasti. Puhutaan wiki-tekniikasta, joka mahdollistaa kaikkien käyttäjien muokata välittömästi mitä tahansa sivua ilman salasanaa tai tunnusta. Tällaisesta toiminnasta ehkä tunnetuin esimerkki on Wikipedia-tietosanakirja, jossa on tällä hetkellä noin 200000 käyttäjien kirjoittamaa artikkelia tai hakusanaa. Wikitekniikassa käyttäjät ovat sekä tiedon tuottajia että ylläpitäjiä. Toimijat ottavat siitä mitä ilmeisimmin myös vastuun, mikä ilmenee hyvin vähäisenä ilkevaltana Wikipediassa. (Vainio 2004, 140-144.)

3. VERKKO JA TOIMINTATYYLIEN KIRJON LAAJENTUMINEN

3.1. Tyylin muotosisältö

Edellisessä luvussa tähdensin, että verkko suo tilaisuuksia hyvin monimuotoiselle ennen näkemättömälle toiminnalle, ja että verkko on suunnaton poliittisten toimijoiden ideapotentiaali. Esitän tällaisen uuden toiminnan yksityiskohtaisen erittelyn lähestymistavaksi tyylin käsitettä. Menestyäkseen uusien poliittisten liikkeiden on pystyttävä poikkeamaan olemassa olevista poliittisista toimijoista ja uusiutuvien poliittisten toimijoiden on kyettävä erottautumaan omista vanhoista toimintatyyleistään. Täten uuden toiminnan muodostuminen ja jo perinteiseksi muodostuneen toiminnan uusiutuminen sinänsä on aina sisältänyt jonkinasteisen tyyliulottuvuuden. Kaikenlainen uuden poliittisen toiminnan aloittaminen edellyttää tarkoin harkittua erottautuvaa tyyliä. Analyysissä on kysyttävä, miten uusi toiminta aloitetaan. Koska verkkoaktivismi on uudenlaista poliittista toimintaa, tyyli lähestymistapana sopii siihen erittäin hyvin.

Tyylille on ominaista erottautumispyrkimys. Verkkoa hyödyntävä toiminta joutuu kiinnittämään juuri tähän huomiota jo siksi, että sivustojen määrä on valtava. Tyylillinen profiloituminen on aina uuden poliittisen liikkeen toimintaan sisäänrakennettu ulottuvuus. Ei ole mielekäästä perustaa uutta liikettä, jos sen toiminta ei poikkeaisi olemassa olevista liikkeistä. Varsinkin uudet radikaalit poliittiset liikkeet ottavat poikkeuksetta mittaa aikalaisistaan. Ainakin erottautumista edeltäjistä voidaan pitää toiminnan tyylien lähtökohtana. Tyylitutkimus iskee juuri tähän erottautumisprosessin tapaan, sen muotosisältöön. On osuvaa puhua John Nelsonin tavoin muotosisällöstä (form-with-content), muodon ja sisällön erottamattomasta ykseydestä (Nelson 1998, 145, 170).

John Dewey on pohtinut muodon ja sisällön välistä ongelmaa tutkimukseensa *Art as Experience*, jota pidetään pragmatistisen estetiikan perusteoksena. Pragmatistinen estetiikka ja politiikka eivät ole ollenkaan outo yhdistelmä, sillä ulottuuhan se myös poliittiseen silloin, kun siihen sisältyy käytännöllinen ja kun se reflektoi ja tulkitsee elämän praksista (Shusterman 1997, 16). Dewey

lähtee siitä, että kun joku havaitsee esteettisesti, hän muodostaa sisällöllisesti uuden kokemuksen. Esimerkiksi runo luo kokemuksia, so. ääniä, mielikuvia, ajatuksia eli asioita, jotka kulkevat lävitsemme, kun luemme runoa. Näin ollen voidaan erottaa runon eri asteet ja sen erilaiset laadulliset ominaisuudet. Kahdella lukijalla ei ole samanlaista kokemusta jostakin tietystä runosta.

Jokainen joka lukee runollisesti, luo uuden runon. Jokainen yksilö tuo mukanaan - silloin kun hän toteuttaa yksilöllisyyttään - oman tavan kokea. Kun hän lukee jotakin vanhaa (poliittistakin) aineistoa, hän luo jotakin uutta, jotakin jota ei aikaisemmin ole ollut kokemuksessa. Olipa taideteos miten vanha ja klassinen tahansa, taideteoksesta voidaan puhua vain silloin, kun se herättää jonkin yksilöllisen kokemuksen. Esimerkiksi pergamentin tai marmorin palanen voi säilyä vuosisatoja, mutta taideteoksena se luodaan uudelleen aina kun se koetaan esteettisesti. (Dewey 1980, 108.) Poliittisen toiminnan tyyli-tylitukimukseen rinnastettuna tämä tarkoittaa toisaalta jonkin toimijan tyylin vastaanottoa, miten tyyli erilaisten yleisöjen joukossa koetaan. Toimija joutuu arvioimaan toimintansa tyylin reseptiokokemusta. Toimija konstruoi oman tyyliinsä omien kokemusten pohjalta.

On absurdiä kysyä, mitä taiteilija todella tarkoitti työllään. Hän itse voisi löytää erilaisia merkityksiä siitä eri päivinä, eri tunteina ja oman kehityksensä eri vaiheissa. Jokin taideteos on universaali vain siksi, että se voi inspiroida jatkuvasti uusien kokemusten toteutumista. (Dewey 1980, 108-109.) Teokset, joista ei tule uusia, eivät ole universaaleja vaan ne ovat aikaansa sidottuja. Aikaa kestävät taideteokset syntyivät jostakin tilanteeseen ja omaan aikaan ja paikkaan liittyvästä syystä, so. kokemuksesta. Niihin sisältyy kuitenkin ”sisältö, joka on muodostunut siten, että se voi tunkeutua toisten kokemuksiin ja mahdollistaa heille oman intensiivisen ja täydellisesti kehittyneen kokemuksen” (Dewey 1980, 109). Kokemuksen ja sen intensiteetin muodostumisen edellytys on siten taitavasti konstruoitu muotosisältö. Myös poliittisen toiminnan tyylin on oltava muotosisällöltään omaperäinen ja vakuuttava, jotta joku voisi kokea sen intensiivisesti.

Koska taiteen objektit ovat ekspressiivisiä, ne eivät ole vain kieli vaan ne ovat monia kieliä. Tämä johtuu siitä, että kullakin taiteella on oma välineensä ja tämä väline sopii yhdenlaiseen kommunikaatioon. Kukin väline sanoo sel-laista, jota ei voida ilmaista yhtä hyvin tai täydellisesti millään muulla kielellä. (Dewey 1980, 106.) Kaikkiin kieliin sisältyy se, mitä sanotaan ja miten se sanotaan eli sisältö ja muoto. Muoto ja sisältöä koskeva suuri kysymys on: Tuleeko asia ensin valmiiksi tehtynä, minkä jälkeen se etsiytyy muotoon? Vai onko taiteilijan koko taiteellinen ponnistus yritys muovata materiaalia siten, että se on todellisuudessa taideteoksen autenttinen sisältö? (Dewey 1980, 106-107.)

Muoto tarkoittaa tarkastelemisen, tuntemisen ja koetun asian esittämisen tapaa siten, että siitä muodostuu materiaalia kokemuksen konstruoimista varten. Täten muodon ja sisällön välillä ei voi olla eroa. Teos itse on ”asia, joka on muotoutunut esteettiseksi sisällöksi” (Dewey 1980, 109). Teon olemus tai luonne tai tarkoitus johtuu juuri siitä, kuinka se tehdään. Teossa ei ole muodon ja sisällön eroa, vaan niiden täydellinen yhdistyminen. (Dewey 1980, 109.) Deweyn ajatuksia soveltamalla voidaan päätellä, että poliittisen toiminnan muotosisältö perustuu siihen, millainen kokemus toimijalla on toiminnan tarkoituksesta, kulloisenkin tilanteen ongelmallisuudesta ja toimintatyylissä siinä. Muoto ja sisältö eroavat silloin, kun ihmiset vajoavat itserakkauteen, värittömyyteen, apatiaan, itsesääliin, pelkoon, konventioihin, rutiineihin eli asenteisiin, jotka hämärtävät, laiminlyövät ja estävät ihmisten vitaalin vuorovaikutuksen ympäristön kanssa. (Dewey 1980, 132.) Poliittisen toiminnan kannalta tämä tarkoittaa sitä, että toiminnan muuttuminen tarkoittamakseni poliittiseksi käyttäytymiseksi erottaa muodon ja sisällön tai tällöin korostuu selvästi muoto sisällön kustannuksella.

Shusterman puolustaa kiihkaasti sitä, että myös populaaritaiteissa kiinnitetään huomiota omaperäiseen ja poikkeukselliseen muotoon samalla tavalla kuin niin sanotuissa korkeissa taiteissa. Hänestä muotoa ja sisältöä ei voida erottaa, vaan ne ovat ihmisten elämän erottamattomia ja toisiaan edellyttäviä osia:

”Muoto ei ole olemuksellisesti elämälle vastakkainen vaan pikemminkin elämään ja sen kulkuun aina kuuluva osa; ja esteettisen muodon (...) rakentumisella on syvälle ulottuvat mutta kiistetyt juurensa orgaanisissa ruumiillisissa rytmeissä ja sosiaalisissa olosuhteissa.” (Shusterman 1997, 131.)

Shusterman todistelee populaaritaiteen muodon omaperäisyyttä analysoimalla tietynlaista rap-musiikkia. Samalla hän osoittaa, kuinka poliittinen ja esteettinen ovat liimautuneet toisiinsa ja kuinka myös musiikki voi olla poliittisesti tyylintensiivistä. Rap-musiikin poliittinen ulottuvuus ilmenee jo siinä, että sen kulttuuriset juuret ja kannattajakunnan enemmistö on amerikkalaisen yhteiskunnan mustassa alaluokassa, joka uhkaa amerikkalaista yhteiskuntaa. Uhka ilmenee rap-musiikkiin kuuluvana sotaisana ylpeytenä ja getto-kokemusten korostamisena.

Pragmatismien näkökulmasta esteettinen arvostelma ei ole puhdasta, ylevää, pyyteetöntä ja harrasta mietiskelyä vaan se on selvästi karumpi tai ’raa-dollisempi’ kannanotto. Esteettinen arvostelma on ”sosiaalis-poliittisten (ja myös rodullisten) ennakkoluulojen ja intressien läpikotaisin ehdollistama ja hallitsema” (Shusterman 1997, 162). Monet rap-kappaleet pyrkivät ”kohottamaan mustien poliittista tietoisuutta, ylpeyttä ja vallankumouksellista henkeä. Jotkut kappaleet osoittavat vakuuttavasti, että esteettiset arvostelmat (ja eten-

kin kysymys siitä, mikä kelpaa taiteeksi) kietoutuvat poliittisiin kysymyksiin hyväksyttävyydestä ja yhteiskunnallisesta kamppailusta, kamppailusta johon rap edistyksekkisenä käytäntönä osallistuu ja jota se oman taiteellisen asemansa puolustamisella tukee.” (Shusterman 1997, 147-148.)

Korostan konkreettisen toiminnan muotosisältöä tyyliutkimuksen lähtökohana. Poliittisen tyylin taito tarkoittaa nimenomaan omintakeista, kekseliästä muodon ja sisällön sulauttamisen tapaa (Lappalainen 2002). Tyylipitoinen toiminta edellyttää myös rytmittämisen taitoa (Nelson 1998). Muodon ja sisällön yhdistämisen taitoa voidaan havainnollistaa elokuvatutkimuksesta otetulla analogialla. Marcel Martin väittää, että nykyaikaiset elokuvat perustuvat primitiivisiin suoriin loitsuihin, luonnonäänien ja kuvien matkimiseen. Hän korostaa kuitenkin, että nämä ”merkit pitäisi järjestää taitavammin, sen seurauksena niiden kesken pitäisi syntyä jonkinlaista ehdonalaisuutta” (Martin 1971, 15). Elokuvien luominen edellyttää toisin sanoen merkkien järjestämisen taitoa siten, että elokuvien kuvat eivät vain kulje valkokankaalla peräjälkeen, vaan kuvilla täytyy olla – kuten Martin asiaa nimittää – substanssi. Itse pidän tätä elokuvan resonanssielementtinä, joka herättää aidon kokemuksen eikä pelkän mielteen tai mielipiteen. Tällöin elokuvan kohteena olevien asioiden moraalinen taso kohoa selvästi ja ”elokuva antaa meille tapahtumista enemmän kuin itse tapahtumat” (Martin 1971, 25). Tästä syystä voidaan puhua fotogeenisuudesta.

Poliittisen toiminnan muotosisällön luominen edellyttää samalla tavalla taitoa siten, että poliittisen muotosisällön on elokuvien tavoin oltava ominintakeisia. Jotta toimija voisi muodostaa tällaisen muotosisällön, hänen on kyettävä toimimaan vetoavasti samalla tavalla kuin elokuvantekijä. Poliittisen toiminnan muotosisällön rakentaminen tapahtumana pitää olla samalla tavalla jotenkin ’suurempaa’, ’enempää’ tai ’erikoista’ kuin elokuvan fotogeenisuus. Nimitän tätä prosessia toiminnan *politgeenisuuden* konstruoinemiseksi. Mitä itsenäisempää poliittisen toiminnan *politgeenisuus* on, sitä taitavammin muoto ja sisältö ovat sulautuneet toisiinsa ja sitä tyyli-intensiivisempää poliittinen toiminta on.

Kriitikko voisi väittää, että edellä kuvatun kaltainen poliittinen toiminta on hyvin populistista tai että tällaiseen poliittiseen muotosisältöön tukeutuvat erityisesti ääriilikkeet. Kun edelleen turvaututaan elokuva-analogiaan, voidaan väittää täsmälleen päinvastaista. Elävien kuvien mekaaninen esittäminen peräkkäin on juuri populististen tai ääriilikkeiden kaltaista yksinkertaistavaa toimintaa, kun taas kokemuksia synnyttävien resonoivien elokuvien tekeminen voidaan rinnastaa erityisryhmien omintakeiseen massasta erottautuvaan toimintatyyliin.

Martin esittää, että monimielisyyden välttämiseksi elokuvan kielen sijasta pitäisi käyttää tyylin käsitettä. Kaikille ohjaajille yhteinen kieli on tekniikan

ja estetiikan kohtauspaikka, kun tyyli puolestaan on jokaisen ohjaajan oma ja tekniikan sublimointia estetiikan puitteissa. Merkittävimmät ohjaajat ovatkin päätyneet suoraan tyyliin kulkematta kielen väliaseman kautta. He eivät ole turvautuneet trikkeihin, erilaisiin ilmaisumenetelmiin. Marcel päätyy siihen, että ”nykyinen elokuva ei ole *kieltä* eikä *näytöstä* vaan siitä on tullut *tyyliä* ja *tutkiskelua*” (Martin 1971, 255). Omintakeista tyyliä luoneissa elokuvissa ”jako muotoon ja sisältöön tulee mahdolliseksi ja mielettömäksi (...) ja kieli jalostuu substanssiksi” (Martin 1971, 257).

3.2. Muodon ja sisällön yhdistämisen täsmennys: tropopoliittinen tyyli

Hahmotellessaan poliittisten tyylien tutkimisen lähestymistapaa John Nelson korostaa tyyliexpressiivisyyttä. Hän nojautuu ennen muuta trooppiin, jolla hän tarkoittaa puheen ja toiminnan käännettä, liikkeitä, dynamiikkaa, suunnan muutosta tilassa tai käännettä tapahtumain kulussa. Jokainen käänne luo toiminnan muodot, figuurit. (Nelson 1998, xv-xvi, 170.) Kun Kenneth Burke löysi 1940-luvulla vain neljä päätrooppia, Nelson huomaa viime aikoina tuotetun lukuisia uusia trooppeja. Trooppiluetteloon voidaan lisätä lähes mikä tahansa puheakti sekä monet toiminnan muodot, esimerkiksi osallistuminen (Nelson 1998, 32). Olen kutsun trooppitäyteistä, omintakeista ja muotosisällöltään erottautuvaa poliittista tyyliä *tropopoliitikaksi* (Lappalainen 2002). *Tropo-*etuliite tarkoittaa sivistyssanakirjan mukaan kääntymistä tai muutosta (Nurmi ym. 2001, 471). Lisään tähän vielä vakuuttavaa erottautumista tarkoittavan merkityksen. Tropopoliittisen toiminnan käsite tavallaan täsmentää muotosisällön käsitettä. Se kuvaa muotosisältöä itseään ja sen konstruoinen tapaa. Lopputuloksena syntyy toiminnan politgeenisuus.

Tropopoliittinen toiminta on analoginen taiteelle, ”joka ylpeilee omaperäisyydellään, uutuuksillaan ja innovaatioillaan” (Shusterman 1997, 25). Taide ei koskaan mukaudu kategorioihin, joilla yritetään määritellä kaikki olemassaolevat taideteokset. Jos taide yritetään puristaa joihinkin määriteltyihin rajoihin, ”taide tulisi tekemään kaikkensa rikkoakseen nämä rajat” (Shusterman 1997, 25). Taiteen alue laajenee jatkuvasti ja taiteeseen kuuluu erottamattomasti uuden etsiminen. Pragmatistisen näkemyksen mukaan taide muistuttaa suuresti politgeenista tyyli-intensiivistä poliittista toimintaa, joka aloittaa uutta ja joka jatkuvasti muokkaa muotosisältöään.

Tropopoliittinen toiminta on aina tyyli-pitoista mutta ei välttämättä tyyli-taitoista. Se ei välttämättä ole kaiken tyyllillisen toiminnan edellytys. Edellä esitin, että poliittisen tyylin taito ilmenee omintakeisena ja muotosisällöltään

erottaautuvana toimintana. Tämä ei kuitenkaan vielä ole riittävä tyyllillisen toiminnan lähtökohta, vaan tyyliopintainen tropopoliittinen toiminta edellyttää välttämättä arviointia (mistä tarkemmin 4:nnessä luvussa). Mikä tahansa tropopoliittinen toiminta ei automaattisesti osoita tyylijatua, vaan se vaatii aina poliittisen arvioinnin taitoa.

Tropopoliittinen toimintatyyli edellyttää tietynlaista sepityskykyä, taitoa havaita vaihtoehtoja ja täydennyksiä olemassa oleville politiikan figuureille. Nelson jatkaa tyyliopintaisen politiikoinnin hahmottamista kehottamalla keksimään uusia aiheita, uusia trooppeja, omaperäisiä tarinoita ja poliittisen kommunikaation outoja tapoja. Tyyliopintakirjailija ei suinkaan sitoudu johonkin tiettyyn vaihtoehtoon, vaan hän pelaa mahdollisuuksilla. Hän keksii uusia mielikuvia vanhoista, generoi outoja sommitelmia tutuista asetelmista. Hän luo yllättäviä kohtauksia, alkuja, epäonnistumisia ja tulevaisuuksia. Tyyli-intensiivinen politiikointi on ilmaisuvoimaista politiikkaa. (Nelson 1998, 160, 169-171.)

Tropopoliittinen tyyli viittaa mihin tahansa poikkeamaan kontekstuaalisista normeista. On tarkasteltava persoonallisia ilmauksia, jotka ovat puhtaasti objektiivisten ilmausten vastakohtia. Tyylin käsitettä voidaan käyttää toisinkin. Se voi tarkoittaa puhumisen ja toiminnan tavanomaista tapaa. Tästä on yksi esimerkki pitkälle viety persoonaton tieteellinen kirjoittaminen tai esimerkiksi tiettyjen toimijoiden ennustettavat lausunnot. Tämä on juuri normaalipoliittista rutinoitunutta käyttäytymistä. Vain poikkeaminen totutusta asetelmasta ansaitsee poliittisen toiminnan arvon. Toisin sanoen intensiivisyys sinänsä on tällaisen tyylin ehto. (vrt. Wallace 1992, 16.)

Pidän juuri poikkeusta ja luovaa vastarintaa tropopoliittisten merkitysten luomisen metodina. Poliittinen toimija ei riko sääntöjä esimerkiksi kirjoittaakseen ainutkertaisella tavalla vaan löytääkseen uutta tietoa. (vrt. Wallace 1992, 17.) Kuten havaittiin, verkko on nimenomaan uuden löytämisen ja yhdistelemisen arena. Tropopoliittisen toiminnan tyyli edellyttää poliittisen kielen ymmärtämistä tekstinä, jota lukijat ja kirjoittajat eivät pidä tyhjentyvänä ja täydellisenä maailmanselityksenä vaan jatkuvasti merkityksiltään muuttavana erilaisten merkkien järjestelmänä. Toimijat ja heidän yleisönsä ovat pakotettuja koko ajan ajattelemaan uudelleen muuttuvaa sommitelmaa ja lopulta myös 'todellisuutta', jonka he luovat. (Wallace 1992, 17.)

'Epänormaali' toiminta voidaan rinnastaa tai siihen voi sisältyä editoiva kieli. Toisin kuin normaali kieli, joka ilmentää sen puhujan maailmankuvaa ottamalla kielen annettuna, editoiva kieli haastaa faktoina hyväksytyt uskomukset. Tällaiselle toiminnalle on ominaista tietynlainen outous ja ihmeen värinä (vrt. Rorty 1983, 360, 370, sit. Wallace 1992, 20). Normaaliuden diskurssi on konventionaalinen käsitys siitä, mitä pidetään relevanttina panoksena keskusteluun, sopivana tapana vastata tiettyihin kysymyksiin, hyvinä argumentteina näihin kysymyksiin tai hyvänä kritiikkinä. Toiminta on 'epänormaalia' silloin,

kun joku siirtää tietoisesti syrjään nämä konventiot. Korostan kuitenkin, että mikä tahansa toiminta ei ole 'epänormaalia' vaan sen pitää olla myös vakuuttavaa. (vrt. Wallace 1992, 20.)

Jotta poliittinen toiminta voisi poiketa normaalirutiineista, automatisoituneesta käyttäytymisestä ja jotta se voisi olla tropopitoista ja tyyli-intensiivistä, on sen oltava kokemus samalla tavalla kuin deweyläisittäin ymmärretty taide (vrt. Shusterman 1997, 17-18). Tässä yhteydessä esteettinen ulottuvuus ei viittaa perinteisiin kauneusarvoihin, vaan arkipäiväiseen esteettiseen kokemukseen, joka voi periaatteessa sisältyä mihin tahansa toimintaan. (vrt. Sassi 2000, 26). Tutkittaessa verkkoaktivismia huomiota kannattaa kiinnittää verkon ja laajemmin kulttuuriyhteiskunnaksi muuttuneen yhteiskunnan esteettiseen ulottuvuuteen. Yksi refleksiivisen moderniuuden ilmenemismuoto on ennen näkemättömän laaja esteettisyys, jonka alueella uusi poliittinen toiminta tapahtuu (Sassi 2000, 163). Esimerkiksi hollantilainen Digital City kokeilu oli myös esteettinen kokeilu. Kansalaisaktivistit kehittivät Amsterdamissa virtuaalisen kaupungin, missä yhteydessä he suunnittelivat virtuaalisia kotejaan ja loivat omaperäistä visuaalista ympäristöä. Näin kansalaiset harjoittivat arkipäivän estetiikkaa. (Sassi 2000, 26.)

Kuten edellä esitin, monet ovat pitäneet taiteen kriteerinä omaperäisyyttä ja tavanomaisesta poikkeamista. Näin ollen taiteeseen pitäisi aina kuulua vastustava asenne, yleisesti hyväksytyin kieltäminen. Esimerkiksi rap-muusikot väittävät luovansa uutta ja omaperäistä muokkaamalla vanhoja äänilevyjä ja antamalla uusia merkityksiä vanhoille sanonnoille. Juuri tällaisen innovatiivisuutensa vuoksi rap-musiikkia on vainottu. (Shusterman 1997, 170.) Lienee kiistatonta, että kansalaisten aktivoituminen jonkin ongelman määrittämiseksi ja ratkaisemiseksi tai jonkin asiantilan muuttamiseksi on kokemus, jonka intensiteettiaste vaihtelee miedosta närkästyisestä vallankumoukseen saakka.

Elokuvan teoriasta löytyy vielä lisää analogioita tropopoliittisen toiminnan havainnollistamiseksi. Tarkoitin elokuvan leikkaamista, mitä voidaan pitää analogisena toimintatyylin luomisen kanssa. Elokuvan kielessä puhutaan kuitenkin erityisestä kerronnallisesta ja ilmaisullisesta leikkauksesta. Edellinen muistuttaa suuresti kronologisen jatkuvuuden keksimistä historiapolitiikan tyylinä (ks. Lappalainen 2002). Jälkimmäinen voidaan rinnastaa tropopoliittiseen toimintaan, sillä se pyrkii saamaan aikaan katkosefektejä katsojan ajatuksissa ja vaikuttamaan hänen mieleensä kytkemällä toisiinsa mitä erilaisimpia kuvia. Ilmaisullinen leikkaus välttää jatkuvuuksia, kahden kuvan välisiä mahdollisimman sujuvia ja näkymättömiä siirtymiä. (Martin 1971, 137.)

Elokuvan leikkaus on rinnastettavissa poliittiseen toimintaan myös siinä mielessä, että leikkauksen avulla ei luoda vain elokuvan liikettä ja rytmiä vaan ennen kaikkea sen idea. Idean luomisella tähdätään samaan kuin tropopoliit-

tisella toiminnalla. Samalla tavalla kuin tropoliittinen toimija yrittää toimia itsenäisesti, elokuvan leikkaaja liittää yhteen erilaisia todellisuuden elementtejä ja luo niiden kohtaamisesta uuden merkityksen. Tällöin leikkaaja ei tarkkai- le todellisuutta passiivisena, vaan koettaa havaita muita kuin kenen tahansa näkemiä asioita. Hän ei katso ja havaitse vaan tutkii, käsittää ja ymmärtää. (vrt. Martin 1971, 151-152.) Tropoliittisen toimijan täytyy osata rytmittää toimintansa vastaavalla tavalla kuin leikkaaja rytmittää elokuvan. Elokuvassa (ja poliittisessa toiminnassa) on rytmiä silloin kun, kun kuvan (tai toiminnan) ilmaisuarvo laskee ja sen tilalle tulee toinen kuva (tai teko). Huomion on oltava joka hetki virittynyt ja valpas. (vrt. Martin 1971, 155.) Leikkaus rytmin luoja on elokuvaestetiikan hienovaraisin ja samalla olennaisin käsite ja erikoislaa- tuisin elementti. Tropoliittinen toiminta on rinnastettavissa leikkaamiseen ja rytmittämiseen juuri siksi, että se edellyttää ennen muuta omintakeisen muotoisällön luomisen taitoa.

Tropoliittinen toiminta on rinnastettavissa myös kuvien symboliseen sommitteluun. Tästä on kyse silloin, kun ohjaaja yhdistää kaksi todellisuuden osaa luodakseen niiden sisältöä laajemman ja syvemmän merkityksen. Kuvia voidaan yhdistää esimerkiksi siten, että henkilö sijoitetaan lavasteen yhteyteen, henkilö ja esine yhdistetään, esitetään kaksi samanaikaista toimintaa, visuaaliseen toimintaan yhdistetään äänielementti ja kyltti asetetaan korostamaan toiminnan tai tilanteen merkitystä. (Martin 1971, 99-102.)

Leikkauksen teoriasta löytyy myös tyylin tutkimuksen strategisia ideoita. Keskeisistä käsitteistä kohtaaminen tarkoittaa ajan ja paikan ykseyttä, ja jakso puolestaan koostuu sarjasta kuvia, joilla on ennen muuta toiminnallinen ykseys (Martin 1971, 146). Pystyäkseen paneutumaan yksityiskohtiin tyylin tutkijan kannattaa ottaa tutkimuskohteeseen jokin jakso (esimerkiksi Soneran investoinneista kesällä 2002 käyty keskustelu) ja jakaa se kohtauksiin (kuten erilaisiin tiedotustilaisuuksiin ja eri toimijoiden käyttämiin puheenvuoroihin). Erityisen hyvin jakso ja kohtaaminen sopivat nykyisten liikkeiden toiminnan tutkimuksen apuvälineiksi, sillä niiden toiminta on sinänsä jaksomaista, tiettyihin asioihin ja ongelmiin keskittyvää sekä yhä enemmän näyttävien kohtausten organisoimista. Nähdäkseni juuri kohtauksissa toiminnan tyyli kulminoituu.

3.3. Verkko ja tropoliittinen toiminta

Tässä luvussa aion esittää, että verkko on läpeensä tropoliittinen tila. Tarkastelen tutkimuksen loppuosaa keskeisesti tästä perspektiivistä. Väitteeni lähtökohta on se, että kybertila ei ole monoliittinen ja staattinen vaan monimuotoinen ja elävä yksikkö, joka tarjoaa mitä erilaisimpia palveluja mitä

erilaisimmille käyttäjäryhmille (Silver 2003, 280-281). Se on jatkuvassa virtauksen tilassa, joka on globaalia, reaaliaikaista ja koskaan loppumatonta kommunikaatiota (Jordan 1999, 144). Informaation virtausten tila strukturoi uudelleen globaalia kommunikaatiota, ei välitä välimatkoista eikä nuku koskaan. Se on suotuisa foorumi tropopoliittiselle toiminnalle myös siksi, että se katkaisee rutiinit. Sehän koostuu jatkuvasti uusiutuvista informaatiopalasista, kuten sähköpostiviesteistä ja websivuista (vrt. Jordan 1999, 168).

Osuva termi havainnollistaa verkkoa tilana on 'epätäydellinen' (unfinished), jolla on haluttu korvata enemmänkin kaupalliseen käyttöön soveltuva termi interaktiivinen. Verkossa olevista kulttuurituotteista ja taideteoksista pitäisi ajatella pysyvästi epätäydellisinä asioina. Epätäydellinen viittaa siihen, kuinka ihmiset tekevät uuden median itselleen. Täten verkko edellyttää luovuutta ja mielikuvitusta, jotka ovat myös tropopoliittisen toiminnan ehtoja. Verkkoaktivistien kampanjoiden on havaittu olevan yhdessä luomista eikä pelkkää interaktiivisuutta. Ne ovat selkeitä ja - ennen kaikkea - avoimia vaihtoehtoja etabloituneelle medialle. (Meikle 2003, 30-32.) Verkko 'epätäydellisenä' tilana ja välineenä mahdollistaa lukuisia uusia tropopoliittisia toimintatyylejä. Täten se on yksi keskeinen tekijä, joka tekee tyhjäksi kuvitelman siitä, että tapahtumien kulku etenee luonnon lakien varmuudella ja säännönmukaisuudella (vrt. Arendt 1951, 469). Verkko romuttaa lopullisesti ennustettavuuteen ja varmuuteen tähtäävän rationalistisen politiikan, jolla pyritään ehkäisemään epävarmuuksia ja riskejä ohjelmoivan laskelmoinnin ja tieteellisen suunnittelun avulla. (vrt. Oakeshott 1947 ja 1948.)

Verkko liittyy irtaantumiseen eräistä valistuksen ideaaleista, kuten univiersaalisuudesta, edistyksestä ja rationaalisuudesta. Se aiheuttaa hajautumista, erilaistumista, epälineaarisuutta ja ei-rationaalisuutta, minkä vuoksi sitä voidaan pitää keskeisenä kulttuurin murroksen ja moderniteetin uuden vaiheen aiheuttajana. (Sassi 2000, 33.) Kybertila on epävarma paikka. Monet tietävät sen olevan ja monet uskovat sen sisältävän suuria lupauksia. Kybertilan ääriävät, ekologia ja alkuasukkaat näyttävät eksoottisilta ja oudoilta. Se on täynnä ihmisiä, jotka voivat vaihtaa kehojaan ja se on täynnä suunnaton määrä informaatiota. Kybertilassa ihmiset voivat puhua kaikkialta maailmasta, mutta kukaan ei voi koskaan olla varma, keitä he ovat tai väittävät olevan. (Jordan 1999, 172.)

Kybertila on malliesimerkki informaation tuotannon ja jakelun yleisestä kiihdyttämisestä. Kybertila ei ole vain alisteinen tälle kiihdyttämiselle vaan sitä luova tekijä. Monelta monelle kommunikaatio, multimedia, välitön maailmanlaajuinen dokumenttien siirto sekä ihmisten, organisaatioiden ja informaation paikallistamisen etsintämekanismit ovat siirtyneet kybertilaan. Se myös rohkaisee ihmisiä tuottamaan enemmän informaatiota kuin kuluttamaan sitä passiivisesti. Kybertilalla on tärkeä rooli muutettaessa informaation tuotantoa,

jakelua ja kulutusta, koska se mahdollistaa informaatiovirtojen radikaalisti suuremman määrän ja vauhdin. (Jordan 1999, 115-117.) Kybertilan jatkuva virtaus muuttaa myös off-line tilan informaation tuotantoa ja jakelua. Elektronisen viidakon (frontier) metafora kuvaa kybertilaa erittäin (Jordan 1999, 171).

Tropoliittisen toiminnan näkökulmasta ei ole vähäisin se, että verkon perusominaisuus on nopeus, toiminnan kiihdyttäminen. Yksi esimerkki verkon tehokkaasta ja nopeasta hyödyntämisestä on ammattiyhdistysaktiiveille tarkoitettu, Eric Leen ylläpitämä LabourStart -niminen sivusto. Jouluna 1998 Lee havaitsi BBC:n verkkosivuilta, että kiinalainen ammattiyhdistysaktiivi joutui juuri joulupäivänä oikeuteen mielenosoituksen organisoimisesta. Käsittelypäivä oli valittu mitä ilmeisimmin siitä syystä, että voitaisiin välttää kansainvälinen kiinnostus asiaan. Syytettyä odotti todennäköisesti kuolemantuomio. Lee lähetti LabourStartin sähköpostilistalle viestin, jossa hän pyysi eri puolilla maailmaa asuvia aktiiveja toiminaan kiinalaisen kollegansa puolesta.

Muutaman minuutin kuluttua Lee sai ensimmäisen viestin, jonka lähetti eräs eteläafrikkalainen ryhmä. Vähän tämän jälkeen Sheffieldissä toimiva aktiivinen ryhmä otti yhteyttä paikalliseen Europarlamentin jäseneseen. Sitten Australian LabourNetin ylläpitäjä käänsi viestin saksaksi ja lähetti sen alan kansainväliseen jakeluun ja Kiinan suurlähetystöön Wieniin. Se julkaistiin myös Ruotsissa ammattiyhdistysliikkeen lehdessä. Myös Kanadassa sitä levitettiin laajalti muiden muassa kansanedustajille. Muutamassa tunnissa kuuden maan Kiinan suurlähetystöt olivat saaneet tämän protestiviestin. Kaikki tämä tapahtui joulutauon aikana. Oikeudenkäynti jatkui kuitenkin Kiinassa ja aktivisti sai kymmenen vuoden vankilatuomion muttei kuitenkaan kuolemantuomiota. Lee pitää tätä verkon avulla toteutettuna mini-globalisaationa, joka pelasti erään ammattiyhdistysaktiivin hengen. (Meikle 2002, 15-16.)

Tutkittuaan online-aktioita Gurak ja Logie päättelivät, että verkossa ”vaatimukset yhdistyvät nopeasti ja voivat edetä lumipalloeftin tavoin muutamassa päivässä tai jopa tunnissa” (Gurak ja Logie 2003, 30). Tässä on uutta se, että vasta viimeisen vuosikymmenen aikana teknologia on mahdollistanut hyvin monen ihmisen osallistua hyvin nopeasti. Heidän toinen keskeinen johtopäätöksensä liittyy valtaan ja online-yhteisöjen potentiaaliin. Verkon avulla voidaan helposti liittyä yhteisöön (kuten uutisryhmään tai sähköpostilistaan) sekä ymmärtää ja omaksua nopeasti sen ethos. Koska verkkoyhteisöt ovat erikoistuneita tiettyihin asioihin, osallistujien ei tarvitse johdatella tai taustoittaa näkemyksiään. Täten voidaan puhua verkkoyhteisöjen välittömästä ethoksesta (instant ethos), joka mahdollistaa monen samanmielisen löytämisen nopeasti. (Gurak ja Logie 2003, 30-31; verkon nopeudesta levittää protestimateriaalia ks. Gurak ja Logie 2003, 38, 44.)

Tropoliittinen toiminta voidaan rinnastaa kollaasin, erilaisista aineksista koostetun taideteoksen tekemiseen. Verkon avulla voidaan luoda tehokkaasti

informaation ja muiden symbolisten sisältöjen kollaasi - siis moniaineksinen muotosisältö - hyvin erilaisista lähteistä. Kollaasivaikutus koskee myös yksittäisiä websivuja. Vaikka sivusto ilmestyy ruudulle yhtenäisenä, se on itse asiassa tehty erilaisista elementeistä kuten tekstistä, kuvista ja mahdollisesti myös äänistä ja videoista. Kollaasivaikutus käsittää myös tietokoneen ruudun itsensä, sillä käyttäjällä voi olla päällä useita sovelluksia samanaikaisesti. (Slevin 2000, 64-65.) Uudentyyppisiä muotosisältöjä muodostuu myös siten, että yksilöt ja ryhmät yhdistävät ennen näkemättömällä tavalla tietokykyjä (knowledgeability), taitoja ja resursseja käyttäessään verkkoa (Slevin 2000, 113). Koska kybertilassa voidaan testata erilaisia vaihtoehtoja, se on mitä hedelmällisin maasto tropopoliittisten toimintatyylien kehittelyyn (vrt. Sassi 2000, 149).

Verkon käyttö synnyttää poliittisen toiminnan tropopitoisuutta siten, että verkkoaktivistit jakavat teknisen asiantuntemuksensa ja taitonsa ruuhonjuuritasolla työskentelevien organisoijien kanssa. Ensimmäisen verkkoaktivismia käsittelevän teoksen laatija Edward Schwartz sanoo, että ”sellainen liittouma ei muuta vain internetiä vaan modernia politiikkaa itseään.” (Schwartz 1996, 123.) Verkko on erinomainen organisoimisen väline; sen avulla voidaan toimia yhdessä ja oppia toisilta ennen näkemättömällä tavalla (Rash 1997, 101.) Verkko ei edistä vain pienimuotoisten poikkeuksellisten poliittisten toimintaprojektien muodostumista, vaan se pystyy murtamaan perinteisiä rakenteita koko yhteiskunnan tasolla. Tämä johtuu siitä, että verkko organisoii uudelleen sekä viestinnän että tuotannon ja hallinnon alueet. Näin se luo kytkettävyyden yhteiskuntaa. Tämä tarkoittaa sitä, että verkko liittää toisiinsa erilaisia yhteiskunnan osajärjestelmiä ja saman järjestelmän eri osia. (ks. Sassi 2000, 65.)

Verkosta on eniten hyötyä liikkeen organisoimisessa ja toiminnan herättämisessä. Verkon avoimuus mahdollistaa mitä erilaisimpien koalitioiden yllättävän yhteistoiminnan. Esimerkiksi globalisaation vastaisissa protesteissa verkkoa käytetään pääasiassa toiminnan koordinoimiseen. Lukuisat aktivistiryhmät ja yksittäiset protestoijat voivat perustaa aika- ja kustannustehokkaita viestintäkanavia verkon avulla. Vain verkossa ”aktivisti voi levittää sanoman tuhansille ihmisille kaikkialla maailmassa heti ja julkaista informaatiota, johon on pääsy kaikkialta ja kaiken aikaa itse asiassa ilman kustannuksia” (Vegh 2003, 74).

Enää ei poliittiseen mobilisoimiseen tarvita laajoja joukkoja, vaan verkon avulla pari ihmistä voi mobilisoida tuhansia. Tämä uusi teknologia mahdollistaa uudenlaisen asioiden ajamisen (advocacy), minkä vuoksi eräät perinteiset poliitikot ovat hermostuneet. (Schwartz 1996, 100.) Verkkoa käytetään mobilisointiin kolmella tavalla. Ensiksi sen avulla voidaan pyytää osallistumaan offline-toimintaan, esimerkiksi johonkin tiettyyn mielenosoitukseen. Toiseksi sillä voidaan pyytää osallistumaan tavallisesti offline-tilassa tapahtuvaan toimintaan, mutta joka on tehokkaampi online-tilassa. Tästä on yksi esimerkki

yhteydenotto sähköpostilla kansanedustajiin. Tehokkuus perustuu siihen, että tällöin tarvitaan hyvin vähän aikaa viestin laatimiseen ja lähettämiseen. Kolmanneksi verkon avulla voidaan pyytää osallistumaan toimintaan, joka on mahdollista vain online-tilassa. Tällaista toimintaa on esimerkiksi massiivinen roskapostikampanja. (Vegh 2003, 74-75.)

Eräs aktivisti kertoo, että verkon ansiosta ”on hyvin helppo luoda tietyn aiheen kannattajajoukko. Aiemmasta selvästi poiketen minun enää ei tarvitse investoida suuria määriä aikaa, ponnisteluja ja resursseja kannattajajoukon luomiseksi. Voin luoda sen nopeasti, voin luoda sen laajasti ja voin luoda sen halvasti tietyille teemalle. Ei ole infrastruktuurimaksua ja on hyvin vähän viivyttelyä. Näin ruohonjuuritason aktivismi valtaistaa itsensä vastakohtana menneille verkkoja edeltäville ajoille, jolloin oli holhoavaa politiikkaa, etabloituneita puolueita, jotka keskittyivät laajaan asiamäärään, koska tämä oli ainoa keino kannattajakunnan luomiseksi.” (Rush 1997, 98.) Edellä todetusta seuraa, että poliittiset maisemat saattavat muuttua selvästi; muodostuu uusia organisaatioita ja poliittisten näkemysten kirjo laajenee (Rush 1997, 98).

Verkkoa voidaan käyttää myös perinteisten toimintatapojen täydentämiseen. Tällöin se ymmärretään esimerkiksi yhtenä kommunikoinnin lisäkanavana. Toisaalta verkkoa voidaan pitää erityisenä aktivismin muotona, jolloin voidaan puhua pelkästään online-tilassa tapahtuvasta aktivismista. (Vegh 2003, 71-72.) Aktivistit eivät ole vain sulauttaneet verkkoa toimintavalikoimiinsa vaan ovat muuttaneet sitä, mitä on pidetty aktivisminä, yhteisönä, kollektiivisena identiteettinä, demokraattisena tilana ja poliittisena strategiana. (McCaughy ja Ayers 2003, 1-2.) Web-sivu voi olla uudentyypinen mielenosoituskyltti, jonka lähes kuka tahansa voi tehdä missä tahansa maailman kolkassa ja lähettää sen lähes mihin päin maailmaa tahansa (vrt. Schwartz 1996, 100, 122). Web-protestien argumentit ovat sinänsä sofistikoituneita, koska ne voivat hyödyntää lukuisia WWW:n tarjoamia hypertekstuaalisia ja visuaalisia mahdollisuuksia. Koko aktio on mahdollista tehdä hyvin nopeasti ja halvalla. (Gurak ja Logie 2003, 44-45.)

Eräs Wayne Rushin haastattelema aktivisti kertoo, että sähköposti on erityisen tehokas väline vapaaehtois- ja ruohonjuuriorganisaatioiden käytössä, koska se on halpa ja joustava. Juuri näiden ominaisuuksien vuoksi sitä kannattaa käyttää ”yhden paukun aktivismissä (one shot activism)”. Se muistuttaa ad hoc-ryhmien toimintaa, keskittyy yhteen asiaan ja kestää vain niin kauan kuin tarvitaan sen jäsenten tuntemusten rekisteröimiseen ja muutosten aikaansaamiseen. Tämäntyylinen aktivismi toimii siksi, että verkko mahdollistaa lyhytkestoisten ryhmien muodostumisen, tropopoliittista toimintaa (Rush 1997, 78.)

Verkkotutkimuksen ja -käytäntöjen yhteydessä on alettu puhua taktisesta mediasta, jolla ei tarkoiteta perinteistä vaihtoehtoista mediaa, vaan median liikkuvuutta ja joustavuutta erilaisissa tilanteissa. Mediaa voidaan käyttää

taktisesti erityisesti verkon aikakaudella. Tämä ei olisi ollut mahdollista samassa määrin silloin, kun poliittiset toimijat halusivat esiintyä televisiossa ja painetussa sanassa. Se keskittyy ajan hyödyntämiseen, mahdollisuuksien oikeiden hetkien näkemiseen. Se on ajattelemisen ja tekemisen tapa sekä mahdollisuuksien kirjo vaan ei monoliittinen lähestymistapa. (Meikle 2002, 121-122.) Näin ollen median taktiseen käyttöön sisältyy tässä tutkimuksessa tarkoitettu poliittinen arviointi. Median taktinen hyödyntäminen edellyttää nimenomaan poliittista arviointitaitoa.

Termiä alettiin käyttää vuonna 1992, jolloin uuden teknologian käyttäjät ja taiteilijat, suunnittelijat, aktivistit ja valtavirran sisällä ja ulkopuolella työskentelevät kriitikot löysivät toisensa. Kyse on ”hit-and-run guerilla media gampaigns” tai kuten ilmiön teoreetikot sanovat, kyse on ”hit and run, draw and withdraw, code and delete” (Meikle 2002, 119). Median taktiset käyttäjät toimivat jatkuvasti vaihtuvien poliittisten koalitioiden kanssa sekä pyrkivät ennen kaikkea kaappaamaan poliittisen agendan valtavirran medialta. He yrittävät toteuttaa ainakin implisiittisesti Dewey’n näkemyksiä, sillä he vievät teorian käytäntöön ja käytännön teoriaan.

Esimerkiksi CAE (Critical Art Ensemble) sulauttaa taidekäytännön teoreettiseen kritiikkiin ja taktiseen toimintaan. CAE voi esimerkiksi rakentaa verkkoprojektin, sitten se voi esittää performanssin jollakin festivaalilla ja heti perään se voi aloittaa digitaalisen sissitoiminnan (ks. tarkemmin Meikle 2002, 120.) Art Mark -ryhmän erilaiset toimintakampanjat puolestaan käyttävät sellaisia viestintävälineitä, jotka parhaiten sopivat kulloisenkin tilannekohtaisen tavoitteen toteuttamiseen. Siten oman asian edistämiseen voidaan käyttää vaikkapa verkkosivuja, lentolehtistä tai puheluja.

Art Mark -ryhmän yksi tunnettu tempaus oli vaalikampanjaa käyvän Georg Bushin verkkosivuston (www.gwbush.com) muokkaaminen poliittiseksi satiiriksi keväällä 1999. Sen ulkoasu oli identtinen Bushin virallisen sivuston (www.georgewbush.com) kanssa. Mutta eräässä tekstissä annettiin ymmärtää, että Bush oli käyttänyt laittomia huumeita, vaikka hän suhtautui hyvin jyrkästi muiden huumeiden käyttöön. Sivustolla esimerkiksi kehoitetaan osallistumaan yrityksiä sabotoiviin projekteihin, asettamaan muovisia teuraseläinleluja McDonaldsin aterioihin ja pyytämään poliittista turvapaikkaa. Pyydettyessä lehdistötilaisuudessa kommenttia sivustosta Bush julisti, että ”vapaudella pitäisi olla rajat” (Meikle 2002, 113). Sivustolla oli enemmän lukijoita kuin monella yhdysvaltalaisella aikakauslehdellä, mutta sen tekeminen maksoi vain 210 dollaria.

Art Markin toiminta on yksi online-tilassa esiintyvä uudenlainen protestoinnin muoto, jota kutsutaan haktivismiksi. Se on toimintatyyl, joka on poliittisesti motivoitunutta ja keskittynyt yksittäiseen tapahtumaan. Haktivistit ovat ei-valtiollisia toimijoita, jotka esittävät tyytymättömyytensä tai kiinnostavät

yleistä huomiota johonkin tiettyyn yksittäiseen asiaan. Haktivismia on pidetty yhteiskunnallisena liikkeenä, uuden tyylin suorana toimintana tai verkkoperusteisena aktiivisuutena, joka keskittyy virtuaaliseen politiikkaan. (Vegh 2003, 83.) Haktivistit järjestävät online-valtauksia (online-sit ins) ja pilaavat web-sivuja protestoinnin muotoina (ks. McCaughey ja Ayers 2003). Virtuaaliset valtaukset pyrkivät estämään pääsyn palvelimelle. Tämä tapahtuu siten, että kohdepalvelimelle ohjataan suuri määrä dataa, millä pyritään hidastamaan tietoliikennettä tai katkaisemaan sen täysin. (Vegh 2003, 85.)

Haktivismista tulee kybersotaa silloin, kun se nostetaan valtiotasolle ja kun se liittyy konventionaaliseen aseelliseen konfliktiin. Kybersodan yksi tavoite voi olla kaataa jokin poliittinen järjestelmä. On arveltu, että ei-valtiolliset ylikansalliset toimijat, jotka muodostavat mitä erilaisimpia organisatorisia verkostoja ja joilla on kyberaseita, ovat tärkeitä tekijöitä tulevaisuuden konflikteissa. (Vegh 2003, 83.)

Yksi ensimmäisiä dokumentoituja kyberhyökkäyksiä oli Sri Lankassa vuonna 1997 sattunut Tamilitiikerit -nimisen separatistiliikkeen puolustaminen. Tuolloin hallituksen viestintää häirittiin ylikuormittamalla Sri Lankan lähetystöjä tuhansilla sähköposteilla. Hyökkäykset ovat kohdistuneet sähköpostilaatikoiden ohessa myös web-sivuille. Ehkä kaikkein reaalisin kybersota käytiin 28.1.1999, kun hakkerit mursivat Itä-Timorin virtuaalisen maatunnuksen (www.freedom.tp). Teosta epäiltiin Indonesian hallitukselle myötämielisiä voimia. Kun itätimorilaiset julistautuivat itsenäiseksi 7.12.1997, he loivat heti oman maatunnuksen (top-level domain). Palvelun tarjosi irlantilainen Connect-Ireland -niminen yhtiö. (Vegh 2003, 78.)

Koska verkko antaa mahdollisuuksia luoda uusia ihmisten välisiä kytkentöjä ja koska tällaisten kombinaatioiden muodostuminen on jatkuvasti muuttuva prosessi, verkon avulla muodostuvilla uusilla poliittisilla koalitioilla ei ole yhtä kiinteää identiteettiä. Ne ovat löyhiä liittoutumia, jotka usein hajaantuvat useiksi pienimuotoisiksi kulttuureiksi. (vrt. Sassi 2000, 65, 78.) Tropopoliittinen toiminta on siis hyvin vaikea pakata määrättyyn identiteettiin. Kybertilassa on mahdollistaa muuttaa jatkuvasti identiteettiä; esimerkiksi reaaliaikaisissa keskusteluissa voidaan esiintyä mitä erilaisimpana toimijana. On jopa väitetty, että koko kybertilan politiikka perustuu siihen, että kybertila on toimijoiden identiteettien uudelleen keksimisen ja siten itsensä valtaistamisen maailma. Online-identiteettiä pitäisi tarkastella kahdesta näkökulmasta. Ensiksi se voidaan luoda lukuisista aineksista ja toiseksi online- ja offline-identiteetit voivat olla hyvinkin erilaiset. Jordan käyttää avatar (kybertoimija) termiä kuvaamaan online-identiteettiä. (Jordan 1999, 65-67, 96.)

Online-tilassa on useita tekijöitä, joiden kautta identiteetti konstruoidaan. Niiden yhteinen piirre on, että ne eivät luo suoraan identiteettejä, jotka ovat samanlaisia kuin offline-identiteetit. Ne ovat enemmänkin resursseja, joiden

avulla offline-identiteetti voidaan luoda uudelleen. Nämä elementit voidaan jakaa karkeasti kahteen kategoriaan, identifioijiin ja tyyliin. Identifioijia ovat esimerkiksi osoitteet, nimet ja itsensä kuvaukset. Ne kaikki viittaavat jollakin tavalla kybertoimijan lähettämään viestiin, käyttämään ohjelmistoon ja ilmaiseisiin emootioihin ja ideoihin. Kybertoimijan identiteetti voi perustua myös tyyliin, esimerkiksi viestin auktoritatiivisuuteen, pedanttisuuteen tai huumoriin. Tyyli kumoo usein kybertoimijan voimakkaan identifioijan, sähköpostiosoitteen. (Jordan 1999, 67-70.)

Yksittäiset poliittiset toimijat voivat kuitenkin konstruoida jonkinlaisen identiteetin itselleen kotisivujen avulla. Niissä kannattaa kiinnittää huomiota juuri muotosisältöön, sillä erityisesti verkon WWW-palvelu antaa lähes äärettömät mahdollisuudet muokata mitä omaperäisimpiä kotisivuja. Poliittiset toimijat voivat käyttää muotosisällön rakentamiseen tekstiä, ääntä ja grafiikkaa. Kotisivuihin lisätyt linkit kertovat, ketkä ovat läheisiä poliittisia liittolaisia. He voivat kommunikoida täysin missä päin maailmaa tahansa asuvien tuntemattomien henkilöiden kanssa liittämällä kotisivuihin sähköpostiosoitteen ja vieraskirjan. Tropopoliittisen muotosisällön käsite sopii lähestymistavaksi myös verkon kotisivujen analysoimiseen. (vrt. Slevin 2000, 172-173.)

4. VALTATILANTEIDEN MONINAISTUMINEN

4.1. Verkko ja itsensä valtaistaminen

Jonkin maan hallituksen toimia arvosteleviin sähköpostikampanjoihin on helppo osallistua eri puolilla maailmaa. Tarvitaan vain sähköposti-osoite, muutaman rivin viesti ja lähetä-käskyn painaminen. Sähköpostin avulla esimerkiksi suomalaiset metsäaktivistit voivat helposti olla yhteydessä vaikkapa indonesialaisiin aktivisteihin. Kirjeet tuskin menisivät perille ja jos menisivätkin, niin kovin hitaasti. Yhteydenpito puhelimitse olisi työlästä aikaeron ja englannin puhetyylierojen vuoksi. Sähköposti ja verkko ovat mahdollistaneet myös eteläisen pallonpuoliskon aktivistien osallistumisen keskusteluun. (Helsingin Sanomat 1.4. 2000.) On väitetty, että nykyään on mahdollista luoda vaikutelma valtavasta liikkeestä yksinkertaisesti vain parantamalla sähköpostin käyttötaitoa. Paikalliset ryhmät rakentavat verkkosivuja ja kommunikoivat muiden ryhmien kanssa sähköpostitse verkoissa. Hallitukset eri puolilla maapalloa ovat oivaltaneet tällaisten verkkoa käyttävien ryhmien vallan. Erään aktivistin organisoimassa kampanjassa sähköpostista tuli keino, jota sotavoimat kutsuvat termillä *force multiplier*. (Rush 1997, 77-81.)

Eräs esimerkki verkosta toiminnallisen vallan vahvistajana on Seattlessa marras- ja joulukuussa 1999 järjestetyt protestit WTO:ta (Maailman kauppajärjestöä) vastaan. Siellä eri lähtökohdista tulleet kansalaisliikkeet pystyivät toimimaan yhdessä niin taitavasti ja organisoitumaan niin hyvin siksi, että ne osasivat käyttää uutta informaatioteknologiaa. Aiemmin kansalaisliikkeet levittivät informaatiota ja rakensivat yhteyksiä eri organisaatioiden välillä puhelimitse, faxilla tai postitse. Nyt informaatiota voidaan levittää nopeasti ja suurimmaksi osaksi online-muodossa. Seattlen tapahtumat osoittavat, että verkko mahdollistaa uusien koalitioiden muodostamisen rikkaiden ja köyhien maiden ryhmien välillä. (The Economist 11.12. 1999.)

Seattlessa pidetty WTO:n huippukokouksen epäonnistui siksi, että ”erilaisista taustoista tulleet ihmiset kyettiin organisoimaan fyysiseen, suorastaan käsinkosketeltavaan yhteistyöhön lukemattomien yksittäisten uhkien taka-

na piilevää suurta valtakeskusta vastaan” (Tammilehto 2000, 18). Tällaisen uudentyyppisen koalition luominen onnistui pitkälti verkon avulla. Verkkoä käytettiin Seattlen mielenosoitusten organisoimiseen kuukausia (ks. Starr 2000, 168). Seattlen tapahtumien merkittävin seikka oli se, miten protestoitijat käyttivät verkkoä organisoimiseen, julkaisemiseen ja mobilisoimiseen. WWW-sivuilla julkaistiin informaatiota, joka koostui kartoista juridisiin neuvoihin. Sähköpostia käytettiin koordinoimiseen, informointiin, organisoimiseen ja kouluttamiseen. Seattlen tapahtumien järjestämisessä käytettiin verkkoä nimenomaan avoimella tavalla. (Meikle 2002, 7-8.) Tällainen avoimuus johtaa lähes väistämättä tropopoliittiseen toimintaan tai se on ainakin tropopoliittiseen toiminnan yksi keskeinen edellytys. Verkkoä käytetään suljetulla tavalla silloin, kun esimerkiksi verkkokeskustelua rajoitetaan jotenkin tai kun käyttäjät ohjataan tietyille valituille, so. kaupallisille, sivuille (ks. tarkemmin Meikle 2002, 9-10).

Verkon mahti kansainvälisen opposition mobilisoijana näkyi myös siinä, että vuonna 1998 kaikkiaan noin 600 NGOta kaikkialta maailmasta asettuivat vastustamaan 29 rikkaimman maan aloittamia MAI-neuvotteluita (Runyan 1999, 12). Verkko oli tärkeä väline maamiinojen käytön kieltävän sopimuksen aikaansaamisessa. Niiden kieltämistä ajava liike sai Nobelin rauhanpalkinnon siksi, että sillä oli tehokas, ei-hierarkkinen organisaatio, joka osasi hyödyntää sähköistä kommunikaatiota. Sähköinen kommunikaatio edistää organisaatioiden menestymistä siten, että sisäinen koordinaatio helpottuu sähköpostien ja sähköisten konferenssien järjestämismahdollisuuden vuoksi. Samoin verkon avulla voidaan jakaa helposti sisäistä kampanjamateriaalia. (Walch 1999, 121.)

Myös sademetsiä puolustava The Reinformest Action Network on yksi kampanjoiden merkittävä organisoija, joka on hyödyntänyt verkkoä. Verkosto toimii pääasiassa siten, että sen sivuilla kerrotaan laajalti, kuinka trooppisia metsiä hakataan tai kuinka luonnonvaroja kaivetaan yli 60 maassa. Yksi esimerkki tehokkaasta verkkokampanjoinnista on erään Yhdysvaltojen maatalousministeriön suunnitelman kaatuminen. Se esitti, että voitaisiin alentaa ehtoja, joilla määrätellään, mikä on luonnonmukaista viljelyä. Hallitus kuitenkin luopui hankkeesta, kun se sai yli 237 000 ehdotusta vastustavaa sähköpostiviestiä. (O’Meara 2000, 158.)

Verkon kampanjat ovat kaikkein tehokkaimpia silloin, kun ne ovat osa laajaa ja kauaskantoista suunnitelmaa. Ihmisiä pitäisi ohjata yksinomaan kampanjalle omistetuille verkkosivuille esimerkiksi radion ja painettujen mainosten avulla. Yhdysvalloissa Technology Project suunnitteli www.ourforest.org nimiset sivut ja käytti em. keinoja ihmisten kiinnittämiseksi huomiota niihin. Kampanja oli osa Yhdysvaltain suurta kansallismetsäkampanjaa. Se sai 175 000 ihmistä

lähettämään varapresidentti Al Gorelle sähköpostiviestin, jolla painostettiin suojelemaan kansallispuistoja tihankkeilta. (O'Meara 2000, 158-159.)

Edellä kuvatut tapahtumat ovat esimerkkejä verkottuneesta toiminnasta, jota on kuvattu hyvin usein huonosti suomeksi kääntyvillä *empower* ja *empowerment* termeillä. Esimerkiksi Wayne Rushin haastattelema aktivisti kertoo, että ”ruohonjuuritason aktivismi on valtaistanut itsensä tavoilla, jotka eivät koskaan aiemmin ole olleet mahdollisia” (Rush 1997, 95). The Concise Oxford Dictionary (2001) teoksessa *empower* verbiä on kuvattu seuraavasti: give authority or power to; to authorize; give strength and confidence. Jos termi käännetään suomeksi vallan, voiman tai auktoriteetin antamisena, sen sisällön merkitys jää vaillinaiseksi oleellisilta osin. Tällöin ei huomioida tässä teoksessa usein painotettua seikkaa, että verkko mahdollistaa uudenlaisen omaehtoisen toiminnan, joka tarjoaa jotakin innovatiivista ja dynaamista ja siten esimerkiksi haastaa tai murentaa perinteisiä valtarakenteita. Mutta kun *empower* verbi käännetään suomeksi *itsensä valtaistamiseksi*, tarkoitetaan sillä juuri omaehtoista ja itsenäistä toimintaa. Kuten verkkoaktivismin veteraani Ed Schwartz esittää, uuden teknologian antamat työkalut eivät suo kansalaisille automaattisesti valtaa. Tärkeintä on, miten ja missä niitä käytetään (Schwartz 1996, 122). Näin ollen ne tukevat alapoliittikkaa, jolle on ominaista kansalaisten itseorganisoituminen ja vaihtoehtojen etsiminen pysyväistyneille valta-asemille. Muutosta ajavat liikkeet ehdottavat kokeen metaforaa kybertilan mahdollisuuksien kuvaamiseen. Kybertilassa voidaan toisin sanoen tehdä ennen näkemättömiä yhteiskunnallisia kokeita. On väitetty, että verkosta on tullut luovuuden ja innovatiivisuuden pesäpaikka. (Helsingin Sanomat 23.11.2003.)

Itsensä valtaistaminen tässä yhteydessä tarkoittaa verkon antamaa mahdollisuutta marginaaleihin jääneille kansalaisille saada äänensä kuuluville. He voivat verkon avulla kommunikoida ja verkottua vaivattomasti keskenään. Onhan verkko ainutlaatuinen väline, koska se on nopea, sen kustannukset ovat aika alhaiset, sillä voidaan helposti välittää viestejä, sillä on rajoittamaton kapasiteetti ja sillä ei ole portinvartijoita. Ruohonjuuritason organisaatiot, joiden verkottumista aiemmin maantiede rajoitti, pystyvät verkon avulla kommunikoimaan nopeasti vertaistensa kanssa kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Perinteiset poliittiset rajat kaatuvat, kun kommunikoinnin helppous mahdollistaa aiemmin erillään olleiden ryhmien toimia yhdessä saman tavoitteen puolesta tai ottaa suoraan yhteyttä ja siten haastaa julkiset viranomaiset. Verkko on uusi poliittinen tila, jossa avointa kommunikaatiota ei estetä, jossa ei tarvitse näkyä tiedonvälittäjien jälki.

Kybertila on kauttaaltaan antihierarkkinen. Nimenomaan monelta monelle suuntautuva kommunikaatio murtaa perinteisiä hierarkioita. Offline-elämän hierarkiat haurastuvat, sillä verkon avulla voidaan laajentaa päätöksentekijöi-

den joukkoa huomattavasti aiemmasta. Myös erilaisten asiantuntijoiden pääsy päätöksentekoon verkon kautta murtaa perinteisiä hierarkioita. (Jordan 1999, 81-82.) Hierarkioiden ohittaminen verkon avulla ei merkitse vain kaupallisten ja valtion hierarkioiden ohittamista vaan verkkokommunikoinnin avulla pystytään myös heikentämään rakenteellisia ja päätöksentekoon liittyviä hierarkioita organisaation sisällä. Usein hierarkiat jätetään vain huomioimatta. Sen sijaan muodostuu organisaatioiden välisiä ad hoc -koalitioita käsittelemään jotain erityistä tehtävää. (Walch 1999, 120.)

Uusi informaatioteknologia ennen kaikkea purkaa hierarkioita ja hajottaa valtaa useille ihmisille ja ryhmille. Alentuneiden koordinaatio-, kommunikaatio- ja konsultaatiokustannusten vuoksi se suosii desentralisoituja verkostoja muiden organisaatiomuotojen kustannuksella. (Mathews 1997, 52.) Verkon avulla voidaan luoda poliittista toimintaa, joka perustuu omaehtoiseen paikallisiin ryhmiin, joissa ei tunneta hierarkkista organisaatiota ja keskitettyä johtoa (ks. Sassi 2000). Aiemmin kommunikaativirrat kulkivat etupäässä hierarkkisten instituutioiden kautta. Globaalin kommunikaation rakenne muuttui kuitenkin 1990-luvulla selkeästi. Vaikka hajautettuja globaaleja ruohonjuuritason organisaatioita oli ollut olemassa, ne oli tehty riippuvaisiksi kansallisvaltioista ja viestintäyrityksistä.

Kaikkein tunnetuin esimerkki uudesta omaehtoisesta ja perinteisiä hierarkioita haastavista viestintäverkostoista on Zapatista-liike Chiapasin maakunnassa Meksikossa. Se taistelee Chiapasin alkuperäisväestön puolesta Meksikon hallituksen sortoa vastaan. Tammikuun 1. päivänä 1994 noin kolmentuhannen alkuperäisasukkaan armeija miehitti seitsemän kaupunkia Chiapasissa. Hyökkäyksen tarkoitus oli taistella alkuperäisyhteisöjen äärimmäistä köyhyyttä vastaan. Se alkoi juuri samana päivänä, kun Pohjois-Amerikan vapaakauppasopimus (NAFTA) tuli voimaan. Historiallisesta perspektiivistä Zapatista-liikkeen toiminta on poikkeuksellista siksi, että se hyödyntää verkkoa globaalin mobilisoinnin välineenä. Täten siitä on tullut malli kaikille yhteiskunnallista muutosta ajaville voimille. Se on myös ensimmäinen esimerkki verkkosotaa käyvästä liikkeestä. (Garrido ja Halavais 2003, 165.) Jos zapatistaliike ei olisi turvautunut verkon tarjoamiin kommunikaatio- ja mobilisaatiomahdollisuuksiin, maailmanlaajuinen mielenkiinto tuskin olisi kohdistunut Chiapasiin Meksikossa. (Vegh 2003, 74.)

Zapatistojen tärkein tukija on Electronic Disturbance Theatre (EDT), johon kuuluu aktivisteja ja taiteilijoita ja joka kutsuu toimintaansa sähköiseksi kansalaistottelemattomuudeksi. Se koordinoi suoraa toimintaa, joka kohdistuu anti-zapatistojen vastaan. Se pyrkii kuormittamaan tiettyjä palvelimia erilaisilla pyynnöillä, minkä tarkoitus on hidastaa niiden toimintaa tai sulkea ne kokonaan. Se tehosti tätä hyökkäystä luomalla FloodNet nimisen sovelluksen, joka tarjottiin yleiseen käyttöön. Eräs EDT-aktivisti kertoo, että kyseisen liikkeen

toiminta on verrattavissa esittävään taiteeseen ja siten se on ymmärrettävä symbolisina tekoina. (Vegh 2003, 76.)

4.2. Perinteiset valtarakenteet ja niiden muutos

Havainnollistaakseni verkon aiheuttamien valtasuhteiden muutoksia tarkasteleminen ensin perinteisten hierarkkisten valtarakenteiden tutkimuksen klassikkoa Floyd Hunterin teosta *Community Power Structure* (1953). Hunter tutki puolen miljoonan asukkaan Reginal Cityksi nimittämänsä paikkakunnan valtarakenteita. Hänen tavoitteenaan oli selvittää, ketkä olivat kyseisen paikkakunnan todelliset johtajat ja kuinka he keskenään toimivat (Hunter 1953, 1). Hunter määrittelee vallan lähinnä käskemiseksi, ”ihmisten toimiksi saada muut ihmiset toimimaan” (Hunter 1953, 2-3). Tutkimus alkoi siten, että Hunter hankki listan henkilöistä, jotka olivat huomattavassa asemassa neljällä alalla, kansalaisjärjestöissä, liike-elämässä, hallinnossa ja joilla oli yhteiskunnallista statusta. Näin Hunter eristi vallan ympäröivästä yhteiskunnallisesta todellisuudesta (ks. Sulkunen 1972, 9).

Hunter toisin sanoen määritteli vallan alueen ja sen haltijat, vallankäyttäjät. Tämä on hänen valta-analyysinsä yksi keskeinen ongelma. Hän ei siis selvittänyt, miten ’vallankäyttäjät’ joutuvat ottamaan huomioon kussakin tilanteessa valtaeliitin ulkopuolisten toimijoiden mahdollisen aktualisoitumisen. Hunter ei siten pidä valtaa suhteina, jotka ulottuvat kuvitellun valta-alueen ulkopuolelle ja jotka näin ollen ovat eri tilanteissa mitä mutkikkaimpia. Valtasuhteet ovat vain valta-alueen sisäisiä suhteita.

Tutkimuksessa lähtökohtaisesti oletetaan, että on olemassa vallankäyttäjien eliitti, joka voidaan rajata. Tämän jälkeen hän ryhtyi analysoimaan tuon eliitin keskinäistä käyttäytymistä. Seuraavassa vaiheessa paikkakunnan asioita tunteville ’tuomareille’ annettiin listat em. neljällä alalla toimivista huomattavista henkilöistä. Heitä pyydettiin nimeämään kultakin alalta kymmenen vaikutusvaltaisinta eli toisia johtamaan kykenevää henkilöä. ’Tuomarit’ saattoivat nimetä myös listan ulkopuolisia henkilöitä. ’Tuomareiden’ esityksestä saatiin siis lista neljästäkymmenestä henkilöstä, joita sitten haastateltiin. Kutakin informanttia pyydettiin valitsemaan viisi huippujohtajaa neljänkymmenen henkilön listalta sekä lisäämään nimiä, jos haastateltavan mielestä nimiä puuttui listalta.

Hunter tutki myös vaikutusvaltaisimpia organisaatioita siten, että hän pyysi ensin Chamber of Commercen ja Community Councilin edustajista koostuvia ’tuomareita’ laatimaan listan kolmestakymmenestä vaikutusvaltaisimmasta organisaatiosta. Haastateltavat supistivat luettelon seitsemään organisaatioon;

suurin osa huippujohtajista kuului juuri näihin. Ne olivat tärkeysjärjestyksessä Chamber of Commerce, Community Chest, Rotary Club, Y.M.C.A., Community Council, Grand Jurors' Association ja Bar Association (Hunter 1953, 84). Tutkimuksessa ei kuitenkaan selvitetty sitä, missä asioissa näillä on valtaa puhumattakaan siitä, missä tilanteissa kyseiset organisaatiot ovat aktualisoituneet käyttämään valtaa tai milloin ne on täytynyt päätöksenteossa huomioida.

Hunter olettaa, että poliittisilla toimijoilla on valtaa yleensä, mikä tutkimuksen lähtökohtana on epätarkka. Yksikään haastatelluista ei pitänyt mitään mainituista yhdistyksistä ratkaisevana politiikan määrittelijänä. Yhdistysten ja instituutioiden rooli oli myötäilevä eikä johtava. Ne voivat toimia keskustelu- ja ongelmien tutkimusfoorumina, mutta päätöksenteossa niillä ei ole merkitystä. (Hunter 1953,86). Myös tämä on Hunterin empiristisen lähestymistavan yksi pulmakysymys. Tutkituilla organisaatioilla ei hänestä ollut valtaa, koska ne eivät pystyneet välittömästi tai havaittavasti vaikuttamaan poliittisiin linjauksiin ja päätöksiin. Hunter ei toisin sanoen pyrkinytkään tutkimaan sitä, mitä ei voida välittömästi havaita ja mitata. Voivathan yhdistykset ja instituutiot pelkällä olemassaolollaan tai kannanotoillaan vaikuttaa päätöksiin tehokkaammin kuin niiden tekemiseen näennäisesti osallistuvat henkilöt (D' Antonio & Erickson 1970, sit. Sulkunen 1972, 21).

Yhtä hyvin päätöksiin voi vaikuttaa päättäjien tieto kansalaisten mahdollisesta aktivoitumisesta tai aktivoitumisen voimistumisesta. Koska Hunter ymmärtää vallan lähinnä kykynä saada muut toimimaan, hän on myös muotoillut haastattelukysymykset tietyllä tavalla. Hän ei selvittänyt 'näkyvätöntä' tai välillistä valtaa vaan ainoastaan analysoi, miten muiden toiminta käskemisen seurauksena on välittömästi havaittavissa. Hunter lähti myös siitä, että tiettyissä asemissa olevat henkilöt ovat kytkeytyneet valtasuhteisiin. Hän oletti, että jotkut johtajat eivät ehkä toimi muodollisesti organisoituneissa ryhmissä, mutta erilaisten organisaatioiden johtajien kautta voitaisiin päästä kulissien takana toimivien johtajien jäljille. Hän myös otaksui, että organisaatioiden johtajat ovat eräänlaisia johtajuuden ja siten käskemiseksi ymmärretyn vallan indikaattoreita. Hunter toisin sanoen piti hypoteesinaan sitä, että muodollinen asema organisaation rakenteessa tuo automaattisesti myös tietynasteisen valta-aseman. Hän saikin tutkimustuloksen, että vahva asema paikkakunnan liike-elämässä takasi melkein varmasti pääsyn päätöksentekijöiden joukkoon (Hunter 1953,79).

Äänestyksen, jossa tiedusteltiin paikkakunnan mahtavinta miestä, voitti henkilö, joka oli hyvin varakas, suurimman teollisuusyrityksen johtokunnan puheenjohtaja ja samalla ison yhtiön johtaja (Hunter 1953, 64). Oletus siitä, että asema tuo automaattisesti valtaa, voidaan kuitenkin kiistää. Asema voi tuoda valtaa, mutta sen käyttäminen riippuu kulloisenkin tilanteen ohella myös

henkilön taidoista käyttää sitä. Saattaahan esimerkiksi suuryrityksen pääjohtaja tai valtionhallinnon korkea virkamies tai ministeri olla pelkkä kulissi, joka toimii omistajatahojen tai läheisten avustajien ohjeiden mukaan, koska ei kykene itse asemaansa hyödyntämään. Yritysjohtajilla tai virkamiehillä voi myös olla runsaasti näyttävän näköisiä luottamustoimia erilaisissa yrityksissä ja julkisissa elimissä (ks. tästä Regional Cityn osalta Hunter 1953, 76), mutta niiden runsas lukumäärä ei vielä kerro paljoakaan heidän valta-asemistaan. Hehän voivat olla pelkästään esittelijöiden päätösehdotuksia siunaavia marionetteja tai he voivat vain antaa nimensä käyttöön korostamaan toimielimen muodollista asemaa.

Vaikka Hunter pyysikin määrittämään tiettyjen erityisalojen vallankäyttäjää, hänen tutkimuksensa jää vielä kovin yleiselle tasolle. Hän sai vastauksen kysymykseen, ketkä yleensä käyttävät valtaa tietyillä erityisaloilla. Tärkein kysymys, aika- ja paikkasidonnaiset valtasuhteet, ei kuitenkaan selviä. Eri-tyisen ongelmallista on listata paikkakunnan seitsemän vaikutusvaltaisinta organisaatiota, sillä ovathan organisaatiot spesialisoituneet tiettyihin erityisasioihin, joiden vallankäyttäjää ne voivat olla, mutta jonkin toisen organisaation erityisalueisiin niillä ei kenties ole mitään sanomista. Tällaisella menetelmällä saadaan tuloksia epämääräisestä yleisestä empiriasta vaan ei erityisestä empiriasta, joka tietenkin on varsinaista konkreettista todellisuutta.

Eri-tyisen empirian analyysi edellyttääkin erikseen spesifioitujen ongelmien vallankäyttäjien selvittämistä eli on kysyttävä, ketkä henkilöt tai organisaatiot missäkin kysymyksessä käyttävät valtaa. Lisäksi on vielä muistettava valtasuhteiden laajuus ja kompleksisuus. Valtaa käyttävien henkilöiden ja organisaatioiden aluetta ei voida etukäteen määritellä. Tuomariarvointi aineiston hankinnan menetelmänä ei ole kovinkaan pätevä, sillä voiko kukaan sanoa edes suunnilleen, miten joku kykenee toisia johtamaan. Tässä on toisin sanoen kyse aineiston ja tutkimusongelman välisen suhteen vastaamattomuudesta eli siitä, että aineisto ei kuvaa kovinkaan hyvin tutkittavaa ongelmaa. Nähdäkseni on mahdotonta määritellä yleispätevästi jonkun henkilön johtamiskyky samoin kuin se, keillä milläkin alalla on yleinen vaikutusvalta.

Listalla olevien henkilöiden keskinäistä vuorovaikutuksen astetta haluttiin selvittää kolmella kysymyksellä. Nämä kysymykset olivat: Kuulutteko organisaatioon, jonka jäseniä muut ovat? Oletteko työskennellyt kenenkään muun kanssa komiteoissa ja keskimäärin kuinka monen kanssa viimeisen viiden vuoden aikana? Spesifioikaa muut kontaktinne listalla olevien henkilöiden kanssa. Hunter ei kuitenkaan kysynyt oleellisinta asiaa, komiteoissa harjoitetun yhteistyön luonnetta. Samankin henkilön kanssa voi viiden vuoden aikana harjoittaa monenlaista ja -tasoista yhteistyötä. Tätäkin kysymystä Hunter on tutkinut vain yleisellä tasolla. Eräistä ilmauksista voi päätellä, että

Hunter itsekin vaivihkaa myöntää, että hänen tarkkaan mittaamiseen pyrkivä menetelmänsä ei toimi.

Hän kysyi, olivatko listalla olevat henkilöt taipuvaisia toimimaan (tend to act) klikkeinä käsiteltäessä paikkakunnan projekteja. Eritellessään analyysin tuloksia hän toteaa, että Reginal Cityn johtavat henkilöt ovat taipuvaisia olemaan liikemiehiä (tend to be businessmen), että eri organisaatiot saattavat (may) olla hyvin tärkeitä päätösten toteuttamisessa, että komiteoiden valinta on etupäässä (largely) paikkakunnan vallanpitäjien, todennäköisesti liikemiesten tehtävä, että erilaisia yhdistyksiä saatetaan vetää (may be drawn) suunnitteluun ja toimeenpanoon ja että eri projekteissa politiikkaa tekevät henkilöt ovat taipuvaisia (tend) olemaan samoja. (Hunter 1953, 87-88,93.) Hunter ei siis pysty vastaamaan tarkasti esittämäänsä tutkimusongelmaan. Vallankäyttäjien tutkiminen ei olekaan niin helposti operationaalistettavissa kuin Hunter teoksensa menetelmäosiossa väittää. Hunterin avoimiksi jättämät tulokset kielivät myös siitä, että valtasuhteet ovat yllättäviä ja että ei voida varmuudella ja etukäteen sanoa, missä ja keillä valta milloinkin on. Hunter toisin sanoen huomaamattaan myöntää vallan olevan - ainakin jossain määrin - potentiaalista.

Hunter tekee toisenkin keskeisen päätelmän, jonka tulkitsen puhuvan toisenlaisen valtakäsityksen puolesta. Hänestä ”asema liike-elämän byrokraatian rakenteessa melkein automaattisesti tekee paikkakunnan johtajan, jos aseman haltija haluaa tulla sellaiseksi” (Hunter 1953,79). Tämähän tarkoittaa sitä, että asema sinänsä ei vielä takaa valtaa vaan ainoastaan mahdollisuuden, potentiaalilla tulla vallankäyttäjäksi. Asema on vain eräänlainen suotuisa perusta, joka vauhdittaa pääsyä vallankäyttäjien joukkoon. Ratkaisevaa on kunkin toimijan kyky, halu ja mahdollisuus toimia. Kuten jo aiemmin esitin, asemakaan ei tee kenestäkään yleistä vallankäyttäjää, vaan mahdollistaa vallankäytön erityiskysymyksissä tai -tilanteissa.

Valtasuhteiden potentiaalista luonnetta ilmentää vielä kaksi Hunterin tutkimustulosta. Kun hän tiedusteli, ketkä ovat kymmenen johtajaa, jotka lähes kaikki listalla olevat henkilöt hyväksyisivät päättämään koko paikkakuntaa koskevasta hankkeesta, tulokseksi tuli eri henkilö kuin paikkakunnan mahdollisimmaksi mieheksi äänestetty henkilö (Hunter 1953, 62). Tällä hyväksymismenettelyn voittaneella henkilöllä on ilmeistä potentiaalista valtaa, joka voi aktualisoitua eri tilanteissa. Haastateltavat nimesivät potentiaalisia vallankäyttäjää nähdäkseen silloin, kun heitä pyydettiin luettelemaan henkilöitä, joita he pitivät yhtä vaikutusvaltaisina tai vaikutusvaltaisempina kuin listalla olevat henkilöt. Listalle lisättiin 64 nimeä, joista 37 mainittiin kerran, 16 mainittiin kahdesti, viisi mainittiin kolmesti, viisi mainittiin neljästi ja yksi viidesti (Hunter 1953, 64).

Vastaukset kysymykseen, kuinka monta ihmistä tarvittaisiin suuren projektin toteuttamiseen paikkakunnalla, vaihtelivat kymmenestä listalla olevasta

henkilöstä viiteenkymmeneen tai sataan. Hunter päättelee, että yksimielisyys siitä, keitä olivat huippujohtajat neljänkymmenen henkilön listalla sekä erimielisyys siitä, keitä ovat mahdolliset muut vallankäyttäjät, kertoo haastateltavien edustavan vähintään valtaryhmittymän ydintä. (Hunter 1953, 65.) Tällainen hajonta voi toisaalta osoittaa myös sitä, että valtarakennelma ei ole kovin selkeä ja että on lukuisia potentiaalisia vallankäyttäjiä. Hunter esittää vain Regional Cityn valtapiramidin hahmotelman, sillä hän ei usko, että valta muodostaa yhden pyramidin paikkakunnalla.

Siellä on useita valtapyramideja eli Hunter kuitenkin pyrkii kyseenalaistamaan kaikkein yksinkertaisimman rakenteellisen valtatutkimuksen. Valtapyramideja on tietysti useita, mutta tämäkään ei kerro kovin tarkasti paikkakunnan valtasuhteista. Hunterin analyysi jää tavallaan puolitiehen, mikä johtuu hänen soveltamansa lähestymistavan ongelmallisuudesta. Ainakin kaksi kriittistä kysymystä voidaan esittää. Onko pyramidin huipulla olevalla henkilöllä eniten valtaa vain onko hän vain julkisivu, jota pyramidin alemmat osat liikuttavat? Miten tällaiset valtapyramidit joutuvat huomioimaan ulkopuolisten tahojen mahdolliset erityyppiset reaktiot?

Refleksiivisessä moderniudessa edellä kuvatut valtarakenteet ovat kuitenkin fragmentoituneet, koska 1980-luvulla poliittinen subjektiivisuus koki odottamattoman renessanssin, mitä Beck pitää hämmästyttävimpänä, yllättävimpänä ja ehkä myös puutteellisimmin ymmärrettynä ilmiönä. Hänestä kansalaisten oma-aloitteiset toimintaryhmät ovat ottaneet vallan. Toivathan ne keskusteluun kysymyksen maailman uhanalaisuudesta - ja tämän ne tekivät valtapuolueiden vastustuksesta huolimatta. Täten voidaan väittää, että ne myös mursivat mahdolltomalta näyttäneen poliittisen rakenteen. Nykyään kaikkien huulilla olevat tulevaisuuden teemat ovat peräisin pikkuryhmiltä, jotka uhmaavat johtajien, parlamenttipoliitikkojen, liike-elämän ja tieteellisen ja valtiollisen vallan institutionalisoitua tietämättömyyttä. Tämä tarkoittaa sitä, että ”alapolitiikka on saavuttanut odottamattoman temaattisen voiton” (Beck 1995, 34-35).

Kansalaisten oma-aloitteisuus ja itseorganisoitumiskyky, joita verkko mahdollistaa uudella tavalla, ovat muuttaneet valtasuhteita radikaalisti. Itseorganisoituminen alkaa kaikkein tavallisimmista arkipäivän ongelmista, kuten koulukysymyksistä, vuokralaisten tilanteesta tai liikennemääräyksistä. Toisin sanoen itseorganisoituminen merkitsee samalla myös mitä erilaisimpien asioiden politisoimista, joka samalla muuttaa valtasuhteita. Valtio ei joudu kohtaamaan vain perinteisiä organisaatioita, kuten ammattiliittoja, kirkkoja ja joukkotiedotusvälineitä, vaan aivan uusia toimijoita, kuten urheilijoiden, homojen, asekauppiaiden, autoilijoiden, vammaisten, vanhempien, veronkieräjäiden, eronneiden, luonnonsuojelijoiden ja terroristien yhteenliittymiä. ”Nämä ja muut ryhmät synnyttävät yhteiskuntaamme kymmenen tuhatta erilaista valtakeskusta” (Enzensberger 1991, 230, sit. Beck 1995, 60-61). Tämä on myös

tehnyt poliittisesta toiminnasta hyvin kontingenttia: ”mitään keskusta, joka ennakoisi, valvoisi ja päättäisi, ei enää ole (...) tulevaisuutta koskevat innovaatiot ja päätökset eivät enää pitkään aikaan ole tulleet poliittisen luokan piiristä (...) vasta kun jostakin ideasta on tullut banaali, se alkaa hyödyntää puolueita ja hallituksiakin” (Enzensberger 1991, 230, sit. Beck 1995, 61).

4.3. Toiminnallinen valta

Esitän seuraavaksi rakenteellisen valtakäsityksen haastajan, toiminnallisen valtakäsitteen. Tämän jälkeen täydennän tätä käsitettä (seuraavassa pääluvussa) pohtimalla verkon siihen tuomia lisäelementtejä. Tarkoitan toiminnallisella vallalla Hannah Arendtin valtakäsitystä ja siitä tekemää tulkintaani (ks. tarkemmin Lappalainen 1995). Arendtille valta on *potestas* tai *potentia*. Hän selvittää sitä kreikankielisellä termillä *dynamis* ja saksankielisellä sanalla *Macht* (joka juontuu sanoista *mögen* ja *möglich*, mutta ei *machen*-sanasta). (Arendt 1958, 200.) Pidän juuri tätä ulottuvuutta keskeisenä, koska se tekee vallasta relatiivisen ilmiön. Arendtille valta ei ole välttämätön paha vaan ”poliittiseen yhteisöön väistämättä kuuluva ominaisuus” (Arendt 1969b, 151). Poliitiikkaa ja valtaa ei voida koskaan erottaa toisistaan. Täten Arendtille ”kaikki poliittiset instituutiot ovat vallan manifestoitumia ja materialisoitumia; ne jähmettyvät ja rappeutuvat heti kun ihmisten elävä valta lakkaa ylläpitämästä niitä” (Arendt 1969b, 140).

Arendtille valta on myös kommunikatiivista. Valta ylläpitää toimintana ja puheena ilmenevää julkista maailmaa. Se aktualisoituu ”vain siellä missä sanat ja teot eivät ole eronneet, missä sanat eivät ole tyhjiä ja teot brutaaleja” (Arendt 1958, 200). Tärkeää Arendtin valtakäsitteen kannalta on, että puhe liittyy aina toimintaan ja siten vallantavoitteluun ja -käyttöön. Ilman verbalisointia teot muuttuvat brutaaleiksi fyysisiksi suorituksiksi. (Arendt 1958, 197.) Arendtin toiminnallisen valtakäsitys on siten hedelmällinen verkon analysoinnissa josiksi, että verkko toimii puheen varassa.

Ihminen on olento, joka pystyy käyttämään puhetaitoa ja elämään poliiksessä. Alunperin tämän ajatuksen tarkoitus oli tehdä ero kreikkalaisten ja barbaarien sekä vapaan ihmisen ja orjan välillä. Poliiksessä asuvat kreikkalaiset hoitivat keskinäiset asiansa puhumalla eivätkä barbaarisesti väkivallan avulla. Kuuliaisuus luotiin vakuuttamalla eikä voimalla. (Arendt 1961, 22-23, 214.) Puhe ja toiminta ovat yhtäaikaista ja samanarvoisia; toiminta edellyttää sopivien sanojen esittämistä sopivalla hetkellä. Poliitiikka toimintana edellyttää kaiken päättämistä sanojen ja vakuuttelun eikä voiman ja väkivallan avulla. Väkivaltainen pakottaminen ja käskeminen ovat esipoliittisia hallitsemistapo-

ja. Ne sijoittuvat poliksen ulkopuolelle, koteihin ja perhe- elämään. (Arendt 1958, 25-27.)

Valtaa on olemassa siellä missä ihmiset elävät niin lähekkäin, että heidän on mahdollista toimia yhdessä. Juuri toiminta johtaa vallan muodostumiseen. Ihmisten eriytyessä ja hajaantuessa valta katoaa. (Arendt 1963,176; Arendt 1958, 200-201.) Koska verkko mahdollistaa aivan uudenlaista yhteistoimintaa, se vahvistaa toiminnallista valtaa. Arendt määrittelee vallan käsitettä vielä seuraavasti:

”Valta ei tarkoita vain inhimillistä kykyä toimia vaan toimia yhdessä. Valta ei koskaan ole yksilön ominaisuutta; se kuuluu ryhmälle ja on olemassa vain niin pitkälle kuin ryhmä pysyy yhdessä. Kun sanomme, että joku on ”vallassa”, me itse asiassa viittaamme siihen, että tietty ihmisjoukko on valtuuttanut hänet toimimaan puolestaan. Sinä hetkenä kun ryhmä, josta valta alunperin juontui (potestas in populo), lakkaa olemasta, häviää myös hänen valtansa.”
(Arendt 1969b, 143.)

Oleellista määritelmässä on yksilöllisen ja kollektiivisen vallan keskinäinen riippuvuus. Koska valtaapitävien toiminta nojaa valtuutukseen, on myös henkilökohtainen vallankäyttö mahdollista. Arendtin esittämän vallan perustana tai edellytyksenä oleva ryhmäelämä on ymmärrettävä yhteistoimintana. Se ei ole esimerkiksi pysyvästi funktionaalisiin sektoreihin jaettua ’ryhmävaltaa’, koska toiminta on alati muuttuvassa tilassa. Ryhmät ovat löyhiä yhteenliittymiä, koska valta on riippuvainen vain ajoittaisesta monien tahtojen ja intentioiden tekemästä sopimuksesta. Jotta valta voisi olla potentiaalista, on yhteistoiminnan oltava jatkuvasti muuttuvaa. Mitä erilaisimmat kombinaatiot voivat siten olla mahdollisia, eikä ennakkolta voida tietää, mihin valtapiste syntyy. Näin ollen vallankäyttö ei ole ylihistoriallinen hierarkkinen pyramidi, jonka olemassaolo jatkuu lineaarisella aikajanalla hamaan tulevaisuuteen muuttumattomana. Valtasuhteet sen sijaan ankkuroituvat tiettyyn aikaan ja paikkaan. Ne muodostuvat tilanteittain. Ainutkertaiset tilanteittaiset valtasuhteet rikkovat formaalin, normiston määrittämän valtarakennelman.

Jos valtaa pidetään potentiaalisena ilmiönä, esimerkiksi presidentin valtaa pitää tarkastella tilanne- tai ongelmakohtaisesti (ks. laajojen tai yleisten tilannetekijöiden merkityksestä Nousiainen 1985, 27). Tästä näkökulmasta katsottuna presidentin valta-asemat ja vallankäyttö- mahdollisuudet osoittautuvat mitä ilmeisimmin hyvin vaihteleviksi. Hän on saattanut toimikautensa aikana tavoitella valta-asemaa erilaisin keinoin, hän on saattanut saavuttaa valta-aseman eli pysyväistää tiettyjä valtasuhteita, mutta lopulta jäädä pelkäksi keulakuvaksi vailla todellista vallankäyttöä. Hänen vallankäyttönsä on voinut olla yhdessä tilanteessa vahva mutta toisessa heikko riippuen siitä, miten muut

toimijat ovat onnistuneet rajoittamaan hänen toimintatilaansa ja miten hän itse on kyennyt rajoittamaan muiden toimijoiden liikkumatilaa. Presidentti on voinut joutua jossakin tietyssä asiassa toimimaan täysin muiden toimijoiden, esimerkiksi suurten puolueiden ehdoilla, kun taas jonakin toisena ajankohtana hän on voinut samassa asiassa sanella itse ratkaisun. Presidentin vallankäytön selkeä muutos voi johtua muiden toimijoiden heikentyneestä kyvystä toimia, jos esimerkiksi jokin keskeinen puolue tai useampi puolue ei ole kyennyt muodostamaan yhtenäistä toimintaa jonkin tietyn ongelman ratkaisemiseksi.

Valta potentiaalina ei ole muuttumaton, ei mitattava eikä myöskään luotettava (reliable) entiteetti. Kuten toiminta ei valtakaaan ole rajattu ja tarkoin määritelty. Erillistä pysyvää vallan aluetta tai sektoria ei toisin sanoen voida erottaa. Valta ei siis ole jokin valmiina oleva asia, eri mittareilla määriteltävä, 'siellä jossakin' sijaitseva suure. Valta ei ole kappale-, kilo-, tai metritavaraa, joka on mahdollista eristää ja asettaa jalustalle selkeästi erottuvana yksikkönä. Ainoa vallan rajoitus on toisten ihmisten olemassaolo. (Arendt 1958, 200-201.) Tämän vuoksi jokainen sosiaalinen valinta on tehtävä niiden vaihtoehtojen välillä, jotka muiden ihmisten valta jättää avoimeksi. Ihmiset eivät voi tehdä mitä haluavat vaan heidän täytyy ottaa huomioon myös muiden ihmisten vastarinta tai yhteistyö (vrt. Benn 1972, 503).

Koska valta on määrittämätön ja rajaamaton alue, sitä ei ole suljettu johonkin 'paikkaan' ja annettu sille autonomiaa ja oikeutta kontrolloida omaa aluettaan. Tällöin vallankäyttöä voidaan jatkuvasti tarkkailla ja kontrolloida, mikä merkitsee samalla sitä, että vallankäyttö ei ole vailla moraalisia ja eettisiä perusteita. Vallankäytön moraalisuus perustuu sen dynamis-ullottuvuuteen. Esimerkiksi professionaaliin asiafunktioihin jakaantuneessa järjestelmässä ei vallan muodostumisen ehto, kaikkien ihmisten puhe ja toiminta kaikissa asioissa, ole mahdollinen. Jos tietyt asiat ovat suvereenia, jos siis vallankäyttö on tietyn asiafunktion sisällä vapaata siten, että muut eivät voi siihen puuttua ja aina tiedetään kuka tai ketkä kussakin asiassa käyttävät absoluuttista, korkeinta valtaa, valtasuhteet ovat staattisia ja vallankäyttö, käyttäkseni Arendtin termiä, brutaalia. Tällöin vallankäytössä ei useinkaan välitetä sellaisista moraalisisista periaatteista, joita kaikki elinvoimaansa ylläpitämään ja lahoamistaan estämään pyrkivät ihmisyyhteisöt välttämättä tarvitsevat. Elävä valta sinänsä – siten kuin Arendt on sen ymmärtänyt – ei korruptoi. Sen sijaan suljetuksi, staattiseksi ja autonomiseksi alueeksi määritelty tai määrätty valta houkuttelee korruptioon.

Erotan omassa tulkinnassani Arendtin vallan potentiaalisuudesta kaksi ulottuvuutta. Valta tarkoittaa yhtäältä mitä erilaisimpien rintamien olemassaoloa sinänsä ja niiden 'organisoimaa' yllätystä tai poikkeusta. Olemassa olevista ryhmittymistä tulee valtatekijöitä silloin, kun muut joutuvat huomioimaan ne omassa toiminnassaan eli ryhmittymien välisen suhteen muodostuminen ak-

tualisoi samalla myös valtasuhteen. Havainnollistan tätä vallan potentiaalista luonnetta hypoteettisella esimerkillä. Oletetaan, että maassa on pelkästään palkansaajia edustavista puolueista koostuva hallitus, minkä vuoksi sen ei oleteta ajavan maataloustuottajien etuja. Juuri ennen tulevia eduskuntavaaleja määräaikaisen maataloustulolain voimassaolo lakkaa ja hallitus joutuu esittämään eduskunnalle uuden lain säätämistä. Voisi olettaa, että uusi laki on hyvin palkansaajamyönteinen ja tuottajavastainen. Kuitenkin hallitus tuo eduskuntaan lain, joka on myötämielisempi tuottajille kuin yksikään aikaisempi maataloustulolaki.

Tämä paradoksilta näyttävä lopputulos selittyy sillä, että hallitus varautui vaalitappion pelossa vahvan ja taitavasti politikoivan tuottajien etujärjestön reaktioihin, joita aiempien kokemusten perusteella olisi ollut odotettavissa. Jos maataloustulolaki olisi ollut palkansaajamyönteinen, tuottajien etujärjestö olisi voinut syyttää hallituspuolueita tuottajien aseman kurjistamisesta, maatalojen tulevista konkurseista, maaseudun autioittamisesta jne. Tässä tapauksessa etujärjestön mahdollinen toiminta oli potentiaalista valtaa, jonka edessä muodollisesti ylempänä oleva toimielin joutui taipumaan, koska sen oli otettava huomioon kohteen mahdolliset reaktiot.

Vallan potentiaalisuuden näkökulmasta huomiota on kiinnitettävä siihen, ettei päätöksiin vaikuttaminen ole välttämättä näkyvää poliittisissa ratkaisuissa (ks. Sulkunen 1972, 20-21). Jokin olemassa oleva ryhmittymä voi siis olla valtapotentiaali, tulevaisuudessa piilevä uhkatekijä toisille. Se voi aktualisoitua valtatekijäksi milloin tahansa – mitä verkko usein edistää. Konfliktien osapuolia ei voida tietää etukäteen, vaan konfliktirintamat voivat olla mitä erilaisimpia ja yllättävimpiä. Täten Arendt saattoi esittää, että politiikalle on ominaista epävarmuus, mistä syystä esimerkiksi totuus varmuutena on joko ei-poliittista tai jopa antipoliittista (Arendt 1958, 182; Arendt 1969b, 113, 130).

Vallan potentiaalisuus tarkoittaa uusien toimintaryhmittymien mahdollista muodostumista, ihmisten mahdollisuutta toimia mitä moninaisimmilla ja yllättävimmillä tavoilla. Myös tätä verkon käyttäminen vahvistaa. Jos lähdetään siitä, että politiikka on tilannesidonnaista, että jatkuva muutos kuuluu luonnostaan poliittiseen elämään (ks. Arendt 1969a, 77), ja että toimijoilla on kykyä nähdä asiat ei vain omasta vaan kaikkien läsnäolevien näkökulmasta, poliittiset toimijat arvioivat, miten eri osapuolet mahdollisesti suhtautuvat kuhunkin tilanteeseen (ks. Arendt 1961, 221). Poliittiset toimijat puntaroivat, miten eri osapuolet mahdollisesti suhtautuvat kuhunkin tilanteeseen. Ne katsovat, syntykö mahdollisesti erilaisia toimintakoalitioita, jotka pyrkivät reagoimaan kyseiseen tilanteeseen. Kunkin poliittisen tilanteen arviointiin liittyy siis mahdollisten toimintaryhmittymien ja siten vallantavoittelijoiden muodostumisen arviointi.

Arendtin erittelemää yhtä kansalaisaktiivisuuden muotoa, kansalaistottelemattomuutta, voidaan pitää esimerkkinä tällaisesta potentiaalisesta vallasta. Kansalaistottelemattomuutta puhkeaa aina silloin, kun huomattava määrä kansalaisia on vakuuttunut, että normaalit muutuskanavat eivät enää toimi, että epäkohtia ei korjata tai päinvastoin hallitus toimii tavoilla, joiden laillisuutta ja perustuslainmukaisuutta voidaan vahvasti epäillä. Kansalaistottelemattomuutta voi siten ilmetä lukemattomissa tapauksissa. (ks. Arendt 1969a, 74.)

Kansalaisaktiivisuus on spontaania ja yllättävää ja se hakee jatkuvasti uusia toimintakeinoja ja kohteita (ks. esim. Tammilehto 1982). Se voi kehkeytyä mitä erilaisimmista arkipäivän kokemuksista. Esimerkiksi Kyläsaaren jätteenpolttolaitoksen sulkemista vaatinut liike vuoden 1980 alussa syntyi siitä, että polttolaitoksen lähiympäristön asukkaat hermostuivat, koska joutuivat pesemään ulkona kuivattamansa pyykkiä moneen kertaan polttolaitoksesta tulleen noen vuoksi. Luonnollisesti seudun asukkaat huolestuivat myös terveydestään. Aluksi vastapuoli ei huomionnut Kyläsaariliikettä valtatekijäksi ollenkaan. Vasta kun liike oli toiminut pari vuotta, jätehuoltojohto arvioi tilannetta jossain määrin uudelleen. Pyykkinaruilta lähteneestä liikkeestä tuli lopulta niin vahva, että se kukisti Helsingin kaupungin ja Pääkaupunkiseudun Yhteistyövaltuuskunnan jätehuoltohallinnon. Jätteenpolttolaitos suljettiin huhtikuussa 1983. (Donner 1988.)

Tämäntyyppisiä valtapesäkkeitä syntyy suomalaisessakin yhteiskunnassa yhä enemmän, sillä esimerkiksi nykyinen ympäristöaktiivisuus poikkeaa ratkaisevasti perinteisestä suomalaisesta toiminnan tyylistä, institutionaalisesta vaikuttamisesta, protestin kohdistamisesta valtioon (ks. Siisiäinen 1990, 97, 156-157). Koska valtion symbolinen ja konkreettinen merkitys on heikentynyt ja vastaavasti valtionvastaisen uusliberalismin merkitys vahvistunut, voisi olettaa, että kansalaisaktiivisuus alkaa kohdistua enenevästi sinne, missä markkinaherkkyys ilmenee kaikkein selvimmin. Tähän viittaa ainakin se, että eläinsuojeluliikkeen päävihollinen tuntuu olevan nykyaikainen tehomatalous (ks. Tuomivaara & Purmonen 1996). Kansalaisaktiivisuus muuttunee aiempaa yllättävämmäksi sekä kohteidensa että toimintatyyliensä osalta. Voisi myös väittää, että tällaisen kehityksen varalle on muodostettu erilaisia harmonisoivia vastavallan muotoja. Niiden avulla pyritään ennakoitua varautumaan ja hillitsemään mahdollista erityyppistä spontaania toimintaa. Näiden lauhdutusmekanismien kehittämisessä on hyödynnetty verkkoa (mistä tarkemmin seuraavassa pääluvussa).

4.4. Arvioiva poliittinen toiminta vs. rakenteellinen asemavalta

Toiminnallisen vallan merkitys rakenteellisen asemavallan horjuttajana tehostuu, kun otetaan huomioon toimintaan sisältyvä poliittinen arviointi. Kun politiikan teorian nykykeskustelussa viitataan arviointiin, Arendtin nimi nostetaan useimmiten esille. Tässä lähdän kuitenkin jälleen seuraavasta Deweyn huomiosta:

”Käytännön toiminta tapahtuu yksittäisissä ja ainutlaatuisissa tilanteissa, jotka eivät koskaan ole täsmällisesti toistettavissa ja joista ei siis voi varmistua täydellisesti” (Dewey 1999, 14).

Poliittinen toiminta on tällä tavalla tilannesidonnaista siksi, että se edellyttää poliittista arviointia, joka puolestaan edellyttää kulloisenkin tilanteen erityisharkintaa. Se on ennakkoluuloton ymmärtämisen muoto, joka mahdollistaa oivaltamaan kulloisetkin tapahtumat. Koska arvioiva poliittinen toiminta on tilannesidonnaista, se ei voi perustua lujille ja pysyville käsitteille, käsityksille ja laeille. Arvioitaessa ei tunneta ikuisia totuuksia ja tiukasti ennakkoon lukkoon lyötyä ajattelua. Sille on ominaista tilannesidonnainen tieto ja varautuminen kontingenttiin moninaisuuteen. (Parvikko 1998.)

Poliittisen arvioinnin avulla merkityksellistetään toiminta ja tilanne. Näin ollen sillä voidaan myös kyseenalaistaa linearisoimaan pyrkivät kulttuuriset konventiot ja pysyväistyneet valta-asemat. Täten arviointi on erityistä vaan ei universaalia. Kutakin tilannetta ei voida arvioida poliittisesti yleisen käsitteen perspektiivistä, vaan sitä pitää katsoa erityistapauksena, yhtenä moninaisuuden ilmentymänä. Juuri moninaisuus on poliittisuuden kriteeri. Arvioinnilla pyritään siis ymmärtämään ja tulkitsemaan tilanne, vaan ei yhdistämään sitä universaaleihin totuuksiin. Näin ollen kenenkään poliittisella arviolla ei voi olla tiukkoja todisteita tai näyttöjä. (Kotkavirta 1998.)

Koska arvioiva poliittinen toiminta on tilannesidonnaista, se on samalla myös rajoitettua. Tämä tarkoittaa sitä, että poliittinen toiminta on pienimuotoista politiikkaa, jonka keinot ja tavoitteet on selkeästi rajoitettu. Positiivisten toimintaprojektien luominen merkitsee toiminnan luonteen ja laajuuden rajoittamista. Rajoitettu toimintapolitiikka on laaja-alaisen, makrotason ideaalihin perustuvan – siis ideologistisen – politiikan vastakohta (vrt. Nelson 1998, 212-215).

Lähdän tässä myös Deweyn esittämästä havainnosta, että tilanteille on tyypillistä hankaluus ja epävarmuus, minkä vuoksi jatkosta ei ole tietoa. Tilanne voi kääntyä melkein päin suuntaan tahansa. Jos toiminta ei pysty

säätlemään ulkoisia olosuhteita, siitä tulee ritualistista. Toiminta suuntautuu olosuhteiden tutkimiseen sekä ehdollisiin ja valmisteleviin tekoihin. Tällöin ei toimita välittömästi, vaan keskitytään ottamaan selvää esteistä ja voimavaroista ja suunnitellaan myöhempää toimintaa. Tällöin ajattelusta tulee siirrettyä toimintaa; se on nykyistä tutkivaa toimintaa. Tästä seuraa, että ”epävarmasta ja ongelmallisesta tilanteesta tulee tietty ongelma” (Dewey 1999, 195). Näin tilanteeseen liittyvä uhanalaisuus muuttuu tutkimuksen objektiksi, jolloin voidaan tarkemmin määritellä ongelman luonne ja suunnitella menetelmiä ja keinoja sen käsittelemiseksi. Ongelman pohtiminen edellyttää eri alueilta saatua erityyppistä tietoa. (Dewey 1999, 195-196.)

Yksi keskeinen Nelsonin mainitseman poliittisen kannan muodostamisen ja ottamisen erityispiirre on taito nähdä tilanteiden muuttuminen ja erityispiirteet. Tämähän näkyy siinä, että poliittinen kanta on luonnostaan väljä ja avoin, minkä vuoksi se on altis sopeutumaan uusiin tilanteisiin. Täten oletan, että Nelsonin poliittisen kannan ajatukseen sisältyy ainakin implisiittisesti poliittisen arvioinnin idea. Poliittinen kanta on ymmärrettävä poliittisen arvioinnin näkökulmasta.

Poliittinen toiminta on Deweyn esittämästä perspektiivistä aina tarkoituksellista, pyrkimystä johonkin nykyistä siedettävämpään tilaan. Jokin tyydytystä tuottava asiantila on arvostelma, arvio, arvelu. Se viittaa asenteeseen, joka on aiheellista omaksua; se on pyrkimystä saada asia vakiinnutetuksi ja turvatuksi. Toiminnan suuntaamiseen liittyy aina käytännöllinen arvostelma eli arvio siitä, kuinka tärkeää ja tarpeellista on saattaa jokin asiantila vallitsevaksi. (Dewey 1999, 226-227.) Nähdäkseni nimenomaan poliittiseen toimintaan liittyy aina tällainen käytännöllinen arvostelma. Arvostelman tai arvion muodostaminen puolestaan edellyttää kokemusta. Poliittiset toimijat eivät pysty esittämään arviota paremmaksi katsomastaan asiantilasta, elleivät he koe olevan jotakin korjattavaa. Poliittisen ongelman määrittelyprosessi on toisin sanoen vahvan kokemuksen kyllästävä. Esimerkiksi ihmisten kokema pelko liittyy ajatukseen toiminnasta, jossa he ovat mukana (Dewey 1999, 14). Kokemus tavallaan potkaisee ihmiset arvioimaan toimintaan ja siten samalla haastamaan olemassa olevia valtarakenteita.

Käytännöllinen toiminta on muutoksen aluetta, ja muutokseen sisältyy aina erottamattomasti myös kontingenttisuus, jota ei voida eliminoida. Muutos sinänsä osoittaa sitä, että ei ole täydellistä tai todellista olevaista. (Dewey 1999, 24.) Yksi muutoksen merkki on taitojen karttumisen, minkä vuoksi vaarat liittyvät aina siihen. Taitojen antama turvallisuus on aina suhteellista, epätäydellistä ja altis epäsuotuisille olosuhteille. Taitojen käyttö tuo mukanaan uusia ja odottamattomia seurauksia, joihin liittyviin uhkatekijöihin ei voi varautua. (Dewey 1999, 15.)

Poliittiseen toimintaan sisältyvä arviointi on eettinen kokemus, sillä arvioinnissa on kyse aina myös arvottamisesta. Kun toimija arvioi, hänestä olemassa olevan asiantilan ja hänen tahtomansa asiantilan välillä vallitsee jännite. Tällöin hän arvottaa eli arvioi, miten asiat ovat ja miten niiden pitäisi olla. Poliittiseen arviointiin sisältyvä eettinen kokemus ilmenee erityisen hyvin ympäristöky-symyksissä, koska ympäristön pilaaminen missä tahansa muodossa on myös eettinen ongelma. Samoin esimerkiksi sosiaalisen syrjäytymisen näkeminen on eettinen kokemus tasa-arvon ja solidaarisuuden puolestapuhujalle. (vrt. Rantala 2002, 165.)

Korostan arviointiin liittyvää vastuullisuutta, joka on passiivisen kohtalonuskon vastakohta. Jokaisen ihmisen velvollisuus on kantaa vastuuta toiminnastaan. Hänen velvollisuutensa ei ole vain vastustaa sortoa ja taistella oikeudenmukaisuuden puolesta vaan myös arvioida poliittisesti. Vain arviointi mahdollistaa vastuullisen poliittisen toiminnan. Tärkeää on muistaa, että jokainen inhimillinen olento vaikuttaa omaan poliittiseen tulevaisuuteensa omalla toiminnallaan. (Parvikko 1998; Forti 1998.) Tällöin mikä tahansa harrastelu ei ole poliittista toimintaa vaan sen laatukriteeri on nimenomaan arviointi.

Platonista alkaen on käyty keskustelua siitä, perustuuko poliittinen arviointi tiukkoihin loogisiin päättelysääntöihin vai taitoon ja intuitioon (ks. Steinberger 1993). Tässä teoksessa lähdetään jälkimmäisestä näkökulmasta. Poliittinen arviointi on kaikkea muuta kuin tietoon perustuvaa toimintaa. Kenelläkään ei ole ylivertaista tietoa arvioida poliittisesti. On kuitenkin selvää, että erityistietoa voidaan käyttää vakuuttamiskeinona arviointitilanteessa, jolloin tieto on välineellistä ja suhteellista eikä lopullinen totuus. 'Tiedon politiikkaa' voidaan pitää yhtenä poliittisen toiminnan tyylinä. Tarkoitin tiedon politiikalla sitä, että poliittiset toimijat pyrkivät ennustamaan ja määrittelemään tulevaisuutta erityistietojen avulla. Tulevaisuus ei kuitenkaan toteudu niiden mukaisesti, koska kontingenttiset tilanteet murtavat ne.

4.5. Esimerkki poliittisesta arvioinnista ja sen nitistämisestä

Yksi esimerkki erityisesti radikaaliin toimintaan liittyvästä arvioinnin merkityksestä löytyy Antti Kuusen vuonna 1968 ilmestyneestä pamfletista *Ylioppilaiden vallankumous*. Hänen mielestään suomalainen ylioppilaspolitiikka oli ollut muiden Skandinavian maiden tavoin selväpiirteistä ja siten tavallaan urautunutta, siis poliittista käyttäytymistä. SYL:n (Suomen ylioppilaskuntien liitto) johdolla ylioppilaspolitiikka oli saanut jäsenytyneen ulkomuodon. Se pyrki saavuttamaan formaalin aseman, missä tehtävässä se, ainakin Hannu

Taanilan mukaan, onnistui. (Kuusi 1968, 134.) Näin myös SYL oli liittynyt perinteiseen suomalaiseen kollektiivisen toiminnan malliin, institutionaaliseen vaikuttamiseen.

Tähän asetelmaan sopii hyvin SYL:n omakuva. Se ei pitänyt itseään minään lipunkantokorporaationa, vaan se halusi – turvatakseen sananvallan – noudattaa ”yhteiskunnan pelisääntöjä”. Se suostui istumaan komiteoissa, johtokunnissa, hallituksissa, edustajistoissa; SYL kuvasi itse toimintatyyliliään ”aivan arkisten asioiden käsittelemiseksi työlääntymättä” (ks. s. 135). Täten Kuusen mielestä oli selvää, että SYL:n johtajat vastustivat ”voimiensa takaa spontaaneja joukkoesiintymisiä” (...) he pelkäsivät ”jalkansa litistyvän ministeriön oven väliin, jos ylioppilaat lähtevät itse ajamaan asioitaan” (Kuusi 1968, 135). SYL eristäytyi Kuusen mielestä tavallisista opiskelijoista ylioppilastalon ullakolle ja esti tehokkaasti ylioppilavallankumouksen leviämisen Suomeen.

Esimerkiksi HYY:n (Helsingin yliopiston ylioppilaskunta) johto oli vieraantunut täysin riviopiskelijoista. Tämäkin oli yksi oire poliittisesta käyttäytymisestä. HYY oli tuolloin Suomen suurimpien pankkien uskollinen ja pitkäaikainen liikekumppani. Johtavien pääomapiirien edustajat istuivat ylioppilaskunnan talousvaliokunnassa, joka de facto ohjasi ylioppilaskunnan toimintaa. Ylioppilaskunnan keskeiset virkamiehet pystyivät ”asiantuntemuksellaan” pitämään edustajiston ja hallituksen kurissa. Minkäänlaista vakavasti otettavaa poliittista liikehdintää muiden maiden tavoin oli turha odottaa ylioppilaskunnilta.

HYY:n johto näyttää olleen niin oligarkisoitunut jäsenistöstään, että Kuusi ehdottaa ylioppilaille oman talonsa ja omaisuutensa takaisin valtaamista. Ruotsissa ylioppilavallankumoukselliset valloittivat keuhällä 1968 ylioppilaskunnan talon ja yrittivät tehdä siitä päämajansa. Suuri yleisö sekä Ruotsissa että Suomessa huvittui: ylioppilaat miehittämässä omaa taloaan. Kuusi painottaa kuitenkin, että asia ei suinkaan ole näin yksinkertainen:

”Yhtä vähän kuin suomalainen ylioppilas ymmärtää omistavansa ylioppilaskunnan kivitalot, tuntee ruotsalainen kadun ylioppilas omakseen vastaavat rakennekset Tukholmassa. Ylioppilaiden syvät rivit ovat vieraantuneet hengettömästi, byrokraattisesta johdostaan; heillä ei ole mitään tekemistä paksumahaisten päälliköidensä kanssa. Vastaavanlainen vieraantuminen valtiollisen elämän alueella on ymmärrettävissä, joskaan ei hyväksyttävissä; ylioppilaskunnan kokoisessa, luonnostaan eksklusiivisessa yhteisössä se on sietämätöntä. Ei olisi ollenkaan ihmeellistä tai huvittavaa, jos suomalainen ylioppilas valloittaisi takaisin omat talonsa ja omaisuutensa. Ehdotamme ajankohdaksi HYYn mahatipontisia 100-vuotisjuhlia.” (Kuusi 1968, 137.)

Ylioppilaskunnat olivat Kuusen mielestä neutralisoineen opiskelijaradikalismien erittäin tehokkaasti. Ylioppilaspolitiikka oli työllistännyt monta hyvää radikaalia, jotka oli ”juoksutettu väsyksiin pitämällä kepin nenässä herkullisen näköisiä pikku-uudistuksia ja parannuksia. Ylioppilaskuntien valtavat rattaat imaisevat sisäänsä hämmästyttävän määrän radikalismia, ottavat siitä irti käyttökelpoisen energian ja ulostavat vaarattomat jätteet; manipulaatio pelaa myös tällä tasolla.” (Kuusi 1968, 137-138.) Vasemmistolainen ylioppilaspolitiikka tukehtui Suomessa myös siksi, että vasemmistolaiset opiskelijajärjestöt olivat puolueiden kuuliaisia nuoriso-osastoja. Kun vasemmisto integroitui ja menetti teränsä valtakunnallisella tasolla, tämä sama toteutui myös ylioppilaspolitiikassa. Muualla kumoukselliset opiskelijajärjestöt sanoutuivat irti puolueista, mutta Suomessa tämä ei käynyt päinsä, koska puoluepoliittiset ylioppilasjärjestöt olivat kanava ’varsinaiseen’ politiikan tekoon.

Kuusi puolustaa ennen muuta tietynyylistä poliittista toimintaa ja arviointia. Hän sanoo teoksensa käyttöohjeessa olevansa kiinnostunut vain kysymyksistä mutta ei vastauksista. Lisäksi hän haluaa herättää riidan tosiasioista. (Kuusi 1968, 5-6) Kuusi toisin sanoen haluaa tietyllä tavalla provosoida, mitä voidaan kutsua myös haluksi politisoida. Kuusi ivaakin itsepintaista kaipuuta harmoniaan. Hän ei selvästikään voi niellä sitä, että valtio olisi jollakin tavalla kultivoituneempi ja kehittyneempi, jos se on pystynyt välttämään repivät ristiriidat, jotka hän rinnastaa luonnollisiin tarpeisiin. Hän ei näe mitään syytä kadehtia ”tasapainoista ja sisäisesti eheää” hyvinvointivaltio Ruotsia. Se on ”turhantärkeä valtiollinen eunukki, ryöppyäviä elämännesteitä vailla oleva impotentti”. (Kuusi 1968, 12-13.) Länsimaissa on usein pidetty ideaalina yhteisöä, joka on staattinen, yksimielinen, sosiaalisesti harmoninen ja ulkomaailmasta eristetty. Hän pitää kuitenkin siunauksellisena sitä, että edes länsimaisen yhteisön todellisuus ei ole ollut tämän mallin mukainen.

Kuusi tuntuu pitävän myös Suomen tuolloista poliittista järjestelmää hyvin harmonisena kokonaisuutena, jossa ristiriidat ovat vain näennäisiä:

”Kommunistien ja kokoomuslaisten erimielisyys pelkistyy prosenteiksi; enemmän tai vähemmän omaisuusveroa, siinä kaikki. Huurtamon (kok) paikalle valtiovarainministeriöön tuli Alenius (skdl), eikä tunnu missään. Suomessa on kahdeksan keskustapuoluetta.” (Kuusi 1968, 20.)

Kuusi suorastaan ivaava vuonna 1966 luodun kansanrintamahallituksen oletettua edistyksellisyyttä. Hän toteaa lakonisesti, että ”Suomessa vallankumous on byrokratisoitunut” (Kuusi 1968, 12), koska vallankumouksen välttämättömyyttä julistava puolue pitää valtaa hallussaan. Tämä on hänestä korruptiota jos mikä. Kuusi valittaa myös sitä, että (jo tuolloin) – tietenkin ristiriidattomasta koalitiosta johtuen – oli mahdotonta osoittaa konkreettista sisäpoliittista vihol-

lista: ”Suuttumukselle ei löydy konkreettista kohdetta muuten kuin sättimällä kokonaisuutta” (Kuusi 1968, 20).

Kuusi muistuttaa, kuinka Pentti Saarikoski masentui kesällä 1966 saavuttuaan Suomeen parin kuukauden ulkomaanmatkan jälkeen. Saarikosken mukaan lehdet olivat muuttuneet entistäkin enemmän toistensa kaltaisiksi; niillä oli samat teemat ja samat kirjoittajat. Radikaaleillakin kiersi päässä vain pari teemaa, sukupuolikysymys ja Vietnam. Saarikoski jatkoi, että ”mikään ei tällä hetkellä olisi helpompaa kuin kirjoittaa Opas nuorille radikaaleille, jossa olisi aakkosjärjestyksessä lueteltu ne asiat, joihin nuoren radikaalin on otettava kanta, ja selitetty millainen kanta on otettava ettei radikaalin maine menisi. Radikalismista on tullut muoti, protesteista kauppatavaraa; ja minä tunnen jälleen olevani yksin.” (Kuusi 1968, 35.)

Koko essee on em. sitaatin hengen mukainen. Kuusen mielestä ”todellinen radikaali elää jatkuvassa epävarmuudessa. Hänen on kyettävää ”jatkuvaan uudelleenarviointiin”. On pystyttävä huomaamaan muutos, jota tapahtuu yhtämittaa. On siten nähtävä ihmisten ja heidän asenteiden muuttuminen toiseksi, on huomattava, että ”vasen ei ole enää oikea, kehitysapu on yhteistyötä – yhteistyötä imperialistien kätyreiden, sotilasjunttien kanssa, väkivallan vastustaminen on ihmispaljouksien riistämistä, Jeesus on anarkisti ja kirkko saatana” (Kuusi 1968, 37).

Kuusikin toisin sanoen tähdentää, että radikaali toiminta on ennalta arvaamatonta. Radikaalia toimijaa ei voida karsinoida, hänellä ei ole pysyvää institutionaalista tai organisatorista ’paikkaa’, vaan hänen on kyettävä jatkuviin yllätyksiin, tulemaan esiin poikkeuksellisilla areenoilla ja poikkeuksellisilla asioilla. Radikaalilla täytyy ennen muuta olla poliittista arviointitaitoa. Hänellä täytyy olla tyyliä toimia; radikaali toimija on aina tyylytietoinen ja tyyli-intensiivinen. Tällä tavalla hänestä voi tulla samalla valtatoimija. Pidän siis tyylytietoisuutta ja -intensiivisyyttä toiminnallisen vallan ehtoina. Poliittisen arviointitaidon tarve johtunee siitä, että valmiita vaihtoehtoja porvarilliselle hegemonialle ei ole olemassa, vaan ne on Kuusen mielestä tehtävä itse (Kuusi 1968, 53). Tämäkin kertoo siitä, että selkeitä toimintaohjeita antaviin ideologioihin pitäytymätön toiminta edellyttää jatkuvaa arviointia.

Poliittisen arviointitaidon tarve näyttää Kuusen mielestä johtuvan myös radikalismien luonteesta sinänsä. Se on nimittäin ”alituista its tarkkailua, pakoa nykyisyydestä, turvapaikan etsimistä tulevaisuudesta, takaa tulevien askelten uhkaavaa töminää” (Kuusi 1968, 62). Vasemmistoradikaali etsii vimmatusti totuutta, mutta ei näköjään pysty sitä löytämään, koska ”hänen ympäristössään sanotaan perustotuusiksi niitä, jotka on keksitty kaikkein viimeiseksi” (Kuusi 1968, 62).

Uusi vasemmisto oli Kuusen mielestä hermeettinen ameeba. Sen tyyppilisiimpiä edustajia oli 1960-luvulla amerikkalainen SNCC-järjestö (Student

Nonviolent Coordinating Committee). Kuusi painottaa, että järjestön nimi ei sano yhtään mitään sen todellisesta luonteesta. Itse asiassa sen toimintaa on hyvin vaikeaa luonnehtia, koska se ”ei ole pysynyt hetkeäkään aloillaan muutaman vuoden olemassaoloaikanaan” (Kuusi 1968, 40). Toisin sanoen SNCC arvioi omaa toimintaansa jatkuvasti uudelleen. Se ei jämähtänyt tai urautunut johonkin perinteiseen toimintatapaan, johonkin ennustettavaan toimintakaavaan.

Toisena esimerkkitapauksena jatkuvasta uudelleenarvioinnista ja siten eräänlaisena poliittisen toiminnan ideaalitapauksena Kuusi pitää amerikkalaisen SDS järjestön (Students for a Democratic Society) toimintaa. Sen ”toimintamuodot ovat alituisen muutoksen tilassa. Ideologinen keskustelu jatkuu taukoamatta, strategiaa ja taktiikkaa muutetaan tuon tuostakin.” (Kuusi 1968, 95) Täten se luopui esimerkiksi perinteisistä mielenosoituksista, kilpien kanniskelusta ja istumalakkoilusta ainoina toimintakeinoina ja otti käyttöön sellaiset iskusanat kuten vastarinta, tukkiminen ja rikki repiminen. Se ei tyytynyt pelkästään propagoimaan omia mielipiteitä, vaan se koetti häiritä normaalia amerikkalaista elämänmenoa. Se toisin sanoen pyrki kiivaasti tyyli-intensiiviseen poikkeukselliseen poliittiseen toimintaan. Kuitenkin SDS on säilyttänyt koko ajan väljän toimintatyylin infrastruktuurin: ”silmittömän oppositioasenteen” (Kuusi 1968, 95-96).

Todellinen radikaali (kuten Rudi Dutschke) ei Kuusen mielestä ”suostu artikuloimaan käsityksiään uudesta yhteiskunnasta, ihannejärjestelmästä. Valmiiksi ajateltu, loppuun asti suunniteltu ja kiinni naulattu malliratkaisu edellyttäisi pysyvyyttä, pysähtyneisyyttä” (Kuusi 1968, 102). Vaikuttava poliittinen toiminta on mielikuvituksellista, ”spontaania, ennalta arvaamatonta mieletöntä käyttäytymistä” (Kuusi 1968, 122). Jos esimerkiksi ylioppilasliikehdintä rantahtuisi Suomeen sen olisi kierrettävä kaukaa formaaliset ylioppilasjärjestöt. Sen pitäisi löytää yhtä vapaamuotoiset, spontaanit instrumentit kuin muualla ja Suomessa ennen vanhaan (Kuusi 1968, 92, 114). Tehokas poliittinen toiminta on siten enemmän epämääräistä kuin määrätietoista, etukäteen suunniteltua, ennustettavaa rationaalialla ’käyttäytymistä’. Radikaalin on varauduttava jatkuvaan muutokseen, poliittiseen valmiuteen ja tietoisuuden välttämättömyyteen. Tämänhän edellyttää poliittista arviointitaitoa. Ja lokeroimaton ja yllättävä, so. tyylytietoinen ja -intensiivinen, toiminta on myös valtapitoista toimintaa.

Jotta Kuusen tarkoittamaa arvioivaa radikaalia poliittista toimintaa ei ymmärrettäisi väärin, asetan sen vastakohtaksi toisen radikaaliin toimintaan kehottavan manifestin. Tarkoitin SOL:n (Sosialistinen Opiskelijaliitto) teoreettispoliittisen aikakauslehden Soihdun yhtä numeroa (2/1971). Se on perusteksti, sillä se julkaistiin heti sen jälkeen, kun taistolaiset kaappasivat SOL:n haltuunsa keväällä 1971 pidetyssä liittokokouksessa. Lehdestä nousee selkeästi valistamisdiskurssi, joka vaatii oikein toimimista ja oikeassa olemista,

vallankumouksen valmistelua. Yksi selkeimmistä oikean tiedon vaatimuksista on seuraava:

“Tiede ei tunne totuuden suhteen minkäänlaista moniarvoisuutta. Vain yksi tulkinta voi olla oikea, materialistis-dialektinen. Muut ovat enemmän tai vähemmän vääriä, revisionistisia, vallankumouksellisen liikkeen kannalta kohalokkaita.” (Toikka 1971, 30, alaviite 6.)

Oikeassa oleminen edellyttää ”entistä voimakkaampaa marxismi-leninismien opiskelua, käytännössä ratkaistavien ongelmien teoreettista käsittelyä ja uuden tiedon luomista. Tässä prosessissa Soihtu on kasvanut, tämän prosessin edistämisessä on sen tehtävä. Ilman vallankumouksellista teoriaa ei ole vallankumouksellista liikettäkään.” (Soihtu 2/1971, pääkirjoitus, 1.)

Eräässä lehden toimituskollektiivin artikkelissa vaaditaan “vallankumouksellista politiikankehittämistä” (Soihtu 1971, 20). Sen hyökkäävä retorinen tyyli ilmenee mahtipontisena uhkailuna ja ideologisen taistelun korostamisena. Sen mukaan “kommunistit (so. taistolaiset - minun lisäys) eivät suinkaan jää poliittiseen ja ideologiseen toimettomuuteen”, kun oikeistososialidemokraatit pyrkivät hinnalla millä hyvänsä saamaan haltuunsa “ehdottoman määräävän aseman porvarillisen valtiomme poliittisella näyttämöllä” (Soihtu 1971, 19). On saatava aikaan ”suuria ideologisia ja poliittisia mullistuksia maan puolue-elämässä” (Soihtu 1971, 23). On käytävä määrätietoisesti porvarillisen ideologian vaikutusta vastaan. Kommunistisen puolueen tehtävä on levittää oikeaa historiallista pedagogiaa, kohottaa tietoisuutta (Toikka 1971, 37- 38).

Soihdun hyökkäyksen kohde on tulopolitiikka, jonka väitetään edellyttävän pakkosovintoa. Se on porvariston keino valtiovallan nimissä nujertaa työläiset väkivaltaisesti mutta täysin laillisesti. Täten “pakkosovintoa kaikissa muodoissa on ehdottomasti vastustettava” (Soihtu 1971, 22-23). Tulopolitiikan vastustaminen nähdään yhtenä tärkeimpänä “vallankumouksellisen politiikankehittämisen” muotona. Soihdun kirjoittajat pitävät tulopolitiikkaa osoituksena kapitalismin siirtymisestä uuteen vaiheeseen, mikä vallankumouksellisen teorian kannalta on oleellista. Tällaisessa tilanteessa pitää iskeä, koska kysymys on ”luokkien välisestä taistelusta kaikessa yhteiskunnallisessa ja poliittisessa laajuudessaan”. (Soihtu 1971, 22) Tämän lisäksi on tajuttava opiskelijaliikkeen erityistehtävien ja yleispoliittisten kysymysten välinen suhde, kokonaisstrategia (Ruotsalo 1971, 56).

Soihtu-lehden kirjoitukset ovat tyypillisiä esimerkkejä siitä, jota Nelson poliittisen kannan vastakohtana, ideologiana. Kanta on tavallisesti epävarmaa, itseään epäilevää ja defensiivistä. Perinteiseen politiikkaan liitetty ideologinen kalpa on yleensä rationalistista, skientistista ja hyökkäävää. Poliittinen kanta korostaa yksilöiden tai läheisten yhteisöjen pienimuotoista toimintaa,

eräänlaisia tikariniskuja, kun taas ideologia painottaa liikkeiden ja joukkojen laajamittaista toimintaa, siis Soihdun mainostamaa kokonaisstrategiaa. Poliittinen kanta tarkoittaa muutamaa kestäväksi tarkoitettua periaatetta, mutta ideologia on suunnaton ohjelma edistystä tai vallankumousta varten. (Nelson 1998, 220-221.) On selvää, että Soihdun oikeaa tietoa, oikeaa valistamista ja kokonaisvaltaista ideologiaa toiminnan ehdottomana ohjenuorana pitävät kirjoitukset ovat jyrkässä ristiriidassa Kuusen epävarmuuden huomioimista ja toiminnan jatkuvaa arviointia painottavien näkemysten kanssa.

Vaikka edellä mainitut esimerkit ovat ajalta ennen verkkoa, ne ovat tämän tutkimuksen kannalta heuristisesti arvokkaita. Tarkoitukseni on osoittaa, kuinka verkko voi edistää Kuusen näkemyksiin sisältyvää toiminnallista ja arvioivaa valtaa. Samoin pyrin näyttämään, kuinka verkon avulla pystytään kyseenalaistamaan Kuusenkin kritisoimaa dogmaattista ja ”oikeaa” tietoa edellyttävää askarointia.

5. VERKKO TOIMINNALLISEN VALLAN VAHVISTAJANA JA HYYDYTTÄJÄNÄ

5.1. Liiketeoria verkon näkökulmasta

Tämän alaluvun tavoite on katsoa kansalaisliikkeiden teoriaa verkon ominaisuuksien ja toimintatyylien näkökulmasta. Keskityn erittelemään Ron Eyermanın ja Andrew Jamisonin kehittelemää teoriaa, jonka juuret ovat heidän 1980-luvun lopun ympäristöliikkeiden tutkimuksissaan. Teorian ydin on kognitiivisen praksiksen käsite, joka tarkoittaa sitä, että yhteiskunnallisia liikkeitä pitää tarkastella tietyn tyyppisen tiedon näkökulmasta. Korostetaan heti, että he eivät ole tieteellisen tiedon puolesta puhuvia fanaatikkoja, skientistejä. Koska heidän teoriasa keskiössä ovat erilaiset ja kilpailevat tietosisällöt, WWW:stä löytyvä tiedon arkisto on se tässä yhteydessä erittäin hedelmällinen lähtökohta. Heidän teoriasa kaipaa 'päivittämistä' nimenomaan juuri verkon osalta.

Erityyppisiä yhteiskuntaelämän muotoja kannattaa katsoa toiminnan ja konstruoinnin kombinaationa, praktisen aktiivisuuden tapoina, joihin liittyy jokin tarkoituksellinen projekti. Toiminta ei ole ennalta määrättyä tai täysin tahdottua. Sen merkitys juontuu kontekstista, jossa se toteutetaan ja siitä ymmärryksestä, jonka toimijat antavat sille ja/tai johtavat siitä. Liikkeitä on tutkittava historiallisessa ja poliittisessä kontekstissa, siis tilanne- tai tapauskohtaisesti. Näin ollen yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimus pitää sijoittaa yhteiskunnallisen muutoksen kontekstuaaliseen teoriaan. (Eyerman ja Jamison 1991, 3.) Täten myös Eyermanın ja Jamisonin mielestä toiminta on tilannesidonnaista ja siihen kytkeytyy merkityksenanto. Näin ollen toiminnan täytyy olla kokemus. Merkityksenanto sisältyy toisin sanoen kokemukseen.

Käyttämällä termiä kognitiivinen praxis Eyerman ja Jamison haluavat korostaa tietoisuuden ja tiedon merkitystä kaikessa inhimillisessä toiminnassa. Täten erityisesti verkon WWW-palvelu sekä uutis- ja keskusteluryhmät ovat liikkeiden toiminnan valtava resurssi. Ne pystyvät vahvistamaan ja monipuolistamaan liikkeiden toimintaa tuntuvasti. Tekijöiden tarkoittama kognitiivinen

praksis muuttaa ihmisryhmät yhteiskunnallisiksi liikkeiksi ja antaa yhteiskunnallisille liikkeille erityismerkityksen ja tietoisuuden.

Kirjoittajat esittävät, että kongnitiivisen praksiksen ja poliittisen strategian välinen suhde on mielenkiintoinen teoreettinen ja käytännöllinen ongelma. Kongnitiivinen praksis viittaa tässä kulttuurisiin orientaatioihin, jotka muodostavat yhteiskunnallisen liikkeen kollektiivisen identiteetin perustan sekä koordinoitun poliittisen praksiksen linjaukset. Se viittaa yhteiskunnallisen liikkeen spesifeihin tapoihin katsoa itseään ja maailmaa samoin kuin sen linjauksiin muuttaa maailmaa. Sen kongnitiivinen praksis antaa yhteiskunnalliselle liikkeelle identiteetin ja muodostaa sen viitekehysten.

Konkreettiset tilanteet vaikuttavat liikkeiden syntymiseen. Ne kehittyvät sitä mukaa, kun ne artikuloivat ja integroivat kongnitiivisen praksiksensa tiettyihin tilanteisiin. Koska ne ovat poliittisia, strategia on keskeinen tuossa muodostumisprosessissa. Strategia tässä kontekstissa viittaa kongnitiivisen praksiksen soveltamiseen poliittiseen käytäntöön. Tällöin kongnitiivisen praksiksen aspektit tehdään tietoisiksi ja systematisoidaan tavoilla, jotka voivat vaikuttaa toimintaan ja uskomuksiin. (Eyerman ja Jamison 1989, 101-102.)

Poliittinen strategia on enemmän kuin profiili, jota organisaatio toivoo edustavansa. Se on myös enemmän kuin mekanismi, joka rajoittaa sen taktiikkavalintoja. Se on osa merkitysjärjestelmää, jonka kautta ”ei-poliittinen” poliittinen organisaatio kuten Greenpeace tekee itsensä ja toimintamaailmansa merkitykselliseksi. Täten se ei ole ideologinen resurssi, esim. valmiiksi tehty uskomusjärjestelmä. Se ei tarkoita käytäntöjä, joihin voidaan vedota ja soveltaa enemmän tai vähemmän menestyksellisesti eri konteksteissa. Eyermanin ja Jamisonin tarkoittama poliittinen strategia sisältää arvioinnin, koska osana merkitysjärjestelmää se auttaa muodostamaan kontekstin ja määrittelemään tilanteen toimijalle. Se ei ole resurssi kontekstissa vaan osa kontekstia itseään. (Eyerman ja Jamison 1989, 102.)

Eyerman ja Jamison kutsuvat kongnitiivisen praksiksen ulottuvuuksiksi suhteita erilaisiin tietoihin, jotka luonnehtivat yhteiskunnallisia liikkeitä. Tällä he tarkoittavat käsitteitä, ideoita ja intellektuaalisia aktiviteetteja, jotka luovat liikkeiden kongnitiivisen identiteetin. He tarkoittavat tiedolla sekä osallistujien jakamia ideoita maailmasta sekä spesifejä aiheita ja asioita, joiden ympärille liikkeet on muodostettu. (Eyerman ja Jamison 1991, 3.) Oleellista on huomata, että he eivät tarkoita tiedolla rationalistista tiedeuskoa, dogmaattista skientismia. Heidän tietokäsitteensä on laaja. Se tarkoittaa yhtä hyvin tieteiden sisällä ja ulkopuolella tehtyjä uusia innovaatioita (Eyerman ja Jamison 1991, 59). Eyerman ja Jamison tuskin pahastuvat, jos joku väittää, että heidän tarkoittamansa tiedon lähde on tässä tutkimuksessa kuvattu kokemus.

Eyerman ja Jamison jakavat kongnitiivisen praksiksen kolmeen ulottuvuuteen. He tarkoittavat kosmologisella ulottuvuudella maailmankuvaa, asenteita

luontoa ja yhteiskuntaa kohtaan ja erityisesti niiden keskinäisyyhteitä. Esimerkiksi ympäristöliikkeen kosmologia viittaa ekologian käsitteisiin (kuten ekosysteemi, dynaaminen tasapaino, tasapainotilat ja verkostot), jotka ympäristöaktivistit omaksuivat 1970-luvun taitteessa liikkeensä identiteetin keskeisenä osana. Kosmologiaa voisi siten pitää liikkeiden yleisenä lähestymistapana, josta niiden käyttämät termit juontuvat.

Ympäristöliikkeen kognitiivisen praksiksen praktinen tai – kuten he nimitävät – tekninen ulottuvuus on kosmologiaa spesifimpi määre. Se tarkoittaa kemian ja ydinteknologian kritiikkiä ja siten ympäristön saastumisen ja eräiden ihmiskuntaa uhkaavien teknologioiden nostamista poliittiselle agendalle. Samoin sen oleellinen osa on vaihtoehtoisten teknologioiden etsiminen. Itse asiassa teknologian dimensio on ympäristöliikkeen kognitiivisen praksiksen erityispiirre. Organisatorinen ulottuvuus puolestaan tarkoittaa elitismin kritiikkiä, etabloituneen tieteellisen ja intellektuaalisen järjestyksen haastamista. Ympäristöliike on vaatinut, että tiedon on palveltava kansaa. (Eyerman ja Jamison 1991, 70-76.) Erityisesti teknisen ja organisatorisen ulottuvuuden muodostamisessa, levittämisessä ja soveltamisessa verkon merkitys on nykyään kiistaton.

Eyerman ja Jamison tarkastelevan yksityiskohtaisena tapaustutkimuksena Yhdysvaltain kansalaisoikeusliikettä. Sen kognitiivisen praksiksen kosmologisella tasolla yhdistyi ainutkertaisella - siis tropopoliittisella - tavalla uskonnollisuus ja legalismi. Kognitiivisen praksiksen tekninen ulottuvuus koostui vastustamisen kohteista ja protestoimisen tekniikasta. Keskeistä kansalaisoikeusliikkeen kognitiiviselle praksikselle oli väkivallattoman suoran toiminnan tekniikka. Organisatorinen ulottuvuus ilmeni esimerkiksi boikotteina, massakouksina kirkoissa ja valtauksina. Liike pyrki organisatorisella tasolla nimenomaan luomaan innovatiivista organisoitua massatoimintaa.

Kansalaisoikeusliikkeen intellektuaalinen johtaja Martin Luther King Jr. osasi tropopolitiikan tekniikan. Hän sekoitti poikkeuksellisella ja taitavalla retorisella tavalla mustan kirkon emotionaalisen ja osallistuvan perinteen poliittiseen sanomaan. King oppi amerikkalaisen protestantismien ”sosiaalisen gospelin” tradition opiskeluvuosinaan. Tämä uskonnollinen koulukunta oli Deweyn ja muiden intellektuellien johtaman Edistyksellisen liikkeen kasvannainen. Se vaati 1920- ja 1930-luvuilla Yhdysvaltain instituutioiden, ennen muuta koulujärjestelmän, uudistamista osallistuvan demokratian ja tekemällä oppimisen ideoiden pohjalta. Edistyksellinen traditio auttoi muuntamaan rotuerottelun vastaisen taistelun massapohjaiseksi yhteiskunnalliseksi liikkeeksi. (Eyerman ja Jamison 1991, 122-128.)

Vaikka Eyerman ja Jamison viittaavat Deweyn ajatuksiin vain ohimennen, heidän teoriansa on ilmiselvästi paljon velkaa Deweylle. He esittävät Deweyn teorian hengessä, että tieto ei ole yksilöllisen nerouden löytö tai systemaattisen

Tutkimuksen ja Kehityksen tulos. He tarkoittavat tiedoilla erilaisten liikkeiden sisällä, eri liikkeiden välillä ja ennen kaikkea liikkeiden ja niiden vastustajien välillä tapahtuneiden yhteiskunnallisten kohtaamisten tuotteita. (Eyerman ja Jamison 1991, 57.) Yhteiskunnalliset liikkeet ovat kääntäneet tiedon, jota aiemmin pidettiin yksilöllisen nerouden osoituksena, yhteiskunnalliseksi aktiiviteetiksi. (Eyerman ja Jamison 1991, 85) Ne ovat tuottaneet uusia tieteellisiä paradigmoja ja toimineet politisoivina keskustelukumppaneina tiedemiehille, jotka ovat esittäneet uusia ideoita luonnosta ja yhteiskunnasta.

Liikkeet ovat popularisoineet uusia käsitteitä ja antaneet uusia, humanimpia merkityksiä ja konnotaatioita niille. Uuden tyyppin etabloitumattomat intellektuellit käänsivät ympäristöliikkeissä kriittisten tiedemiesten näkemykset liikkeiden identiteettien keskeisiksi aineksiksi. Juuri niissä muodostui erityinen liikeintellektuellityyppi, vasta-asiantuntija, joka haastoi hallituksen ympäristöasiantuntijoiden päätökset nousevan yleisen edun puolesta. Nykyisissä liikkeissä useimmat aktivistit ovat liikeintellektuelleja muodossa tai toisessa ja yhtenä tai toisena ajankohtana. (Eyerman ja Jamison 1991, 104-106.)

Liikkeet ovat olleet Deweyn tarkoittaman kokeellisen metodin soveltamisen pioneereja toimimalla yhteiskunnallisina laboratorioina. Ne ovat kokeilleet uusia tiedon tuottamisen tapoja, uusia organisaatiomuotoja ja -periaatteita. (Eyerman ja Jamison 1991, 92-93.) Täten Eyerman ja Jamison voivat vaivatta väittää, että myös yhteiskunnallisten liikkeiden aktivistit ”oppivat tekemällä” (Eyerman ja Jamison 1991, 57).

Eyermanin ja Jamisonin mielestä tieteellinen tieto juontuu suoraan yhteiskunnallisista liikkeistä. 1600-luvulla tieteen keskeisin idea, kokeellinen filosofia, syntyi vallankumouksellisen Britannian uskonnollisten liikkeiden piirissä. 1700- ja 1800-luvuilla tiede tieteen ja oppi opin jälkeen syntyi vastuksena yhteiskuntaa ja luontoa koskeviin kysymyksiin, joita yhteiskunnalliset liikkeet nostivat esille. Omana aikanamme uudet alueet, uudet käsitteelliset viitekehykset, uudet intellektuaaliset roolit, uudet tieteelliset ongelmat ja uudet tieteelliset ideat ovat tyyppillisiä yhteiskunnallisten liikkeiden tietointressejä. (Eyerman ja Jamison 1991, 54.)

Eyerman ja Jamison määrittelevät yhteiskunnallisen liikkeen seuraavasti:

”Yhteiskunnallinen liike ei ole organisaatio tai erityinen spesialisoitunut intresiryhmä. Se on enemmänkin kognitiivisen alueen kaltainen, uusi käsitteellinen tila, jonka eri ryhmien ja organisaatioiden välinen dynaaminen vuorovaikutus täyttää. Yhteiskunnallisten liikkeiden (väliaikainen) identiteetti muodostuu eri organisaatioiden välisen, tuossa käsitteellisessä tilassa tapahtuvien toiminta- ja määrittelyjännitteiden tuloksena.” (Eyerman ja Jamison 1991, 55.)

Tämä ei tarkoita sitä, että yhteiskunnalliset liikkeet olisivat vain oppimisprosesseja. Sen sijaan niiden erityispiirre on kognitiivinen praxis, minkä vuoksi ne poikkeavat muista liikkeistä. Kognitiivinen praxis ei kuitenkaan tule liikkeille valmiina, vaan ne määrittelevät itsensä ympäristöönsä uusien ajatusten ja ideoiden luomisen ja artikuloimisen - so. uuden tiedon - avulla. Esimerkiksi Amerikan kansalaisoikeusliikkeen järjestämät kampanjat ja mielenosoitukset kuvastavat sen kognitiivisen praksiksen muodostamisen jännitteitä. Eyerman ja Jamison korostavat vahvasti, että juuri kognitiivinen praxis on yhteiskunnallisen liikkeen toiminnan ydin (Eyerman ja Jamison 1991, 55-56). Tämän tutkimuksen termeillä asia voidaan ilmaista siten, että kognitiivisen praksiksen konstruointi on samalla myös omaperäisen toiminnan tyylin muotoisällön konstruointia.

Kun yhteiskunnallisia liikkeitä analysoidaan kognitiivisen praksiksen näkökulmasta, niiden toiminta ei ole - kuten jo John Dewey aiemmin esitti - itseisarvoista vaan tarkoituksellista. Täten yhteiskuntateorian täytyy irrottaa kieli, rakenteet, toiminta ja systeemi abstraktioista ja keskittyä konteksteihin, joissa ihmiset konstruoivat sosiaalista todellisuutta. Tällä tavalla myös yhteiskunta voidaan oivaltaa uudella tavalla. Sitä luodaan jatkuvasti uudelleen erityiskonteksteissa monimutkaisten vuorovaikutusprosessien ja innovaatioiden avulla. (Eyerman ja Jamison 1991, 162.) Juuri niitähän verkko mahdollistaa uudella tavalla. Verkko on ainakin kognitiivisen praksiksen konstruointia monipuolistava, kiihdyttävä ja nykyisin kenties välttämätön väline.

Koska liikkeet ovat kiinnostuneet tiedosta monilla tavoilla, ne ovat samalla myös uusien ajattelua koskevien innovaatioiden kasvualustaa. Ne ovat uusien ideoiden tuottajia. Liikkeitä kannattaa pitää ”yhtenä suurena sosiaalisena innovaationa, uutena yhteiskunnallisena toimijana, joka edustaa aiemmin piiloisina pysyneitä intressejä” (Eyerman ja Jamison 1991, 58). Yhteiskunnallisten liikkeiden kognitiivisen praksiksen korostaminen merkitsee sitä, että ne ymmärretään luovina voimina, inspiraation ja uuden tiedon lähteinä (Eyerman ja Jamison 1991, 58). Yhteiskunnalliset liikkeet ovat määritelmällisesti tropoliittisia toimijoita, sillä ne luovat uutta tietoa samoin kuin yhdistelevät toisiinsa tietoja, joita on aiemmin pidetty erillisinä tietoina. Tämä ominaisuus vahvistuu sitä mukaa, miten liikkeet kykenevät hyödyntämään verkon ominaisuuksia ja palveluita.

Eyerman ja Jamison painottavat yhteiskunnallisten liikkeiden luovuutta reagoinnin sijasta. Esimerkiksi 1800-luvun liikkeet olivat teollisen yhteiskunnan epistemologisia luoja, eivät niinkään reaktioita yhteiskunnallisiin muutoksiin. Uudet ja vanhat liikkeet ovat tuoneet tilaa uusille ajatuksille ja epäsuorasti myös uusille instituutioille, ammattiteille ja tieteellisille teorioille. (Eyerman ja Jamison 1991, 80.) Yhteiskunnalliset liikkeet eivät kuitenkaan ole automaattisesti edistykseksiä, vaikka ne kuinka olisivat laajoja yhteiskun-

nallisia innovaatioita, uusia latentteja intressejä edustavia toimijoita. Koska historia itse on avoin ja usein regressiivinen, yhteiskunnalliset liikkeet voivat reagoida (re-act) ja toimia (act). Ne voivat mobilisoida sekä regressiivisiä että progressiivisiä intressejä. (Eyerman ja Jamison 1991, 58.)

Erityisesti liiketutkijoiden suosima poliittisen mahdollisuusrakenteen käsitteen käyttökelpoisuus on arvioitava verkon näkökulmasta uudelleen. Eyerman ja Jamison väittävät, että yhteiskunnalliset liikkeet syntyvät harvoin spontaanisti, vaan niiden muodostuminen edellyttää usein pitkää valmistautumisperiodia. Yhtäkään yhteiskunnallista liikettä ei nouse, ellei ole olemassa poliittista mahdollisuutta, so. yhteiskunnallista ongelmaa, kommunikointivälineitä, potentiaalia ongelman artikulointiin ja tiedon levittämiseen. Verkkohan täyttää ongelmaa lukuun ottamatta kaikki mahdollisuuden kriteerit ennen näkemättömällä tavalla. Se on kommunikointiväline ja samalla myös potentiaalın löytämisen, koalitiomuodostuksen ja koordinoinnin, so. mobilisoinnin, väline.

Verkko ei tietenkään luo automaattisesti ongelmia, mutta se edesauttaa niiden määrittelemistä. Yhdestäkään asiasta ei tule ongelmaa, ellei sitä sellaiseksi määritellä; yksikään ongelma ei siis muodostu itsestään. Liike ei synny automaattisesti vaan se synnytetään. Tämä liittyy kiinteästi siihen, että myöskään poliittinen mahdollisuus ei ole olemassa automaattisesti, vaan sekin edellyttää aktiivista toimintaa, tarkemmin sanottuna poliittisen toiminnan muotoisällön luomisen taitoa. Toiminnan muotoisällön ja siten toimintatyylin luomista voidaan pitää kognitiivisen praksiksen konstruoinnin tapana. Muotoisältö on tavallaan kognitiivista praksista täsmentävä käsite, kognitiivisen praksiksen luomisen tapa. Tyyli-pitoinen muotoisältöhän edellyttää juuri innovatiivisuutta: uutta tietoa sekä poikkeamista traditionalistisista toimintakaavoista ja uskomuksista. Juuri näitä poliittisen toiminnan mahdollisuuksia verkko voi muuttaa perusteellisesti.

Yhteiskunnallisen liikkeen täytyy luoda itselleen vakuuttava ja sympaattinen muutostoimijan identiteetti kommunikoimalla suuren yleisön kanssa. Sen täytyy samaan aikaan esiintyä vakavasti otettavana voimana laajalle yleisölle ja olla strategisessa vuorovaikutuksessa vastustajien kanssa. Yleisöt eivät enää rajoitu aktivisteihin ja kannattajiin kuten aiemmin, vaan ne ovat laajentuneet käsittämään myös tuntemattoman ja välinpitämättömän massayleisön. Näin ollen liikkeiden täytyy valita sanat ja teot hyvin huolellisesti. Jotta ne voisivat olla tehokkaita, massoille suunnatut viestit pitäisi olla niin yksinkertaisia ja niin vähän alttiita virhetulkinnoille kuin mahdollista. (Eyerman ja Jamison 1991, 138-139.) Pidän tätä liikkeen elinkaaren vaihetta erittäin ratkaisevana. Se joutuu vakuuttamaan universaaliyleisön – kärjistetyksi sanottuna – ympäröivillä ilmauksilla ja riskittömillä teoilla, mutta samalla pyrkii toimimaan tuoreena, dynaamisena ja ennen kaikkea innovatiivisena ja siten poikkeuksellisen voimana. Näiden kahden toimintatyylin yhteensovittaminen vaatii

ainakin erittäin hyvää arviointitaitoa. Voi olla, että näitä strategioita ei voida konkreettisessa toiminnassa niveltää yhteen ilman, että toinen niistä kärsii. Kannattaa varmaan myös pohtia, onko Eyermanın ja Jamisonin ehdottama strategia ylipäättään mahdollinen tilanteessa, jossa ei (ehkä) enää voida puhua suuresta yleisöstä vaan fragmentoituneista erityisyseisöistä.

Liikkeiden toimintaan kuuluvien uhkien määrittelyssä, vaihtoehtoisten teknologioiden etsimisessä, tiedon levittämisessä kansalle, 'virallisen totuuden' haastamisessa ja vasta-asiantuntemuksen esittämisessä verkolla uutena kommunikaatiokanavana ja resurssivarantona on erittäin tärkeä merkitys. Kun liikkeet hyödyntävät verkkoa näiden tavoitteiden toteuttamisessa, ne muuttavat samalla myös valtasuhteita.

5.2. Verkko ja liikkeiden tietovalta

Portit auki

Informaatioteknologiset keksinnöt ovat vauhdittaneet kylmän sodan päätty-misen jälkeistä vallan uusjakoa. Perinteiset valtasuhteet ja - tasapaino valtioiden sisä- ja ulkopoliitikassa ovat järkkyneet. Teknologia on mahdollistanut informaation vaihdon ruohonjuuritason ryhmien välillä ja se on antanut niille tilaa tuoda julki omat näkemyksensä myös globaalilla tasolla. (Garrido ja Halavais 2003, 167.)

Tiedon tuotantoon ja levittämiseen liittyy tiiviisti de-medialisaatioksi kutsuttu ilmiö (Walch 1999). Tämä tarkoittaa sitä, että verkon välityksellä tapahtuvassa kommunikoinnissa todellisuus ei ole suodattunut; siinä ei näy professionaalisten toimittajien kädenjälki. Verkko on muuttunut apokalyptises-ta sotilaallisesta välineestä vapaan viestinnän areenaksi. Kansalaiset käyttävät sitä omien päämäärien ja arvojen toteuttamiseen. He voivat vaihtaa vapaasti mielipiteitä globaalilla tasolla ilman, että hallitukset puuttuvat siihen. Näin verkko edistää heidän vapauttaan. (Starr 2000, 77, 114.)

Koska traditionaalisia kommunikaatiokanavia usein kontrolloivat ne, joiden intressi on vastustaa aktivistien näkemyksiä, verkko voi toimia vaihtoehtoisena uutis- ja informaatiolähteenä. Yksittäiset ihmiset ja itsenäiset organisaatiot tuottavat uutisia ja aiheita, joista ei ole kerrottu, joista on kerrottu liian vähän tai joista on kerrottu väärin valtavirran mediassa. (Vegh 2003, 73.) Jokainen poliittinen ryhmä voi kertoa itse verkossa oman tarinansa ilman, että media puuttuisi siihen jollakin tavalla. Yksilöiden ja pienten ryhmien poliittiset näkemykset saavat verkossa enemmän painoarvoa kuin muissa välineissä. Monet organisaatiot käyttävät verkkoa myös kanavana mediaan. Sen avulla ne voivat

kertoa esimerkiksi ihmisoikeuksien loukkauksista, joista muut tiedotusvälineet ovat vaienneet. (Rash 1997, 97, 99.) Verkko on demokraattinen julkaisuareena, koska ”kuka tahansa voi hakea ja julkaista tietoa napin painalluksella, rajattomasti ja melkein ilmaiseksi (...) ja koska verkossa ei voi ostaa rahalla näkyvyyttä samalla lailla kuin perinteisestä mediasta” (Järvinen 2002).

Myös vaalikampanjointi on verkossa hyvin demokraattista. Siinä pääsevät esille sellaiset ehdokkaat, joita ei muissa medioissa huomioitaisi ollenkaan. Verkkokampanja on myös hyvin halpa, mikä lisää sen demokratiaulottuvuutta. (Helsingin Sanomat 25.3. 2003.) Verkkokampanjoissa ehdokkaat saavat oman sanomansa läpi ilman, että media tulkitsisi niitä. Verkossa ehdokas voidaan esittää äänestäjille omaehtoisella tavalla. Verkon avulla ehdokkaat voivat lähettää medialle viestejä nopeasti ja halvalla. Verkkokampanjointi on vuorovaikutteinen tai päättymätön, minkä vuoksi verkko poikkeaa kaikista muista kommunikaatiovälineistä. Ehdokkaat ja puolueet voivat saada selville äänestäjien mielipiteen mitä erilaisimmista asioista, jos verkkoon järjestetään vuorovaikutuksen mahdollisuus. (Rash 1997, 68-69.)

Informaatioteknologia mahdollistaa siis poliittisen agendan autonomian. Tietokonevälitteisen kommunikaation käyttäjillä on vapaus tulla kuulluksi ja esittää omat poliittiset esityslistat. Yksi esimerkki käytännön kokemuksista on Belgradissa toiminut ZTN (ZaMirTransnational Net), joka käytti tietokonevälitteistä kommunikaatiota konferenssien järjestämiseen. Online-konferenssissa osallistujat voivat esittää omat näkemyksensä, julkaisunsa ja julkilausumansa. Muut järjestelmän käyttäjät voivat sitten kommentoida niitä. Tämä on julkisen keskustelun ja merkityksellisen toiminnan koordinoimisen uusi sähköinen forum. Sähköisen kokouksen silmiinpistävä piirre on sen globaalisuus; asiasisältö voi olla yhtäaikaisesti joko lokaali, globaali tai molempia. (Walch 1999, 85.)

Tietokonevälitteisellä kommunikoinnilla on tärkeä merkitys perinteisen median korvaamisessa. Tämä voi tarkoittaa sanomalehtien, radion ja television korvaamista tai vaihtoehtoa näille usein monopolisoituneille medioille (Walch 1999, 87). Yksi ZTN:n tärkeä tehtävä on ylläpitää vaihtoehtoisten uutisten virtaa julkaisemalla materiaaleja, joita ei ole löydettävissä muualta. Yksi hyvin tärkeä pyrkimys on ollut tyynnyttellä nationalismia ja sotahysteriaa koko alueella. (Walch 1999, 92.)

Verkosta voidaan tehdä itsenäinen ja valtavirran median näkemyksistä poikkeava media. Se voi vahvistaa horisontaalisia kytköksiä eri yleisöjen välillä vastakohtana perinteisten viestintävälineiden vertikaalisesti ylhäältä alas tuleville uutisvirroille. Tällöin se on vaihtoehtoinen viestintäväline. Yksi esimerkki siitä on B 92 -nimisen radioaseman toiminta entisessä Jugoslaviassa. Jo vuonna 1991 siitä oli tullut Balkanin alueen vaihtoehtoinen äänitorvi, joka kiinnitti

kriittistä huomiota alueen etnisten ongelmien ratkaisuihin. Siitä tuli kaikkien Itä-Euroopassa toimivien itsenäisten viestintätoimijoiden esikuva.

Kun Slobodan Milosevic ymmärsi tällaisten vaihtoehtoisten viestintävälineiden merkityksen, hän ryhtyi häiritsemään niiden toimintaa. Lopulta B 92 asema lopetettiin vuonna 1996. Heti tämän jälkeen se siirrettiin erään hollantilaisen palveluntarjoajan avustuksella verkkoon ja siitä pyrittiin tekemään niin saavutettava kuin mahdollista. Samalla sen sisältöä laajennettiin uutisten lisäksi kulttuurista ja kansalaisyhteiskunnasta kertoviin ohjelmiin. Kun Milosevicin hallinto alkoi häiritä aseman toimintaa, se hakeutui yhteistyöhön RealAudio-nimisen viestintätoimijan kanssa. B 92:sta tulikin eräänlainen itsenäisen uutislevityksen murskaamaton linnake.

Koska B 92:n ylläpitäjät pystyivät kiertämään viranomaiset, he päättivät perustaa 40 asemaa kattavan verkoston. Belgradista toimitetut lähetykset menivät ensin Amsterdamiin ja sieltä Lontooseen, josta ne lähetettiin satelliitin välityksellä koko Serbiaan. Alkuperäisten uutisten lähettämällä sekä serbian että englannin kielillä RealAudion kautta oli voimakas merkitys. Kun pommitukset alkoivat 1999, Serbian viranomaiset keskeyttivät heti radiolähetykset. B 92 siirtyi tämän jälkeen heti verkkoon. (Meikle 2002, 59-69.)

Toinen esimerkki edellä määritellyn kaltaisesta vaihtoehtoisesta viestinnästä on McSpotlight -niminen verkkosivusto, joka luotiin helmikuussa 1996 McDonaldsin vastaista kampanjaa varten. Se sisältää valtavan määrän informaatiota, kritiikkiä ja keskustelua McDonaldsista. Se syntyi McDonaldsia koskeneen herjausoikeudenkäynnin jälkimainingeissa. Eräs kuuden henkilön muodostama ryhmä oli levittänyt lehtistä, jossa kritisoitiin ankarasti yhtiön toimintaa. Siitä käytettiin esimerkiksi McCancer ja McMurder nimityksiä. Lehdykässä koottiin yhteen McDonaldsia koskevat syytökset ja kysyttiin: Haluatko vielä tukea tätä yhtiötä?

McDonalds aloitti massiivisen vastaiskun ja levitytti yli 300 000 lehtistä, jossa syytökset julistettiin valheiksi. Yhtiötä kritisoivan kampanjan organisoiminen koettiin aluksi ongelmalliseksi siksi, että materiaalin levittäminen laajalle yleisölle oli hyvin hankalaa ja kallista. Verkko ratkaisi kuitenkin ongelmat. Kaikkein ensimmäiseksi sivustolle ladattiin ne materiaalit, jotka McDonalds oli pimittänyt edellisten oikeustoimien aikana. Tällä sivuston ylläpitäjät pyrkivät siihen, että jokainen pystyisi arvioimaan itsenäisesti. Kun oikeudenkäyntiä oli jatkunut noin vuoden ajan, sivustolle oli koottu sellaisia vakavasti otettavia tutkimuksia, joita voitiin käyttää oikeudessa todistusaineistoina. Kaiken kaikkiaan sille on koottu yli 20 000 kansiota. Koska sivusto on vuorovaikutteinen, se laajenee jatkuvasti. Se on toisin sanoen päättymätön. (Meikle 2002, 75-80.)

Verkojulkaisemisen estäminen on lähes mahdotonta. Kun kesällä 2002 verkossa julkaistiin paljastuskirja Sonerasta, yhtiö vaati kirjan poistamista

verkosta. Sitä mukaa kuin osoitteita suljettiin, kirja tuli esille toisaalla. Kopiota levitettiin vilkkaasti sähköposteissa. Vastaavanlaisen operaation voi tehdä kuka tahansa ja se on helppoa, lähes ilmaista, nopeaa ja periaatteessa kaikki verkon käyttäjät ovat yleisöä. (Helsingin Sanomat 17.11. 2002.) Saudi-Arabiassa on tosin luotu tehokas verkon sensurointijärjestelmä, mutta sielläkin myönnetään, että kaikkea ei ikinä pystytä kontrolloimaan. Sensorien on mahdotonta pysyä verkon leviämisen vauhdissa. (Helsingin Sanomat 8.12. 2002.)

Jos informaatiota rajoitetaan jossakin kansallisvaltioissa, se voidaan julkaista globaalissa kybertilassa. Tällöin kansalliset rajat kumotaan. Aiemminhan kansallisvaltiot pyrkivät kontrolloimaan informaatiota. (Jordan 1999, 85.) Kybertila on muuttanut politiikkaa ennen kaikkea siten, että on muodostunut globaali järjestelmä, joka strukturoi uudelleen kansallisvaltion vallan. Kybertilassa välittömästi leviävä informaatio kiertää kontrollin, joka on helppo asettaa kansallisissa keskitetyissä medioissa. Kun esimerkiksi Gorbachovia vastaan tehtiin vallankaappaus, Venäjältä tuli sähköpostiviestejä, joissa kommentoitiin tapahtumien kulkua. Tämä puolestaan mursi valtion sensuuria. (Jordan 1999, 142.)

Tietokonevälitteisessä kommunikoinnissa käyttäjä on osallinen, siis aktiivinen poliittinen toimija vaan ei tarkkailija. Esimerkiksi televisio on yksisuuntainen ja siten suurelle osalle katsojia miellyttäväkin, sillä se vahvistaa, että katsojat ovat poissa esimerkiksi joltakin sisällissota-alueelta. Todellisuuden vastaanottaminen de-medioituneessa muodossa voi olla hyvin pelottava: vastaanottajan täytyy ajatella itsekseen. Tämä aspekti saattaa osoittautua pitkällä tähtäyksellä tärkeäksi, koska se saattaa olla tapa murtaa mediavälitteisen tiedon ja informaation hegemonia. (Walch 1999, 71.)

Yhtenä uutuutena on viime vuosina pidetty liikkeiden toiminnassa sitä, että ne yrittävät mitä erilaisimmin keinoin päästä julkisuuteen, viedä kamppailun mediakentille (ks. esim. Siisiäinen 1998, 239). Verkko on antanut tähän uusia mahdollisuuksia. Verkon vuoksi kansalaisliikkeet eivät ole enää tiedotusvälineiden mielenkiinnon heräämisen varassa. Ne voivat itse tiedottaa internetin kautta, mitä haluavat ilman, että toimittajat suodattaisivat heidän sanomansa. Eräs esimerkki tästä muutoksesta on ympäristöaktivistien mielenosoitus Lontoon Shellin toimistossa aivan 1990-luvun lopussa. Kun ympäristöaktivistit istuivat protestoimassa toimistossa, Shell katkaisi talosta sähköt ja puhelinlinjat. Viesti tapahtumasta levisi kuitenkin hetkessä laajalle. Aktivistit tiedottivat tapahtumasta suoraan paikan päältä verkossa ja lähettivät sähköpostiviestejä lehdille. He käyttivät digitaalikameraa, kannettavaa tietokonetta ja matkapuhelinta. (Helsingin Sanomat 1.4. 2000.)

Uusi teknologia on siis muuttanut politikoimisen keinoja selkeästi. Verkon avulla kansalaisliikkeet voivat tiedottaa omaehtoisesti, nopeasti ja globaalisti. Niiden ei tarvitse pohtia uutiskynnyksen ylittäviä tekoja vaan voivat määrittellä

itse, mitä ja miten viestitetään omasta toiminnasta. Ne voivat uuden teknologian avulla myös organisoitua ja toimia uudella tavalla globaalisti, massiivisesti, nopeasti ja yllättävästi siinä mielessä, että niiden toiminnan kohde, ongelmallistama asia, voi olla lähes mikä tahansa. Näin kansalaisliikkeiden hyödyntämä uusi teknologia on muuttanut myös valtasuhteita selvästi. Sen avulla kansalaisliikkeet pystyvät tehokkaampaan ja vaikuttavampaan toimintaan, voivat toimia riippumattomammin erityisesti suhteessa mediaan ja niitä voi syntyä missä päin maailmaa ja missä kysymyksessä tahansa. Näin pysyväisluonteiset rakenteelliset valtasuhteet ovat heikentyneet ja valtasuhteet voivat muuttua nopeasti, sillä uusi teknologia mahdollistaa uusien valtaoimijoiden entistä arvaamattomamman muodostumisen ja yhteistoiminnan. Valtasuhteista on toisin sanoen tullut potentiaalisia. Tämä on omalta osaltaan kiihdyttänyt tropopoliittista toimintaa. Valtasuhteiden moninaistumista tai epädemokraattisten valtasuhteiden muodostumista edistää vielä kansalaisliikkeiden tuottama vastatieto. Lienee varsin selvää, että tiedon yksipuolisuus ja pimittäminen tekee vallankäytöstä repressiivisen.

Tietopolyfonia

Verkko on muuttanut oleellisesti viimeistään 1970-luvulla alkanutta tiedosta käytävää kamppailua seuraavasta syystä:

”Teknologia, johon on kansalaisilla on laajalti helppo päästä ja hyödyntää sitä, on murtanut hallitusten monopolia kerätä ja hallinoida suuria määriä informaatiota. Samoin se on nakertanut hallitusten kunnioitusta, jota se nautti em. seikan vuoksi. Kaikilla toiminnan alueilla välitön pääsy informaatioon ja kyky panna se käyttöön moninkertaistaa pelaajat, jotka pystyvät käskemään vahvaa auktoriteettia. Hallitusten ääni on ollut voimakkain ja siten vaikuttavin.” (Mathews 1997, 51.)

Tässä havainnossa on kaksi tärkeää tekijää, jotka vahvistavat toiminnallista valtaa rakenteellisen asemituneen vallan kustannuksella. Ensiksi toimijoiden määrä kasvaa, koska hallitukset ovat menettäneet informaation hallinnan monopolin. Toiseksi näillä uusilla toimijoilla on erittäin nopea pääsy tuohon informaatioon, mikä tietenkin vahvistaa tropopoliittisesta toimintaa. Itse asiassa koko inhimillisen tiedon arkisto on periaatteessa jokaisen ulottuvilla kybertilassa mihin aikaan ja missä tahansa. (Walch 1999, 152). Verkko siis mahdollistaa kansalaisliikkeiden asiantuntemuksen ja innovatiivisuuden tason nousua (ks. Ranyan 1999, 18).

Verkko toisin sanoen järkyttää perinteisiä tiedon saavutettavuuden malleja. Ne voivat muodostaa kommunikaatiosuhteita tietyistä asioista kiinnostuneiden käyttäjien kanssa globaalilla tasolla. Muutos on siinä, että perinteisen massakommunikaation yksi oleellinen piirre on informaation saavutettavuus ajassa ja paikassa. Tämä puolestaan riippuu institutionaalista järjestelystä. Esimerkiksi televisiossa levitettävän tiedon pitää olla joko uutisarvoista tai viihdyttävää ja ennen kaikkea televisuaalista. Informaatio saavuttaa vastaanottajan vain siinä tapauksessa, että lähetys on samanaikainen potentiaalisten vastaanottajien päivittäisten toimintojen kanssa. (Slevin 2000, 75.) Kolmanneksi taito hyödyntää informaatiota käytännön toiminnassa kruunaa näiden uusien toimijoiden nousun valtatekijöiksi. Kuten edellä havaittiin, liikkeillähän on määritelmällisesti tai sinänsä tällainen pyrkimys ja siihen liittyvä taito, kognitiivinen praxis.

Olen aiemmin nimittänyt tällaista informaation uutta saavutettavuutta ja soveltamista käytäntöön erilaisten, kilpailevien valistusten nousuksi (Lappalainen 2002, 194-195). Tätä prosessia voidaan nimittää myös sosiaalisesti tai kollektiivisesti omistetun tiedon jakamisen järjestelmän kehittämiseksi. Tämä omistajuus ei perustu lainsäädäntöön tai valtion suojeluun vaan yhteisöön, tavallisten ihmisten oikeuteen. Sillä on arveltu olevan kauaskantoisia poliittisia seurauksia, koska tällainen aktiivisuus on informaatioyhteiskunnan sydän ja aivot. (Walch 1999, 170.) Puhutaan jopa kyberkriatiasta, hallitsemisesta verkossa olevan informaation avulla. Kun kyberkriatia kehittyi, informaatiosta ja sen kontrollista tulee vallan perusta. Nykyisestä informaatio- ja kommunikaatioteknologisesta vallankumouksesta kehkeytyvä kyberkriatia voi radikaalisti muuttaa sitä, kuka hallitsee, miten ja miksi. (Ronfeld 1992, sit. Walch 1999, 48.)

Verkossa tapahtuva organisoiminen ja mobilisoiminen synnyttää informaation jakeluverkostoja. Onhan 'viralliselle' tiedolle vaihtoehtoisen tiedon tuottamisella ollut jo pitkään tärkeä merkitys kansalaisliikkeiden toiminnassa. Erityisesti ympäristöliikkeet ovat suosineet tätä toimintastrategiaa (ks. Tammi-lehto 1996; Haila 2001). Tällaiset verkostot ovat myös online-tilassa olevien toisinajattelijoiden yhteisöjä. Ne ovat myös väyliä heidän ei-demokraattiseen kotimaahansa; ne lähettävät uutisia, jotka ovat kiellettyjä heidän kotimaassaan. Kyseiset verkostot ovat myös sensuuria ja ihmisoikeusloukkauksia käsitteleviä avoimen keskustelun foorumeita. Yksi esimerkki tästä on Wisconsinissa asuvan Zar Ni -nimisen opiskelijan perustama the Free Burma Coalition, joka organisoii massiivisen kampanjan Burman hallitusta vastaan. Se painosti ylikansallisia yrityksiä leikkaamaan investointeja Burmassa. Hänen ryhmänsä onnistui nostamaan Burman poliittisen tilanteen julkisuuteen niin selkeästi, että sen merkitys kasvoi huomattavasti Yhdysvaltain ulkopoliittikan agendalla. (Vegh 2003, 72-73.)

Maan ystävien toiminnassa tiedonkeruulla on aina ollut merkittävä osa. Tämä korostuu vielä entisestään, kun myös se on ottanut maailmautukseen niinkin laajan ja monimutkaisen asian kuin globalisaation. Jos kansalaisliikkeet ja järjestöt haluavat menestyä mm. tässä taistelussa, niillä täytyy olla monipuolinen ja kokonaisvaltainen tietoarsenaali. Vaihtoehto- tai vastatiedon levittämisen merkitys näkyi esimerkiksi siinä, että pitkälti Maan ystävien ruokakampanjan seurauksena eräät suuret elintarvikeyritykset lupasivat lopettaa geenimuunneltujen tuotteiden käytön brittiruuhassa. Geeniruuan kysyntä onkin romahtanut länsimaissa. (Helsingin Sanomat 27.3. 2000.)

Maan ystävät on menestynyt muita kansalaisliikkeitä paremmin nimenomaan siksi, että se on toimintastrategiassaan ja tietojen keruussaan yhdistänyt monipuolista tietoa erilaisista ongelmista, kuten ympäristö- ja kehityskysymyksistä, rauhanasiasta ja ihmisoikeuksista. Esimerkiksi Suomessa Maan ystävät ovat seuranneet UPM-Kymmenen ja indonesialaisen April-yhtiön välistä yhteistyötä. Suomen Maan ystävät keräsivät vastaavalta indonesialaiselta järjestöltä tietoa, toivat paikallisia aktivisteja Suomeen uuttamaan tietoa medialle alueen ympäristöstä ja ihmisoikeuksista. Maan ystävien tuottama ja levittämä tieto onkin ollut ilmeisen vakuuttavaa ja uskottavaa sekä poikkeuksellista, siis vaihtoehtoista, koska ”järjestöä arvostetaan maailmalla. Erityisesti Britanniassa lehdet siteeraavat sen paikallisia johtajia asiantuntijoina tutkijoiden rinnalla” (Helsingin Sanomat 27.3. 2000).

Politiikan muuttuminen eräänlaiseksi tietokilpailuksi näkyy myös siinä, että kampanjoiden kohteeksi joutuneet yritykset väittävät, että Maan ystävien välittämä tieto ei pidä paikkaansa. Öljy-yhtiöt eivät usko syytöksiä porauslauttojen aiheuttamista ympäristötuhoista ja alkuperäiskansojen oikeuksien loukkaamisesta. UPM-Kymmene väitti, että Suomeen tuodut indonesialaiset eivät puhu totta.

Kansalaisliikkeet hyödyntävät toiminnassaan erilaisten tutkimusinstituuttien tuottamia analyysejä. Transnational-instituutin käytännön työn johtaja arvioi, että Seattlen tapahtumat toteutuivat sen vuoksi, että liikkeiden käytössä oli eri instituuttien tekemiä analyysejä ja perusteltuja argumentteja. Esimerkiksi instituutin johtohahmo Susan George on tehnyt koko 1990-luvun tutkimusta, jota hyödynnettiin MAI-sopimuksen kaatamisessa ja joka inspiroi kehitysmaiden velkojen anteeksiantoon tähtäävän Jubilee 2000 -kampanjan käynnistymistä. Kansalaisliikkeitä avustavat tutkijat ovat nykyään keskittyneet kehittämään vaihtoehtoisia malleja esimerkiksi MAI-sopimukselle. (Helsingin Sanomat 1.4. 2000.) Tässäkin näkyy politiikan muuttuminen myös kamppailuksi siitä, kenen tai keiden tieto on vakuuttavinta ja uskottavinta. Kyseisten instituuttien tutkijoita voidaan nimittää tietopoliitikoiksi – miksei myös muitakin tutkijoita.

Helsingin Sanomien (30.3. 2000) haastattelema David Lewis puuttuu tiedon merkityksen ongelmaan kansalaisliikkeiden toiminnassa. Hän sanoo ”olevansa huolissaan kansalaisjärjestöjen tarjoamasta tiedosta ja sen tieteellisestä perustasta: jakavatko järjestöt perusteltua tietoa vai johtavatko ne lukijoita harhaan”. On tietenkin järjestöjen, ja minkä tahansa muun toimijan, poliittista taitamattomuutta, suoranaista typeryyttä, jos ne eivät ymmärrä perustella omaa toimintaansa mahdollisimman vakuuttavasti ja uskottavasti. Kun lukee esimerkiksi MAI:ta (Multilateral Agreement of Investments) vastustavien liikkeiden kannanottoja, tällaista vaaraa ei ole. Varsinkin kansainvälisesti toimivilla INGO:illa (International Non-Governmental Organization) näyttää olevan sen verran poliittista arviointitaitoa, etteivät ne ryhdy vaikeita globaaleja ongelmia selvittämään ja nostamaan julkisuudessa esille ilman perusteltua tietoa. David Lewis näyttääkin uskovan jonkinlaiseen objektiiviseen tieteelliseen tietoon; kaikenlaisella, myös ns. tieteellisellä tiedolla voidaan johtaa lukijoita harhaan, missä tämä harha milloinkin lienee.

Erytisen tärkeää hyvin perusteltu tieto on tulkittaessa kansainvälisten sopimusten soveltamista käytäntöön. Näihin prosesseihinhan kansainväliset kansalaisjärjestöt osallistuvat yhä laajemmin ja yhä aktiivisemmin. Ne esittivät oman tulkintansa esimerkiksi MAI-sopimusluonnoksesta. Sitä pidettiin Ranskan hallitukselle tehdyssä selvityksessä selvästi realistisempänä kuin OECD:n kauppajuristien arviota. Toisaalta myös kansainväliset investoijat voivat tulkita MAI:n hengessä hyvin monet kansalliset lainsäädäntötoimet syrjiviksi, vaikka niitä ei sellaisiksi ole tarkoitettukaan.

AI:n (Amnesty International) kiireellisen toiminnan koordinaattori (Urgent Action Coordinatior) Joanne Lebert painottaa, että luotettava ja relevantti tutkimus on aina ollut AI:n selkäranka. Se pyrkii myös tekemään tämän tiedon tunnetuksi ja vapaasti saatavaksi ihmisoikeustutkijoille ja -aktivisteille. Juuri ”verkko on suuresti helpottanut ja kiihdyttänyt tämän informaation tuotantoa ja levittämistä” (Lebert 2003, 210). WWW ja sähköposti tarjoavat suurelle yleisölle ja AI:n jäsenille ihmisoikeuksiin liittyvän informaation runsauden-sarven. Sähköpostilistoilla olevat ihmiset voivat saada sähköisessä muodossa olevia huomioita Amnesty-liikkeestä paikallisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. AI:n WWW-sivuilta löytyy laaja dokumenttivaranto maittain ja teemoittain. (Lebert 2003, 212-213.)

Myös AI on voinut tehdä itseään tunnetuksi suurelle yleisölle WWW-palvelun avulla. Se on pystynyt näin levittämään informaatiota ihmisoikeuskysymyksistä henkilöille, jotka ovat vain satunnaisesti kiinnostuneita niistä. WWW-palvelu on kuitenkin myös sille suuri haaste, koska palvelu laajentaa yleisöä, minkä vuoksi aktivistit joutuvat ajattelemaan uudella, perinteiset organisaatorajat ylittävällä tavalla. He joutuvat pohtimaan, mikä on AI:n perin-

teisen toimintatyylin, laajalti arvostetun tutkimuksen, merkitys tässä uudessa tilanteessa. (Lebert 2003, 222-223.)

AI:n tutkijat käyttävä aktiivisesti sähköpostia luodessaan ja ylläpitäessään ruohonjuuritason alueellisia verkostoja. Näin muodostuneiden kontaktien avulla voidaan viestittää välittömästi paikallisista olosuhteista Lontoossa oleville tutkijoille. Paikalliset aktivistit saattavat lähettää valokuvia tai muuta skannattua todistusaineiston AI:n kansainväliselle sihteeristölle. Tieto- ja viestintätekniikat ovat helpottaneet huomattavasti AI:n mahdollisuuksia kerätä paikallisia tiedostoja. Se on investoinut infrastruktuuriin, joka kerää sähköisiä uutisia satelliittien avulla. Näin uutiset tulevat lajitelluiksi ja ne jaetaan sihteeristölle ja tietojärjestelmiin reaaliaikaisesti. (Lebert 2003, 211-212.)

Lebert päättelee omien kokemustensa pohjalta, että sähköpostilla on ”syvällinen ja ensi sijassa hyödyllinen” vaikutus AI:n sisäiseen toimintaan. Sen avulla pystytään kommunikoimaan, koordinoimaan ja mobilisoimaan ennen näkemättömällä tavalla. (Lebert 2003, 214.) AI:n alaiselle hätätoiminnan verkostolle (Urgent Action Network) tämä väline on ollut erityisen hyödyllinen, koska se on pystynyt sen avulla vastaamaan nopeasti polttaviin ihmisoikeusloukkauksiin. Tulokset ovat usein olleet vaikuttavia. (Lebert 2003, 214.)

Sähköpostin käyttö on edistänyt AI:n hätätoimintaa lisäämällä merkittävästi sen nopeutta ja laajuutta (Lebert 2003, 215). AI:n aktivistit ovat havainneet, että sähköposti on kaikkein tehokkain työkalu silloin, kun sitä käytetään yhdessä perinteisten viestintävälineiden kanssa. He ovat esittäneet, että sen vaikutus on ollut ”todellinen, syvällinen ja laaja - enemmän kuin mikään muu viestintäväline organisaation historiassa” (Lebert 2003, 216-217). Sen vaikutus on kuitenkin jäänyt rajoittuneeksi viestinnässä, koordinaatiossa ja mobilisoinnissa; AI:n aktivistit käyttävät perinteisiä toimintakeinoja edelleen.

Sähköpostin on havaittu olevan erityisen hyödyllinen aktivisteille, jotka toimivat maantieteellisesti suurissa maissa. Esimerkiksi Kanadan ihmisoikeusaktivistit ovat pystyneet työskentelemään aiempaa yhtenäisemmin maan sisä- ja ulkopuolella. Aktivistit, joilla on erityinen temaattinen tai maantieteellinen intressi, voivat toimia sähköpostin avulla yhdessä välittämättä kustannuksista ja matkustamisen rasittavuudesta. (Lebert 2003, 217.)

Tieto- ja viestintätekniikka voi lisätä paikallisten ihmisoikeustaistelijoiden turvallisuutta. Jos heitä ahdistellaan, he voivat ottaa yhteyttä välittömästi AI:n kansainväliseen sihteeristöön, joka sitten organisoii nopeasti heitä puolustavaa toimintaa. Esimerkiksi kesäkuussa 2001 eräs guatemalalainen ihmisoikeusjärjestö ilmoitti AI:lle, että se suunnitteli aloittavansa oikeusjutun edellistä sotilashallitusta vastaan. Se oli tappanut noin 1 200 alkuperäiskansoihin kuulunutta ihmistä kolmessatoista erillisessä operaatiossa 1980-luvulla. Koska AI oli saanut tiedon etukäteen, se pystyi levittämään sähköpostilla ilmoitusta kyseisen järjestön henkilökuntaa uhkaavasta turvallisuuden loukkauksesta.

Järjestön uutistoimisto julkaisi AI:n lehdistötiedotteen ja kehotti ihmisoikeusaktivisteja toimintaa. Guatemalan viranomaiset saivat muutaman tunnin sisällä maailmalta kirjeitä, joissa vaadittiin takaamaan oikeusjuttuun osallistuvien henkilöiden turvallisuus. (Lebert 2003, 211.)

Leber päätelee AI:n toiminnan pohjalta, että tieto- ja viestintäteknikka edistää ”aktivismin toimintahorisontin laajenemista helpottamalla kommunikaatiota, levittämällä informaatiota, koordinoimalla toimintaa ja mobilisoidulla ihmisillä kansallisten rajojen yli. Mutta saman kolikon toinen puoli on kuitenkin se, että tieto- ja viestintäteknikat mahdollisesti pahentavat alueellisia ja sosioekonomisia jakoja.” (Leber 2003, 223.) Hän jatkaa, että tieto- ja viestintäteknikoiden hyödyntäminen on pakottanut ”kaikki ajattelemaan uudelleen aktivismin muotoja ja tulevaisuutta” (Lebert 2003, 226).

Myrkkyyhin huomiota kiinnittävät ryhmät ovat informoineet kansalaisia WWW-sivuilla. Ne esittävät siellä erilaisia asiantuntijankempeksiä siitä, millä alueilla on myrkkyyä, selostavat niihin liittyviä riskejä ja pyrkivät ehkäisemään näiden riskien leviämisen. (Galusky 2003, 185.) Esimerkiksi Environmental Defense -niminen yhdistys on pyrkinyt tekemään ihmisille helpoksi saada myrkyllisiä kemikaaleja koskevaa tietoa. Tätä varten se loi WWW-sivuston, josta asukkaat voivat löytää alueellaan mahdollisesti olevia myrkyllisiä kemikaalipäästöjä sekä saada olosuhteita parantavia ohjeita. He saavat tässä yhteydessä myös jonkinlaisen tulkinnan siitä, millainen riski nämä päästöt ovat. (Galusky 2003, 189.) Sivuston avulla halutaan toisaalta rohkaista toimintaan. Eri keinoin sivusto edistää sanomaa, että myrkkypäästöt aiheuttavat harmia ihmisille. Täten ihmisiä pitää informoida, mikä puolestaan on alkusoihto sille, mitä tehdä tilanteen korjaamiseksi. Sivustolla on aineistoa siinä tarkoituksessa, että siihen tutustuvat ihmiset ovat kiinnostuneita pysymään paikoillaan ja taistelemaan sen puolesta. (Galusky 2003, 191.)

Kyseinen sivusto on epäilemättä itsensä voimistamisen ja valtaistamisen työkalu - löytäähän vierailija sieltä suunnattoman määrän informaatiota kemikaaleista ja niiden potentiaalisista vaikutuksista. Sivusto kehottaa ihmisiä pohtimaan kohtaamiaan päivittäisiä riskejä ja toimimaan sen puolesta, että niitä ei pidetä hyväksyttävänä. Sivustolla painotetaan ensi sijassa valtaistamista ja toimintaa, joka perustuu tietoon ja kaikenlainen muu valtaistaminen juontuu tästä lähtökohdasta. (Galusky 2003, 191-192.)

Verkon tukema itsensä voimistaminen ja valtaistaminen ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Myrkkysten vastainen aktivismi pitää kansalaista kehittyvänä ihmisenä, joka tarvitsee esimerkiksi WWW:stä löytyvää asiantuntijatieta. Yksilöt ovat siten sidottuja asiantuntijajärjestelmiin. Se myös aliarvioi henkilöitä, joilla on uusia ja arvokkaita paikallisia, fyysisesti tunnettuja kokemuksia eikä vain sähköisesti viestitettyjä riskejä koskevia tietoja. Kansalaisilla on näkemystä siitä, miten nämä paikalliset kokemukset ovat muodostuneet. (Galusky 2003,

185-186.) Sivusto ei siten tarjoa vaihtoehtoa teknokraattiselle päätöksenteolle, vaan sen uskottavuus perustuu auktoritatiivisten asiantuntijoiden tuottamaan tietoon. Se ei edistä eikä edes huomioi paikallisen ruohonjuuritason tiedon arvoa, praktista kokemusta. Koska kyseisen sivuston uskottavuus tukeutuu voimakkaasti tieteelliseen tietoon, se suosii tieteelliseen tietoon perustuvaa politiikkaa. Se vain tutustuttaa käyttäjät teknokraattisen asiantuntijoiden ja vasta-asiantuntijoiden välisiin kiistoihin. Toisaalta sivustolla kiinnittää huomiota tiettyihin saastuttaviin yhtiöihin ja kehottaa kuluttajia olemaan ostamatta niiden tuotteita. (Galusky 2003, 193.)

Pääsy asiantuntijoiden sertifioimaan tietoon valtaistamisen muotona vähentää yksilöiden valtaa paikallisiin erityisasioihin. Käyttäjät vierailevat sivustoilla ja oppivat yhteisöstä, mutta he eivät omista tätä tietoa. Se ei toisin sanoen muodostu kokemuksen tuloksena. Tällaisen sivuston käyttäjä on vain yksinkertainen kanava, jonka kautta välitetään asiantuntijatietoa. Tämän tiedon käyttäjät eivät osallistu heille itselleen tärkeän tiedon tuottamiseen. Käyttäjän oma tieto on kuitenkin aiheellista huomioida. Kaikkienensa teknokraattista päätöksentekoa ei kyseenalaisteta. Sivuston sisältämä informaatio ei perustu yksilöllisiin, paikallisiin tarpeisiin, vaan yleisempiin auktoritatiivisiin suosiuksiin. (Galusky 2003, 194-195.)

On väitetty, että verkko tekee käyttäjistä passiivisia asiantuntemuksen vastaanottajina. Heidän täytyy kuitenkin itse konstruoida tietoa. (Galusky 2003, 196.) Ainakin Amnesty Internationalin aineistot eivät ole vain saatavilla vaan erilaiset käyttäjäryhmät pääsevät niihin helposti ja aineistot ovat interaktiivisesti käytettävissä. (Lebert 2003, 213.) Pidän valinnan mahdollisuutta erilaisten asiantuntemusten välillä itsenäisenä tiedon konstruointina.

Jos verkko vahvistaa riippuvuutta asiantuntijajärjestelmistä, se kyseenalaistaa teknokraattisen päätöksentekoprosessin ja siihen liittyvän asiantuntijuuden kritiikkiä. Ihmisiä ei tällöin kehoteta tuottamaan omaehtoista tietoa vaan heitä pyydetään etsimään ”virallista tietoa” sertifioiduista lähteistä. Heiltä ei kysytä, mikä tieto on tärkeää ja miksi. (Galusky 2003, 197.) Galusky korostaa kuitenkin, että kansalaisten valtaistaminen on tärkeää kemikaalimyrkkyjä vastustaville liikkeille ja että se on mahdollista verkossa. Ihmisten on pystyttävä tekemään tiedollisia valintoja. Valtaistamisen käsite on kuitenkin määriteltävä uudelleen:

”Itsensä valtaistaminen voi aktiivisesti kumota olemassa olevat asiantuntemuksen tasot, ottaa huomioon erityisongelmat, mahdollistaa pääsyn tiedon luomiseen (tai ainakin kiinnittää huomiota paikallisen kokemuksen arvoon) ja se voi tehdä paikallisesta tiedosta merkityksellisen poliittisen toiminnan suuntaviitan. Voi olla, että itsenäistyminen päätöksenteon teknokraattisista järjestelmistä on juuri sitä, mitä myrkkyyvastaisen liikkeen pitäisi tehdä.” (Galusky 2003, 197.)

On ehdotettu, että valtaistamiseen sisätyvä asiantuntija-termi pitää tehdä nykyistä tasa-arvoisemmaksi. Vastakohtana tieteen tekniselle rationaalisuudelle voidaan pitää kulttuurista rationaalisuutta, joka keskittyy henkilökohtaisiin ja tuttuihin kokemuksiin eikä kasvottomaan tekniseen laskelmointiin. Tällainen lähestymistapa yhdistää tieteellisen ja paikallisen kokemukseräisen tiedon. Tällöin asiantuntijuus on yhtä tärkeää kuin paikallinen tieto. (Galusky 2003, 199.) Tällainen ehdotus on täysin sopusoinnussa tässä tutkimuksessa omakutun kokemukseen perustuvan lähtökohdan kanssa.

5.3. Verkko toiminnan hyödyttäjänä: osallistaminen

Verkon hyödyntäminen demokratian toimivuuden kehittämisessä on suosittu teema alan tieteellisessä keskustelussa. Taitavasti käytettynä uusi media saattaa avata oven paremmalle demokratialle. Verkkodemokratia voi olla vastakohta tämän päivän plebiskiittiselle demokratialle, jossa kansalaisia vaaditaan alistumaan kilpailevan eliitin valinnoille. (Walch 1999, 13; Slevin 2000, 78.) Useissa maissa hallitukset ovat käyttäneet verkkoa avoimuuden parantamiseen ja kansalaisten toiveiden kuulemiseen. Verkkodemokratia organisoidaan usein *kutsumalla* kansalaisia osallistumaan poliittisiin keskusteluihin (ks. Slevin 2000, 47). Näiden järjestelyjen taustalla on kansallisvaltioiden pyrkimys luoda poliittisia mekanismeja, joiden avulla voitaisiin selviytyä myöhäismodernin elämän epävarmuuksista (Slevin 2000, 20-21). Hallinto joutuu kaikilla tasoilla varautumaan laatimiensa suunnitelmien vastustamiseen. Esimerkiksi uudet moottoritiet, ydin-, jätteenpolto- ja kemian laitokset sekä biotekniset tuotanto- ja tutkimuslaitokset törmäävät laitosten vaikutuksille alttiiden väestöryhmien vastarintaan. (Beck 1995.) Kansalaisia on alettu kuulla, koska halutaan tietää etukäteen, pitävätkö he uusien laitosten rakentamista jollakin tavalla haitallisina. Näin halutaan varautua kansalaisten omaehtoiseen spontaaniin alopoliittiseen toimintaan. Esimerkiksi ympäristövaikutusten arviointimenettely on yksi tällainen 'varotoimi'. (ks. Lappalainen & Rättilä 1998.)

Tällaisia ylhäältä luotuja järjestelyjä voidaan nimittää osallistamiseksi (ks. Lappalainen 2002). Sillä tarkoitetaan erilaisten sidosryhmien vetämistä mukaan esimerkiksi moottoritien suunnitteluun. Erityisesti järjestäytyneiden kriittisten tahojen kuulemista pidetään tärkeänä. Niitä ovat ryhmät, jotka tuovat keskusteluun monipuolista asiantuntemusta ja uusia näkemyksiä. Oleellista on osallistaa myös sellaiset ryhmät, jotka ”suunnittelutyön ulkopuolelle jäädessään voivat esimerkiksi pitkittää suunnittelua tai vaikeuttaa suunnitelman toteuttamista” (Loikkanen ym. 1997, 33). Osallistamisen tavoite onkin estää erilaisten mielipiteiden kärjistyminen avoimiksi ristiriidoiksi. Avainkäsite on

yhteistyö, johon pyritään saamaan mukaan alueelliset ja paikalliset eturyhmät ja muut järjestäytyneet tahot ja yksittäiset kansalaiset (ks. Loikkanen ym. 1997, 16).

Tärkeää on huomata, mitä osallistaminen ei ole. Se on selkeä vaihtoehto ruohonjuuritason vaikuttamiselle, kuten mielenosoituksille ja omaehtoiselle yhteydenotolle viranomaisiin. Tällainen osallistaminen voi kuitenkin olla eräänlainen sudenkuoppa siinä mielessä, se voi hillitä toiminnan ominaisuuksia. Koska osallistamisella aikaansaatu vaikuttaminen organisoidaan ylhäältä ja koska se on kuulemista, se ei ole kokemus samassa mielessä kuin tarkoitamani toiminta. Toiminnan laadun kesyyntyminen ei kuitenkaan tapahdu automaattisesti osallistamisen seurauksena, vaan se riippuu toimijoista itsestään. Osallistamista varten luoduissa järjestelyissä voi siis olla tässä tutkimuksessa tarkoitettua toimintaa. Tarkastelen seuraavaksi kahta esimerkkitapausta osallistamisen ja toiminnan näkökulmista.

Verkkoa hyödyntävää osallistamista ilmenee esimerkiksi Tampereen kaupungin työryhmän KOP-raportissa (Kuntalaisten osallistumismahdollisuuksien parantaminen). Siinä todetaan, että ”osallistumisella ymmärretään kuntalaisten, virkamiesten sekä luottamushenkilöiden aiempaa läheisempää vuorovaikutusta” (KOP-raportti 2004 [www-dokumentti]). Osallistumisen kehittämisen syy on huoli kansalaisten osallistumisaktiivisuuden vähenemisestä. Kansalaiset eivät osallistu puolue toimintaan eivätkä äänestä yhtä vilkkaasti kuin aiemmin.

Osallistumisen yksi keskeinen tavoite on sitouttaa kuntalaiset kaupungin strategiaan. Työryhmä myöntää, että se tarkastelee osallistumista toisaalta myös kaupunkiorganisaation näkökulmasta. Se liittyy osallistumisen kaupunkistrategiaan, jonka pitää päätöksenteon tamperelaista mallia keskeisenä kriittisenä menestystekijänä. Mallilla tarkoitetaan nopeaa ja oikea-aikaista päätöksentekokykyä. Osallistaminen näkyy esimerkiksi siinä, että työryhmän mielestä palvelujen yhteissuunnitteluun olisi saatava kuntalaisten asiantuntemus mukaan.

Kansalaisten omaehtoinen toiminta ja sen aiheuttama perinteisten valtakenteiden jonkinasteinen järkkyminen tulee esille Kotikatu-projektissa. Suomen kotiseutuliitto, Helsingin kaupunginosien yhdistys liitto (HELKA) ja Teknillinen korkeakoulu (TKK) käynnistivät yhdessä Kotikatu-projektin syksyllä 1997. Projekti hylkäsi perinteisen kotiseututyön ja kehitti uuden innovaation. Verkkoon rakennettiin asukkaita palveleva digitaalinen toimintaympäristö, alueelliset kotisivut. (Rantanen 2003, 11.) Aloitteentekijöinä olivat eri kaupunginosien asukkaat, minkä vuoksi projektia ei voi pitää osallistamisväritteisenä kokeiluna. Käytännössä projekti toteutettiin TKK:n arkkitehtiosastolla. Kotikadun tavoite on hyödyntää tietoverkkoja erityisesti asukkaiden oman asuin ympäristön suunnittelussa. Samoin tietoverkkoja käytetään asukkaiden kommunikoinnin, tiedonsaannin ja osallistumisen edistämiseksi. Projektissa

on kokeiltu myös erilaisia vuorovaikutteisia suunnittelumenetelmiä. (Rantanen 2002, 130.)

Asukkaat ovat etsineet itsenäisesti uusia toimintamalleja oman asuinalueen suunnittelussa. Esimerkiksi Maunulan asukkaat ovat saaneet aikaan poikkeuksellista toimintaa käynnistäessään erään liikekeskuksen ideasuunnittelun. Tämä verkossa julkaistu hanke ”on jo haastanut kaupunkisuunnitteluviranomaiset uudenlaiseen keskusteluun suunnittelun periaatteista ja keinoista” (Rantanen 2002, 133). Merkillä pantavaa on, että alkuvaiheessa kaupunkisuunnitteluvirastossa oli selviä vaikeuksia suhtautua asukkaiden uudenlaiseen liian aktiiviseen ja liian aikaiseen osallistumiseen (Rantanen 2002, 133). Tosin myöhemmin kaupunkisuunnittelijoiden asenne muuttui selvästi myönteiseksi ja lopputuloksessa paikallinen aktivismi tulee näkymään ainakin jollakin tavalla. Kotikatu-projektin tutkija Heli Rantanen arvioikin, että Maunulassa ”on syntynyt kokonaan uusi toimintakulttuuri” (Rantanen 2003, 11). Hänestä verkon mahdollistama avoin ja julkinen suunnitteluprosessi sinänsä on muuttanut suunnittelukäytäntöjä. Verkon merkitys on suuri hallinnon ja suunnitteluprosessien läpinäkyvyyden lisäämisessä. (Rantanen 2002, 133.)

Myös KOP-työryhmä huomioi osallistumisjärjestelyihin liittyvän toiminta-aspektin. Se kiinnittää huomiota kuntalaisten odotuksiin osallistumismahdollisuuksien parantumiseksi. Sen mielestä ”kuntalaiset haluavat tietoja valmisteilla olevista asioista riittävän ajoissa ja ymmärrettävässä muodossa sekä tietysti mahdollisuutta vaikuttaa asioihin valmisteluvaiheessa”. Se painottaa kuntalaisten muuttuvia ja erilaisia tarpeita. Kuntalaiset ymmärretään asiantuntijoiksi, koska heillä on elämäkokemusta ja paikallistuntemusta. Kotikatuprojektissa on lähdetty siitä, että paikallisesti kattava tieto on ratkaisevan tärkeää. Sitä tuotetaan paikallisesti jatkuvasti. Paikalliset asukkaat luovat kokemusmaailmassaan eräänlaista tietokantaa, jota julkishallinnon ja suunnittelijoiden pitäisi hyödyntää. Asukkaiden kokemukset tekevät joistakin paikoista erityisen tärkeitä. Niitä voivat olla esimerkiksi lasten löytämät leikkipaikat, alueellista identiteettiä muokkaavat ja asumisviihtyvyyttä parantavat luonto- ja maise-
matekijät ja rakennukset. (Rantanen 2002, 131.)

KOP-työryhmän mielestä urbaanissa kaupunkiosallistumisessa valistaminen ja pakottaminen eivät toimi. Ihmiset osallistuvat ”omista tarpeistaan ja lähtökohdistaan, eivät ainoastaan silloin ja siten kuin hallinto olettaa”. eTampereen toiminnassa tiiviisti mukana ollut viestintäpäällikkö Jari Seppälä onkin päätellyt, että ”parhaiten näyttää menestyvän sellainen interaktiivinen osallistumisen muoto, joka kohdistuu lähellä olevaan, konkreettiseen ja ajankohtaiseen asiaan” (Seppälä 2002a, 128). Toisin sanoen kuntalaiset toimivat silloin, kun he kokevat sen tarpeelliseksi. Esimerkiksi suunnittelutilanteet voivat nousta esille äkkiä asukkaiden aloitteesta. Tällaisissa alapoliittisissa tilanteissa kuntalaiset odottavat kunnilta nopeaa palautetta ja hallinnon avoimuutta. Kuntien

olisi pystyttävä reagoimaan joustavasti ja nopeasti. Kun suunnitteluprosessiin liittyvät dokumentit julkaistaan verkossa, pystytään hälventämään tehokkaasti tunnetta siitä, että suunnittelu tapahtuu salassa. (vrt. Rantanen 2002, 135.)

KOP-työryhmä on erottanut erilaisia osallistumismuotoja. Se liittää eTampere-projektissa kehitetyt sähköisen osallistumisen välineet kaikkiin osallistumismuotoihin. Ne sopivat erityisen hyvin tieto-, valmistelu- ja alueosallisuuden kehittämiseen. Työryhmä ehdottaa neljää sähköisen osallistumisen kehittämistapaa olemassa olevien palautejärjestelmien rinnalle tai sijaan. Ne ovat sähköpostipalaute asiakokonaisuuksittain, tunnistautumista edellyttävä verkkokysely, verkon käyttäjistä koostuva kansalaisraati ja mielipide- ja lausuntokierroksella olevien asioiden kokoaminen yhdelle WWW-sivulle, jolle on liitetty palautelomakkeet. Työryhmä pitää näitä järjestelyitä kuntalaismielipiteen keräysmenetelminä. Kaupunkiorganisaatiolla on tarve saada tietää kuntalaisten mielipide ennen päätöksentekoa.

Pidän näitä järjestelyitä osallistamiseen liittyvinä ylhäältä organisoituna kutsuina tulla mukaan keskusteluihin. Verkon väitetty tukevan nykyistä demokraattista päätöksentekojärjestelmää siksi, että ”kansalaiset saavat enemmän tietoa, voivat entistä paremmin saattaa mielipiteensä tietoon ja näin päätöksenteossa on entistä enemmän eväitä” (Seppälä 2002b). Mikään ei kuitenkaan takaa, että nämä eväät myös syödään. On hyvin ilmeistä, että esittelijät ja päättäjät käyttävät kansalaisten esittämiä argumentteja valikoiden siten, miten niillä voidaan sopivimmin perustella omia näkemyksiä. Toisaalta KOP-työryhmä on selvästi tietoinen siitä, että sähköinen osallistuminen mahdollistaa myös kuntalaisten omaan kokemukseen perustuvien teemojen esille nostamisen. Se ehdottaa esimerkiksi mahdollisuutta lähettää kansalaisadressi sähköisesti.

Työryhmän ehdottaman erityisen valmistelufoorumin perustaminen kaupungin kotisivuille verkkoon sisältää vahvoja alapolitiikan vastaisia osallistamisen elementtejä. Työryhmä ilmaisee tämän selvästi pitäessään valmistelufooriumia ”ohjattuna ja valvottuna toimintana”. Se toimisi siten, että ensi vaiheessa lautakuntien sihteerit tai tiedotusvastaavat laativat jokaisesta esityslistasta yhden asian kaupungin etusivulle, kun lista julkaistaan. Asiasta tehdään tiivistelmä, johon liitetään valmistelijoille ohjautuva palautelomake. Kommentit tallentuvat keskustelusivuille, jos kuntalainen niin haluaa. Raportissa ei kuitenkaan kerrota, millä perusteella tämä kyseinen asia nostetaan esille. Kaupungin virkailijat joutuvat siten tekemään valintoja, jotka eivät varmastikaan ole kaikkien kuntalaisten mieleen. Tällainen valikointi voi jättää huomiotta jonkin toisen asian, joka joidenkin kuntalaisten mielestä voi olla selvästi merkittävämpi. Myös keskustelun kohteeksi valittu asia voidaan esittää tietyssä valossa tiivistelmää kirjoitettaessa. Verkkokeskustelua on toisin sanoen helppo ohjata ja kohdistaa vain joihinkin asioihin.

Toisessa vaiheessa keskustelun organisoijan merkitys vahvistuu. Työryhmä esittää, että tällöin ”merkittävien asioiden valmistelijat tuottavat tietopaketin asiasta verkkoon jo ennen esityslistavaihetta”. Vaikka työryhmä esittääkin, että keskustelua, asian valmistelua ja materiaalin tuotantoa jatketaan avoimesti eri osapuolten kesken, tätä vaihetta on helppo pitää malliesimerkkinä tiedon politiikasta. Tuo tietopaketti joudutaan koostamaan valintojen perusteella, mikä ei tietenkään voi olla täysin objektiivinen kuva asiasta. On mitä ilmeisintä, että tässä vaiheessa syntyy kamppailua siitä, kenen tai keiden tieto on relevanteinta ja vakuuttavinta. Kolmannessa vaiheessa valmisteludokumentit ovat ”tarpeellisilta osin” kuntalaisten saatavilla verkossa.

Elinympäristön parantamiseen tähtäävän osallisuuden kehittämisen tavoite on nähdäkseni ’osallistumisfilosofian’ kannalta keskeinen: yhteisöllisyyden luominen yhteisvastuullisuuden pohjalta, mitä myös verkko voisi vahvistaa. KOP-työryhmä esittää ylevästi:

”Alueellinen yhteisöllisyys ja paikallisten identiteetin vahvistaminen edistävät sitoutumista omaan elinympäristöön ja parantavat mm. alueen turvallisuutta. Mahdollisuus vaikuttaa omaa hyvinvointia ja ympäristöä koskeviin asioihin sekä yhteistyö asukkaiden, yhdistysten ja alueen muiden toimijoiden kesken on tärkeää yhteisöllisyyden kehittymisen kannalta.”

Kaupungin toimialat voivat tukea asukas- ja muita yhdistyksiä myöntämällä omaehtoiseen vapaaehtoistyöhön toiminta-avustuksia. Kaupungin pitäisi herättää paikallista yhteistoimintaa eri alueilla sekä edistää verkostoitumista. Sisäministeriön koordinoimassa keväällä 2002 päättyneessä valtakunnallisessa osallisuushankkeessa havaittiin, että ”monissa osallisuushankkeen paikallisprojekteissa tärkeintä oli avoin ja luottamukseen perustuva yhteistyö kunnan ja projektien toimijoiden välillä” (Kohonen ja Tiala 2002, 7).

Yhteisöjen muodostaminen on myös tietoverkkojen hyödyntämisen tavoitteena. Voidaan puhua esimerkiksi kommunitaristisesta ratkaisusta silloin, kun verkkojen ajatellaan ratkaisevan disintegroitumisesta aiheutuvat sosiaaliset ongelmat. Demokratian uudelleen rakentumisen täytyy tässä tapauksessa perustua yhteisölliset arvot huomioivaan kansalaisyhteiskunnan elvyttämiseen. Tarkoitus ei ole kadottaa ihmisiä virtuaaliseen maailmaan surffailemaan yksinään vaan ihmiset tulisi saattaa kanssakäymiseen toistensa kanssa reaalisessa maailmassa. Pyrkimys on vahvistaa ’luonnollisia’ tai paikallisia yhteisöjä. (Walch 1999, 61-62.)

Verkkotoimintaan ja -osallistamiseen liittyvää problematiikkaa on mielenkiintoista vertailla myös Paikallisuus verkkomediassa tutkimusprojektista saatujen kokemusten pohjalta. Edellä (2:ssa luvussa) mainittu Verkko-yhteisöjen kehittyminen -projekti oli kyseisen projektin jatke. Hankkeelle luotiin työvä-

lineeksi avoin WWW-julkaisu, Mansetori, jonka etusivu on virtuaalinen portti paikallisiin tapahtumiin ja asioihin. Yksi sen osio ja samalla tutkimusprojektin osahanke oli Mansefoorumi, joka on tarkoitettu virittämään kansalaiskeskustelua. Tässä osahankkeessa luotiin verkkoteknologian avulla kansalaisille tarkoitettu virtuaalinen ja vuorovaikutteinen tila, jossa voidaan käsitellä paikallisesti tärkeitä ja kiistanalaisiakin kysymyksiä. Foorumisaitti on suunniteltu siten, että se pyrkii tietoisesti haastamaan paikallisen julkishallinnon vakiintuneet viestintäkäytännöt. Näin ollen projektin osahankkeessa myös kokeiltiin käytännössä verkon tarjoamia mahdollisuuksia keksiä, toteuttaa ja vakiinnuttaa uudenlaisia kansalaislähtöisiä verkkovälitteisiä lajityyppejä. (Heinonen 2000, 19-20; Ridell 2000, 56.)

Esimerkki osallistamisen ja tarkoittamani toiminnan välisen rajan hahmotto- muudesta on Tampere-foorumi. Se on aktiivisten tamperelaisten kaupunkifoorumi, joka pyrkii edistämään päättäjien ja kaupunkilaisten julkista vuorovaikutusta. Se järjestää keskustelutilaisuuksia ajankohtaisista asioista ja keskittyy pohtimaan ongelmien julkisen käsittelyn pelisääntöjä. Se hyödyntää verkkoa vain yhtenä toimintakeinona, jolla ei ole muihin nähden erityisasemaa.

Tampere-foorumin piirissä oletetaan, että vetämällä kaikki relevantit osapuolet mukaan keskusteluun on yleisemminkin toteutumisedellytyksiä. Sen suhde kaupungin ympäristövalvontayksikköön on yhteistyön sävyttämä. Tosin suhde on jännitteinen, mikä kieli siitä, että foorumi ei ole osallistamiseen tähtäävä kaupunginhallinnon työrukkanen. Kaupunkifoorumitoiminta poikkeaa kuitenkin tässä tutkimuksessa tarkoitettusta toiminnallisesta kansalaisaktiivis- mista, joka on ongelma- tai asiakeskeistä ja joka haluaa monipuolista julkista keskustelua. (vrt. Ridell 2000, 64-67.)

Mansefoorumi oli tiiviissä yhteistyössä Mältinrannan puolesta -liikkeen kanssa. Se oli toiminnallinen ryhmä, jonka pyrki haastamaan kaupunginhal- linnon esittämät Koskenniskan sillan rakentamissuunnitelmat. Liike hyödynsi verkkoa niin intensiivisesti, että osa sen toiminnasta tapahtui verkossa tai verkon avulla. Tutkimushanke pyrki haastamaan paikallishallintoa avoimem- paan julkiseen vuorovaikutukseen kuntalaisen kanssa nimenomaan yhteistyön harjoittamisella liikkeen kanssa.

Tämän tutkimuksen kannalta liikkeen järjestämät verkkotempaukset Mältin- ranta/Koskenniska-osastossa ovat oleellisia. Se esimerkiksi julkaisi avoimen kirjeen Mansefoorumilla hieman ennen lokakuun 1999 Tampereen EU-huip- pukokousta. Liikkeen ydinryhmäläiset lähettivät kirjeen sähköpostilla myös huippukokousedustajille ja tiedoksi myös Maailman teollisuuskulttuuriperintöä vaalivalle järjestölle ja koti- ja ulkomaisille viestimille. Kirjeellä haluttiin kiinnittää EU-päättäjien huomiota demokratian toimivuuteen kokouskaupun- gissa.

Toisessa verkkotempauksessa kyseenalaistettiin Tampereen kaupungin konsultilla teettämät Koskenniskan sillan tietokonekuvat. Tällä tempauksella haluttiin kiistää kaupungin tilaaman visualisoinnin neutraalius ja herättää keskustelua sillan vaikutuksista Mäntinrannan alueella. Kaupungin johto piti tekoa provokaationa, mutta halusi kuitenkin julkaista Mansefoorumilla omat kuvasovitteensa. Myöhemmin verkkoon skannattiin myös kolmas, tarkkoihin maastomittauksiin perustunut kuva, jonka liikkeen ydinryhmäläinen oli tehnyt. Kilpailevat siltavisualisoinnit aktivoivat kuntalaisia keskustelemaan ja saivat julkisuutta, mikä näkyi Mansefoorumin lokitiedostojen kävijämäärien nousuna. (Ridell 2000, 76-78.)

Edellä mainittujen aktioiden lisäksi verkkotoiminnallisuus ilmeni siten, että Mäntinranta/Koskenniska-osaston keskusteluryhmään on haalittu mukaan eri osapuolia. Liike on kutsunut keskusteluun kiinnostuneita tahoja. Se on toisin sanoen kääntänyt pääläelleen osallistavan verkkokeskustelun, jossa aloitteentekijä ja usein myös kontrolloija on julkishallinto. Ylläpitäjät ovat pyrkineet saamaan vastauksia esitettyihin kysymyksiin kaupungin virka- ja luottamushenkilöiltä. Keskusteluun ovat osallistuneet myös talouden toimijat ja erityyppiset asiantuntijat. Toiminta on ollut tuloksellista; kyseisessä osastossa on käytetty selvästi eniten puheenvuoroja.

Mäntinranta/Koskenniska osastoon on kokonaisuutena kertynyt laaja ja monipuolinen kuntalaisaktivismia raportoiva aineisto. Näin myös ulkopuoliset ovat voineet päästä sisään paikallisten kansalaisten poliittiseen kokemusmaailmaan. Osaston on pystynyt myös luomaan verkolle ominaista kytketävyyttä, kun käyttäjät ovat voineet seurata esitettyjen kysymysten vaiheita ja kommentointia. Keskustelun vaiheista on virinnyt myös uusia, sisällöltään entistä periaatteellisempia keskusteluita. Tosin keskustelua on tyrehdyttänyt se, että virkamiehet ovat olleet haluttomia käymään verkkokeskustelua. Keskusteluryhmien ylläpitäjät ovat turhautuneet, mikä on luonnollisesti latistanut keskustelun järjestämisen aktiivisuutta. (vrt. Ridell 2000, 78-79.)

5.4. Verkko ja sosiaalinen pääoma

Osallisuuden lisäksi puhutaan sosiaalisesta pääomasta, joka mahdollistaa kansalaisyhteiskunnan ja hallitsemisinstituutioiden välisen synergian (ks. Salmikangas 2002, 16; Gibson ym. 2000). On esitetty, että verkko sinänsä on sosiaalista pääomaa tai että sosiaalisen pääoman lisääntyminen riippuu siitä, miten verkkoa käytetään (Pruijt 2003). Väitetään, että verkko luo sosiaalista pääomaa lisäämällä kansalaisten äänestämistasoja ja kontaktien luomistapoja. Kuten Gibson ym. esittävät, ”kansalaisten on helpompaa luoda online-yhtei-

söjä ja vahvistaa sosiaalista pääomaa ajasta ja maantieteellisistä rajoista huolimatta” (Gibson ym. 2000, 8). Verkko ei vain laajenna vaan myös syventää osallistumisprosessia.

Yhdysvaltain tunnetuin sosiaalisen pääoman käsitteen kehittelijä on Harvardin yliopiston professori Robert D. Putnam, joka pääteos *Making Democracy Work* (alaotsikko *Civic Traditions in Modern Italy*) on tutkimus vuonna 1970 voimaan tulleesta Italian aluehallinnon uudistamisesta. Putnamin mielestä yhteistyö ratkaisee niin koulutuksen kuin kolmannen maailman maanviljelijöiden tehottomien kastelujärjestelmien ongelmat. Yhteistyö on helpompaa yhteisössä, jota on ”siunattu runsaalla sosiaalisella pääomalla” (Putnam 1998,1).

Putnam tutki omien sanojensa mukaan nimenomaan ”tehokkaan hallinnon alkuperää” (Putnam 1993, 15). Tutkimuksen keskeisin tulos on, että Pohjois-Italian alueet ovat runsaasti sosiaalista pääomaa sisältäviä civic-yhteisöjä, kun taas Etelä-Italian alueet ovat less civic -yhteisöjä. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että Pohjois-Italiassa äänestetään vilkkaammin, luetaan ahkerammin sanomalehtiä, käydään tunnollisemmin kirjallisuuspiireissä, ollaan useammin erilaisten yhdistysten (kuten kuoro- seurojen, jalkapalloseurojen ja Lions Clubien) jäseniä kuin Etelä-Italiassa. Pohjois-Italian asukkaat luottavat toisiinsa, toimivat rehdisti ja noudattavat lakia. Sosiaaliset ja poliittiset verkostot on organisoitu horisontaalisesti vaan ei hierarkkisesti ja yhteisössä arvostetaan solidaarisuutta, kansalaisosallistumista, yhteistyötä ja rehellisyyttä. Putnam luonnehtii Etelä-Italian alueita ranskankielisellä termillä *incivisme*, jolla hän tarkoittaa ”hyvän kansalaisuuden puutetta” (Putnam 1993,115). Julkinen elämä on näillä alueilla organisoitu hierarkkisesti vaan ei horisontaalisesti.

Putnam esittää, että sosiaalinen pääoma on usein muun sosiaalisen toimeliasisuuden sivutuote (Putnam 1993, 170). Täten poliittisen toimintatyylin perspektiivistä voidaan kysyä, miten pitäisi toimia, että sosiaalista pääomaa muodostuu. Näihin kysymyksiin on löydettävissä vastaus Putnamin teoreettisista päätelmistä, vaikka hän ei eksplisiittisesti pohdikaan juuri näitä kysymyksiä. Putnamin sosiaalisen pääoman keskeisin ajatus on vapaaehtoinen yhteistyö. Kun yhteisöt perustuvat sosiaaliselle pääomalle, niissä muodostuu luonnollisesti spontaania yhteistyötä, joka puolestaan parantaa yhteiskunnan tehokkuutta. Tampereen kaupungin KOP-työryhmä - mitä ilmeisimmin tiedostamattaan - korostaa yhtä pontevasti yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä kuin Putnam.

Sosiaalinen pääoma edellyttää ihmisiltä ennen muuta sosiaalikykyä (sociability), joka ilmenee keskinäisenä apuna ja solidaarisuutena ja jota eräät teoreetikot olettavat verkon lisäävän. Sosiaalisen pääoman tuottamisen tavoite on yhteisön jäsenten solidaarisuuden vahvistaminen (Putnam 1993, 167-169). Putnam korostaa ihmisten välistä sosiaalisuutta siinä määrin, että hänen teoriansa ei sisälly vain sosiaalinen peruspiirre vaan sosiaalinen fundamentalismi (social foundationalism) (ks. Bang & Sörensen 1998), syvä usko sosiaaliseen

integraatioon, ”todelliseen” solidarismiin ja yhteistyöhön mitä erilaisimpien ongelmien ratkaisukeinoina. Sosiaalinen fundamentalismi humanisoi ja sosi-alistaa politiikan teorian (ks. Lappalainen 1992).

Yhteistyö edellyttää Putnamin mielestä luottamusta, joka on sosiaalisen pääoman toinen keskeinen elementti. Luottamus on tavallaan yhteistyön voiteluaine. Yhteistyön määrä kasvaa yhteisössä luottamuksen tason noustessa. Yhteistyö puolestaan itse siittää luottamusta, eli yhteistyö ja luottamus ovat kehämäisessä suhteessa keskenään tai muodostavat paremminkin spiraalin, joka saa yhteisön toimimaan tehokkaasti ja häiriöittä. Putnam väittää, että Italian civic-alueiden menestyksen taustalla ollut avaintekijä on nimenomaan sosiaalinen luottamus (Putnam 1993, 170- 171). Täten sosiaalisen pääoman kyl-lästämä yhteisö toimii kuin automaattinen kone, joka ylläpitää itse itseään.

Sosiaalista luottamusta synnyttäviä tekijöitä on kaksi, vastavuoroisuuden normit ja kansalaisosallistumisen (civic engagement) verkostot. Ne ovat so-siaalisen pääoman eräänlaisia indikaattoreita; sosiaalinen pääoma ilmenee kansalaisosallistumisen verkostoina ja vastavuoroisuuden normeina. Tärkein näistä normeista on yleinen vastavuoroisuus, jolle on ominaista odotus, että nyt saatu apu maksetaan takaisin tulevaisuudessa. Yleisen vastavuoroisuuden normi on sosiaalista pääomaa tuottava tekijä, sillä se saattaa sopusointuun itseintressin ja solidaarisuuden (Putnam 1993, 167, 171-172).

Putnam tarkoittaa kansalaisosallistumisella ”ihmisten yhteyksiä yhteisö-jensä elämään, ei vain ihmisten yhteyksiä politiikkaan” (Putnam 1998, 1). Kansalaisosallistumisen horisontaaliset verkostot ovat sosiaalisen pääoman keskeinen konkreettinen muoto. Jos verkostot ovat tiheät, kansalaisten kyky yhteistyöhön on suuri. Tiheät horisontaaliset verkostot ylläpitävät yhteistyötä kunkin ryhmän sisällä, mutta sosiaalisten halkeamien yli leikkaavat verkostot luovat laajempaa yhteistyötä. Putnam siis otaksuu kansalaisosallistumisen verkostojen hävittävän erilaiset yhteiskunnalliset jaot tai syvälliset erot, jotka vaarantavat yhteisön ”onnellista tasapainoa”. Täten voisi kuvitella, että verkon olemassaolo sinänsä luo sosiaalista pääomaa. Yksi ratkaiseva yhteistoimintaan laukaiseva tekijä kuitenkin puuttuu. Se on kokemus.

Luottamus on tärkeä yhteisön aines, koska se luo varmuutta ja lisää (po-liittisten) toimijoiden käyttäytymisen ennustettavuutta. Sosiaalinen pääoma pyrkii minimoimaan riskejä ja epävarmuuksia (Putnam 1993,168). Näin olen sosiaalinen pääoma pyrkii luomaan jatkuvuutta, katkeamattoman kaaren menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välille. Se koettaa rationalisoi-da tulevaisuuden, tehdä tulevaisuudesta yllätyksettömän. Tämän tutkimuksen termeillä ilmaistuna kyse on siitä, että sosiaalinen pääoma tuottaa poliittista käyttäytymistä. Verkko tropoliittisena tilana ja välineenä tekee kuitenkin tämän pyrkimyksen toteutumisen mahdottomaksi.

Kaiken kaikkiaan Putnamin sosiaalisen pääoman käsite voidaan tiivistää termiin sivistynyt sosiaalityö. Tarkoitan sivistyksellä eräänlaista valistuneisuutta, eräänlaista ”järkevää” harkintaa, joka saa ihmiset toimimaan yhdessä ja luottamaan toisiinsa, mikä puolestaan luo ennustettavuutta ja varmuutta. Olen nimittänyt tällaista poliittista toimintaa sosiaalisesti poliittiseksi (Lappalainen 1992), joka on tropopoliittisen toiminnan selkeä vaihtoehto, kenties vastakohta. Incivisme-alueiden ihmisiltä puuttuu tällainen sivistystaso, minkä vuoksi he toimivat vaistonvaraisesti ja epäsosiaalisesti, jopa brutaalisti välittämättä oikeudellisista normeista sekä suhtautuvat välinpitämättömästi yhteisön asioihin. Spesifistä sivistyneisyyttä edellytetään yhteisön hallinnoijilta. Heidän pitää olla riittävän oppineita tai valistuneita, että voivat ratkaista konfliktit hienostuneesti ja pitää hallintokoneiston tehokkaassa, so. häiriöttömässä toiminnassa.

Sivistyneen sosiaalityön luoma yhteisö on pitkälti konformistinen, järjestystä painottava ja oppositioita vieroksuva. Tällaista poliittista maailmaa voidaan pitää universumina, jota leimaa eräänlainen yksiuolotteisuus. Sen vastakohta on pluriversumi, jolle erot ovat tyypillisiä (vrt. Bang & Sörensen 1998). Yksi selkeä vaihtoehto sosiaalisen pääoman tuottamiseen liittyvälle poliittikkakäsitykselle on pitää poliittisuuden kriteerinä ystävien ja vihollisten välistä eroa. Tällainen ero ei viittaa mihinkään tiettyyn asia-alueeseen, vaan se tarkoittaa yhdistymistä ja eroamista sekä näiden intensiteettiastetta. Poliittisuus tarkoittaa asioiden saamaa uutta käännettä, uutta asiantilaa. Poliittisessa tilanteessa ihmisten väliset suhteet ovat ryhmittyneet uudella tavalla. Koska poliittikalla ei ole omaa asia-aluetta, se voi ilmetä mitä erilaisimmilla elämänalueilla, kuten uskonnossa, taloudessa ja moraalissa. Kaikki asiat ovat ainakin potentiaalisesti poliittisia. (Schmitt 1932, 27, 38-46).

Pidän ystävien ja vihollisten välisten eron muodostumisprosessia, asioiden saamaa uutta käännettä ja siihen liittyvää intensiivisyyttä yhtenä Deweyn tarkoittamana kokemuksen muotona. Osalliset kokevat tällaisen poliittisen tilanteen aina myös yllättävänä ja poikkeuksellisena. Sosiaalisen pääoman tuottaminen pyrkii siis estämään juuri tällaisten tilanteiden syntymistä. Verkon avulla pystytään uudella tavalla muodostamaan ystävien ja vihollisten välisiä eroja. Yksi esimerkki tästä on hakkereiden leimaaminen ’heiksi’. Hakkerit ovat siinä mielessä perinteisistä vihollisista poikkeavia vihollisia, että useinkaan ei voida tietää keitä ’he’ ovat. (vrt. Meikle 2002, 166.)

Vaikka Putnam ei puhu vallasta mitään, lienee selvää, että valtakamppailut ja repressiiviset valtatekniikat eivät kuulu ideaalisiin sosiaalisella pääomalla siunattuihin civic-yhteisöihin, koska ne voivat vaarantaa yhteisöjen ”onnellisen tasapainon”. Ehkäpä Putnamin vaikeneminen vallan merkityksestä on oire siitä, että valta ja sosiaalinen pääoma ovat toisensa kumoavia tekijöitä. Jos kuitenkin välttämättä pitää rekonstruoida civic-yhteisöön sopiva valta, se varmaankin liittyy kansalaisten tasavertaiseen osallistumiseen. Valta tarkoiti-

taa tällöin kansalaisten laajoja vaikutusmahdollisuuksia, yhteistä päättämistä mahdollisimman laajan ja valistuneen tai ”sivistyneen” keskustelun jälkeen. Tietynlaisia poikkeuksia aiheuttavaan toimintaan liittyy aina toiminnallinen valta, jota verkko vahvistaa.

Pidän sosiaalisen pääoman tuotantoa ’vain’ tietynkaltaisena poliittisena toimeliaisuutena. Poliitiikkaa on kuitenkin erilaisten toimintatyylien välistä kamppailua, joka voi saada muotoja, jotka voivat olla huomattavasti ehdottomampia ja raastavampia kuin sosiaalisen pääoman tuottamiseen liittyvät mahdolliset konfliktit. Putnam väittää, että sosiaalinen pääoma on yhteisön kukoistuksen ehto, mutta esittämästäni politiikkakäsityksen perspektiivistä yhteisön menestys edellyttää erilaisten poliittisten toimintatyylien sallimista, edistämistä ja keskinäistä kamppailua. Niiden aiheuttamaa dynamismia voidaan kutsua myös poliittiseksi pääomaksi. Juuri sitä yhteisön menestys edellyttää. Jos esimerkiksi sosiaalisen pääoman tuottamisesta tulee dominoivaa toimintaa, jos siis yksi toimintatapa saa hallitsevan aseman, poliittisen pääoman kasaantuminen tyrehtyy ja poliittisesta elämästä tulee yksiulotteista, mikä demokratian toteutumisen kannalta voi olla vaarallista. Ainakin sosiaalisen pääoman läpäisemissä yhteisöissä poliittinen pääoma on devalvoitunut tuntuvasti, sillä niitä hegemonisoi vain yhdenlainen toimintatapa. Verkko tropoliittisena tilan mahdollistavana välineenä on juuri poliittista pääomaa tuottava tekijä.

6. VERKKO JA GLOKAALI POLIITTINEN HORISONTTI

6.1. Globaalin kokemustilan muodostuminen

Ennen 1990-lukua poliittiset ryhmät olivat enimmäkseen paikallisia. Tämä johtui siitä, että niiden oli hankala kommunikoida toistensa kanssa. Poliittisten ryhmien keskinäisen kanssakäymisen lisääntyminen johtuu kahdesta teknologisesta keksinnöstä, WWW:stä sekä nopeiden ja tehokkaiden indeksoivien työkalujen (indexing tools) kehittymisestä. Heti kun WWW tuli käyttöön, useat yhtiöt alkoivat kehitellä hakukoneita, joita myös monet poliittiset ryhmät alkoivat käyttää toiminnassaan. (Rash 1997, 111.) Valtion rajoista piittaamattomien verkostojen määrä on lisääntynyt huomattavasti 1990-luvulta alkaen. Yhteiskunnalliset liikkeet etsivät liittolaisia entistä innokkaammin ja ottavat omikseen niiden kamppailut; yhden kamppailusta tulee kaikkien kamppailu. Tällainen toiminta on mahdollista juuri verkon ansiosta. Verkko on laajentanut toiminnan alaa ja tyylejä. (Garrido ja Halavais 2003, 168.)

On väitetty, että verkko on ”täydellinen paikka poliittisesti aktiivisten ryhmien muodostumiseen toimivatpa ne tiettyssä maassa tai kansainvälisesti” (Rash 1997, 102.) Poliittisten ryhmien kansainvälinen toiminta kasvaa varmasti, koska verkossa liikkuvien viestien rajoja ei ole. Enää ei pidetä itseäänselvyytenä sitä, että politiikan pitäisi rajoittua johonkin tiettyyn valtioon tai kansakuntaan. Täten ainakin verkossa politiikasta tulee kansainvälistä traditionaalisen paikallisen politiikan asemesta. (Rash 1997, 102.) Jos pienillä ryhmillä ei olisi käytettävissään verkkoa, niiden kansainvälinen toiminta olisi lähes mahdotonta. Niillähän ei useinkaan ole varaa ulkomaan kaukopuheluihin. Verkko on monien kansainvälisesti toimivien liikkeiden olemassaolon ehto. Pienten ei-perinteisten ryhmien täytyy kommunikoida tehokkaasti ja toimia nopeasti laajalla alueella. Jotta ne voisivat menestyä kansainvälisellä tasolla, ne joutuvat käyttämään uutta teknologiaa. (Rash 1997, 89.)

Yhden asian poliittiset ryhmät käyttävät verkkoa siten, että hakeutuvat yhteistyöhön jonkin ajatusmaailmaltaan samankaltaisen laajemman ryhmän

kanssa. Esimerkiksi sademetsien suojelua ajava ympäristöliike saattaa toimia läheisesti aivan eri asioihin keskittyvien ympäristöliikkeiden kanssa, koska oman ryhmän toiminta voi edistää toisen ryhmän toimintaa. Ilman verkkoa tällainen yhteistyö tuskin olisi mahdollista. Ryhmät voivat tarjota toisilleen moraalista tukea, koordinoita toimintoja, jakaa logistiikan ja edistää lainsäädännön uudistamista. Kansainvälinen yhteistoiminta tuo poliittisille ryhmille valtaa, minkä vuoksi ne voivat nousta puolueiden rinnalle tai ohi vallankäyttäjinä. (Rash 1997, 112.)

Edellä todetun perusteella voidaan päätellä, että verkko edistää yhtä globalisaation ulottuvuutta, ”poliittisuuden murtautumista kansallisvaltion käsitteellisten puitteiden ulkopuolelle” (Beck 1999, 31). Verkko rikkoo ”poliittisuuden ja yhteiskunnallisuuden territoriaalisen ortodoksian” (Beck 1999, 43), joka syntyi kansallisvaltiollisen projektin yhteydessä ja joka on näyttäytynyt siitä lähtien käsitteellisesti ja institutionaalisesti täysin pätevänä. Verkon kiihdyttämä globalisaatio järkyttää tai kaataa homogeenista, suljettua ja suljettavaa kansallisvaltiota. Globalisaatio tarkoittaa ennen kaikkea ”denationalisointia eli kansallisvaltion rapautumista mutta myös sen mahdollista muuttumista ylikansalliseksi valtioksi” (Beck 1999, 54). Globalisaatio on nykyään tärkein dynamismia aiheuttava tekijä. Informaatioyhteiskunta voidaan ymmärtää vain globaalista näkökulmasta. Koska kansallisvaltio ei enää ole keskiössä, informaatioteknologian politiikan analyysiä ei voida enää tehdä valtiollisessa viitekehyksessä. (Walch 1999, 18-19.)

Globalisaatio edistää yhteiskunnallisen refleksiivisyyden voimistumista ja murtaa perinteisiä toimintakonteksteja. Globalisaatio ei ole vain taloudellinen vaan myös kulttuurinen prosessi, joka käsittää informaation ja muiden symbolisten aineiden tuottamisen, varastoimisen ja kierrättämisen. World wide web -termi ei viittaa yksinkertaisesti vain maailmanlaajuisiin yhteyksiin, vaan se mahdollistaa etäisten tapahtumien vaikuttava meihin välittömämmin kuin koskaan ennen. (Slevin 2000, 198-199.) Silmänräpäyksellinen globaali sähköinen viestintä on muuttanut perusteellisesti riippuvuuden ja vastavuoroisuuden suhteita. Elämme nykyään globaalissa yhteiskunnassa, jossa emme voi enää välttää muita yksilöitä ja vaihtoehtoisia elämäntapoja. Emme enää elä vierekkäin muiden kulttuurien kanssa, vaan olemme vuorovaikutuksessa niiden kanssa monin erilaisin ja jatkuvasti vaihtuvien tavoin. (Slevin 2000, 200.) Tämän tutkimuksen termeillä asia voidaan ilmaista siten, että verkko on mahdollistanut globaalin kokemustilan muodostumisen.

Ulrich Beck esittää, että globalisaatio on esimerkiksi kyseenalaistanut viime vuosikymmeniä hallinneet saksalaisen identiteetin avainkäsitteet, korporatiivisen ”Saksan mallin” ja sille ominaisen sosiaalijärjestelmän (Beck 1999, 54). Globalisaation politiikka irrottautuu sekä ammattiyhdistysliikkeen että kansallisvaltion kahleista, joiden politiikan kiristävyttä ja rajoittavuutta se

pyrkii hävittämään. Poliittisten järjestelmien ulkopuoliset valtamahdollisuudet lisääntyvät eli syntyy erilaisia - Beckin termein - alapoliittikkoja, toisin sanoen uusia ja erilaisia poliittisia toimintatyyplejä. Kansalaisliikkeet ovat kaikkein tehokkaimpia silloin, kun ne toimivat sekä paikallisella että globaalilla tasolla. Monet liikkeet tukeutuvat kansainvälisiin koalitioihin hyödyntämällä juuri uutta informaatioteknologiaa. (Ranyan 1999, 18.) Toisin sanoen verkko luo uusia valtapisteitä kansallisvaltioiden ulkopuolelle.

Tämän tutkimuksen kannalta kaksi uudenlaista tilaa on oleellista. Ensiksi globalisaation merkkejä ovat pienet ylikansallisten asiantuntijoiden maailmat, jotka eivät enää ole sidottuja juuri ollenkaan määrättyihin paikkoihin. Toiseksi mitä erilaisimpiin asioihin puuttuvien kansainvälisten toimijoiden määrä lisääntyy. (Beck 1999, 207.) Yhteistä näissä uusissa tiloissa on vanhojen rajojen selkeä madaltuminen. Pienten ylikansallisten asiantuntijoiden maisemat eivät tietenkään tunne maantieteellisiä rajoja eivätkä mitkään asiakysymykset voi enää olla minkään erityisryhmän monopoli, vaan – kuten edellä nähtiin – verkko voi sulauttaa ns. tieteellisen asiantuntemuksen ja paikallisen kokemusperäisen tiedon. Nämä molemmat prosessit voivat myös tukea toisiaan tai toimia toistensa korvikkeina. Voivathan kansainväliset poliittiset toimijat olla myös tiettyjen asiakysymysten specialisteja ja ylikansallisten asiantuntijoiden maailma puolestaan voi synnyttää globaaleja poliittisia toimijoita tai edistää niiden toimintaa.

Globalisaatio merkitsee etäisyyden kuolemista, mikä tavallaan heittää ihmiset ylikansallisten elämänmuotojen sekaan, siis globaaliin kokemustilaan. Se tarkoittaa kansallisvaltioiden, uskontojen, alueiden ja mannerten näennäisesti erillisten maailmojen yli ulottuvaa kokemustilaa ja toimintaa. (vrt. Beck 1999, 62.) Tästä yksi hyvä esimerkki on juuri monet erilaiset rajat ylittävä kansalaisliikkeiden toiminta. Näin globalisaatio muuttaa perinpohjin ajatuksen, että yhteiskunnan rajat noudattavat kansallisvaltioiden rajoja. Yhteiskuntia ja valtioita ei siten enää voida organisoida ja kokea alueellisina, toisistaan erotettavina yksikköinä. Globaalisuus tarkoittaa, että ”muodostuu uudenlaisia valta- ja kilpailusuhteita, konflikteja ja vaikutussuhteita toisaalta kansallisvaltiollisten yksiköiden ja toimijoiden sekä toisaalta ylikansallisten toimijoiden, identiteettien, sosiaalisten tilojen ja prosessien välillä” (Beck 1999, 63).

Globalisaatio synnyttää uusia sidoksia, ylikansallisia, mantereet ylittäviä yhteenliittyviä tai ’yhteisöjä’, minkä vuoksi sitä ei voida samaistaa fragmentoitumiseen. Aiemmin luonnollisena ja erottamattomana kokonaisuutena pidetty maantieteellinen ja sosiaalinen yhteistyö ja yhteiselämä kyllä hajoaa, mutta uusi sosiaalinen yhteys perustuu maantieteellisesti toisistaan erotettuihin paikkoihin. Tällaista yhteistyötä tehdään ylikansallisissa yrityksissä ja ylikansallisissa yhteisöissä, kuten Amerikan meksikolaisten tai Meksikon amerikkalaisten keskuudessa. Globalisaatio merkitsee tällöin kuitenkin frag-

mentoitumista, valtioiden auktoriteetin vähenemistä sekä mahdollisuutta, että myös paikalliset yhteisöt voivat hajota. (Beck 1999, 103-104.)

Edellä kuvattu rajojen kaatuminen ja uudelleen muotoutuminen johtuu pitkälti verkosta. Se on muuttanut ihmisten käsityksiä yhteisöistä ja kokemustilasta ylipäättään. Koska se yhdistää hyvin helposti ihmisiä yli rajojen, he irtaantuvat kansakuntien sisällä olevista luonnollisista ja historiallisista yhteisöistä. Toisaalta verkko globalisoivana mahtina pystyy myös syventämään sosiaalista ja poliittista fragmentaatiota mahdollistamalla enenevästi jopa maailmanlaajuisia intressejä ja identiteettejä. (Mathews 1997, 52.) Nämä molemmat trendit pitää kuitenkin ymmärtää saman kolikon eri puolina; samalla kun tapahtuu uudenlaista yhdistymistä vanhat koalitiot hajoavat. Näin verkko politisoi kiihtyvällä rytmillä mitä erilaisimpia asioita, ja juuri ylikansalliset toimijat ovat näitä uuden politisoitumisvauhdin ja -määrän tahtipuikon heiluttajia. Poliittisen toiminnan nopea globalisoituminen aiheuttaa väistämättä tropoherkkyttä.

6.2. Verkko ja maailmanyhteiskunnan politisoituminen

Uusi globalisaatio, jonka erottamaton elementti tai jopa edellytys on verkko, luo ylikansallisia sosiaalisia siteitä ja antaa uutta arvoa myös paikallisille kulttuureille (ks. Beck 1999, 46-47). Globalisaation vuoksi paikallisuus on saanut kaikkialla uudenlaisen merkityksen, minkä vuoksi termi 'globaali kulttuuri' on harhaanjohtava. Kun ennen kansalaisliikkeiden toiminta perustui pienyhteisöihin, kuten erilaisiin yhteiskunnallisiin organisaatioihin tai kirkkolisiin ryhmiin, niillä on nykyään kyky osallistua globaaleihin verkostoihin ja kyky muuttaa paikalliset ongelmat globaaleiksi kysymyksiksi. (Ranyan 1999, 14-15.) Esimerkiksi Maan ystävien keskustuomiston kansainvälisen koordinaattorin mukaan järjestö on menestynyt nimenomaan siksi, että toisin kuin muut järjestöt se pystyy "välittämään ruohonjuuritason järjestöjen mielipiteitä kansainvälisille poliitikoille ja yleisölle yleensä" (Helsingin Sanomat 27.3. 2000). Maan ystävillä on lähes miljoona jäsentä ja tukijaa ja siten tuhansia toimintaryhmiä, joista iso osa on köyhistä maista.

Tätä ilmiötä on alettu kutsua globalismiksi siksi, että globalisaatio merkitsee myös lokalisaatiota, paikallistumista. Globalisaatio ei siis tarkoita pelkästään yksiulotteista globalisoitumista, vaan se edellyttää myös re-lokalisaatiota. Tämä johtuu pitkälti myös taloudellisesta laskelmoinnista. Globaalien markkinavoimien täytyy kehittää lokaaleja yhteyksiä. Globaalisti markkinoitavat tuotteet täytyy erottaa lokaalien symbolien ja kulttuurien avulla. Paikallisuus-

den renessanssi on kuitenkin ei-traditionalistinen, sillä paikallisia merkityksiä ylläpitävät puitteet ovat ratkaisevasti muuttuneet. Näin ollen paikallisuuden korostuminen tarkoittaa myös de-lokalisaatiota, ”lineaarisen samaan-tapaanedelleen-traditionalismin” kuihtumista. Kun globaali ylikansallisuuden painottumisen prosessi ymmärretään glokaalisti, se on samalla myös kontingentti ja dialektinen. (Beck 1999, 97-102, 156.) Tämän tutkimuksen termeillä kyse on prosessista, joka luo tropopoliittista toimintaa myös globaalilla tasolla.

Glokalisaatiolla halutaan korostaa paikallisen, kansallisen ja kansainvälisen suhteen uudelleenjäsentymistä. Väitetään laajasti, että kansallisvaltiot ovat onttoutuneet tai kovertuneet. Kansallisvaltion kyky käyttää valtaa jopa omien rajojensa sisällä on entistä vähäisempi, sillä sen valta on siirtynyt ylöspäin, alaspäin ja osittain myös ulospäin. Paikalliset ja globaalit tai vähintäänkin ylikansalliset tekijät ovat siten kietoutuneet yhteen entistä tiiviimmin. Jotkut väittävät, että maantiede on romahtanut ’globaalissa de-lokalisaatiossa’ tai glokalisaatiossa. Tästä seuraa tärkeä päätelmä: verkko ei vauhdita ala- vaan erilliskulttuurien muodostumista (vrt. Walch 1999, 66). Tässä tilanteessa ”paikalliset hallintoelimet näyttävät olevan uusien urbaanien vastakohtaisuuksien ja konfliktien hallinnan etualalla” (Castells 1993, 55, sit. Vartiainen 1998, 152). 1990-luvulla onkin alettu pohtia paikallisen hallinnan (local governance) sisältöä.

Paikallistumista voidaan tulkita kahdesta ääripäästä. Toisaalta ollaan menossa kohti ”uutta paikallisuuden ja globaalin välittömään vuorovaikutukseen perustuvaa maailmaa, jossa kansallisvaltion merkitys ohenee oleellisesti ja jossa avautuu aidosti uudenlaisia paikallisen vaikuttamisen mahdollisuuksia” (Vartiainen 1998, 152). Tähän liittyy useita myönteisiä paikallisen vaikuttamisen mahdollisuuksia, kuten paikallinen demokratia ja yhteisöllisyys, paikallinen omaehtoisuus, paikallinen kontrolli, paikalliset erityispiirteet jne. Paikallisuuden merkityksen onkin nähty korostuvan siirryttäessä myöhäismoderniin yhteiskuntaan.

Toisen ääripään tulkinnan mukaan sittenkin tarvitaan ”tai ainakin monet syrjäytyvät ryhmät tarvitsevat yhä kansallisvaltion suojaa ja huolenpitoa eli yhteiskunnallisen vaikuttamisen lähtökohtana tulisi olla pikemminkin kansallisvaltion onttoutumisen vastastrategia” (Vartiainen 1998, 153). Perttu Vartiainen väittää, että ”voidaan puhua siirtymästä hierarkkisesti keskusvaltiolle alisteisesta paikallishallinnosta kohti horisontaalisesti rakentuvaa ja kommunikatiiviseen rationaalisuuteen perustuvaa, moniäänisten paikallisten toimijoiden muodostamaa paikallista hallintaa” (Vartiainen 1998, 153).

Glokalismin etenemisen aiheuttaja on verkko. Eritellessään tieto- ja viestintäteknologian merkitystä kansalaisjärjestöjen toiminnassa Mathews käyttää termiä, ”dial locally, act globally” (Mathews 1997). Glokaalisuus on sähköisten kokousten erityispiirre; niiden asiasisältö on usein yhtäaikaisesti lokaali ja

globaali. Niissä yksilö voi esittää omat näkemyksensä, julkaisunsa ja julkilausemansa, minkä jälkeen muut järjestelmän käyttäjät voivat sitten kommentoida niitä. Tämä sähköinen areena mahdollistaa uudentyypin julkisen keskustelun ja merkityksellisen toiminnan koordinoimisen. (Walch 1999, 86.)

Verkko on aivan fundamentaalinen ei-valtiollisten paikallisten mutta samalla ylikansallisten toimijoiden uuden nousun selittäjä. Dramaattisesti alentuneet kansainvälisen kommunikaation kustannukset ovat muuttaneet näiden toimijoiden päämääriä ja toiminnan kansainvälisiä seurauksia. Kun jossakin päin maailmaa sattuu yhtäkkiä esimerkiksi selkeitä ihmisoikeuksien loukkauksia, verkko täyttyy oitis alan aktivistien viesteistä. Näinhän kävi muutaman tuntin jälkeen, kun chiapas-intiaanien kapinan ensimmäiset laukaukset oli ammuttu. Maailmanlaajuinen mediahuomio, jonka ihmisoikeusaktivistit pystyivät kohdistamaan tähän kysymykseen, rajoitti selvästi Meksikon hallituksen toimia ja tapahtumasta tuli suurimmaksi osaksi väkivallaton konflikti. Verkon tuoma nopea julkisuus pystyi estämään todennäköisen verenvuodatuksen, joka aiemmin olisi ollut mitä ilmeisimmin seuraus. Laukaustenvaihtoa kesti kymmenen päivää, mutta sotaa sen jälkeen on käyty verkossa. (Mathews 1997, 54.)

Globalisaation ja lokalisaation problematiikkaan liittyy kiinteästi Ulrich Beckin konstruoima maailmanyhteiskunnan käsite. Hän aloittaa sen määrittelyn kritisoimalla yhteiskunnan säiliöteoriaa, jolla hän tarkoittaa kolmea seikkaa. Ensiksi yhteiskunnat edellyttävät poliittisesti ja teoreettisesti valtiollisesti hallittua tilaa. Poliittisuuden käsite kyseisessä teoriassa on sidottu valtion eikä yhteiskunnan käsitteeseen. ”Modernit” yhteiskunnat on pidetty kansallisvaltioiden valtatilassa tavallaan säiliössä. ”Modernit” yhteiskunnat on ymmärretty epäpoliittisiksi ja politiikka on sijoitettu vain valtion raameihin. Toiseksi yhteiskunnan sisäinen tila on jaettu kollektiivisiin totaliteetteihin. Täten on voitu puhua esimerkiksi luokista, säädyistä, uskonnollisista ja etnisistä ryhmistä, joilla on kollektiivinen identiteetti. Nämä kollektiiviset totaliteetit on erotettu toisistaan ”sosiaalisiksi systeemeiksi”. Täten on voitu järjestää esimerkiksi talouden, politiikan, oikeuden, tieteen maailmoja. Yhteiskuntien sisäinen homogeenisuus on suuresti valtiollisen kontrollin luomus. Kolmanneksi ulos- ja sisäänpäin rajoittuneilla moderneilla yhteiskunnilla on ”evolutionaarinen tietoisuus ja kuva itsestään” (Beck 1999, 66-67).

Globaalisuus tarkoittaa siis elämistä myös maailmanyhteiskunnassa, jossa kaikki tilat ovat avautuneet, mikään maa eikä mikään ryhmä voi eristäytyä muilta. Maailmanyhteiskunta koostuu ”kaikista sosiaalisista suhteista, jotka eivät ole kansallisvaltion politiikan integroimia tai sen määrittämiä (tai sen määriteltävissä olevia)” (Beck 1999, 45). Poliittisen toiminnan kannalta oleellista on, että ”maailmanyhteiskunta voidaan ymmärtää moninaisuudeksi ilman yhtenäisyyttä” (Beck 1999, 45). Maailmanyhteiskunnalle on ominaista moniulotteisuus, polysentrisyys, kontingenttisuus ja poliittisuus (Beck 1999,

157). Beck muistuttaa, että maailmanyhteiskunta ei ole mikään megaorgaani, joka pitää sisällään kaikki kansakunnat ja hävittää ne. Se on ennen muuta maailmanhorisontti, joka on moninainen ja integroimaton. Maailmanyhteiskunta muodostuu kommunikaation ja toiminnan kautta (Beck 1999, 48). Näin ollen lienee asiallista puhua monikossa maailmanyhteiskunnista, jotka elävät, kukoistavat ja kuolevat ja joita syntyy jatkuvasti uudelleen 'eripainoisina' ja 'erikokoisina'.

Eläminen maailmanyhteiskunnassa tarkoittaa "sosiaalista läheisyyttä maantieteellisestä etäisyydestä huolimatta tai sosiaalista etäisyyttä maantieteellisestä läheisyydestä huolimatta" (Beck 1999, 180). Verkkokontaktit ovat hyviä esimerkkejä kansakäymisen monipuolistumisesta:

"(...) sähköisten medioiden salaisuus perustuu niiden periaatteessa mobilisivaan ja siten potentiaalisesti poliittiseen puoleen. Sähköinen viestintä tekee mahdolliseksi sen, mikä ennen oli täysin mahdotonta: yksittäisten toimijoiden aktiivisen, samanaikaisen ja vastavuoroisen kontaktin luomisen yli kaikkien maiden, alueiden ja mannerten rajojen." (Beck 1999, 180.)

Verkon avaamat mahdollisuudet ovat toimintasuuntautuneita eikä kontemplatiivisia ja "ne ovat suuntautuneita silmänräpäykseen eikä traditioon" (Beck 1999, 181). Maailmanyhteiskunnassa syntyy uusia toiminta- ja siten valtamahdollisuuksia nimenomaan ylikansallisille toimijoille.

Maailmanyhteiskunta koostuu erilaisista ei-valtiollisista toimijoista, jotka toimivat monissa paikoissa ylikansallisesti. Näin ne kumoavat kansallisvaltion territoriaaliperiaateen. Ylikansalliset toimijat eivät ole alkuunkaan niin pois sulkevia kuin perinteiset valtiolliset toimijat. Siten esimerkiksi ylikansalliset konsernit ja Greenpeace-aktivistit toimivat samanaikaisesti monissa valtioissa ja niiden jäsenet tulevat monista eri kansakunnista. Niille on ominaista, että ne toimivat usein tehokkaammin kuin kansallisvaltiolliset organit. Ne pystyvät luomaan tai heikentämään hyvinvointia ja puolustamaan perusoikeuksia. Ylikansalliset konsernit voivat siten perustaa työpaikkoja tai vähentää niitä ja esimerkiksi Amnesty International voi tehokkaasti nostaa esille ihmisoikeusloukkauksia, joista valtiot diplomaattisista syistä vaikenavat. Tällaiset toimijat pystyvät toteuttamaan "politisoitumisen valtioiden depolitisoitumisen kautta" (Beck 1999, 178).

Verkko tulee suosimaan juuri tällaisia ei-valtiollisia yksikköjä kansallisvaltioiden kustannuksella. Se rohkaisee ei-institutionaalisia vaihtuvia verkostoja toimimaan, kun taas suvereenihin valtioihin tiiviisti kuuluvat byrokraattiset hierarkiat jäävät taka-alalle. Se irrottaa asioiden ja instituutioiden siteet kiinteistä ja tarkoin määrätystä paikoista. Mahdollistamalla valtaa myös yksilöille uusi teknologia heikentää heidän sidettään modernin yhteiskunnan tärkeim-

pään yhteisöön, kansallisvaltioon. (Mathews 1997, 66.) Verkko kiihdyttää intentionaalisten, samantyyppisiä asioita ajavien globaalien yhteisöjen muodostumista. Kun esimerkiksi intialaisen kalastajan työn tulokset levitetään maailman markkinoille, hän myös liittyy kollegoihinsa, jotka organisoituvat esimerkiksi FishNetiin, joka on osa globaalia pienten kalastajien verkostoa. (Walch 1999, 172.) Uutta teknologiaa hyödynnetään nimenomaan globaalien kansalaisyhteiskunnan vahvistamisessa. (Walch 1999, 4).

APC (Association for Progressive Communication) on yksi esimerkki ei-valtiollisista ylikansallisista toimijoista on. Se on laajin ei-kaupallinen kansalaisjärjestöjen (NGO) verkosto, joka palvelee rauhan ja ympäristön suojelun yhteisöjä. Sen tarkoitus on vahvistaa kansalaisyhteiskuntaa. (APC:n toimintatavoista ja tavoitteista, ks. Walch 1999, 41.) APC on globaali verkostojen verkosto, jonka missio on valtaistaa ja tukea organisaatioita, yhteiskunnallisia liikkeitä ja yksilöitä. Ennen kaikkea se rakentaa strategisia yhteisöjä informaation ja kommunikaatioteknologian käytön avulla. Sen tavoite on edistää inhimillistä kehitystä, sosiaalista oikeudenmukaisuutta, osallistuvaa demokratiaa ja kestäväää kehitystä. (Walch 1999, 43.)

Globalisaation yksi keskeinen seuraus on uudenlainen politisoituminen. Ekologisten vaarojen globalisoituminen merkitsee myös maailmanriskiyhteiskunnan muodostumista. Riskikonfliktit voivat aiheuttaa ”kaikkien yhteiskunnallisten toimintakenttien tahatonta politisoitumista” (Beck 1999, 92). Havaituista vaaroista tulee nykyisin julkisia kiistoja – siis poliittisia ongelmia. Aiemmin yritysjohtajat ja tiedemiehet puhuivat niistä enimmäkseen suljettujen ovien takana. Asiapakit näyttivät ennen itsestään selviltä, mutta nykyään vastuulliset henkilöt voivat myöntää tekemänsä virheet. Tästä seuraa oleellinen johtopäätös:

”(...) vaarateknokratia synnyttää vasten tahtoaan poliittista vastamyrkkyä omalla toiminnallaan ja omaa toimintaansa vastaan; vaaroista tullaan julkisesti tietoisiksi huolimatta siitä, että asioissa vastuussa olevat vakuuttelevat kaiken olevan hallinnassa. Tämä avaa pelitilaa poliittiselle toiminnalle.” (Beck 1999, 92-93.)

Gloaalien vaarojen tai uhkien konkretisoituminen näkyy poliittisen tilan laajenemisena siten, että näitä asioita koskevien kansainvälisten sopimusten ja lainsäädännön määrä on lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana valtavasti (Beck 1999, 93).

Riskikonflikteista seuraa, että aikaisemmin epäpolitisoidut päätöksenteon alueet tulevat poliittisiksi. Koska riskit havaitaan julkisesti, ne avautuvat julkiselle keskustelulle ja epäilylle. Usein päätöksentekoa monopolisoivat vallassa olevat instituutiota haraavat vastaan. Ne toisin sanoen haluaisivat

esittää yhden 'virallisen totuuden', jonka erityisesti erilaiset liikkeet haastavat. Maailmanriskiyhteiskunnassa otetaan yhtäkkiä esille - tai paremminkin, liikkeet ottavat esille - asioita ja teemoja, jotka aiemmin käsiteltiin suljettujen ovien takana. Tällaisia uusia kiistanalaisia, ja siten politisoituja asioita ovat esimerkiksi päätökset taloudellisista investoinneista, lääkkeiden ja muiden tuotteiden kemialliset koostumukset, tieteelliset tutkimusohjelmat ja uusien teknologioiden kehittäminen. (Beck 1999, 172.) Uudenlainen poliittisuus voi ilmetä myös uudenlaisina assosioitumisina jotakin kansainvälistä suuryritystä vastaan. Liiton voivat muodostaa esimerkiksi ulkoparlamentaariset ja parlamentaariset voimat, kansalaiset ja hallitukset. (ks. tarkemmin Beck 1999, 129-131.) Kuten on usein tässä tutkimuksessa painottanut, tällaisten uusien poliittisten koalitioiden muodostuminen edellyttää juuri verkkoa.

Monet tutkijat ovat väittäneet kansallisvaltion lopun merkitsevän myös politiikan loppua. Näin ei asian laita tietenkään ole – päinvastoin. Beck haluaa esittää vaihtoehdon politiikan ja demokratian kansallisvaltion perustuvalla arkkitehtuurille. Beckin vastaus globalisaatioon on ylikansalliset valtiot, jotka ovat ei-kansallisvaltioita, siis myös ei-territoriaalivaltioita ainakaan tiukassa merkityksessä. Ne pitää ymmärtää yhteiskunnan ja valtion säiliöteorian vastamallina. Ylikansallisen valtion malli kieltää kansallisvaltion mutta ei valtion ajatusta. Se tunnustaa globaalisuuden moniulotteisuudessaan peruuttamattomaksi asiantilaksi sekä tekee ylikansallisuuden määrittämisestä ja organisoinnista avaimen poliittisuuden uudelleenmäärittämiseen ja uudelleen elävöittämiseen myös kansalaisyhteiskunnan eikä vain valtion merkityksessä.

Beckin hahmottelemat ylikansalliset valtiot eivät ole kansainvälisiä valtioita tai supranationaalisia valtioita, alueellisia maailmanvaltioita. Ylikansalliset valtiot voidaan ymmärtää valtioiden välisenä yhteistoimintamallina. Ylikansallisten valtioiden ”teorian sisällä poliittisten koordinaattien järjestelmä ei enää ole seurausta kansallisesta eristyneisyydestä ja vastakkainasettelusta, vaan se kulkee akselilla globalisaatio-lokalisaatio” (Beck 1999, 188). Niinpä ylikansalliset valtiot ovat glokaaleja valtioita, maailmanyhteiskunnan provinssieja. Oleellista ylikansallisten valtioiden mallissa on se, että ”tämän käsitteen avulla globaalisuudesta tehdään peruuttamattomasti poliittisen ajattelun ja toiminnan perusta” (Beck 1999, 188). Jos verkkoa pidetään globaalisuuden edellytyksenä, myös se on kytkettävä erottamattomasti poliittiseen ajatteluun ja toimintaan.

Beck korostaa erityisesti globaalisuuden aikakauden merkitsevän politiikan uuden alun mahdollisuutta eikä suinkaan politiikan lopun alkua. Globalisaatio-osokki vaikuttaa viime kädessä politisoivasti, ”koska kaikkien toimijoiden täytyy kaikilla yhteiskunnan tasoilla kamppailla globalisaation kaiken muuttavan dynamiikan kanssa, sen paradoksien ja vaatimusten kanssa. Kiinnostavaa kyllä, tämä pakko hajottaa vanhan vasemmisto-oikeisto -asetelman.” (Beck 1999, 217-218.)

Riskiyyhteiskunnassa menneisyys menettää määräävyytensä suhteessa nykyisyyteen ja sen tilalle astuu tulevaisuus, jotakin ei-olemassa- olevaa, konstruoitua, fiktiivistä, joka selittää nykyistä kokemustamme ja toimintaa. Riskit eivät vielä ole tosiasioita, vaan ne saattavat ilmaantua, ellei kurssia nyt heti käännetä toiseen suuntaan. Mitä uhkaavampia odotukset ovat, sitä kestävämpiä järjestäyksiä riskin dramaturgia voi nykyisyydessä päästää valloilleen. Riskien havaitseminen käynnistää prosessin, joka lopulta avaa modernisuuteen kuuluneen rautahäkin, panee instituutiot liikkeelle. (Beck 1999, 174-175.)

6.3. Globaali riskikokemus rajattoman poliittisen toiminnan sytyttäjänä

Genevässä vuonna 1997 perustettu PGA -niminen liike (People's Global Action against "Free" Trade and the WTO) on erinomainen esimerkki edellä kuvatusta globaalista keskeisesti verkossa liikkuvasta ja sitä hyödyntävästä poliittisesta toimijasta. Tuolloin paikalla oli 300 kansalaisaktivistia 71:stä maasta ja kaikista maanosista. Tarkoitus oli keskustella "yhteisistä toimista Maailman kauppajärjestöä, "vapaata" kauppaa ja yhtiöiden hallitsemista vastaan" (PGA Bulletin, no 1, March 1997 [www-dokumentti]). Tämä(kin) liike syntyi siten viholliskokemuksesta, sen määrittämisestä ja rintaman luomisesta sitä vastaan. WTO vihollisena on konkretisoituma eräänlaisesta abstraktista vihollisesta, liberalistisesta globalisaatiosta, jonka pahimmiksi seurauksiksi kokousedustajat kokivat ympäristön ja sosiaalisen hyvinvoinnin tuhoutumisen. Muina konkreettisina ongelmina pidettiin esimerkiksi Argentiinassa esiintyneitä pyrkimyksiä yksityistää koko julkinen koulutusjärjestelmä, peitelty orjuus, naisten oikeudet, pyrkimys viedä alkuperäiskansoilta kulttuuriset oikeudet ja hävittää ne fyysisesti, ydinaseet, lakkoilijoiden painostus Ukrainassa ja Etelä-Koreassa ja Kanadan postin yksityistäminen. Paikalla oli myös ympäristönsuojelijoita, kalastajia, antirasisteja, rauhanaktivisteja, eläinoikeusaktivisteja sekä yhdysvaltalaisia militantteja, jotka vastustavat epävapaata ("un-free") kauppaa.

Elokuun lopussa 1999 järjestetyssä PGA:n toisessa maailmankonferenssissa pyrittiin saattamaan eri toimijat yhteistyöhön osoittamalla ongelmien yhteiset syyt. WTO määriteltiin näiden yhteisten syiden syytötehtääksi. Konferenssissa päätettiin, että pelkkä vapaakaupan kritiikki ei riitä. Jatkossa tarvitaan myös rasismien, patriarkaalisuuden ja erilaisten kulttuuristen yhdenmukaistamiskykimysten kritiikkiä, jos halutaan välttää esimerkiksi nationalismien edistämistä. PGA haluaa esittää vaihtoehdon esimerkiksi Yhdysvaltain järjestäytymisen yhdelle tärkeälle forumille IFG:lle (International Forum on Globalization). Se muistuttaa PGA:ta siinä mielessä, että sekin pyrkii luomaan uudenlaisia

koalitioita yhteisen ongelman ympärille. Se koettaa liittää oikeiston ja vasemmiston sekä häivyttää niiden väliset erot globalisaatiokysymyksessä. (ks. Lähde 2000, 10.)

PGA on halunnut osoittaa, miten ylikansalliset yritykset aiheuttavat samankaltaisia ongelmia eri puolilla maailmaa ja miten niiden nostaminen poliittiselle agendalle synnyttää aivan uudenlaisia poliittisia rintamia ja uusien asioiden politisoitumista:

”Sellaisten liikkeiden taistelijoiden on helppo nähdä, että sama ”vapaa” kauppa on kiristyskeino, kun ”Maquila” tehtaot ylittävät rajat yhdessä yössä, kun ylikansalliset yhtiöt siirtyvät Ranskasta Skotlantiin, kun samat maatalouskaupan monopolit ajavat pois pienviljelijöitä Meksikossa, Ranskassa, Afrikassa, Intiassa, Sveitsissä ja Filippiineillä, kun samat ylikansalliset yhtiöt muuttavat julkiset palvelut yksityisiksi voitoiksi Argentiinassa, Kanadassa, Ranskassa ja Itä-Euroopassa.” (PGA Bulletin, no 1, March 1997 [www-dokumentti].)

Koska poliittiset ongelmat muodostuvat yhä enenevästi tämän ‘logiikan’ mukaisesti, on selvää, että PGA korostaa glokaalia toimintaa. Koska kamppailut ovat paikallisia, mutta tapahtuvat yhdessä eri puolilla maailmaa, niillä on PGA:n mielestä uusi ja aiempaa syvällisempi merkitys. PGA:n tavoite on luoda globaalia vastustusta, joka saa myös julkisuutta.

Toisessa konferenssissa sovittiin myös toiminnan laajentamisesta. Se pyrkii toimimaan verkostona ja siten on kommunikoinnin ja koordinaation välineenä taistelussa globaalin kapitalistisen hallintajärjestelmän vaikutuksia vastaan eikä vain sitä sääteleviä instituutioita ja sopimuksia vastaan. Tämä tarkoittaa kommunikaatio- ja koordinaatioponnistelujen laajentamista kaikkiin kysymyksiin, jotka liittyvät esimerkiksi kapitalistiseen riistoon sekä sen kytkeytymiseen patriarkalisuuteen, rasismiin, väkivaltaan ja ympäristön tuhoamiseen. Samoin PGA aikoo keskittyä erilaisiin keinoihin, jotka eliminoivat nämä alistamisen muodot. PGA prosessina (!) aikoo pyrkiä siihen, että se kykenee artikuloimaan ruohonjuuritason vastustusta globaalilla tasolla. Se aikoo toimia globaalina liikkeenä, joka perustuu ihmisten toimintaan eri puolilla maailmaa. Se pyrkii ottamaan poliittisen roolin, joka tulee suoraan alhaalta, mutta ei koeta rakentua organisaatioksi. Näin se pyrkii selvästikin erottautumaan perinteisistä formaaleista, tiukkoihin sääntöihin ja toimintatyypleihin perustuneista poliittisista toimijoista.

PGA julistaa hylkäävänsä kaikki herruuden ja diskriminoinnin muodot; tässä suhteessa se ei aio rajoittua vain patriarkalisuuden, rasmin ja kaikenlaisen fundamentalismin vastustamiseen. ”Me arvostamme kaikkien inhimillisten olentojen täyttä arvokkuutta”. Se ei siis halua keskittyä vain vapaakauppaan, vaan ottaa huomioon laajemmin sen seuraukset, esimerkiksi homogenisoi-

misen. PGA koettaa muodostaa vahvan, rohkean ja luovan ruohonjuuritason liikkeen kapitalismin taloudellisia ja poliittisia instituutioita vastaan. Se(kin) keskittää toimintansa yksittäisiin kysymyksiin, nostaa esille tiettyjä erityisongelmia, kuten työläisten riiston, talonpoikien konkurssit, ympäristön tuhoutumisen tai alkuperäiskansojen siirrot, joita ”kehitysohjelmat” vaativat. Se korostaa kuitenkin näiden ongelmien liittymistä toisiinsa, ei siis käsittele niitä erillisinä kysymyksinä vaan pyrkii yhdistämään erilaiset kamppailun muodot ja kohteet. (PGA Bulletin, Number 4, October 1999 [www-dokumentti].)

Liike vakuuttelee olevansa uusi poliittinen voima, joka käy ylikansallista kapitalismia vastaan uusin keinoin:

”Tässä uudessa globalisoituneessa maailmassa meidän täytyy paneutua poliittisessa työssämme taistelun ja solidaarisuuden uusiin muotoihin, uusiin tavoitteisiin ja strategioihin” (People’s Global Action Manifesto 1997, julkaisussa PGA Bulletin Number 1, March 1997 [www-dokumentti]).

Perinteiset kansalliset toimintatavat eivät enää riitä, sillä myös kapitalismi luo uusi ylikansallisia säätelyjärjestelmiä helpottaakseen globaalia toimintaansa. PGA kehottaa ensiksi yksilötasoiseen vastarintaan. Sen mielestä jokaisen täytyy muuttaa päivittäistä elämää vapautumalla markkinoiden laeista ja voiton tavoittelusta. Kollektiivisellä tasolla se näkee tarpeelliseksi ”luoda organisaatiomuotojen kirjon eri tasoille ja ottaa huomioon sen, että ei ole yksittäistä tapaa ratkaista kohtaamamme ongelmat” (People’s Global Action Manifesto 1997, julkaisussa PGA Bulletin Number 1, March 1997 [www-dokumentti].) Näin PGA sanoutuu irti ennalta tiedetystä toimintatyylisestä ja asettuu puolustamaan kussakin eri tilanteessa erikseen arvioitavaa toimintatyylisiä. Näin ollen se ei myöskään nojaa toimintaansa jonkin tietyn ideologian yksiviivaiseen noudattamiseen.

Uusien järjestöjen pitää PGA:n mielestä olla itsenäisiä hallituksen rakenteista ja taloudellisista valtakeskuksista sekä niiden on perustuttava suoraan demokratiaan. Ennen kaikkea niiden täytyy nousta paikallisyhteisöistä ja samanaikaisesti niiden on luotava kansainvälisiä solidariteetteja, rakentaa siltoja eri yhteiskunnallisten sektorien välille, jotka taistelevat uusliberalistista globalisaatiota vastaan eri puolilla maailmaa. Ne toteuttavat käytännössä erilaisia paikallisia, eri puolilla maailmaa kehitettyjä pienen mittakaavan strategioita. Uusien järjestöjen täytyy ponnistaa nimenomaan kulttuurisesta moninaisuudesta ja edistää sitä. Vain näin se kuvittelee pystyvänsä luomaan uudenlaista poliittista toimintaa. Keskeistä poliittisten liikkeiden työssä on oikeus tietoon.

Manifestin selkeästi hallitsevin idea tai teema on politiikan yksilotteistumisen uhka. Liike pelkää, että vapaakaupasta tulee tai on jo tullut ainoa poliit-

tisen toiminnan ohje, joka ei salli muunlaisen politiikan toteutua. PGA uskoo, että globalisaation taloudelliset vaikutukset leviävät kaikkii yhteiskuntiin ja yhteisöihin ja että globalisaatio integroi ihmiset gigantitiseen järjestelmään, joka tähtää voiton maksimoimiseen sekä ihmisten ja luonnon hallitsemiseen. (People's Global Action Manifesto 1997, julkaisussa PGA Bulletin Number 1, March 1997 [www-dokumentti].)

Erityisesti alkuperäiskansat joutuvat kärsimään monilla tavoilla tästä universalisoimisesta. Useissa maissa ne taistelevat uusliberalistista globalisaatioprojektia vastaan, joka on ylikansallisen pääoman instrumentti uskolonialismia varten. Globalisaatioprosessin uudet toimijat ”hyökkäävät väkivaltaisesti alkuperäiskansojen viimeisiä pakolaisia vastaan, vahingoittavat väkivaltaisesti heidän alueitaan, perinteisiä tapojaan ja luonnonvarojaan, tuhoavat heidän elämäntapansa ja usein suorittavat heidän kansanmurhan” (People's Global Action Manifesto 1997, julkaisussa PGA Bulletin Number 1, March 1997 [www-dokumentti].) Yritysten julmuus alkuperäiskansoja kohtaan ei lopu tähän. PGA väittää, että ne varastavat perinteisen tiedon ja patentoivat sen omiin tarpeisiinsa. Lääkeyritykset voivat Yhdysvaltain hallituksen tuella patentoida vieläpä alkuperäiskansat itsensä. Myös etniset ryhmät, erityisesti mustien yhteisöt kärsivät territorioissaan nykyään globalisaatioprojektista - PGA ei tosin mainitse, miten ne joutuvat kärsimään. Se väittää kuitenkin edelleen, että suuret maanomistajat hyökkäävät mustien omistamille alueille, mikä johtaa ”laajaan poismuuttoon, kurjuuteen ja kulttuuriseen vieraantumiseen ja monta kertaa repressioon ja kuolemaan”. (People's Global Action Manifesto 1997, julkaisussa PGA Bulletin Number 1, March 1997 [www-dokumentti].)

Politiittisen järjestelmän universalisoimisen seurauksena monet etniset ryhmät, kuten mustalaiset ja kurdit, pakotetaan sulautumaan homogeeniseen yhteiskuntaan. Monia etnisiä ryhmiä pidetään uhkana vallitsevalle kulttuurille, sillä ne vaativat oikeutta omiin erityispiirteisiin ja autonomiaan. Globalisaatio tuhoaa kulttuurisen ja biologisen diversiteetin. WTO:nkin tukema kehitystrendi sulauttaa kulttuurit kapitalistiseen pääomien kasautumiseen. Tämä homogenisoimisprosessi ei vain hajota paikallisyhteisöissä vallitsevia kulttuurisia ja sosiaalisia verkostoja, vaan myös tuhoaa kulttuurin merkityksen. Kulttuurisen diversiteetin säilyttäminen on etnisille ryhmille tärkeää, sillä se on keskeinen vastarinnan ja itseluottamuksen väline. Täten kulttuurin homogenisoiminen on ollut kolonialismista alkaen keino kontrolloida keskitetysti. Kun aiemmin kirkko ja kolonialistinen kieli hoitivat tämän tehtävän, nykyään sen tekee media.

PGA näkee universalisoivia kulkuja myös tiedon ja teknologian alueilla. Ne eivät suinkaan ole arvovapaita tai neutraaleja, vaan pääoman herruus perustuu osittain myös niiden kontrolliin. Vaikka länsimainen tiede ja teknologia on tehnyt suuria palveluksia ihmiskunnalle, sen herruus on sysännyt syrjään

monenlaisia arvokkaita tietojärjestelmiä, jotka ovat perustuneet vuosisataisiin kokemuksiin. PGA tekee parilla virkkeellä uhan myös koko länsimaisesta tieteestä. Sen mielestä länsimainen tiede on keskittynyt vain yksinkertaisten todellisuusmallien tuottamiseen, minkä vuoksi sillä on vain hyvin rajoittunut kapasiteetti tuottaa hyödyllistä tietoa kompleksisista systeemeistä kuten maanviljelyksestä. Tässä suhteessa PGA tukeutuu traditioon, julistautuu peräti traditionalistiksi. Se uskoo, että ”perinteiset tietojärjestelmät ja tiedon tuotannon menetelmät ovat paljon tehokkaampia, koska ne perustuvat monien sukupolvien suoraan havainnointiin ja vuorovaikutukseen” (People’s Global Action Manifesto 1997, julkaisussa PGA Bulletin Number 1, March 1997 [www-dokumentti].) Pääomaintensiiviset teknologiat tuhoavat korvaamattoman arvokasta tietovarantoa ja teknologioita, joita on kasautunut vuosisatojen kuluessa.

Manifestissa kulkee politiikan ’ideologisen’ universalisoitumisen kritiikin rinnalla myös kaupallistumisen tai asioiden tavarointamisen (commodification) kritiikki. WTO:kaan ei enää edistä pelkkien valmistettujen tavaroiden vapaata kauppaa, vaan sen puitteissa solmitut sopimukset koskevat myös maatalous- ja palvelukauppaa, oikeuksia tietoihin sekä investointien laajuutta. Tällä sopimusten sisällön laajenuksella voi PGA:n mielestä olla merkittäviä vaikutuksia taloudellisiin ja immateriaalisiin asioihin. Esimerkiksi palveluja koskevalla sopimuksella voi olla kauaskantoisia vaikutuksia maailman eri kolkissa. Luonnonvarat eivät saa olla pelkkiä tavaroita. PGA pelkää, että taloudellinen globalisaatio johtaa myös koulutuksen kasvavaan tavarointumiseen. Konsumenttinen kulttuuri on tärkeä kulttuurisen moninaisuuden tavarointumisen ja siten homogenisoimisen edistäjä.

Myös Espoon Hanasaassa 5.-9.9.1998 järjestetyssä Lisää tilaa ihmisille globalisoituvassa maailmassa -nimisessä konferenssissa painotettiin moninaisuutta. Osallistujat myönsivät avoimesti ja pitivät arvokkaana osanottajien monipuolisia, vankasti sitoutuneita ja ristiriitaisia käsityksiä toimintatavoista, jotka koskevat vastarintaa, joka yrittää estää maapallon muuttumista vain muutaman osakkaan osakeyhtiöksi (Waller 1998). Siellä korostettiin, että vastarinnan pesäkkeitä löytyy laajalta alueelta, kuten etelän kehitysmaista, Pohjois-Amerikan ja Euroopan köyhyys-, ihmisoikeus- ja ympäristöliikkeistä. Samoin konferenssissa painotettiin muutosta ja sen monimutkaisuutta. Enää ei voida puhua pahasta imperialismista, vaan ”petollisemmasta pedosta, crack huuruudesta imperialismista” eli uusliberalismista ja globalismista, joiden ymmärtäminen edellyttää asioiden syvällistä perehtymistä valtavien tausta-aineistojen avulla. Uusliberalistista globalismia vastustavien liikkeiden tavoite on suhteuttaa pienet tavanomaiset yhteisötason kriisit laajempaan, so. globaaliin, kontekstiin.

Susan Georgen esitti ajatuksen, että ihmisten luottamus vaaleissa valittuihin johtajiin on mennyt sen vuoksi, että hallitukset luopuvat aivan liian heppoisin perustein itsemääräämisoikeudestaan suosiessaan monikansallisia yrityksiä. George nimitti niitä vampyyreiksi. Tämä demokratiavaje näyttää olleen konferenssissa hyvin keskeisesti esillä. Esimerkiksi PGA:n kannattaja esitti, että suora toiminta on yksi tämän ongelman ratkaisukeino. IGGRi-liikkeen (International Group on Grassroot Initiatives) johtajaksi valittu Smithu Kothari varoitti päätöspuheessaan, että ”mitä tahansa asiaa, jota ei ole esitetty maailman ihmisille demokraattisesti, vastustetaan”. Tilaisuudessa näytettiin keskustelun vilkkaasti siitä, millä keinoilla – tai tyyliellä – tätä vastustamistoimintaa pitäisi harjoittaa. IGGRi-läiset kannattivat perinteisen keskustelun kanavia, kun taas PGAlaiset puhuivat radiaalimpien vaihtoehtojen puolesta. Lopulta kuitenkin saavutettiin yksimielisyys erilaisista, jopa toisilleen vastakkaisista tavoista lähestyä globalisaatiota. Demokraattista suvaitsevaisuutta kokoavampi arvo kokouksessa oli kuitenkin ’henkisyys’, jolla kuvattiin uusliberalismin raakuuden ja läpimateriaalisuuden vaihtoehtoa. (Waller 1998.)

Konferenssin päätteeksi oli nostettu maailman pluraalisuus. Universaali malli ei ole realistinen maailmassa, jolle on ominaista monimuotoisuus ja moniarvoisuus. Eri puolilta maailmaa tulleita kansalaistoimijoita yhdisti eritasoisten kulttuuristen identiteettien puolustaminen. Konferenssissa havaittiin, että liikkeiden käyttämät toimintastrategiat vaihtelevat suuresti riippuen erilaisista tilanteista. Eri maissa ja erilaisissa tilanteissa olevat toimijat joutuvat kukin arvioimaan, miten toimia, mistä tietenkin muodostuu pluraalisuutta. Kriitiikin kohteita ovat uusliberalistinen valtaideologia, suunniteltu MAI-sopimus, WTO:n politiikka, ylikansallisten yritysten toimintatavat sekä ihmisiä hallitsemaan pyrkivä globaali yhtenäiskulttuuri. IGGRi-konferenssin osanottajat eivät kuitenkaan kritisoinet kaikenlaista vaan nimenomaan yritysten etuja palvelevaa globalisaatiota. Toisenlaista globalisaatiota on esimerkiksi eri maiden kansalaisliikkeiden pohdinta yhteisestä strategiasta. (Voipio 1998.)

Suomen kansalaisjärjestöjen WTO-kampanja vetosi Suomen hallitukseen ja eduskuntaan, jotta WTO:n mandaattia ei laajennettaisi kaupan ja investointien osalta vielä liberalisempaan suuntaan kuin tähän saakka. Kampanja on kantanut huolta erityisesti pohjoismaisesta yhteiskuntapolitiikasta ja onkin toivonut, että Suomi toimisi sen puolesta, että sosiaali-, terveys- ja koulutussektorit pidettäisiin tyystin WTO:n sopimusten ulkopuolella. Suomalaiset kansalaisjärjestöt pelkäävät, että WTO:n piirissä kaavailut kansainväliset sopimukset ”avaisivat Euroopan maiden sosiaali- ja terveyssektorin amerikkalaisille yrityksille” sekä johtaisivat ”kansanterveys-, vammais-, raittius ja sosiaalialan järjestöjen valtioneuvoston alasajamiseen” (Kansalaisjärjestöjen WTO-kampanja, lehdistötiedote 12.10. 1999).

Kansalaisjärjestöt uskovat, että WTO muuttaa perinpohjin myös pohjoismaisen poliittisen järjestelmän toimintalogiikkaa. Niiden mielestä pohjoismainen yhteiskuntapolitiikka on perustunut ”laajan kansallisen yhteisymmärryksen hakemiseen sekä erilaisten intressien sovitteluun. Tavoitteena on ollut turvata yhteiskunnan turvallisuus ja hyvinvointi myös pitkällä tähtäyksellä pitämällä huolta siitä, ettei mikään väestöryhmä kärsi liikaa eikä mikään intressiryhmä pääse myöskään voittamaan liikaa muiden kustannuksella.” (Kansalaisjärjestöjen WTO-kampanja, lehdistötiedote 12.10. 1999.) Kampanja väittää, että tämä politiikka on nyt hylätty viime aikoina ja ”otettu pitkiä askeleita yhteiskunnallisia levottomuuksia synnyttävään suuntaan” (Kansalaisjärjestöjen WTO-kampanja, lehdistötiedote 12.10. 1999). Tällä suomalaiset ja kansainväliset kansalaisjärjestötkin tarkoittavat ainakin sitä, että kauppaneuvottelut ovat salailevia ja niistä on jäsenmaiden suuri enemmistö suljettu ulkopuolelle. WTO ei pysty dialogiin kansalaisliikkeiden kanssa, vaan pieni joukko keskeisiä maita sanelee päätökset muille jäsenille ja kansalaisliikkeille.

WTO:n ajama politiikka ei uhkaa vain pohjoismaista järjestelmää, vaan esimerkiksi Intian, Indonesian, Meksikon, Brasilian ja Venäjän kaltaisten maiden jatkuva taloudellinen ja poliittinen nöyryyttäminen on ”suuri uhka koko maailman turvallisuuspoliittiselle tilanteelle” (Kansalaisjärjestöjen WTO-kampanja, lehdistötiedote 12.10. 1999). WTO ja IMF ovat pakottaneet nämä maat noudattamaan toimenpiteitä, jotka ovat ruokkineet muun muassa fundamentalistisia islamilaisia liikkeitä ja venäläistä nationalismia. Myös suomalaiset kansalaisjärjestöt ovat huolestuneet WTO:n luomasta odotushorisontista: talouden globalisoitumisesta, joka on edennyt niin nopeasti, että sen seurausvaikutuksista ei pystytä esittämään kunnollisia arvioita.

Vapaan markkinatalouden ideologia on ollut WTO:n toiminnan ohjenuora heti perustamisesta lähtien vuodesta 1994. Tätä oppia se on halunnut viedä pidemmälle kuin sitä edeltäneet organisaatiot. WTO haluaa - ainakin kriitikoiden mielestä - kaikkien julkisten resurssien yksityistämistä. Sen mielestä vapaat markkinat voivat hoitaa kaiken julkisen politiikan (public policy) tekemisen sekä kontrolloida pääoman tavaroiden ja palvelujen liikkeitä. WTO pyrkii olemaan myös määräävämpi kuin kaikki sen edeltäjät. Sen tekemien sopimusten pitää olla selvästi juridisesti sitovampia kuin aiemmat kauppasopimukset. Jos joissakin maissa säädetään WTO-vastainen laki ja jos sitä ei kumota, niskuroivalle valtiolle langetetaan sanktioita, jotka ovat yhtä suuria kaupan menetetty arvo. Erityisesti köyhimmille maille tämä käy kalliiksi ja on siten niille tehokas pelote.

Aktivistit väittävät, että WTO:lla on valtava vaikutus jäsenvaltioidens lainsäädäntöön. WTO toimii kuten korkein oikeus USA:ssa. Se ei ole uusi maailmanhallitus siinä mielessä, että se pystyy säättämään uusia lakeja, vaan korkeimman oikeuden tavoin se voi asettaa standardeja, joilla lakeja säädetään.

Se voi myös murtaa lakeja, jotka eivät ole sen mieleen. Arvostelijoiden mielestä WTO:lla on aivan liian paljon valtaa; se on toisaalta luotu monikansallisia yrityksiä varten ja toisaalta monikansalliset yritykset ovat luoneet sen.

WTO:n väitetään kieltävän kaikki muut kuin sen omat ajatukset julkisen politiikan legitimeinä perusteina. Siitä hyötyvät eniten monikansalliset yritykset ja ympäristönsuojelua, ruokaturvallisuutta, työläisten oikeuksia ja ei-taloudellisia arvoja edistämään pyrkivät maat joutuvat kärsimään. Kuten eräs kriitikko esittää, kansalaiset jätetään yhtiöiden hallitsemille vapaille markkinoille, jotka voivat musertaa minkä tahansa kansallisen hallituksen politiikan (Parrish 1999, [www-dokumentti]). WTO-sopimukset antavat myös valtavasti valtaa monikansallisille yrityksille paikallisen liike-elämän ja demokraattisesti valittujen instituutioiden kustannuksella. Ympäristösuojelijoiden mielestä WTO-sopimukset edistävät ilmansaastumista, maapallon lämpenemistä ja metsien tuhoutumista. Yrityksillä on myös vapaus siirtää resurssiaan ja tuotantoaan maasta toiseen, mutta työläisillä ei ole sopimuksia esimerkiksi lapsityövoiman käytöstä tai työehtosopimuksista. (Parrish 1999 [www-dokumentti]).

WTO-kriitikot ovat myös väittäneet, että WTO:n säännöt johtavat vaaralliseen asevarusteluun kehitysmaissa, työväenjärjest terästyöläisistä satamatyöläisiin ovat huolissaan työpaikkojen vähenemisestä ja työläisten oikeuksista. Ympäristöjärjestöt puolestaan varoittavat, että jos asiat etenemät suunniteltuun tapaan, kansalliset standardit ja kansainväliset sopimukset - kuten biodiversiteettiä ja otsonikerrosta suojaavat sopimukset - voidaan julistaa laittomiksi. (Runyan 2000, 12.) WTO:ta pidetään suoraastaan koko maapallon lopettavan hirviönä: ”WTO:ta täytyy hallita (...) ennen kuin yhtiöt hallitsevat maailmaa – ja me kaikki häviämme” (Parris 1999 [www-dokumentti]).

Kansalaisliikkeiden yksi päävaatimus on, että ”hallitusten ei pitäisi laajentaa entisestään WTO:n valtaa”. Erityisesti niiden ei pitäisi neuvotella investointisopimuksista, jotka antavat lisää valtaa monikansallisille yrityksille. Niiden pitäisi myös lopettaa neuvottelut, jotka vaikuttavat elintarviketuotantoon ja maatalouteen eikä niiden pitäisi poistaa nk. kauppaparajoituksia ympäristöllisesti sensitiivisiltä sektoreilta kuten metsätuotteilta. Hallitusten pitäisi kehittää kauppajärjestelmä, joka on tasa-arvoinen, demokraattinen, vähentää kulutusta, perustuu yhteistyöhön ja varovaisuuteen ja toimii ympäristön, sosiaalisten rakenteiden ja kulttuurisen moninaisuuden suojelemiseksi. FOEI:n (Friends of the Earth International) mielestä WTO uhkaa ruokasuvereniteettiä, kansainvälisiä ruokaturvallisuusstandardeja, edistää geenimanipulaatiota. Samoin WTO:n metsätuotesopimus voi uhata kierrätyspaperin käytön laajentamista. (FOEI 2000, [www-dokumentti]).

7. VERKKO GLOBAALISSA POLIITTISESSA TOIMINNASSA

7.1. Tapaus Seattle: verkossa uusien poliittisten koalitioiden muodostuminen

WTTO:n vastainen kokemus konkretisoitui dramaattisella tavalla Seattlessa marras- ja joulukuussa 1999, jolloin pidettiin yhdeksäs maailmankaupan vapauttamiskierros. PGA:sta alettiin muodostaa uutta poliittisen vallan muotoa juuri siellä, mutta sen todellinen työ alkoi vasta Seattlen operaation jälkeen. Vapaakaupan pelko oli niin voimakas kokemus, että sellaista ei ole nähty Yhdysvalloissa Vietnamin sodan jälkeen. WTO:n vastustajat väittävät, että Seattlen mielenosoitukset, joiden vuoksi maailmankaupan vapauttamisen laajentamiseen tähdänneet neuvottelut epäonnistuivat, olivat käänne, siis tropopoliittista toimintaa. Epäluulo ja suoranainen vihamielisyys vapaakauppaa, globalisaatiota ja monikansallisten yritysten valtaa vastaan ajoi kaduille kymmeniä tuhansia ihmisiä. Mielenosoittajien kyltit osoittivat ennen muuta ihmisten kokemaa huolta: ”WTO tarkoittaa kuolemaa”, ”kun kauppa on vapaata, ihmiset eivät ole”, ”suuryhtiöitä on verta käsissään”, ”pelastakaa valtameremme” (Helsingin Sanomat 2.12.1999).

Seattlen protesteja suunniteltiin huolella ympäri maailmaa. Mukana olivat suuret kansalaisjärjestöt ja radikaalit ruohonjuuritason liikkeet. Yli 1000 järjestöä 87:stä maasta allekirjoitti kansalaisjärjestöjen vetoituksen WTO:n toiminnan muuttamisesta. Seattlen tapahtumien ehkä tärkein piirre oli täysin uudenlainen, kansalliset ja perinteiset poliittiset asiarajat ylittävä kansalaisliikkeiden yhteistoiminta. WTO:n vastaisessa rintamassa marssivat vierekkäin eri maista tulleita kuluttaja-, ympäristö-, ja ihmisoikeusjärjestöjä, ammattiliittoja, tasa-arvon edistäjiä, eläinsuojeluyhdistyksiä, kuten guatemalalaiset marsujen ystävät (esim. Helsingin Sanomat 5.12.1999). Uutta oli esimerkiksi ranskalaisen maanviljelijöiden ja tacomalaisten kuorma-autoilijoiden yhteinen intressi vastustaa WTO:n toiminnan laajentamista. Kylmän sodan aikaiset allianssit ja jännitteet oli unohdettu ja etelän kehitysmaat liittyivät yhteen modernien kansalaisyhteiskuntien kanssa kirjoittaakseen ”uuden luvun globaalin hallin-

nan (global governance) historiaan” (Ritchie 2000 [www-dokumentti]). Useat WTO:n vastustajat käyttivät poikkeuksellisia termejä kuvatessaan Seattlen tapahtumia. Ne olivat ”maailmanlaajuinen hyppäys eteenpäin WTO:n tiedostamisessa”; se oli ”todella historiallinen saavutus” (Public Citizen 2000 [www-dokumentti]).

Uusi koalitiomodostus ja poliittinen toiminta selittyy nähdäkseni sillä, millainen kokemus kansalaisliikkeillä on WTO:sta. Erilaisia kansalaisliikkeitä näyttää yhdistävän se, että WTO on niille selkeä konkreettinen vihollinen, jonka luoma odotushorisontti uhkaa lähes kaikkien ihmisten jokapäiväistä elämää. WTO edistää uusliberalistista globalismia, joka luo pelkoa ja kauhuakin (vrt. Beck 1999, 203, 208). Kansalaisliikkeet pelkäävät maailman muuttuvan yhdeksi raaka-aineiden ja muiden tuotantokelijöiden varastoksi, valtavaksi kauppapaikaksi, jota määräävät monikansalliset yritykset piittaamatta kansallisista arvoista ja yksilön oikeuksista (Helsingin Sanomat 3.11.1999). Kansalaisliikkeet otaksuvat, että WTO:ssa konkretisoituu monet globalisaation huonot puolet (ks. Economist 4.-10. 12.1999).

Aktivistit väittävät, että Settlessa alkoi globaali kampanja WTO:n nitistämiseksi ja että kansainvälinen kansalaisliikkeiden yhteistyö jatkuu edelleen myös muissa globaaleissa asioissa. Eräs aktivisti olettaa, että tärkein Seattle opetus on se, että ”nyt on uusi globaali demokratian puolesta taisteleva like, joka on rakennettu ruohonjuuritasolta ylöspäin” (St. Clair ja Cockburn 2000 [www-dokumentti]). The Economist lehden toimittaja pitää varmana sitä, että ”uudenlainen toimija vaatii äänekkäästi paikkaa neuvottelupöydässä” (The Economist 11.12.1999). Kyseiset kommentaattorit ovat siis päätyneet samantyyppiseen arvioon: Seattlen tapahtumat olivat käänne siinä mielessä, että globaalista kansalaisliikkeestä tuli lopulta vakavasti otettava poliittinen toimija.

Seattlen mielenosoitukset olivat kansainvälisen kansalaisyhteiskunnan voimannäyte. Tapahtumat siellä osoittivat aktivistien mukaan sen, että laajeneva ja voimistuva kansainvälinen kansalaisyhteiskunta pystyi horjuttamaan koko WTO:n asemaa (ks. esim. St. Clair ja Cockburn 2000 [www-dokumentti]). Seattlen tapahtumat eivät luo mahdollisuutta muuttaa syvästi vain WTO:ta vaan myös globaalia hallintaa. Aktivistit uskovat, että kansalaisyhteiskunta on keskeisessä asemassa. Globaalin hallinnan kysymyksessä juuri Settlessa tapahtui jotakin hyvin syvällistä. Väitetään, että koko sen rationaliteetin ja toimintakehyksen uudelleentulkinta otti Settlessa jättiharppauksen eteenpäin. (Ritchie 2000 [www-dokumentti].)

Seattle-aktivistit uskovat, että tarve globaalin yhteistyöhön ei ole koskaan ollut suurempi kuin nyt. Protestoijat ja hallitusten delegaattit nostivat esille kysymyksiä, jotka vaativat koordinoitua yli rajojen ulottuvaa yhteistyötä ja demokraattisia globaaleja sääntöjä ja menettelytapoja. Tärkeimpiä kysymyksiä

ovat biodiversiteetin säilyttäminen sekä lapsi- ja orjatyövoiman käytön kielittäminen. Seattle-aktivistit väittävät myös, että ”olemme muuttaneet globaalin hallinnan järjestystä”. Kansalaisyhteiskunta on liittynyt mukaan kansallisten hallitusten ja monikansallisten instituutioiden kanssa täysimittaiseen keskusteluun globaalin päätöksenteon ja hallinnan tulevaisuudesta. Seattlessa globaalien instituutioiden uskottavuus kärsi pahan kolauksen. Siellä kansalaisyhteiskunta osoitti maailmalle, että globaaleja asioita ei voida jättää kansallisten hallitusten tai globaalien byrokratioiden päätettäväksi. Kansalaisjärjestöjen on käytävä hallitusten ja muiden kanssa dialogia siitä, miten globaalit, pitkän tähtäyksen ongelmat ja rajat ylittävät asiat organisoidaan. (Ritchie 2000 [www-dokumentti].)

Miten eri liikkeet toimivat Seattlessa? Tästä kertoo Denis Moynihan artikkelissaan Anti-WTO Activist Camporee (www-dokumentti). Protestoijat muodostivat sellaisen mediakollektiivin, joka varmisti, ettei heidän toimintaansa jätettäisi huomioimatta eikä sitä marginalisoitaisi. Radioaktivistit (low-power, ”pirate” radio activists) koordinoivat viestintää joukoille ja huomaamattomien polkupyörälähettiläiden verkosto syötti tietoa kaduilta salaisille radiolähettimille. Jatkuvasti päivitetyt WWW-sivustot toimivat vaihtoehtoisina uutiskanavina globaalille yleisölle.

Esimerkiksi Maan ystävien keskustuomiston kansainvälisten asioiden koordinaattorilla oli tärkeä asema Seattlessa. Hän etsi tietoa neuvottelujen etenemisestä ja koordinoi kansalaisliikkeiden tiedotusta. (Helsingin Sanomat 27.3.2000.) Tällainen pikatiedotus, ajantasaisuus tietenkin helpottaa liikkeiden mahdollisuutta tehdä myös nopeita tilannearvioita, mikä puolestaan osoittaa niiden muuntumis- tai joustavuuskykyä. Nopea tiedotus on toisin sanoen tilanteittaisen poliittisen arviointitaidon edellytys. WTO:n vastaisen rintaman toiminta oli monimuotoista ja ennustamatonta (St. Caire ja Cockburn 2000 [www-dokumentti]). Se toisin sanoen kykeni jatkuvasti uusiutumaan ja arvioimaan tilanteen tarvittaessa. Mitä erilaisimmat ryhmät eivät suinkaan muodostaneet atomisoitunutta joukkoa, eivät toisin sanoen pyrkineetkään ajamaan omia intressejään muista erillään, vaan protestoijat etsivät yhteistä nimittäjää toiminnalleen. Kun aiemmin erillisinä esiintyneet liikkeet etsivät yhdistäviä tekijöitä, ne kaatoivat tai ainakin madalsivat vanhoja rajoja tai erottavia ominaisuuksia ja näin muodostivat uusia poliittisia koalitioita.

Seattlessa toimineilla liikkeillä oli myös kaikkea sitä, mitä perinteisiltä kansalaisvaikuttamisen organisaatioilta eli puolueilta nykyään puuttuu: ”suurta nuoruuden intomieltä, talkoohenkeä ja hyvin voimakasta yhteenkuuluvuuden tunnetta” (Helsingin Sanomat 5.12.1999). Tämän on vahvistanut myös eräs Seattle-aktivisti. Hänestä Seattlessa ”we the people” kohtasi alistavia globaaleja instituutioita uusien ideoiden ja uudella energialla. He osallistuivat tähän historialliseen läpimurtoon syvästi ilahtuneina ja inspiroituneina. (Ritchie 2000,

[www-dokumentti].) Kansalaisliikkeiden toimintatyö oli syvästi intensiivisen kokemuksen värittämä.

Seattlessa esiintyneet kansalaisliikkeet olivat kaikkea sitä, mitä kauppaneuvottelijat eivät olleet. Ne olivat hyvin organisoituneita, ne muodostivat epätavallisia koalitioita, niillä oli selkeä agenda, ja ne olivat mestarillisia median käyttäjiä. Seattlessa mukana olleiden poliitikkojen olisikin kannattanut kysyä neuvoa kansalaisryhmiltä, kuinka toimia. Seattlen tapahtumat mahdollisti se, että kansalaisliikkeet itse ovat nykyisin paremmin yhdistyneitä, informoituja, rahoitettuja sekä pystyvät paremmin mobilisoimaan joukkoja kuin aiemmin. (The Economist 11.12.1999.) Seattlen tapahtumien vuoksi liikkeet saavat enemmän lahjoituksia ja niitä kuunnellaan globalisaatiokysymyksissä entistä herkemmin. Samoin ne oppivat kyvyn liittoutua, mikä voi vahingoittaa vakavasti yritysten pitkäntähtäimen intressejä (Helsingin Sanomat 27.3.2000).

Seattlessa kansalaisliikkeet hyödynsivät mediaa, jonka huomio pyrittiin saamaan toimilla, jotka voivat olla ”hyvin hyödyllisiä median huomion kiinnittämisessä niihin itseensä” (FOEI 2000 [www-dokumentti]). Esimerkiksi Kansainvälinen maan ystävien järjestö (FOEI) kehotti antamaan toimittajien käyttöön valokuvia aiemmista tapahtumista sekä keksimään sopivia lohkaisuja, ’satasia’. FOEI laati myös koko WTO-kampanjan aikana erilaisia materiaaleja, joilla pyrittiin levittämään järjestöstä vaihtoehtoista tietoa. Kun toimittajat pidetään kaiken aikaa informoituina, he pystyvät tekemään työnsä paremmin ja kustakin aktivistista tulee kullekin toimittajalle arvokas resurssi. FOEI painottaa erityisesti sitä, että medialle pitää jatkuvasti jakaa tietoa sekä itse kirjoittaa artikkeleita. (FOEI 2000 [www-dokumentti]).

Seattlen mielenosoitusten symbolihahmoksi nousi ranskalainen pienviljelijä Jos Bov. Hänen toiminnassaan näkyy globaali politiikoinnin tyyli: häntä pidetään perheviljelyksen kansainvälisenä ikonina. Bov taistelee teollista maataloustuotantoa, roskaruokaa ja ympäristön saastuttamista vastaan nimenomaan puolustamalla pieniä viljelijöitä. Vastakkain ovat kylän Daavid ja maailman Goljat. Bov vastustaa monikansallisten yhtiöiden ruokaimperialismia, vapaakauppaa ja geeniruokaa. Hänestä amerikkalainen agrobisnes pakottaa WTO:n sääntöihin vedoten eri maiden kansalaiset syömään ”Frankensteinin keittöön” geeniruokaa ja hormonilihaa. Jos Bovsta on tullut niin suosittu siksi, että aika on ilmeisen otollinen vastarinnalle. Ihmiset kaikkialla maailmassa alkavat todella kiinnostua uudesta globaalista taloudesta. Bov esitti ennen Seattlen kokousta, että kaikkein huolestuttavinta on se, että markkinat määräävät kaikesta mitä saa tehdä, että markkinavoimista tulee ainoa kansainvälisten suhteiden säätelijä (Helsingin Sanomat 3.12.1999). WTO:ta syytetään siis politiikan universalisoimisesta. WTO:n tavoite on ”maailman yksikasvoistaminen”, sillä ”vapaakaupan näkökulmasta kulttuurinen ja biologinen diversiteetti on haitta” (Lähde 2000, 10).

Seattlen tapahtumien organisoimista varten luotiin paikallinen itsenäinen mediakeskus, IMC (Independent Media Centre). Keväällä 1999 Seattlen tapahtumien organisoijat rakensivat multimedian sisältävän uutishuoneen, joka sijaitsi eräässä varastossa ja WWW:ssä. Seattlen IMC kokosi yhteen neljänlaisia kansalaistoimijoita: globalisaatiokriittiset yhteiskunnalliset liikkeet, Seattlen paikalliset yhteisöaktivistit, tekniikan taitajat avoimen lähdekoodin liikkeestä (open-source movement) ja media-aktivistit. He pitivät sitä avoimena ja sitoutumattomana julkaisukanavana kaikille halukkaille. (Kidd 2003, 59-60.) Verkko ja siihen kytkeytyvät teknologiat mahdollistivat Seattlessa rajattoman sisältömäärän tuottamisen. Sisällön muoto oli ennen näkemättömän monipuolista; se koostui teksteistä, valokuvista, grafiikoista, videoista ja äänistä. Yksi erityispiirre Seattlen mediakeskuksen toiminnassa oli taiteen ja aktivismin yhdistäminen, minkä tuloksena syntyi ainutkertainen – siis tropopoliittinen – verkkoaktivismin muoto. (Silver 2003, 282; Kidd 2003, 62.)

Seattlen IMC:n perustamisen jälkeen alettiin perustaa uusia keskuksia, kun uudet yhteiskunnalliset liikkeet havaitsivat tieto- ja viestintäteknologian tarjoamat mahdollisuudet. Vuonna 2000 muodostettiin 30 uutta paikallisyksikköä. Maaliskuuhun 2003 mennessä paikallisia mediakeskuksia on perustettu yli 70 eri puolilla maailmaa. Niitä on muodostettu sekä yksittäisiä tapahtumia että pitkäkestoisia poliittisia kampanjoita varten. Ne ulottuvat Intiasta Tsekkeihin, Italiasta Kongoon ja Britannian Brasiliaan saakka. Tällainen hajautettu verkosto on välttämätön koko liikkeen päätehtävän toteuttamisen kannalta. Se haluaa identifioitua nimenomaan globaaleja yrityksiä vaan ei globalisaation kaikkia аспектеjä kritisoiivaksi toimijaksi. Pystyäkseen olemaan tällainen oppositiovoima hajaantuneelle globaalille kapitalismille sen on itse oltava hajaantunut ja paikallinen vaan ei keskitetty. On esitetty osuvasti, että ”jos yhtiövalta on kaikkialla ja ei missään, jos se on nomadista ja hajaantunutta, myös tuota valtaa kohtaan käyvän opposition on oltava samanlainen” (Meikle 2002, 91). Tämä lienee selkein ilmaus siitä, että verkon ansiosta valtapisteet ovat moninaistuneet perinteisten valtarakenteiden kustannuksella. Koska ihmiset ovat kaikkialla aloittaneet spontaanisti uusia projekteja, IMC-liikkeen organisaatio on automaattisesti desentralisoitunut.

IMC:t ovat sulauttaneet teknologian liikkeiden toimintaan. IMC on tarjonnut kanavan maailman eri kolkilta tuleville itsenäisille journalisteille, valokuvaajille ja videotuottajille. Se on keskittynyt levittämään informaatiota yritysveitoista globalisaatiota kritisoiivasta näkökulmasta. Mediakeskusten toimintaan osallistuvat aktivistit ovat tyyppillisiä alapoliittisia toimijoita. He korostavat, että ”you are your own journalist” tai että ”don’t hate media - become the media”. Niiden tavoite on nimenomaan tuottaa vastainformaatiota mediajäteille. Väitetään, että mediakeskuksilla on huomattava merkitys käytettäessä mediaa taktisesti ja itsenäisesti. Niiden uskotaan olevan vedenjakaja media-aktivismin

historiassa, koska ne tarjoavat uusia kommunikointimahdollisuuksia kansalaisille. (Kidd 2003, 60, 64.)

Kaikki IMC:t ovat ottaneet käyttöön saman ohjelmiston ja niiden kaikkien toiminta on lähtenyt liikkeelle yksittäisten toimijoiden omasta aloitteesta. Niiden toiminnan keskeisin idea on avoin julkaiseminen, minkä vuoksi niillä ei ole portinvartioita tai toimituksellista valintaprosessia. Kaikki halukat voivat julkaista niiden kautta mieleistään materiaalia. Jokaista julkaisua on myös mahdollista kommentoida eli jokainen juttu voi sytyttää online-keskustelun. IMC-aktivistit haluavat, että ihmiset eivät olisi vain passiivisia lukijoita vaan aktiivisia toimijoita.

Avoimen julkaisemisen lisäksi IMC:t ovat kytkeytyneet tiiviisti avoimen lähdekoodin liikkeeseen. Näin IMC:t vahvistavat tee-se-itse kulttuuria (do-it-yourself, DiY-culture) ja taistelevat verkon yksityistämistä vastaan. Meiklen haastattelema IMC-aktivisti Matthew Arnison sanoo, että vapaan lähdekoodin liike käy ”huikeaa taistelua massamedian tulevaisuuden puolesta” (Meikle 2002, 107). Se on hyvin vahva mutta on pysynyt piilossa, mikä johtuu siitä, että liikkeessä mukana olevat henkilöt eivät pidä itseään aktivisteina ja muut aktivistit eivät oivalla, mitä itse asiassa tapahtuu. Vapaaseen levitykseen tarkoitettujen ohjelmistojen laatijat eivät pidä itseään aktivisteina, koska tekevät sitä silkasta mielenkiinnosta. IMC:n ja vapaan lähdekoodin liikkeen filosofiaan kuuluu erottamattomasti poliittisen arvioinnin teoriasta tutuksi tullut tärkeä elementti, vastuullisuus. Sen mukaan ”jokaiseen voi ja pitää luottaa olemaan luova ja vastuullinen” (Meikle 2002, 108). Toimituksellisen kontrollin puuttuessa toimijoiden oletetaan olevan vastuullisia tekemisissään. IMC:t ja vapaan lähdekoodin liike ovat osoituksia siitä, että ihmisten ei tarvitse mukautua (adapt) teknologiaan, vaan he voivat aktiivisesti omaksua (adopt) sen ja käyttää sitä omiin tarkoituksiinsa (Meikle 2003, 105-106). Meiklen haastattelema IMC-aktivisti päätelee, että ”verkko on luonut ihmisille tilan kokeilla uusilla tyyleillä” (Meikle 2002, 175). Hän jatkaa, että koska keskusten käyttäjät saavat tehoa toimintaansa informaatiosta, heidän ei tarvitse kuunnella asiantuntijoiden kehoituksia siitä, miten pitäisi toimia. IMC:t ovatkin erinomaisia esimerkkejä omaehtoisesta alapoliittisesta kansalaistoiminnasta.

7.2. Tapaus MAI: verkko globaalin sopimuksen vastaisen toiminnan ehtona

MAI-sopimusluonnoksen globaali sisältö

Seattlen tapahtumien kanssa yhtä merkittävä oli OECD:n aloittaman MAI-sopimusluonnoksen (Multiratel Agreement of Investments) kaataminen huhtikuussa 1998. MAI:n historia ulottuu vuonna 1986 alkaneeseen GATT-neuvottelujen Uruguayn-kierrokseen. Tuolloin erityisesti Yhdysvallat ajoi sijoitusten vapauttamista. Tässä yhteydessä sovittiin, että ennen vuotta 2000 maailmankauppaan liittyvät investointisopimukset uusitaan. Vuonna 1988 OECD aloitti neuvottelut monenkeskisestä investointisäännöstöstä; se ryhtyi muokkaamaan etenkin ulkomaisten sijoittajien kansallista kohtelua sitovia säännöksiä. Koko 1990-luvun alun OECD:n työryhmät laativat selvityksiä ja valmistelivat selvityksiä investointisopimuksesta. Vuonna 1994 astui voimaan yksi MAI-sopimuksen esikuva, NAFTA eli Kanadan, Yhdysvaltain ja Meksikon vapaakauppasopimus. Se on ensimmäinen laaja investointisopimus teollisuusmaiden ja kehitysmaan välillä. NAFTA:n vastustajat ovat myös verkkoaktivisteja. Juuri he levittivät verkossa informaatiota, joka synnytti kansainvälisen paineen Meksikoa vastaan, kun sen armeija yritti tuhota sissit Chiapasissa. (ks. Mattelart 2003, 129.)

Yli 70:ssä maassa toimineet yli 600 järjestöä onnistuivat kaatamaan sopimusluonnoksen juuri sähköpostiviestien ja verkkosivujen avulla. (Mattelart 2003, 150.) Suomessa Olli Tammilehto julkaisi MAI-sopimusluonnosta kriittisen artikkelin syksyllä 1997. Hän nostaa siinä ongelmaksi luonnoksen valmistelun epädemokraattisuuden sekä sopimuksen toteutumisen aiheuttamat vakavat seuraukset kansalliselle itsemääräämisoikeudelle. Hän muistuttaa lukijoita MAI:sta käytetyistä kansainvälisistä ilmauksista eli siitä, että MAI merkitsisi ”maailman lakia” ja että MAI ja siihen kuuluvat sopimukset olisivat ”globaalin talouden perustuslaki”. MAI:n toteutuminen merkitsisi hänestä ennen kaikkea demokratian oleellista heikkenemistä, sillä se ”lisäisi ratkaisevasti ylikansallisten yhtiöiden oikeuksia ja valtaa sekä valjastaisi valtiokoneistot käyttämään omaa valtaansa yhtiöiden hyväksi” (Tammilehto 1997, 15). Kansalaisille perinteisesti kuuluneita oikeuksia siirtyisi MAI-sopimuksen nojalla ylikansallisille konserneille; niiden ’sosiaaliturva’ lisääntyisi oleellisesti. Tammilehto pitää MAI-sopimusluonnosta voimakkaampana mahtina kuin WTO:ta, sillä sen mukaan ylikansallinen yhtiö voisi haastaa valtion oikeuteen myös suoraan ilman toisen valtion avustusta. Sopimusluonnos ei kuitenkaan antaisi yksityisille ihmisille ja kansalaisjärjestöille vastaavia oikeuksia. Valtiot olisivat täysin voimattomia yhtiöiden edessä: ne eivät voisi haastaa yhtiöitä

oikeuteen. Tammilehdon mukaan kyse on ”sananmukaisesti vallankumouksesta” (Tammilehto 1997, 16). Nykyinen valtajärjestelmä kaatuisi, jos MAI-sopimusluonnos toteutuisi.

Tammilehto vetoaa myös sopimuksen tulkinnanvaraisuuteen ja sitä kautta sen toteutumisen lisäämään epävarmuuteen. Investointi ymmärretään siinä tavanomaista laajemmin, osakkeiden muiden arvopapereiden tai intellektuaalisen omaisuuden, kuten patenttien omistamiseksi. Tämä voisi merkitä sitä, että jokin yhtiö voisi patentin omistusoikeuden perusteella kääriä voitot itselleen jostakin maasta, vaikka se ei olisi sijoittanut sinne ollenkaan. Toinen tärkeä tulkinnanvarainen käsite luonnoksessa on syrjintä. Hänestä ulkomaisten yhtiöiden syrjinnän kieltäminen merkitsisi käytännössä etuoikeuksien antamista ylikansallisille yhtiöille. Muiden syrjintä on määritelty kaikeksi sellaiseksi toiminnaksi, joka antaisi kotimaisille investoinneille paremman aseman kuin ulkomaisille. Kolmas epäselvä ilmaus luonnoksessa on pakkolunastus, joksi voidaan tulkita kaikki yhtiöiden voittoa ja laajenemista rajoittavat määräykset, esimerkiksi ympäristö-, terveys-, tai sosiaaliturvanormit.

Myös eduskunnan ympäristövaliokunta, joka kuuli asiantuntijoina Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen, Suomen Luonnonsuojeluliiton ja Maan ystävien edustajia, kiinnittää lausunnossaan erityistä huomiota sopimusluonnoksen yleisyyteen tai epämääräisyyteen. Ympäristövaliokunta valittaa, että MAI-sopimusluonnos on ympäristösuojelun kannalta ongelmallinen erityisesti siksi, että ”useat sopimustekstin muotoilut ovat erittäin tulkinnanvaraisia” (YMVE27. L98 [www-dokumentti]). MAI-sopimusluonnoksen väitetään olevan tulkinnanvarainen myös siksi, että perusteet, joiden pohjalta sijoittajat voivat esittää vaatimuksia oletetuista oikeuksistaan rikkomisista, ”on monesti määritelty niin laveasti, että niiden piiriin voi mahduttaa melkein mitä tahansa” (Shrybman 1998, 64).

Sopimus olisi toteutuessaan Tammilehdon mielestä myös hyvin poikkeuksellinen. Ei vain investointien käsite määritellä totutusta poikkeavalla tavalla, vaan itse sopimuksen velvoittavuus olisi aiempaa tiukempi. Sopimuksessa on uutta sitova riitojen ratkaisumenettely (ks. Simola 1997, 6). MAI-sopimuksen velvoittavuuden aikajänne olisi harvinaisen pitkä; se sitoisi esimerkiksi ”Suomen politiikan ylikansallisten yhtiöiden etuihin vähintään 20 vuodeksi” (Tammilehto 1997, 16). MAI:sta ei ole tarkoitus tehdä paperitiikeriä, vaan jos valtio on syrjinyt jotakin ulkomaista yritystä, se voidaan haastaa erityistuomioistuimeen, joka koostuu talousasiantuntijoista tai syytettä voidaan käsitellä tavallisissa oikeusistuimissa.

Erityistuomioistuin tarkoittaa välimiesmenettelyä, joka voi olla täysin salainen prosessi, mikä on ”jyrkässä ristiriidassa luonnonoikeuden periaatteiden kanssa” (Shrybman 1998, 65). Kuka tahansa ulkomaiseksi sijoittajaksi uskotteleva taho voi hakea sitovaa välimiespäätöstä ja näin pakottaa valtios

noudattamaan sopimuksen sääntöjä. Konfliktit ratkaistaan Kansainvälisen kauppakamarin, Maailmanpankin tai YK:n luomien välimiessäännösten perusteella. MAI-sopimusluonnoksen määräykset merkitsevät myös ”jyrkkää poikkeamista kansainvälisten kauppasopimuskiistojen sovittelusäännöistä” sekä laajentaa ”rajusti kansainvälisten kauppakiistojen sovittelualaa” (Shrybman 1998, 63).

Sopimuksen toteutumisen on väitetty Kanadassa merkitsevän oikeusjärjestelmän demokraattisen perustan rapautumista, oikeudenmukaisen ja tasa-vertaisen oikeudenkäynnin periaatteiden ”vaarantumista vakavalla tavalla” (Shrybman 1998, 59). Sielläkin MAI:n luoma menettely on nähty ”merkittäväksi poikkeukseksi”. Se antaisi uusia kanteiden perusteita ulkomaisille sijoittajille; ne voisivat laillisin perustein suoraan haastaa valtion oikeuteen. Nämä investoijan oikeudet ovat ”aivan uusi ilmiö Kanadan lainsäädännössä” (Shrybman 1998, 68).

Tammilehtoa huolestuttaa erityisesti yhtiöiden toiminnasta kärsineiden ihmisten sekä ympäristö- ja sosiaalikiusymysten asiantuntijoiden sivuuttaminen tuomioistuinkäsittelyssä, ei siis ’asiantuntijapolitiikka’ sinänsä. Tässäkin näkyy se, miten kansainvälisten sopimusten tulkinta edellyttää nimenomaan asiantuntijaretoriikkaa. Ehkä tämäkin on merkki poliittikan muuttumisesta paljolti asiantuntijaretoriikkaa edellyttäväksi toiminnaksi.

Nimitän kansainvälisten sopimusten tulkinnoista ja yleisemminkin globalisaatiosta johtuvaa poliittisen toiminnan muutosta ’totuusretoriikkojen’ yleistymiseksi. Totuuden ja retoriikan käsitteistähän ei ole tavallisesti muodostettu yhdyssanaa siksi, että niiden on oletettu olevan täysin toisensa poissulkevia. Käytän sitä tässä tietenkin aivan spesifissä merkityksessä. Puhun monikossa, koska haluan siten korostaa termin relatiivista, anti-objektivistista luonnetta. Totuus tässä yhteydessä viittaa objektiiviselta näyttävään, hyvin perusteltuun tietoon, joka useimmiten on puettu tieteelliseen kaapuun. Globalisoitumista koskeva poliittinen kamppailu on niin monimutkainen, niin hankalasti hahmotettavissa ja niin tulkinnanvarainen, etteivät toimijat voi menestyä, elleivät ne pysty vakuuttamaan kuulijoitaan asiantuntemuksillaan.

Vastaavasti myös kansalaisliikkeiden vastapuolet pystyvät hyödyntämään joidenkin toisten tutkimuslaitosten selvityksiä. ’Totuusretoriikka’ termillä haluan korostaa erityisesti käytännön toimijoiden ja niiden esitystason entistä läheisemmän kytkennän tarvetta, sitä että politiikka olisi pelkkää retoriikkaa, joka ei kohtaa käytäntöä juuri ollenkaan. Juuri MAI:n valmistelu on pidetty esimerkkitapauksena siitä, miten ”valtiollisen eliitin retoriikka ja todellisuus voivat olla kaukana toisistaan” (Tammilehto 1997, 16). Kansainvälisten sopimusten tulkinta tai muut globalisaatiokietykset poliittisina arviointina edellyttävät juuri erityisiä ’totuusretoriikkoja’, ei mitä tahansa poliittista vakuuttelua tai uskottelua.

On esitetty, että maailmankaupan vastainen liike ”menetti elämänsä tilaisuuden yleisen globalisaatiovastaisuuden takia” ja että tarkoin määriteltyjen, ongelmallistettujen asioiden, kuten geenimanipuloidun ruuan vastustamiseen on ”sotkettu ihan perinteiset kaupan kysymykset ja globalisaation mystifiointi” (Helsingin Sanomat 9. 4. 2000). PGA samoin kun Elizabeth May ovat kuitenkin sitä mieltä, että ”globalisaatio ei ole paha asia”. Liikkeet vastustavat ’vain’ tietynlaista globalisaatiota: sellaista, joka ”sulkee pois yhteiskunnan heikko-osaisten, itseään edustamaan pystymättömien ja ekosysteemien suojelun” (May 1998, 57).

Kanadalainen Polaris Institute onkin aloittanut vuonna 1998 kampanjan kansalaisten MAI:n puolesta. Sen nimi on *Towards a Citizen's MAI: An Alternative Approach to Developing a Global Investment Treaty Based on Citizens' rights and Democratic Control* (Polaris Institute 1998 [www-dokumentti].) Se hyödynsi kampanjoinnissa ennen muuta verkkoa, jossa se julkaisi tausta-aineistoa MAI:sta eri maiden kansalaisliikkeiden keskusteltavaksi ja pyysi siitä sähköpostilla kommentteja. Tämän jälkeen asiantuntijaryhmä tutki ehdotusten toteuttamiskelpoisuutta ja valmisti uusitun version dokumentista kansalaisjärjestöjen kokousta varten, joka pidettiin Pariisissa lokakuussa 1998 ennen OECD-maiden MAI-kokousta. Polaris Institutun tausta-aineisto jakaantui kolmeen osaan, periaatteisiin, komponentteihin ja prosessiin. Kukin osa sisälsi joukon ehdotuksia, joita eri maiden kansalaisaktivistien tuli muokata parhaaksi katsomillaan tavoilla. Koska MAI-kampanjoihin osallistui eri maissa aktivisteja eri sektoreilta, alkuperäiset ehdotukset suunniteltiin tätä tilannetta silmällä pitäen. Samoin niitä muokatessa otettiin huomioon se, että MAI:n vaihtoehtoversion tekemiseen voisi osallistua kansalaisliikkeitä sekä eteläiseltä että pohjoiselta pallonpuoliskolta. Tällaisen koalition muodostaminen tuskin olisi onnistunut ilman verkkoa.

Tausta-aineiston johtoajatus on, että kampanjan organisoijat haluavat hyökätä nimenomaan OECD:n kaavailemaa MAI:ta vastaan, mutta tämä ei tarkoita ”ettei koskaan pitäisi olla globaalia investointisopimusta”. OECD:n malli ja globaalin investointisopimuksen kehittämisprosessi on ollut ”täysin väärä ja se täytyy hylätä”. Organisoijat tähdentävät, että on kehiteltävä myös jonkinlainen vaihtoehtoinen malli globaalille investointisopimukselle, pelkkä vastustaminen ei riitä. Uskominen sopimusluonnosta puolustavien väitteeseen, että ei ole vaihtoehtoa, on antautumista intellektuaaliselle terrorismille. He olettavat ajoituksen olevan sopivan vaihtoehtoiselle MAI:lle, sillä OECD:n MAI on haavoittunut pahasti suuren yleisön vastustuksen vuoksi.

MAI:ta vastustavan kampanjan periaatteet lähtevät siitä, että tämä globaali investointisopimus tuo laajasti valtaa ylikansallisille yrityksille, mikä veisi kansalaisten fundamentaaliset demokraattiset oikeudet ja vapaudet kaikkialla maailmassa. Täten kampanjat eri maissa ovat vedonneet ihmisoikeuksien

yleismaailmalliseen julistukseen. Sen ytimenä on ihmisten arvokkuus, joka puolestaan on demokraattisten oikeuksien ja vapauksien kulmakivi. Julistuksen pohjalta voidaan myös kehittää vaihtoehto MAI-sopimukselle eikä vain käyttää sitä vastustavien argumenttien tukena. Toinen tärkeä sopimus on Yhdistyneiden Kansakuntien *Charter on the Economic Rights and Duties of States*. Se on antanut suvereenille kansallisvaltioille mahdollisuuden suojella yleistä etua säätelemällä ulkomaisia investointeja. Sen perusteella YK:n jäsenvaltiot ovat voineet valvoa ylikansallisten yritysten toimintaa vaatimalla, että ulkomaisten investointien pitää palvella kansallisia taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristönsuojelullisia etuja.

YK:n julistuksen periaate on, että ylikansallisilla yrityksillä on sosiaalisia velvollisuuksia, koska myös pääoman muodostumisprosessi itse on sosiaalinen prosessi. Kaikella pääomalla on sosiaalinen ulottuvuus, koska se on nykyisten ja edeltävien sukupolvien työn tuote. Valtion kautta yhteiskunta tekee mahdolliseksi pääomien käytön ja kasaantumisen turvaamalla taloudellisen ja sosiaalisen infrastruktuurin. Täten voidaan otaksua, että kaikkeen pääomaan liittyy sosiaalinen aspekti. Yhtiöillä on toisin sanoen velkaa yhteiskunnille, niillä on sosiaalisia velvollisuuksia. Tämän YK:n ratifioiman *Economic Charterin* jälkeen globaali talous ja kansallisvaltiot ovat muuttuneet. Nykyään ylikansalliset yritykset voivat siirtää toimintansa maasta toiseen hetken varoitusajalla. Useissa maissa hallitukset ovat joutuneet luovuttamaan useita keskeisiä poliittisia työkaluja, joita niillä aiemmin oli käytössään ulkomaisten investointien valvomiseksi ja säätelemiseksi. Taloudellista suunnittelua pitää desentralisoida turvaamalla paikallisyhteisöille ja kansallisille hallituksille valtaa ja työkaluja kontrolloida ulkomaisia investointeja.

Ylikansallisilta yrityksiltä pitää vaatia tiettyjä sosiaalisia velvollisuuksia, jotta tärkeimmät demokraattiset oikeudet ja vapaudet voitaisiin turvata. Tällaisia velvollisuuksia ovat ensiksi kansalaisoikeudet, toiseksi valtioiden velvollisuus on puuttua markkinoiden toimintaan aina kun on tarpeellista turvata nämä kansalaisten perusoikeudet ja kolmanneksi yritysten vastuu palvella yhteistä etua investointitoiminnassa, ensisijassa kansalaisten perusoikeuksia. Tällöin yrityksillä on velvollisuus myös huomioida valtioiden oikeus ja velvollisuus suojella, säilyttää tai lisätä taloutensa strategisia alueita. Yritysten täytyy myös maksaa oikeudenmukainen osuus veroista siten, että osa tästä pääomasta voidaan käyttää yleishyödyllisiin tarkoituksiin.

Näiden toimintaperiaatteiden soveltaminen vaihtelee maasta toiseen ja alueelta toiselle. Valtioiden kyvyt, roolit ja luonteet ovat erilaisia kaikkialla maailmassa. Kansallisvaltioiden, lokaalisten ja globaalien yksiköiden välille muodostuu dynaaminen jännite, mikä asettaa vaatimuksia myös valtion uudelleeninterventiolle. Tämän seurauksena syntyy erilaisia lähestymistapoja taloudelliseen, sosiaaliseen, ympäristönsuojelulliseen ja kulttuuriseen kehittä-

miseen. Tämä pluralismi pitää huomioida erilaisten kansallisvaltioiden välillä vallitsevien valtaa koskevien asymmetrioiden ohella. Tämän vuoksi nämä kolme toimintaperiaatetta, jotka koskevat pääoman sosiaalista velvoittavuutta, pitäisi olla kansalaisten MAI:n kehittämisen kulmakiviä. Kaksi viimeksi mainittua periaatetta pitää olla alisteisia ensimmäiselle, kansalaisten oikeuksille ja vapauksille. Tausta-aineistossa painotetaan nimenomaan kansalaisten poliittisia oikeuksia; vaihtoehtoisessa MAI:ssa kansalaisilla täytyy olla oikeus osallistua ja kontrolloida demokraattisesti. Kansalaisilla täytyy olla keinoja pitää yritykset ja hallitukset tilivelvollisina.

Polaris Institutin tarkoitus ei ole vain kehittää vaihtoehtoinen malli, vaan myös luoda toisenlainen neuvotteluprosessi MAI:ta varten. Tämä halutaan tehdä siksi, että ”MAI:n synnyttänyt prosessi on ehkä kaikkein elitistisin ja autoritaarisin esimerkki politiikan tekemisestä moneen vuoteen”. Sopimusluonnos laadittiin salassa kahden vuoden aikana ja 29 maan neuvottelijat toimivat tiiviissä yhteistyössä vain suurten liike-elämän yhdistysten ja yritysten kanssa. Kansalaisliikkeitä ei edes konsultoitu puhumattakaan siitä, että ne olisi otettu mukaan neuvotteluihin. Neuvotteluprosessin uudistamisen ehkä keskeisin seikka on se, että vaihtoehtoisen MAI:n uudistamista ei voida jättää yksinomaan hallitusten tehtäväksi. Polaris Institute’n tausta-aineiston laatijat väittävät, että ihmiset ovat laajalti alkaneet ymmärtää, että demokraattisesti valitut elimet eivät enää hallitse heitä, vaan hallinta on siirtynyt ylikansallisille yrityksille, jotka ovat valitsemattomia, tilivelvottomia ja kontrolloimattomia. MAI symbolisoi tätä uutta yritysten hallinnan poliittista aikakautta enemmän kuin mikään muu. Vaihtoehtoisen prosessin tulee perustua demokraattisille oikeuksille ja vapauksille. Tarvitaan ennen kaikkea kehittämisen, neuvottelun, ratifioinnin ja toimeenpanon vaihtoehtoinen prosessi, joka perustuu kansalaisten osallistumiseen ja demokraattiseen kontrolliin. Tausta-aineiston laatijat painottavat ennen muuta kansalaisten osallistumista ja globaalien investointien demokraattista kontrollia. He pitävät OECD:n käyttämiä metodeja elitistisinä ja autoritaarisina.

Verkon globaali merkitys MAI-prosessissa

MAI-sopimus suunnoksen kohtalon on sanottu olevan esimerkki sähköisesti verkottuneen globaalin kansalaisyhteiskunnan vaikutuksesta. Verkko on ollut tässä prosessissa niin keskeisessä asemassa, että MAI-kriitikoita on nimitetty nettisisseiksi (Kobrin 1998). On ilmeisen selvää, että ainakin jonkinlaista MAI-aktivismia olisi muodostunut ilman verkkoa. MAI:n vastainen aktivismi ei kuitenkaan olisi ollut niin menestyksellinen ilman verkkoa. Verkko lisäksi

liikkeen valtaa tavalla, josta voidaan päätellä, että kampanja olisi ollut hyvin paljon erilainen ilman verkkoa. (Deibert 2000, 257.)

MAI:n vastainen liike käytti verkkoa kolmella tavalla. Ensiksi se oli keskeinen kommunikoinnin väline, koska se pystyi levittämään nopeasti informaatiota liikkeen jäsenille kehitys- ja teollisuusmaissa. Tämä on huomattavaa siinä mielessä, että kymmenisen vuotta sitten informaatiota ei voitu levittää yhtä laajasti ja yhtä nopeasti. Osallistujille lähetettiin sanomia maailmanlaajuisesti useilla sähköpostilistoilla, joista tulikin sitten globaalin MAI:n vastaisen kampanjan hermoradat. Kolme tärkeintä sähköpostilistaa olivat Australiassa toimiva STOP-MAI, Public Citizen järjestön ylläpitämä MAI-Not lista Yhdysvalloissa ja Kanadassa toimiva MAI-NOT lista. Tyypillisenä kampanjapäivänä kullakin tärkeimmällä listalla lähetettiin noin 30–40 viestiä päivässä. (Deibert 2000, 261.) Oleellisinta kommunikoinnissa oli tapa, jonka avulla verkko auttoi koordinoimaan MAI:n vastaisten liikkeiden päivittäisiä toimintoja. Verkossa levitetyn informaation vuoksi ne pystyivät kiinnittämään huomiota samoihin asioihin samanaikaisesti ja kykenivät edistämään yhteistä päämäärää. Verkon avulla pystyttiin luomaan tiiviit ja intensiiviset siteet eri toimijoiden välille sekä herättämään kansainvälisen yhteisöllisyyden tunnetta. (Deibert 2000, 262.)

Toinen verkon käyttötapa oli pitää sitä erityisesti demedialisoituneena julkaisuareenana ja siten valtaresurssina. Aiempaan verrattuna verkko mahdollisti uudenlaisen vallankäytön. Liikkeet julkaisivat verkossa aktivistien tulkintoja MAI:sta laajalle yleisölle. Tärkeässä asemassa olivat MAI:n vastaisten liikkeiden WWW-sivut. Näillä sivuilla kerrottiin esimerkiksi neuvottelujen etenemisestä mahdollisimman välittömästi, julkaistiin kirjoituksia MAI:sta ja globalisaatiosta yleensä, annettiin ohjeita liittymisestä MAI:n vastaiseen liikkeeseen ja ilmoitettiin puhetilaisuuksista ja mielenosoituksista. Tässäkin suhteessa verkko osoittautui käyttökelpoisemmaksi kuin perinteinen media. (Deibert 2000, 262.) Anti-MAI kampanjan yksi tärkeä piirre oli eri maissa toimineiden ryhmien välinen tiivis kytkös. Jokaisen verkoston osallistujan kotisivuilta oli linkit kampanjan muihin sivuihin. Tietyllä sivustolla olleet kirjoitukset linkitettiin suoraan useisiin muihin sivustoihin. Ilman verkkoa tällainen informaation levittäminen ei olisi ollut mahdollista. Kampanjoijat kiinnittävät huomiota myös sivustojen ilmaisutapaan. MAI:ta koskevat kirjoitukset esitettiin ei-teknisellä kielellä, mikä oli jyrkässä ristiriidassa OECD:n käyttämän vanhentuneen ja teknisen erityiskielen kanssa. (Deibert 2000, 263.)

Kolmanneksi verkkoa käytettiin suorana painostusvälineenä jäsenvaltioiden poliitikkoja kohtaan. MAI-kampanjan sivuilla oli joko kansanedustajien sähköpostiosoite tai sopimusluonnoksen hylkäämistä suositteleva kirje, jonka saattoi lähettää napin painalluksella. Tällaista toimintaa voidaan nimittää uuden tyylin nojatuoliaktivismiksi. Tällöin ihmiset voivat osallistua kampanjoihin lähtemättä kotoaan tai työpaikaltaan, jolloin heidän ei tarvitse osallistua fyy-

sisesti mielenosoituksiin eikä siten kohdata niihin liittyviä riskejä. Jos perinteisiä protesteja kuitenkin järjestettiin, ne voitiin koordinoida verkon avulla strategisesti vaikuttavalla tavalla. (Deibert 2000, 263.)

Alusta alkaen OECD:n neuvotteluissa oli esillä se, että MAI:n pitää poistaa useita rajoituksia, joiden vuoksi yhdysvaltalaisen yritysten laajeneminen ulkomaisille markkinoille on liian kallista. Toukokuussa 1995 OECD aloitti viralliset neuvottelut MAI:sta. Neuvottelut OECD:ssä jatkuivat piilossa julkisuudelta aina helmikuuhun 1997, jolloin MAI-sopimusluonnos vuosi neuvottelijoilta kansalaisjärjestöille. Kanadalainen Polaris Institute –järjestö sai sopimuksen käsiinsä ja aktivistit siirsivät luonnoksen keväällä 1997 verkkoon. Kun sopimusta oli pitkään neuvoteltu 29 osapuolen kesken, nyt siitä tuli julkinen kaikille, jotka pystyivät käyttämään verkkoa. Täten onkin päätelty, että täydellistä salaisuutta on vaikea saavuttaa, kun informaatiota voidaan levittää laajalti napin painalluksella. Kansalliset hallitukset ja kansainväliset organisaatiot joutuvat ottamaan huomioon sen, että uutiset vuodatetaan ja julkaisetaan verkossa, että neuvottelut tapahtuvat julkisuudessa. (Kobrin 1998, 106.) Esimerkiksi Ranskan hallitus myönsi, että kansalaisliikkeet olivat paremmin organisoituneet ja paremmin informoituja, koska ne osasivat käyttää verkkoa. Se myös ennakoii, että verkon kehitys ravistelee neuvottelujen maailmaa. (Deibert 2000, 257.)

MAI-oppositio on menestynyt siksi, että sen toimintatyyli on ollut verkossa tehokas. Sopimusluonnos on esitetty verkossa tavalla, joka on välitön ja merkityksellinen ja joka on saanut yksilöt ja ryhmät kokemaan uhkaa. Verkko antoi MAI-kriitikoille mahdollisuuden saavuttaa laaja yleisö vähäisin kustannuksin tai ilmaiseksi. Verkon avulla löydettiin ihmiset, jotka normaalisti eivät olleet koskaan kuulleet heihin suoraan vaikuttavasta investointisopimuksesta. (vrt. Kobrin 1998, 106-107.) Onkin arvioitu, että päivät, jolloin kansainvälisistä sopimuksista neuvoteltiin suljettujen ovien takana, ovat luetut, elleivät ohi. Opetus on ollut se, että paljon enemmän ryhmiä pitää ottaa mukaan globalisaatiokeskusteluun. Huomiota täytyy kiinnittää siihen, kuinka osallistumattomat tulkitsevat kansainvälisiä neuvotteluja ja sopimuksia. (Kobrin 1998, 99.)

MAI:n vastainen verkosto on kansallisten ja ylikansallisten kansalaisliikkeiden kansainvälinen liittouma eikä vain kybertilassa oleva yhteiskunnallinen liike. Kyseinen verkosto osoittaa sen, että verkko mahdollistaa sekä olemassa olevien kansallisten organisaatioiden keskinäisen ja monikansallisen linkittymisen. Verkko on siittänyt uudenlaisen elektronisesti linkittyneen kansalaisliikkeiden poikkikansallisen verkoston, jolle on ominaista esimerkiksi globaalien poliittisten talouden tarkkailu. Näin ollen sitä voidaan nimittää virtuaaliseksi vahtikoiraaksi. Tällainen verkosto pystyy helposti kohdistamaan mielenkiinnon paikallisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin asioihin samoin kuin pystyy sujuvasti vaihtumaan asia-alueesta toiseen. Vaikka verkko ei tuottanutkaan

MAI:n vastaista kampanjaa, sen avulla voitiin tehdä aivan jotakin muuta kuin vain helpottaa aktivismia. Verkko on ”auttanut luomaan uuden muodostelman maailman poliittisella kartalla, muodostelman, jonka kansainvälisten organisaatioiden ja valtioiden täytyy ottaa vakavasti” (Deibert 2000, 264.)

MAI-prosessi onkin konkreettinen esimerkki myös kansainvälisen kansalaisyhteiskunnan muodostumisesta. Kun liikkeet ja yksittäiset poliitikot ovat viime vuosikymmenen aikana hyökänneet globalisaatiota vastaan ja yrittäneet etsiä vaihtoehtoja, ne ovat samalla tavalla kuin kannattajatkin tulleet itse ylikansallisiksi toimijoiksi. Kansainväliset investoijat ja sähköisesti verkottunut oppositio ovat molemmat globalisaation ilmentymiä. MAI-tapaus kertoo myös siitä, miten informaatioteknologia suo uusia valtamahdollisuuksia ja uusia vastuullisuuksia laajalle toimijajoukolle. (vrt. Kobrin 1998, 99, 108.)

Sopimusluonnoksen julkistaminen verkossa aloitti kansalaisjärjestöjen aktivoitumisen useissa maissa. Kanadalaiset kansalaisjärjestöt olivat eturintamassa. Herääminen merkitsi samalla MAI:n politisoimista: enää se ei ollut julkisuudelta piilotettu hallinnollinen rutiini, vaan mitä kiistanalaisin ja tulkinnanvarsin ongelma. Kansalaisliikkeet väittivät, että sopimus olisi vakava uhka demokratialle, koska se myöntäisi ”ylenpalttisia uusia oikeuksia ulkomaisille yhtiöille ja kutistaisi valtioiden oikeuksia säännellä yhtiöiden toimintaa” (May 1998, 43). Kanadalaiset kansalaisliikkeet pelkäsivät, että puhe ’sijoitusten suojelusta’ itse asiassa tarkoitti yhtiöiden toiminnan sääntelyn poistamista. Yleinen epäluulo MAI-sopimusta kohtaan kasvoi Kanadassa, vaikka erityisellä tavalla organisoitua kampanjaa ei ollutkaan. Myös siellä kansalaisliikkeet politisoivat sopimusluonnoksen. Polaris Institute ja Council of Canadians –järjestöt ongelmallistivat asian tulkinnoillaan ja nostivat kysymyksen laajan yleisön tietoisuuteen sekä organisoivat muitakin järjestöjä laajaan yhteiseen oppositioon.

Kun sopimusluonnos oli julkaistu verkossa, kauppa- ja ympäristökysymyksiin perehtyneet järjestöt alkoivat levittää tietoa sopimuksen vaikutuksista. Huhtikuussa 1997 pidettyjen parlamenttivaalien aikana järjestöt pitivät lehdistötilaisuuden, jossa keskityttiin globalisaation ja MAI:n demokratialle aiheuttamaan uhkaan. Kun vielä Kanadan yleisradio teki tilaisuudesta uutisen, ihmiset maan joka kolkasta alkoivat soittaa järjestöjen päämajoihin ja kysellä MAI-sopimuksesta. Tällöin arvostelijat tekivät tilanearvion ja ymmärsivät ”elävänsä kriittisiä aikoja” (May 1998, 44). Seuraava keskeinen siirto olikin Council of Canadians –järjestön maksama koko sivun lehti-ilmoitus, jossa – jälleen kerran – varotettiin mahdollisista uhista. Siinä väitettiin, että seuraavat vaalit olivat kanadalaisille täysin merkityksettömät, sillä uusi monenkeskinen investointisopimus antaisi yhtiöille sellaisen aseman, että parlamentti menettäisi vallan lähes täysin. (May 1998, 44.)

8. VERKKO JA POLIITTINEN TOIMINTA

Esitin alussa kysymyksen, mahdollistaako verkko jollakin tavalla aivan uudenlaista poliittista toimintaa vai onko se vain uusi tekninen innovaatio, jonka avulla perinteistä poliittista toimintaa voidaan jollakin tavalla tehostaa. Mikä on toisin sanoen verkon uutuuden 'aste'? Kun tässä luvussa vastaan esittämäni kysymykseen, on muistettava, että näkökulmani tässä tutkimuksessa on ollut rajattu. Olen katsonut ongelmaa verkkotaitoisen poliittisen kansalaistoimijan perspektiivistä. Vastaan kysymykseen: verkko on aivan uudenlaisen poliittisen toiminnan ja politisoimisen väline ja tila; sen ominaisuuksien yhteisvaikutus saa aikaan uutta. Verkko antaa juuri toiminnalle uusia näkymiä. Verkon taitava ja monipuolinen käyttö voi siirtää poliittista tapahtumista selkeästi mikrotasolle, voi toisin sanoen mahdollistaa uudenlaista kansalaistoimintaa. Olen tässä tutkimuksessa käyttänyt hyvin usein mahdollistaa termiä sen vuoksi, että verkon hyödyntämiseksi toimijoiden on itse hankittava tarpeelliset taidot. Verkko on siten taitointensiivinen väline ja tila. Verkko on voimakas mahdollisuuksien yhteiskuntaa luova tekijä. En tarkoita tällä ilmiöllä muista piittaamatonta oman (usein taloudellisen) edun tavoittelua, vaan omaehtoista, kansalaislähtöistä ja – ennen kaikkea – vastuullista poliittista toimintaa. Tarkoitan tällä sitä, että kunkin subjektin on kannettava vastuu oman poliittisen toiminnan seurauksista.

Aloitan tässä tutkimuksessa havaittujen verkon ominaisuuksien tarkastelun toimijoiden vuorovaikutuksesta, toimijoiden keinosta olla uudella tavalla tekemisissä ympäristön kanssa entistä laajemmassa mittakaavassa, entistä intensiivisemmin ja entistä monipuolisemmin. Koska verkko mahdollistaa monipuolisen vuorovaikutuksen, se mahdollistaa myös mitä erilaisimpia kokemuksia. Siellä etäisyydet hälvenevät ja siellä samoilemisessa vain mielikuvitus on rajana. Kokemuksen käsitteestä ja verkon avulla muodostuvasta uudesta kokemustilasta tulikin, hieman yllättäen, tämän tutkimuksen punainen lanka.

Verkon radikaalia uutuutta kuvastaa se, että siellä erilaiset toimijat voivat olla nopeasti kanssakäymisessä keskenään ja saada aikaan toimintaa paikallisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Tarkoitan kokemuksista lähtevää, omaehtoista ja perinteiset maantieteelliset ja asiarajat ylittävää yhteistoimintaa, joka on jatkuvassa epätäydellisyyden tilassa. Verkossa toimijat voivat löytää

eri puolilta maailmaa toisia samanmielisiä toimijoita, joiden kanssa heillä on yhteisiä poliittisia ongelmia ratkottavanaan. Sen avulla voidaan toisin sanoen luoda uusia poliittisia asiakytköksiä ja toimintakoalitioita, jotka voivat ulottua jonkun maanosan syrjäisestä kolkasta toisen maanosaan syrjäiseen kolkkaan. Asia voidaan ilmaista yleisemmin siten, että verkko on rajamurtaja, mikä sekin viittaa edellä mainittuun mahdollisuuksien yhteiskunnan muodostumiseen. Verkko omalta osaltaan kaataa myös perinteisiä kansallisvaltioiden välisiä rajoja ja sen hyödyntäminen luo globaalia poliittista toimintaa. Näin se asettaa eräille tieteenaloille aivan uusia asioita pohdittavaksi. Verkko koettelee erityisesti valtio-opin ja kansainvälisen politiikan välistä perinteistä rajalinjaa - kenties hylkääkin sen ainakin joiltakin osin.

Kansalaisten on ollut hyvin vaikea julkaista omaehtoisesti perinteisissä viestimissä. Verkko on muuttanut tämän tilanteen oleellisesti, koska siellä on runsaasti avointa julkista tilaa myös kansalaisille. Verkon sensurointiyritykset eivät tunnu onnistuvan; sieltä poistettu tieto pulpahtaa niin haluttaessa esille aina jossain päin maailmaa. Koska toimijat voivat levittää verkossa omaehtoisesti suodattamatonta tietoa, niiden mahdollisuudet tavoitella valtaa paranevat. De-medialisaatioksi kutsuttu ilmiö on ilmeisesti vasta alkutekijöissä; kukaan ei voi tietää, mitä tyylejä eri poliittiset toimijat vielä kehittelevät verkossa. Koska avoimuus on verkon yksi keskeinen ominaisuus, sen avulla pystytään politisoimaan entistä helpommin, nopeammin ja perusteellisemmin. Esimerkiksi paikalliset ongelmat voidaan nostaa ennen näkemättömän helposti globaalin kamppailun kohteiksi.

Kun edellä todetun lisäksi vielä muistetaan verkon tarjoama WWW-palvelu, avoin pääsy mitä monipuolisimpaan informaatioon, verkon avulla ja verkossa voidaan muodostaa uudentyyppisiä poliittisten toimintatyöliien muotosisältöjä. Verkkohan on toimijoiden näkökulmasta valtava tietoresurssi, jota hyödyntämällä voidaan luoda ja perustella erilaisia toimintatyylejä. Tämäkin kertoo siitä, että verkon avulla voidaan konstruoida rajattomasti tropopoliittista toimintaa. Tämä edellyttää toimijoilta 'vain' innovatiivisuutta.

Kaikesta edellä todetusta seuraa, että verkon käyttäjät voivat muodostaa erilaisia valtapesäkkeitä mitä erilaisimpien asioiden ympärille eri puolilla maailmaa. Samalla kun yhteistoimintaa muodostuu, toimijoista tulee potentiaalisia vallankäyttäjiä ja siten perinteisten valtarakenteiden haastajia. Verkon avulla ja verkossa muodostuvat uudet toimintaryhmittymät valtapesäkkeinä ovat tropopoliittisia ilmentymiä. Verkon avulla toimijat voivat valtaistaa itsensä, mitä pidän yhtenä tärkeänä verkon ominaisuutena. Tässä suhteessa toimijoiden pääsy suunnattomaan tietomäärään on oleellinen mutta ei välttämätön osatekijä. WWW:n avulla voidaan kyseenalaistaa poliittisia 'totuuksia' ja 'välttämättömyyksiä', joita viranomaiset ja poliittiset eliitit väittävät olevan. WWW luo poliittista tilaa, jolle on ominaista tiedon konfliktuaalinen tai kilpaileva

vaan ei harmoninen moniäänisyys. Se siirtää yksiulotteisen tiedeuskon, 'varman tiedon politiikan' ja 'virallisen totuuden politiikan' historian hämärään ja tekee erilaisten totuusargumenttien kehittelyn entistä tarpeellisemmaksi. On kuitenkin muistettava, että WWW voi tehdä kansalaisista uudella tavalla riippuvaisia asiantuntijajärjestelmistä. Se voi nimittäin edistää moniäänistä asiantuntijuutta, ellei Deweyn hengessä huomioida verkosta löytyviä erilaisia praktisia kokemuksia. Tarkoittamani erilaisten tietojen politiikka parhaimmillaan horjuttaa sokeaa auktoriteettiuskoa ja on siten erottamaton osa mahdollisuuksien yhteiskuntaa rajojen kaatamisen ohella.

Ehkä keskeisin päätelmäni onkin, että verkko on läpeensä tropopoliittinen tila ja sen avulla voidaan muodostaa suunnaton määrä tropopoliittista toimintaa – myös offline-tilassa. Kutsun tätä asiantilaa toiminnan politgeenisuuden uudeksi asteeksi. Verkko ei synnytä tropopoliittista toimintaa automaattisesti, vaan se edellyttää toimijoilta itseltään poliittisen innovatiivisuuden ja merkityksellistämisen taitoja. Verkko on eräänlainen eristämätön, rajaton, tarkkailematon ja demokraattinen laboratorio, jossa voidaan keksiä ja kokeilla jatkuvasti uusia poliittisia toimintatyyplejä. Kehittelemäni tropopoliitiikan käsite eroaa yhteiskuntatieteissä paljon puhutusta kaikkien asioiden toisin olemisen, sattuman ja tulevaisuuden ennustamattomuuden mahdollisuuteen viittaavasta kontingenssin käsitteestä siten, että tropopoliittikka sisältää aina toiminnan tyyliulottuvuuden. Täten tropopoliittinen toimija joutuu aina arvioimaan sitä, kuinka toiminnan politgeenisuuden astetta voidaan nostaa uskottavalla ja vaikuttavalla tavalla.

Verkon avulla voidaan luoda myös vuorovaikutusta, joka viittaa käsitteen perinteiseen merkitykseen. Tarkoitan sillä julkisten viranomaisten tarjoamaa mahdollisuutta osallistua kunnalliseen tai valtiolliseen päätöksentekoon tai kansalaisten kuulemista perinteisiä poliittisia yhteisöjä koskevissa asioissa. Tällöin kyse ei välttämättä ole kansalaisten kokemuksesta, mikä johtaa toimintaan vaan viranomaisten esittämästä kutsusta osallistua, toisin sanoen osallistamisesta. Tällainen vuorovaikutus ei tarkoita symmetriaa päättäjien ja kansalaisten välillä, vaan asemoituneiden valtarakenteiden pönkittämisestä (vrt. Ridell 2000, 63).

Tosin kokemuksellinen toiminta ei tässä yhteydessä ole poissuljettu mahdollisuus. Osallistetut voivat toisin sanoen toimia, jolloin kansalaiset kutsuvat asemoituneita virka- ja luottamushenkilöitä verkon julkiseen tilaan kertomaan omista näkemyksistään ja keskustelemaan kansalaisten kanssa (vrt. Heinonen ym. 2000, 140). Tällöin osallistamisen ja tarkoittamani toiminnan välinen raja on hyvin häilyvä. Verkko-osallistamisen ehkä keskeisin tavoite on luoda sosiaalista pääomaa, yhteisön keskinäistä solidaarisuutta tai sosiaalista kanssakäymistä. Se on kuitenkin aika paljon erilaista toimeliaisuutta kuin koke-

muksellinen, arvioiva ja moniääninen toiminta, joka tähtää poliittisen pääoman muodostamiseen ja käyttämiseen.

Koska verkko mahdollistaa erilaista yhteistoimintaa ja sen muutos sisältöjä ja koska verkko vauhdittaa selvästi toiminnan tempoa, arviointitaito on sen käyttäjille entistä tärkeämpää. Verkkotoimijat joutuvat arvioimaan entistä nopeammin entistä laajemmasta toimintamahdollisuuksien kirjosta itselleen vakuuttavimman tyylin. Kun vielä muistetaan verkon konteksti, refleksiivinen modernius ja siihen erottamattomasti liittyvä kontingenttisuus, epävarmuus ja riskialttuus, poliittisen arviointitaidon merkitystä on vaikea yliarvioida. Enää tuskin on mahdollista menestyä poliittisesti, jos toimijat pitävät tiukasti kiinni ideologistisesta 'arviosta', joka määrittää kokonaisvaltaisesti tulevaa toimintaa ja josta johdetaan kaikenlainen tilannekohtainen toiminta. Väitän myös, että verkolla on sellaisia ominaisuuksia, jotka siirtävät rationalistisen, ohjelmoidun ja suunnitelmallisen poliittisen toiminnan lopullisesti menneisyyteen.

Koska verkko on selvästi muuttanut kamppailua julkisuudesta, siitä on tullut poliittisen arvioinnin kohde. Poliittisten kamppailujen osapuolet (kuten aktivistit, valtion virkamiehet ja yritykset) voivat käyttää olemassa olevaa informaatioarsenaalia ja tuottaa uutta informaatiota aivan uudella tavalla, koska verkossa tietojen saatavuus on laaja ja se on helppoa. Ne voivat siten hyödyntää sekä julkisuutta että salaisuutta, minkä vuoksi julkisuuden strateginen merkitys on kasvanut. (vrt. Sassi 2000, 77.) Poliittiset toimijat joutuvat entistä tarkemmin arvioimaan myös sitä, milloin toiminta ja sen vastatoiminta kannatta pitää poissa julkisuudesta. Poliittisen arviointitaidon merkitys on kasvanut myös siksi, että verkko on laajentanut ja/tai monipuolistanut poliittisiä yleisöjä. Tämä on tapahtunut vaiivhkaa yleisöjen asiaa tietämättä. Esimerkiksi avoimen lähdekoodin liikkeen aktivistit tuskin mieltävät itseään poliittisiksi toimijoiksi huolimatta heidän radikaalista suhtautumisestaan esimerkiksi omaisuuteen ja siten patentteihin.

Konkreettisen tutkimusprosessin näkökulmasta verkko tekee todella ajankohtaisesti sen, mistä jo tilannekohtaista arviointia ja kokemista edellyttävää poliittista toimintaa puolustava Kuusi aikoinaan puhui. Tarkoitin poliittisen toiminnan tutkimisesta tehtävien yleistysten ongelmaa. Hän ottaa esimerkiksi vallankumousmääritelmät ja pitää niitä niin yleispätevinä, etteivät ne sano juuri mitään. Kuusi kysyy, mikä on oikea vallankumous ja aloittaa vastaamisen kouluesimerkkikysymyksellä: Onko lepakko lintu? Jos lepakko määritellään tarpeeksi yleisin tunnusmerkein kuten esimerkiksi vallankumous on monesti määriteltä, lepakkoa voidaan pitää lintuna. Esimerkiksi vallankumouksen määritelmien runsaslukuisuus johtuu kyseisen tapahtuman eri puolien erilaisesta korostamisesta.

Kuusi puuttuu metodisissa kannanotoissaan tärkeään seikkaan, empiiristen tulosten merkitykseen. Tarkemmin sanottuna hän painottaa empirian tosiasii-

allista empiirisyyttä eli sitä, mitä empiiriset 'tulokset' empiriasta itse asiassa kertovat. Vallankumousteoriat ovat Kuusen mielestä ennen muuta tylogisia tutkimuksia. Täten ne on voitu luokitella erityyppisiksi poliittisiksi tapahtumiksi. Tyypittelyn avulla on yritetty selvittää esimerkiksi taloudellisten muutosten, koulutustason ja alueellisen eriarvoisuuden vaikutusta vallankumouksen toteutumiseen. Hän sanoo, että näin kyllä saadaan tuloksia, mutta epäilee vahvasti niiden käyttökelpoisuutta. (Kuusi 1968, 17.) Verkon vauhdittamaa (tropo)poliittista toimintaa on samalla tavalla muodollisesti hyvin ongelmallista tyypitellä. Verkon aiheuttamasta sisällöllisestä poliittisesta muutoksesta, sen ainutkertaisuudesta ja nopeudesta Kuusella ei varmaan ollut aavistustakaan.

Verkon ontologisesta olemuksesta johtuu, että joudumme nykyään ajattelemaan monista politiikan teorian käsitteistä uudella tavalla. Tähän yhteyteen sopii mainiosti se Lashin havainto, että ”teoreettiset käsitteet ovat tuskin muuta kuin mimeettisten metaforien väljähtyneitä versioita ja että niiltä abstraktissa ja steriilissä lopullisuudessaan puuttuu totuudelle välttämätöntä notkeutta (...) käsitteellä ei voi olla yhteyttä luonnon ja kulttuuristen prosesseihin sisältyvään 'tulemiseen' - hänen (Nietzschen - minun lisäys) esimerkkinsä on aukeava kukka” (Lash 1995, 187). Käsitteitä ei kannata pitää lopullisesti määriteltyinä mittavälineinä vaan jatkuvasti muuttuvina hahmottamistapoina. Tutkimuksessa teoreettisilla käsitteillä tulkitaan empiriaa, joka puolestaan panee määrittelemään käytetyt käsitteet uudelleen. Näin käsitteiden ja empirian välisestä suhteesta muodostuu spiraali, jonka pyörimisnopeutta verkko säätelee yhä enemmän.

LÄHTEET:

- Alapuro, Risto: Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890-1933. Hanki ja Jää, Helsinki, 1995.
- Arendt, Hannah: *The Origins of Totalitarianism*. Georg Allen and Unwin, London, 1951 (1967).
- Arendt, Hannah: *The Human Condition*. The University of Chicago Press, Chicago, 1958.
- Arendt, Hannah: *Between Past and Future*. Meridian Books, Cleveland, 1961.
- Arendt, Hannah: *On Revolution*. Penguin Books, Harmondsworth, 1963.
- Arendt, Hannah: *Civil Disobedience*. Teoksessa Arendt, Hannah: *Crisis of Republic*. A HarvesVHBJ Book, Harmondsworth, 1969a.
- Arendt, Hannah: *On Violence*. Teoksessa Arendt, Hannah: *Crisis of Republic*. A HarvesVHBJ Book, Harmondsworth, 1969b.
- Bang, Henrik & Sörensen, Eva: *The Everyday Maker: A New Challenge to Democratic Governance*. ECPR-Paper presented at the 26th Joint Sessions of Workshops 23.-28.3.1998 at Warwick.
- Beck, Ulrich: *Politiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa*. Teoksessa Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott: *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Vastapaino, Tampere 1995.
- Beck, Ulrich: *Mitä globalisaatio on? Virhekäsityksiä ja poliittisia vastauksia*. Vastapaino, Tampere, 1999.
- Benjamin; Walter: *Silmä väkijoukossa. Huomioita eräistä motiiveista Baudelairen tuotannossa*. Odessa, Helsinki, 1986.
- Benjamin, Walter: *Messiaanisen sirpaleita*. Kansan Sivistystyön Liitto, Helsinki, 1989.
- Benn, Stanley: *Sovereignty*. Teoksessa Edwards, Paul (ed.): *The Encyclopedia of Philosophy*. Methuen, London, 1972.
- Castells, Manuel: *The Rise of Network Society*. Blackwell, Cambridge (Mass.) 1993.
- The Concise Oxford Dictionary. Oxford University Press, Oxford, 2001.
- D' Antonio V & Erickson, Eugene C.: *The Reputational Technique as a Measure of Community Power*. Teoksessa Aiken, Michael & Mott, Paul E. (eds): *The Structure of Community Power*. New York, 1970.
- Dewey, John: *Art as Experience*. Aperiagee Book, New York, 1980.
- Dewey, John: *Pyrkimys varmuuteen*. Gaudeamus, Helsinki, 1999.

- Deibert, Ronald, J.: International Plug'n Play? Citizen Activism, the Internet, and Global Public Policy. *International Perspectives*, 1/2000.
- Donner, Jakob: Kyläsaari - kansalaistoiminnan työvoitto. Teoksessa Tammilehto, Olli (toim.): *Kun edustajat eivät riitä. Kansalaistoiminnan opas*. WSOY, Helsinki, 1988.
- The Economist 4.-10.12.1999
- The Economist 11.12.1999
- Enzensberger, Hans-Magnus: *Mittelmass und Wahn*. Suhrkamp, Frankfurt, 1991.
- Eyerman, Ron and Jamison, Andrew: *Social Movements. A Cognitive Approach*. Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press, 1996.
- FOEI: The World Trade System. An Activist's Guide. http://www.foei.org/campaigns/WTO/wto_3htm. Luettu 11.2.2000.
- Forti, Simona: Judging Between Politics and History. *Finnish Yearbook of Political Thought*, vol. 2, SoPhi 22, Jyväskylä, 1998.
- Garrido, Maria & Halavais, Alexander: Mapping Networks of Support for the Zapatista Movement: Applying Social-Networks Analysis to Study Contemporary Social Movements. In McCaughey, Martha & Ayers, Michael D. (ed.): *Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice*. Routledge, London and New York, 2003.
- Gibson, Rachael, K. & Howard Philip, E., N. & Ward, Stephen: *Social Capital, Internet, Connectedness & Political Participation: A Four Country Study*. Paper prepared for the 2000 International Political Science Association, Quebec, Canada.
- Graham, Gordon: *The Internet. A Philosophical Inquiry*. Routledge, London and New York, 1999.
- Greenleaf, W.H.: *Oakeshott's Political Philosophy*. Longmans, London, 1966.
- Surak, Laura J. & Logie, John: Internet Protests, from Text to Web. In McCaughey, Martha & Ayers, Michael D. (ed.): *Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice*. Routledge, London and New York, 2003.
- Haila, Yrjö: Johdanto: Mikä ympäristö. Teoksessa Haila, Yrjö & Jokinen, Pekka (toim.): *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Vastapaino, Tampere, 2001.
- Heikkilä, Heikki & Lehtonen, Pauliina: Sosiaalinen suunnistaminen kansalaistaitona. Teoksessa Sirkkunen, Esa & Kotilainen Sirku (toim.): *Toimijaksi tietoverkoissa*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja B 44, 2004.
- Heinonen, Ari: Johdanto - Verkko, paikallisuus, julkisuus. Teoksessa Heinonen, Ari & Mäkinen, Maarit & Ridell, Seija & Martikainen, Ari & Halttu, Mika & Sirkkunen, Esa: *Verkkotorilla. Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja C 32.
- Heinonen, Ari & Ridell, Seija & Sirkkunen, Esa: Mitä Paikallisuus verkkomediassa -hankkeessa opittiin. Teoksessa Heinonen, Ari & Mäkinen, Maarit & Ridell, Seija & Martikainen, Ari & Halttu, Mika & Sirkkunen, Esa: *Verkkotorilla. Internet kansala-*

- laisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja C 32.
- Helsingin Sanomat 3.11.1999
- Helsingin Sanomat 2.12.1999
- Helsingin Sanomat 5.12.1999
- Helsingin Sanomat 1.4. 2000
- Helsingin Sanomat 9.4. 2000
- Helsingin Sanomat 27.3. 2000
- Helsingin Sanomat 30.3.2000
- Helsingin Sanomat 15.7.2002
- Helsingin Sanomat 8.12.2002
- Helsingin Sanomat 25.3. 2003
- Helsingin Sanomat 23.11.2003
- Helsingin Sanomat 8.1.2005
- Hokka, Jenni & Laine, Markus & Lehtonen, Pauliina & Minkkinen, Arto: Teoksessa Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.): Toimijaksi tietoverkoissa. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja B 44, 2004.
- Hunter, Floyd., Community Power Structure. A Study on Decision Makers. The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1953.
- Jordan, Tim: Cyberpower. The Culture and Politics of Cyberspace and the Internet. London, Routledge, 1999.
- Järvinen, Petteri: Internet kuuluu jo suomalaisten enemmistön arkielämään. Haastattelu Helsingin Sanomissa 17.11.2002.
- Kalela, Jorma: Historiantutkimus ja historia. Gaudeamus, Hanki ja jää, Helsinki, 2000.
- Kanerva, Raimo: Kommentti: Kansalaiskeskustelu on edistynyt. Teoksessa Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.): Toimijaksi tietoverkoissa. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja B 44, 2004.
- Kansalaisjärjestöjen WTO-kampanja, lehdistötiedote 12.10.1999.
- Katz, John: Birth of a Digital Nation. Wired USA, 5/1997.
- Kidd, Dorothy: Indymedia.org: A New Communications Commons. In McCaughey, Martha & Ayers, Michael D. (ed.): Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice. Routledge, London and New York, 2003.
- Kobrin Stephen J: The MAI and the clash of globalisations. Foreign Policy, Number 112, Fall 1998.
- Kohonen, Kirsi & Tiala, Toni: Johdanto. Teoksessa Kohonen, Kirsi & Tiala, Toni (toim.): Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Sisäministeriö & Kuntaliitto, Helsinki, 2002.
- KOP-raportti: Kuntalaisten osallistumismahdollisuuksien parantaminen. <http://www.tampere.fi/osallistuminen>. Luettu 14.3.2004.

- Kotilainen, Sirkku: Yhteenveto: Kansalaisten verkkomedia oppimisen yhteisönä. Teoksessa Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.): Toimijaksi tietoverkoissa. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja B 44, 2004.
- Kotkavirta, Jussi: Observations on Arendt, Kant and the Autonomy of Political Judgment. Finnish Yearbook of Political Thought, vol. 2, SoPhi 22, Jyväskylä, 1998.
- Kotkavirta, Jussi: Kokemuksen ehdot ja hahmot: Kritik der Reinen Vernunft ja Phänomologie des Geistes. Teoksessa Haaparanta, Leila & Oesch Erna (toimi.): Kokemus. Acta Philosophica Tamperensia, vol 1. Tampere, 2002.
- Kuusi, Antti: Ylioppilaitten vallankumous. Otava, Helsinki, 1968.
- Lappalainen, Pertti: Poliitiikan mahdollistuminen. Osallistuminen, suvereniteetti ja pluralistinen valtiokäsitys. Acta Universitatis Tamperensis, ser. A, vol. 348, 1992.
- Lappalainen, Pertti: Vallan horisontti. Tiede & Edistys, 1/1995.
- Lappalainen, Pertti: Poliittisen tyyli taito. Vastapaino, Tampere, 2002.
- Lappalainen, Pertti & Rättälä, Tiina, 1998. Finnish Alternative Movements as Challengers of Social Capital. Paper Presented at the Joint Sessions of ECPR, Warwick 23.- 28.3.1998.
- Lash, Scott: Refleksiivisyys ja sen vastinparit: rakenne, estetiikka ja yhteisö. Teoksessa Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott: Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Vastapaino, Tampere, 1995.
- Lebert, Joanne: Wiring Human Rights Activism: Amnesty International and Challenges of Information and Communication Technologies. In McCaughey, Martha and Ayers, Michael, D. (ed.): Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice. Routledge, London and New York, 2003.
- Loikkanen, Teppo & Simojoki, Timo & Wallenius, Pauli: Osallistavan suunnittelun opas luonnonvara-ammattilaiselle. Metsähallitus, Vantaa, 1997.
- Lähde, Ville: Maaailma sanoo ei! WTO-neuvottelut kariutuivat. Muutoksen kevät, 15/2000
- Martin, Marcel: Elokuvan kieli. Otava, Helsinki, 1971.
- Martikainen, Ari: Kaupunginosakirjeenvaihtajat: yhdessä tekemällä verkkokirjoittajiksi. Teoksessa Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.): Toimijaksi tietoverkoissa. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja B 44, 2004.
- Mathews, Jessica T.: Power Shift. Foreign Affairs, vol 76, no 1, 1997.
- Matelart, Armand: Informaatioyhteiskunnan historia. Vastapaino, Tampere, 2003.
- McCaughey, Martha & Ayers, Michael, D.: Introduction. In McCaughey, Martha & Ayers, Michael, D. (ed.): Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice. Routledge, London and New York, 2003.
- Meikle, Graham: Future Active. Media Activism and the Internet. Pluto Press & Routledge, New York & London, 2002.
- Mäkinen, Maarit: Viestintävalmiudet ja digitaalinen voimistaminen. Teoksessa Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.): Toimijaksi tietoverkoissa. Tampereen

- yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja B 44, 2004.
- Määttänen, Pentti: Saatteeksi. Teoksessa Dewey John: Pyrkimys varmuuteen. Gaudeamus, Helsinki, 1999.
- Määttänen, Pentti: Taideteos kokemuksena: John Deweyn Taiteenfilosofian lähtökohtia. Teoksessa Haaparanta, Leila & Oesch Erna (toim.). Kokemus. Acta Philosophica Tampereusia, vol 1., Tampere, 2002.
- May, Elisabeth: Kansalaisjärjestöjen kamppailu. Teoksessa Jackson Andrew & Sanger Matthew (toim.): MAI-sopimus - uhka demokratialle Like, Helsinki, 1998.
- Nelson, John, S.: Tropes of Politics. Science, Theory, Rhetoric, Action. The University of Wisconsin Press, Wisconsin 1998.
- Niiniluoto, Ilkka: Kokemus-kollokvion avaussanat. Teoksessa Haaparanta, Leila & Oesch Erna (toim.): Kokemus. Acta Philosophica Tampereusia, vol 1., Tampere, 2002a.
- Niiniluoto, Ilkka: Kokemus ja koe. Teoksessa Haaparanta, Leila & Oesch Erna (toim.): Kokemus. Acta Philosophica Tampereusia, vol 1., Tampere, 2002b.
- Nousiainen, Jaakko: Suomen presidentit valtiollisina johtajina. K.J. Ståhlbergistä Mauno Koivistoon. WSOY, Helsinki, 1985.
- Nurmi, Timo & Rekiaro, Ilkka & Sorjanen, Timo: Gummerruksen Suuri Sivistysannakirja. Gummerrus, Jyväskylä & Helsinki, 2001.
- Oakeshott, Michael: Experience and Its Modes. Cambridge University Press, Cambridge, 1933.
- Oakeshott, Michael: Rationalism in Politics. Teoksessa Oakeshott, Michael, Rationalism in Politics and Other Essays. Methuen, London, 1947.
- Oakeshott, Michael (1948), Scientific Politics. The Cambridge Journal, 6/1948.
- O'Meara, Molly: Informaatiotekniikat ympäristöä palvelemaan. World Watch: Maailman tila. Gaudeamus, Helsinki, 2000.
- People's Global Action Manifesto 1997. Julkaisussa PGA Bulletin, no 1, March 1997. <http://www.agp.org/agp/en/PGAInfos/bulletin1.html>. Luettu 14.3.2000.
- Palm, Pertti: Kommentti: Projektissa hyvään alkuun, mutta suuriin muutoksiin on matkaa. Teoksessa Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.): Toimijaksi tietoverkoissa. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja B 44, 2004.
- Parrish, Geov: The WTO Overview. Eat the State, vol. 4, #6, November 24, 1999. <http://eatthestate.org/04-06/WTOOverview>.
- Parvikko, Tuija: Hannah Arendt as Judge. A Conscious Pariah in Jerusalem. Finnish Yearbook of Political Thought, vol. 2, SoPhi 22, Jyväskylä. 1998.
- PGA Bulletin, no 1, March 1997. <http://www.agp.org/agp/en/PGAInfos/bulletin1.html>. Luettu 14.3.2000.
- PGA Bulletin, no 4, October 1999. <http://www.agp.org/agp/en/PGAInfos/bulletin1.html> Luettu 14.3.2000.
- Peltonen, Matti: Mikrohistoriasta. Gaudeamus, Helsinki, 1999.

- Polaris Institute: Towards a Citizen's MAI: An Alternative Approach to Developing a Global Investment Treaty Based on Citizens' rights and Democratic Control. Prepared by Polaris Institute 1998. <http://comlink.apc.org/germanwatch/tw/citizmai.htm>. Luettu 17.4. 2000.
- Pruijt, Hans: Social Capital, Computerization and the Internet. <http://www.eur.nl/fsw/english/staff/homepages/pruijt/publications/Computerization>. Päivitetty 11.11.2003.
- Public Citizen: The Battle after Seattle. NO Permanent Most Favored Nation Status for China. http://www.citizen.org/pctrade/China/China_Alert_013100.htm. Luettu 10.2.2000.
- Putnam, Robert D.: Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy. Princeton University Press, Princeton, 1993.
- Putnam, Robert D.: The Prosperous Community. Social Capital and Public Life. <http://epn.org/prospect/13/13/putn.html>. 1998.
- Rantanen, Heli: Asukkaat verkossa. Kotikadulta tiedon valtatielle. Katsaus, Julkaisija: sisäministeriön osallisuushanke, 2003.
- Rantanen, Heli: Asukkaat kotikadulla – tietoverkot ja osallistuminen. Teoksessa Kohonen, Kirsi & Tiala, Toni (toim.): Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Sisäministeriö & Kuntaliitto, Helsinki, 2002.
- Rantala, Veikko: Esteettinen kokemus ja metaforat. Teoksessa Haaparanta, Leila & Oesch Erna (toim.): Kokemus. Acta Philosophica Tampereensia, vol 1., Tampere, 2002.
- Rash, Wayne, Jr.: Politics on the Nets. Wiring the Political Process. W.H. Freeman, New York, 1997.
- Ridell, Seija: Kansalaisjulkisuuden kokeilua verkossa - Mansefoorumi ja paikallisen julkisen viestinnän käytännöt. Teoksessa Heinonen, Ari & Mäkinen, Maarit & Ridell, Seija & Martikainen, Ari & Halttu, Mika & Sirkkunen, Esa: Verkkotorilla. Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja C 32, 2000.
- Ritchie, Mark: Beyond Seattle. http://www.wtwatch.org/library/admin/uploadedFiles/Beyond_Seattle.htm 2000. Luettu 10.2.2000
- Rorty, Richard: Philosophy and the Mirror of Nature. Princeton University Press, Princeton, 1983.
- Ronfeld, David: 'CEBEROCRACY IS COMING'. <http://www.ceberocracy.org/cyberocracy.html>, 1992.
- Ruotsalo, Juhani: Sosialistinen tietoisuus ja opiskelijat. Soitu, 2/1971.
- Runyan, Curtis Action on the Front Lines. World Watch, November/December 1999.
- Salmikangas, Anna-Katriina: Osallistumiskokeiluja ja -kokemuksia. Teoksessa Kohonen, Kirsi & Tiala, Toni (toim.): Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Sisäministeriö & Kuntaliitto, Helsinki, 2002.

- Sassi, Sinikka: Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä. Tutkimus Internetistä ja uusista politiikan muodoista. Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos, Viestinnän julkaisuja 2, 2000.
- Schmitt, Carl: *Der Begriff des Politischen*. Berlin: Duncker & Humboldt, 1932.
- Schwartz, Edward: *NetActivism: How Citizens Use the Internet*. Sebastopol, Songline Studios, Inc., 1996
- Schwartz, Edward: *The Pretext Interview*. PreTextMagazine.
<http://www.pretext.com/dec97columns/interview.htm>
- Seppälä, Jari: Tampereen verkkodemokratia etenee kansalaisten ehdoilla. Teoksessa Kohonen, Kirsi & Tiala, Toni (toim.): *Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi*. Sisäministeriö & Kuntaliitto, Helsinki, 2002a.
- Seppälä, Jari: Internet avaa aktiivikansalaisille nopean tien päätöksentekoon. Haastattelu Helsingin Sanomissa 23.11.2002b.
- Shusterman, Richard: *Taide, elämä ja estetiikka. Pragmatistisen filosofian näkökulma estetiikkaa*. Gaudeamus, Helsinki, 1997.
- Shrybman, Steven: *MAI ja ristiriitojen sovittelu*. Teoksessa Jackoson Andrew & Sanger Matthew (toim.): *MAI-sopimus - uhka demokratialle Like*, Helsinki, 1998.
- Simola, Eeva: *Ohittavatko investoinnit ympäristön. Kehitys*, 3/1997.
- Siisiäinen, Martti: *Suomalainen protesti ja yhdistykset*. Tutkijaliitto, Helsinki, 1990.
- Siisiäinen, Martti: *Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat*. Teoksessa Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.): *Uudet ja vanhat liikkeet. Vastapaino*, Tampere, 1998.
- Silver, David *Current Directions and Future Questions*. In McCaughey, Martha and Ayers, Michael, D. (ed.): *Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice*. Routledge, London and New York, 2003.
- Sirkkunen, Esa: *Kansalaislähtöisyys tietoverkossa*. Teoksessa Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.): *Toimijaksi tietoverkoissa*. Tampereen yliopisto, Tiedostusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja B 44, 2004.
- Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.): *Toimijaksi tietoverkoissa*. Tampereen yliopisto, Tiedostusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja B 44, 2004.
- Slevin, James: *The Internet and Society*. Polity Press, Cambridge, 2000.
- Soihtu: *Tulopolitiikka ja luokkataistelu*. Soihtu, 2/1971
- Sulkunen, Pekka: *Tutkimuksia vallasta*. Helsingin yliopisto, Sosiologian laitos, Tutkimuksia, N:o 186, Helsinki, 1972.
- Starr, Amory: *Naming the Enemy. Anti-Corporate Movements Confront Globalization*. Pluto Press & Zed Books, London and New York, 2000.
- St. Clair, Jeffrey & Cockburn, Alexander: *Nature and Politics*. Eat the State, vol. 4, #11, February 2000. <http://eatthestate.org/04-11/NaturePolitics.htm>
- Steinberger, Peter, J.: *The Concept of Political Judgment*. The University of Chicago Press, Chicago & London, 1993.

- Tammilehto, Olli: Ekofilosofia, vaihtoehtoliike ja ydinvoima. Ympärisökeskus, Helsinki, 1982.
- Tammilehto, Olli: Miksi viidettä ydinvoimalaa ei rakennettu. Teoksessa Heima-Tirkkonen, Tuula & Kallio-Tamminen, Tarja & Selin, Tove (toim): Ruohonjuurista elämänpuuksi. Suomalainen vaihtoehtoliikehdintä. Vihreä Sivistysliitto, Helsinki, 1996.
- Tammilehto, Olli: MAI-tekee valtioista yhtiöiden palvelijoita. Ydin, 7/1997.
- Tammilehto, Olli: WTO hävisi köyhät voittivat. Voima 34, 1/2000.
- Toikka, Kari: Puolueesta. Soihtu 2/1971.
- Tuomivaara, Salla & Purmonen Joni,. Uusi eläinoikeusliike. Teoksessa Heima-Tirkkonen, Tuula & Kallio-Tamminen, Tarja & Selin, Tove (toim): Ruohonjuurista elämänpuuksi. Suomalainen vaihtoehtoliikehdintä. Vihreä Sivistysliitto, Helsinki, 1996.
- Vainio, Niklas: Teoksessa Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.): Toimijaksi tietoverkoissa. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja B 44, 2004.
- Walch, Jim: In the Net. An Internet Guide for Activists. Zed Books, London & New York, 1999.
- Wallace, Jon: The Politics of Style. Language as Theme in the Fiction of Berger, MG Guaque, and McPherson. Hollowbrook Publishing, Durang,o 1992.
- Mark Waller: Kansalaisjärjestöt kokoontuivat Hanasaassa pohtimaan, kuka määrää pelin säännöt. Kumppani, 5/98
- Vartiainen, Perttu: Paikallisen ja globaalin uusi välitön yhteys? Teoksessa Hämmänen, Sakari (toim.): Missä on tässä? SoPhi 18, Jyväskylä, 1998.
- Vegh, Sandor: Classifying Forms of Online Activism: The Case of Cyberprotests against the World Bank. In McCaughey, Martha & Ayers, Michael, D. (ed.): Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice. Routledge, London and New York, 2003.
- White, Clem: On the Effectiveness of the Internet for Environmental Groups. <http://arachana.co.nz/thesis/Chapters>
- Timo Voipio: Lisää tilaa ihmisille globalisoituvassa maailmassa. Kesun keskustelupaperisarja. Pikaraportti Hanasaaren IGGRI-konferenssin (5.-9.1998) sekä Kesun ja Kepan järjestämän oheiseminaarin (10.9.1998) keskusteluista ja huomioista. KESU. Ulkoministeriö.
- YMVE27.L98: Valtioneuvoston selvitys investointeja koskevasta OECD:n monenvälisestä sopimuksesta (MAI-sopimus). <http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/th>

